แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ขวัญฤทัย โพธิเสน

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา
กรกฎาคม 2563
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก”

ของนางสาวขวัญฤทัย โพธิเสน

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ดร.ดวงกมล บางชวด)

.....ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทักษ์ อุดมรัตน์)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วศิน ปัญญาวุธตระกูล)

อนุมัติ

.....

(ศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล มุณีสว่าง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

21 ก.ค. 2563

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีในครั้งนี้ ก็ด้วยความเมตตา กรุณาอย่างยิ่งจาก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง แก้ไขวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้กำลังใจและการสนับสนุน ช่วยเหลือผู้วิจัยมาโดยตลอด จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งผู้วิจัยต้องขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มทุกท่านและผู้ให้ข้อมูล รวมถึงผู้ประสานงานในการดำเนินงานวิจัยในทุกขั้นตอน ที่ท่านได้เอื้อเฟื้อข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานวิจัยนี้

ขอขอบพระคุณ คณะผู้บริหาร คณะครู เพื่อนร่วมงาน และคณะครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนตากพิทยาคมทุกท่าน ที่ช่วยเหลือในการทำงานตลอดระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา ผู้ให้กำเนิด เฝ้าอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา ตลอดจนสมาชิกในครอบครัว พี่น้องและกัลยาณมิตรทุกท่านที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา รวมถึงหัวใจอีกหนึ่งดวงที่อยู่ในตัวของผู้วิจัยในขณะดำเนินงานวิจัยในห้วงสุดท้ายของการปิดเล่มวิทยานิพนธ์ ที่เป็นแรงบันดาลใจและแรงผลักดันให้ดำเนินงานวิจัยให้แล้วเสร็จ ขอขอบพระคุณครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ จนเกิดองค์ความรู้ที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จด้านการศึกษา

คุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบเป็นเครื่องบูชาแด่บุพการี บูรพาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน

ขวัญฤทัย โพธิเสน

ชื่อเรื่อง	แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
ผู้วิจัย	ขวัญฤทัย โพธิเสน
ประธานที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ กศ.ด. สาขาวิชาพัฒนศึกษา, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2562
คำสำคัญ	แนวทางการจัดการศึกษา พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีหลักในการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก และเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก และเพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีวิธีการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์สภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ สำรวจภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมของชุมชน จากการสำรวจชุมชน เก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยร่วมสังเกต พฤติกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมประเพณี พิธีกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ สำรวจภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมของชุมชนด้านการศึกษา จากการสำรวจสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา เก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยร่วมสังเกตการทำกิจกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

โดยนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 และ 2 มายกร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก และตรวจสอบความเหมาะสมของแนวทางการจัดการศึกษาด้วยการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ประกอบด้วยการศึกษาทั้ง 3 ระบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ที่ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา และ การวัดและประเมินผล โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาที่ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาทั้งหมดและได้สรุปถึงลักษณะสำคัญของแนวทางการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบ คือแนวทางการจัดการศึกษาในระบบเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของการศึกษาบนฐานชุมชน (Community-Based Education)แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของ การศึกษาบนฐานการทำงาน (Work-Based Education) แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของ การศึกษาบนฐานของความสุข (Happiness Based Education) ซึ่งต้องขับเคลื่อนด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ 3 ทฤษฎีเป็นหลักในการการขับเคลื่อนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ด้วยแนวทางการจัดการศึกษาแบบ EPA : Learning Guidelines for Knowledge –Based Cultural Tourism คือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning : EL) , การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning : PL) และ การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นพื้นฐาน (Activities-Based Learning : ABL)

Title	EDUCATIONAL MANAGEMENT GUIDELINES FOR KNOWLEDGE – BASED CULTURAL TOURISM DEVELOPMENT IN BANTAK DISTRICT, TAK PROVINCE
Authors	Kwanruthai Photisen
Advisor	Assistance Professor Atchara Sriphan, Ph.D.
Academic Paper	Thesis Ph.D. in Development Education , Naresuan University, 2019
Keywords	Educational Management Guidelines / Knowledge – Based Cultural Tourism Development

ABSTRACT

This research To present the educational management guidelines for cultural tourism development based on the knowledge base of Ban Tak District, Tak Province. In conducting this research, the researcher uses the Qualitative Research model as the primary method of study. With the objective to study the tourism situation and the potential of cultural tourism management of Ban Tak District, Tak Province, and to study the current conditions in educational management for cultural tourism development in Ban Tak District, Tak Province

And to establish educational management guidelines for cultural tourism development based on the knowledge base of Ban Tak District, Tak Province. Divided into 3 steps as follows

Step 1: Study and analysis of tourism situation and cultural tourism management potential of Ban Tak District, Tak Province by collecting primary and secondary data in the field survey to collect data on the community's environment. From the community survey Data were collected from participatory observation by observation. Tourism behavior Activities, customs, rituals, in-depth interviews. Step 2: Study and analyze the current conditions in educational management for cultural tourism development in Ban Tak District, Tak Province by collecting primary and secondary data in the field survey to collect data on the environment of the educational community. From

the survey of the educational institutions and agencies involved in educational management Data were collected from participatory observation by observing activities. In-depth interview. Step 3: Creating educational management guidelines for cultural tourism development based on Ban Tak District, Tak Province by using the information from steps 1 and 2 to draft educational management guidelines for cultural tourism development based on district knowledge. Ban Tak, Tak Province, and examined the suitability of the educational management approach by using focus group discussions, consisting of 7 experts, selected by specific selection. The result of the research shows that Educational management guidelines for cultural tourism development based on the knowledge base of Ban Tak District, Tak Province can provide education in all 3 systems, namely formal education. Non-formal and informal education Which consists of 3 main points Namely 1) educational management policy for cultural tourism development 2) educational management curriculum for cultural tourism development 3) teaching and learning model for cultural tourism development based on knowledge consisting of teaching and learning activities Knowledge transferer Media and equipment for education and evaluation. The researcher has analyzed the educational management guidelines that all experts have considered and summarized the key characteristics of the educational management system in all 3 systems. Is a systematic educational management approach to cultural tourism development based on knowledge in Ban Tak District, Tak Province. There is an educational management approach that focuses on Community-based education .Non-formal education management approaches for cultural tourism development based on knowledge in Ban Tak District, Tak Province have educational management guidelines that focus on Work-Based Education. The guidelines for educational management for the purpose of cultural tourism development based on knowledge in Ban Tak District, Tak Province, have educational management methods that focus on Happiness Based Education. Which must be driven by a learning process that requires 3 learning theories as the key to driving in order to be successful in educational management for cultural tourism development based on knowledge. With an educational approach EPA: Learning

Guidelines for Knowledge-Based Cultural Tourism. Is experience learning (Experiential Learning: EL), participatory learning (Participatory Learning: PL) and Activities-Based Learning (ABL)

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	**บทนำ**	1
	ความเป็นมาของปัญหา	1
	คำถามการวิจัย	7
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
	ขอบเขตของการวิจัย	8
	นิยามศัพท์เฉพาะ	10
2	**เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	12
	แนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษา	13
	แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	83
	แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ (Knowledge-based)	105
	สภาพทั่วไปและบริบทของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	106
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	117
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	121
3	**วิธีดำเนินการวิจัย**	122
	รูปแบบการวิจัย	122
	สถานที่ดำเนินการวิจัย	122
	แหล่งข้อมูลในการวิจัย	123
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	125
	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	126
	ขั้นตอนในการศึกษา	127
	การตรวจสอบข้อมูล	129
	การวิเคราะห์ข้อมูล	129

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
4	**ผลการวิจัย**	133
	วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	133
	วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	176
	วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	233
5	**บทสรุป**	267
	สรุปผลการวิจัย	268
	อภิปรายผลการวิจัย	279
	ข้อเสนอแนะ	282
บรรณานุกรม		284
ภาคผนวก		290
ประวัติผู้วิจัย		327

สารบัญตาราง

ตาราง หน้า

1 กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระที่มีความหมายกับชีวิต 75
2 กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างการยอมรับจากชุมชนของผู้เรียน 76
3 กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่ประสานเป้าหมายส่วนบุคคลและชุมชน 77
4 กลยุทธ์การประเมินและการสะท้อนผลการเรียนรู้ 78
5 กลยุทธ์การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเรียนรู้จากทรัพยากรการเรียนรู้ในชุมชน 79
6 เปรียบเทียบแนวคิดการศึกษาบนฐานชีวิตและการศึกษาบนฐานชุมชน 80
7 กรอบเครื่องมือการดำเนินงานวิจัย 124
8 สรุปสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ตามองค์ประกอบการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก 227

สารบัญภาพ

ภาพ หน้า

1 กรอบแนวคิดในการวิจัยแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก 121
2 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย 132
3 เจดีย์ยุทธหัตถีในปัจจุบัน 135
4 เส้นทางถนนสายเอเชีย มุ่งหน้าจังหวัดลำปาง เชียงใหม่ ซึ่งต้องผ่านเขตอำเภอบ้านตาก 137
5 สะพาน ข้ามแม่น้ำปิง ตากออก-ตากตก 138
6 สะพานข้ามฝั่งตำบลตากออกและตำบลตากตก 139
7 บริเวณทางเข้า และป้ายหน้าวัดพระบรมธาตุ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก 141
8 พระบรมธาตุ บริเวณวัดพระบรมธาตุอำเภอบ้านตาก 141
9 ป้ายบันทึกประวัติความเป็นมาวัดพระบรมธาตุ (หลวงพ่อทันใจ อำเภอบ้านตาก..... 142
10 ภายในบริเวณโบสถ์ได้ประดิษฐานหลวงพ่อทันใจเพื่อให้ชาวบ้านได้กราบสักการะ.. 142
11 เจดีย์ยุทธหัตถี ต.เกาะตะเภา อ.บ้านตาก 144
12 ทางเข้าเจดีย์ยุทธหัตถี มีป้ายสถานที่บอกทางและจอดิจิตัลประชาสัมพันธ์ 144
13 เจดีย์ยุทธหัตถีในปัจจุบัน 145
14 เจดีย์ท่าไม้ไทร หรือ เจดีย์ท่าไชย 146
15 ลานเอนกประสงค์ลานกระทงสาย ทางฝั่งตำบลตากออก และตำบลตากตก 148
16 การแข่งขันเรือพายโบราณอำเภอบ้านตาก ชาวบ้านร่วมเชียร์ให้กำลังใจคนให้หมู่บ้านที่ลงแข่ง 148
17 วงปี่พาทเล่นดนตรีให้จังหวะนักกีฬาและสร้างเสียงดนตรีแห่งความสุขให้ผู้ชม..... 149
18 กองเชียร์นักกีฬาแข่งขันเรือพายโบราณ 149
19 หน่วยงานเทศบาลอำเภอบ้านตากประดับดวงไฟบริเวณสะพานข้ามแม่น้ำปิง..... 149
20 ชาวบ้านจิตอาสาที่เป็นผู้ชายอาสาปล่อยกระทงสายสืบสานประเพณี..... 150
21 กะลามะพร้าวสำหรับทำกระทงสาย ซึ่งสมัยก่อนใช้ด้ายพันซึ่งเรียกว่าฟั่นตีนกา แต่ปัจจุบันใช้ขี้ใต้แทนเพื่อความสะดวกและให้แสงไฟอยู่ได้นาน..... 151

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ หน้า

22 ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำในการทำพิธีขอขมาแม่น้ำก่อนที่จะปล่อยกระทงสาย ลงในแม่น้ำ..... 151

23 สะพานบุญที่ชาวบ้านร่วมกันจัดตกแต่งให้สวยงาม เพื่อให้ขบวนขึ้นธาตุเดือนเก้า ได้เดินผ่านเข้าไปยังพระบรมธาตุ..... 152

24 ชาวบ้านที่ศรัทธาจะจัดเตรียมเครื่องคาว หวาน ธูป เทียน ดอกไม้ตกแต่งประดับประดาสวยงาม และมารวมกันบริเวณเชิงสะพานบุญ..... 153

25 นักเรียนเข้าร่วมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า โดยเดินขบวนแห่เครื่องสักการะองค์พระบรมธาตุ จัดขบวนอย่างสวยงามตามรูปแบบที่กำหนด.. 153

26 หน่วยงานและองค์กรต่างที่เข้าร่วมกิจกรรมโดยมีเวทีกลางจัดงานประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า (เหนือ) ณ บริเวณสาวนสาธารณะหนองเล็ม ที่เป็นจุดรวมและเริ่มต้นขบวนแห่ไปยังพระบรมธาตุ..... 154

27 ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจัดขบวนแห่เครื่องสักการะองค์พระบรมธาตุตามรูปแบบประเพณีที่ได้จัดมาแต่โบราณ..... 154

28 การประชุมวางแผนโครงการและกิจกรรมในการป้องกันและรณรงค์การขับขี่ปลอดภัยของสถานศึกษาร่วมกับ บริษัท กลางประกันภัย..... 156

29 การจัดระเบียบการจราจรและการจอดรถอย่างมีระเบียบในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก ณ วัดพระบรมธาตุ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก..... 157

30 ป้ายจราจรที่มีอยู่ตลอดเส้นทางเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีป้ายบอกชัดเจน..... 157

31 จุดบริการด้านความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวประประชาชนภายในบริเวณวัดพระบรมธาตุ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก..... 158

32 จุดบริการประชาชนด้านความปลอดภัยที่มีอยู่บริเวณเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจุดนี้ตั้งอยู่บริเวณตลาดสดเทศบาลในส่วนของตำบลตากออก..... 158

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ หน้า

33 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลตากตก ตั้งอยู่เส้นทางการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถเข้าใช้บริการได้ง่ายและสะดวก 159
34 ห้องน้ำสาธารณะที่รองรับนักท่องเที่ยว ณ บริเวณกาดต้าตง 160
35 ที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำปิง ทำให้ได้บรรยากาศที่สวยงามและเป็นธรรมชาติของอำเภอบ้านตาก 161
36 ที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ตั้งอยู่เส้นทางหลักไปยังสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีบรรยากาศที่สดชื่นเป็นธรรมชาติของอำเภอบ้านตาก 161
37 นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก ในช่วงวันหยุดเสาร์ – อาทิตย์ จำนวนมากและมาอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งวัน หากเป็นช่วงวันหยุดทางศาสนามีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 2 – 3 เท่า 162
38 ผู้ดูแลกิจการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บริเวณเจดีย์ยุทธหัตถี อำนวยความสะดวกและยังให้ข้อมูลพื้นฐาน ให้กับนักท่องเที่ยวและดูแลความเรียบร้อยบริเวณเจดีย์ยุทธหัตถี 163
39 ถนนสายวัฒนธรรม กาดต้าตง การควบคุมดูแลจัดการกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบลตากออก และชุมชน 164
40 กาดต้าตง 165
41 บริเวณด้านหน้าทางเข้ากาดต้าตง 165
42 กลุ่มสตรีในหมู่บ้านมาร่วมการแสดง ณ กาดต้าตง 166
43 ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในเรื่องพิธีกรรมในการขอขมาแม่น้ำได้มาเป็นผู้นำในการสวดทำพิธี 166
44 ผู้ชายวัยรุ่น และวัยกลางคนในหมู่บ้านเป็นอาสาสมัครในการปล่อยกระทงสายในน้ำ 167
45 สะพานบุญที่ชาวบ้านร่วมกันจัดตกแต่งให้สวยงาม เพื่อให้ขบวนขึ้นธาตุเดือนเก้าได้เดินผ่านเข้าไปยังพระบรมธาตุ 168

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ หน้า

46 ชาวบ้านที่ศรัทธาจะจัดเตรียมเครื่องคาว หวาน ธูป เทียน ดอกไม้ตกแต่งประดับประดาสวยงาม และมารวมกันบริเวณเชิงสะพานบุญ 168

47 การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานประเพณีประจำปี ขึ้นธาตุเดือนเก้าชาวเหนือ..... 168

48 เหล่าร่างประทับทรงจะจัดชุมนุมเทพยดาบริเวณศาลเจ้าพ่อขุน และเจ้าพ่อคงคำที่อยู่บริเวณด้านทิศตะวันตกขององค์พระธาตุ เพื่อเป็นการบูชาสักการะและขอพรให้เป็นขวัญกำลังใจ 169

49 ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรม มีส่วนร่วมกับชุมชนในงานประเพณีประจำปี ขึ้นธาตุเดือนเก้าชาวเหนือ 169

50 ป้ายประชาสัมพันธ์การจัดงาน "เข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา" ประจำปี 2560..... 171

51 ป้ายประชาสัมพันธ์การจัดงาน "เข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา" ประจำปี 2561..... 171

52 การแสดงซุ้มสินค้า OTOP ของตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก..... 172

53 กิจกรรมการแสดงในพิธีเปิด จากหน่วยงานต่าง ๆ ในงานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา 172

54 กิจกรรมการแข่งขันเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา ในงานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา 172

55 การจัดนิทรรศการและการจำหน่ายสินค้าจากหน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ ในงานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา 173

56 จิตอาสาในหมู่บ้านและหน่วยงาน กศน. มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับชุมชนสาธิตและสอนทำดอกไม้จันทน์ ณ กาดต้าตง อำเภอบ้านตาก 173

57 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการแสดงในงานประเพณีลอยกระทงสาย ณ บริเวณกาดต้าตงทำให้กาดต้าตงนอกจากจะมีนักท่องเที่ยวเดินเที่ยวในงานแล้วยังสร้างความประทับใจให้กับผู้ที่เดินเที่ยวในงาน..... 174

58 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการออกร้านขายสินค้าพื้นบ้านอาหารพื้นบ้านทำให้กาดต้าตงเป็นถนนสายวัฒนธรรมที่น่าสนใจ..... 174

59 สรุปการสังเคราะห์สภาวการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก 175

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ หน้า

60 สัมภาษณ์ครูผู้ดูแลรับผิดชอบด้านหลักสูตรของโรงเรียน 177
61 นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ปั่นจักรยานสร้างพลังสังคมและพลังชุมชนเอาชนะ
ยาเสพติด ตามเส้นทางประวัติศาสตร์ อำเภอบ้านตาก 178
62 กิจกรรมในโรงเรียนที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เครื่องจักสานใบลาน..... 178
63 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและ
เทคโนโลยี สอดแทรกการทำอาหารพื้นบ้าน เช่น ยำข้าวเกรียบ
(ยำข้าวแคบ) 178
64 นักเรียนสาธิตการทำอาหารพื้นบ้าน ข้าวเกรียบในงานเข็นครกหินแกรนิต
ขึ้นภูเขา 179
65 เวทีกิจกรรมงานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา 179
66 กิจกรรมเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา..... 180
67 ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน.อำเภอบ้านตาก และครูผู้ดูแลด้านหลักสูตรและ
การจัดการเรียนการสอน กศน. อำเภอบ้านตาก 181
68 ด้านหน้าของการจัดแสดงนิทรรศการแหล่งเรียนรู้ ต้าตง (ท่าตรง) กอกซอย..... 183
69 การจัดนิทรรศการบ้านริมน้ำ ณ บริเวณกาดต้าตง เล่าเรื่องราวตำนานวิถีชีวิต
และวัฒนธรรมของชาวอำเภอบ้านตาก 183
70 ภายในพิพิธภัณฑ์วัดพระบรมธาตุ แสดงสิ่งของโบราณที่ได้จากการเก็บรวบรวม
ชาวบ้านในอำเภอบ้านตาก..... 183
71 นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาชมแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์
วัดพระบรมธาตุ 184
72 ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นครูผู้มี
ความรู้และประสบการณ์ และเป็นคนในท้องถิ่นอยู่ในท้องถิ่นมานาน..... 185
73 โครงการอบรม เสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของ
จังหวัดตาก แหล่งเรียนรู้เส้นทางประวัติศาสตร์ "สมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราช จังหวัดตาก"..... 187

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ หน้า

74 โครงการอบรม เสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดตาก แหล่งเรียนรู้เส้นทางประวัติศาสตร์ "สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จังหวัดตาก" 187

75 ผู้ถ่ายทอดความรู้ การศึกษานอกระบบ พบกับผู้เรียนประจำกลุ่ม..... 191

76 ผู้ถ่ายทอดความรู้ การศึกษานอกระบบ พบกับผู้เรียนประจำกลุ่ม..... 192

77 การให้ความรู้ด้านการจักสานใบลานของกลุ่มวิทยากร โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลอำเภอบ้านตาก..... 192

78 การให้ความรู้เรื่องวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน กลองตุเย จากวิทยากรท้องถิ่นอำเภอบ้านตาก..... 193

79 คุณป้าบังอร อินจันทร์ ปราชญ์ชาวบ้านผู้ให้ความรู้และเป็นวิทยากรเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ซึ่งได้เป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานภาครัฐ การศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย..... 193

80 สื่อของจริงที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนในท้องถิ่นอำเภอบ้านตากตั้งแสดงอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์วัดพระบรมธาตุ..... 195

81 นักเรียนจิตอาสาระดับมัธยมได้นำนักเรียนแลกเปลี่ยนภาษาและวัฒนธรรมเข้าชมและเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์วัดพระบรมธาตุ 196

82 การใช้สื่อในห้องเรียนของการศึกษานอกระบบตามจุดบริการของตำบลมีกระดานไวท์บอร์ด ที่เป็นสื่อในการสอน 197

83 การจัดกิจกรรมปลูกวันแม่ เกี่ยววันพ่อที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงและใช้สื่อแหล่งเรียนรู้จริง 197

84 นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมการจัดกิจกรรมปลูกวันแม่ เกี่ยววันพ่อที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงและใช้สื่อแหล่งเรียนรู้จริง..... 198

85 การจัดกิจกรรมการสอนทำตุงไส้หมูจากกลุ่มโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งใช้สื่อจริงและลงมือปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้..... 198

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
86	การศึกษาการจักสานจากใบลาน ซึ่งสื่อที่ใช้ในการเรียนก็เป็นสื่อจากของจริง.....	199
87	นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมปั่นจักรยานแรลลี่ของทางหน่วยงานในท้องถิ่นที่จัดขึ้น.....	200
88	หน่วยงานการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย เข้าร่วมกิจกรรมปั่นจักรยานแรลลี่ของทางหน่วยงานในท้องถิ่นที่จัดขึ้น.....	201
89	หน่วยงานการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยอำเภอบ้านตากออกร้านจัดแสดงนิทรรศการและสินค้าในงานประเพณีต่าง ๆ ของอำเภอและจังหวัด.....	202
90	การจัดกิจกรรม โครงการจิตอาสาประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์พระราชทาน จัดอบรมและสอนวิธีการทำให้กับผู้ที่ต้องการศึกษา.....	202
91	โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุอำเภอบ้านตาก จัดอบรมการเล่นกลองตุงเย จากปราชญ์ชาวบ้าน.....	203
92	ผู้บริหารและคณะครูเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีกระทงสายไหลประทีป.....	204
93	การจัดนิทรรศการและแสดงสินค้าของหน่วยงาน กศน. เพื่อขายสินค้าหารายได้เข้าหน่วยงาน.....	208
94	สัมภาษณ์ผู้บริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	209
95	อาคารสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอยู่กับห้องสมุดประชาชนอำเภอบ้านตาก	211
96	การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละโครงการได้ดำเนินการจัดตามสถานที่ปฏิบัติจริง.....	212
97	นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์เข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีท้องถิ่น ประเพณีลอยกระทงสาย	213
98	นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน.....	214
99	นักเรียนเข้าร่วมงานประเพณีเข็นครกหินแกรนิตขึ้นเขา.....	215
100	ผู้เรียนในการศึกษานอกระบบซึ่งมีความหลากหลายในด้านอาชีพและวัย	218

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ หน้า

101 ผู้เรียนในการศึกษาตามอัธยาศัยที่ประสงค์เรียนในหลักสูตรทำขนมเบเกอรี่ตามหลักสูตร จำนวน 40 ชั่วโมงเพื่อรับเกียรติบัตร 220

102 ผู้เรียนกลุ่มแม่บ้านผู้สูงอายุที่ประสงค์เรียนหลักสูตรการทำลูกประคบสมุนไพร 220

103 แนวทางการจัดการศึกษา EPA : Learning Guidelines for Knowledge – Based Cultural Tourism 262

104 แนวทางการจัดการศึกษา..... 276

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เป็นแผนจากสถานะของประเทศและบริบทการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ประเทศกำลังประสบอยู่ทำให้การกำหนดวิสัยทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยังคงมีความต่อเนื่องจากวิสัยทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และ กรอบหลักการของการวางแผนที่น้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดคนเป็น ศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนาที่ยึดหลักสมดุล ยั่งยืน โดยวิสัยทัศน์ของการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ต้องให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทย จากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง มีความมั่นคง และยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาว "มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน" ของประเทศ

ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 การยกระดับฐานการผลิตและบริการเดิมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้นและการขยายฐานใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปด้วยเป็นเป้าหมายที่สำคัญ ซึ่งการตอบสนองต่อเป้าหมายดังกล่าวประเทศไทยต้องใช้ประโยชน์จากศักยภาพและภูมิสังคมเฉพาะของพื้นที่ การดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อเสริมจุดเด่นในระดับภาคและจังหวัดในการเป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญ ประกอบกับการขยายตัวของประชากรในเขตเมืองเป็นโอกาสในการกระจายความเจริญและยกระดับรายได้ของประชาชนโดยการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองน่าอยู่และมีศักยภาพในการรองรับการค้าการลงทุน ช่วยลดแรงกดดันจากกระจุกตัวของการพัฒนาที่อยู่ในกรุงเทพฯ และภาคกลาง

ดังนั้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงมุ่งเน้นการพัฒนาและเร่งดำเนินการในประเด็นท้าทาย ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานการผลิตและบริการใหม่ที่สร้างรายได้สำหรับประชาชนในภาค การพัฒนาเมืองให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การขับเคลื่อนประเทศ หรือการพัฒนาภาค พัฒนาเมืองที่กระตุ้นเศรษฐกิจและนำรายได้เข้าประเทศได้อย่างมหาศาลนั้นก็คือ การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวไทย ซึ่งการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในอนาคตต้องพัฒนาไปสู่ความมั่นคง (Stability) ความมั่งคั่ง (Prosperity) และความยั่งยืน (Sustainability) โดยความมั่นคงคือ ความสามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้ในภาวะวิกฤต

ต่าง ๆ ทั้งจากภายในประเทศ และต่างประเทศ ความมั่งคั่ง คือ การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้และสร้างความความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ และความยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และชุมชน ดังนั้น กรอบแนวคิดในการพัฒนาในระยะต่อไปในการท่องเที่ยวจึงให้ความสำคัญกับคุณภาพของการท่องเที่ยวเพื่อจะพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นประเทศจุดหมายปลายทางเพื่อการเดินทางมาพักผ่อนที่มีคุณภาพ (Quality Leisure Destination) โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนา คือ 1) เพื่อกระจายความเจริญและโอกาสทางเศรษฐกิจไปสู่ภูมิภาคอย่างทั่วถึงมากขึ้น 2) เพื่อพัฒนาเมืองศูนย์กลางของจังหวัดให้เป็นเมืองน่าอยู่สำหรับคนทุกกลุ่ม 3) เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่ฐานเศรษฐกิจหลักให้ขยายตัวอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเพิ่มคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน 4) เพื่อพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ให้สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาในพื้นที่อย่างยั่งยืน ในการพัฒนาภาคเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กระจายตัวอย่างทั่วถึงในทุกภูมิภาคนั้นย่อมมีความสำคัญแต่ต่างกัน

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในส่วนภาคเหนือ ตามแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 นั้นได้มุ่งเน้นคือการพัฒนาให้เป็นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์มูลค่าสูง คือ 1) พัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและความยั่งยืน มีธุรกิจบริการต่อเนื่องกับการท่องเที่ยวบริการสุขภาพและการศึกษาที่ได้มาตรฐาน รวมทั้งผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง ต้องพัฒนากลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพได้แก่ 1) กลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาและกลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่ภาคเหนือ โดยนำความโดดเด่นของอารยธรรมล้านนาซึ่งมีเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา พัฒนาสู่สินค้าและบริการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 2) กลุ่มท่องเที่ยวมรดกโลก ในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยและกำแพงเพชร โดยฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย – ศรีสัชนาลัย - กำแพงเพชร และเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง 3) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน น่าน เพชรบูรณ์ และอุทัยธานี โดยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว

สถานการณ์ของการท่องเที่ยวภาคเหนือได้สะท้อนให้เห็นความสำเร็จของการเติบโตในเชิงปริมาณทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว แต่ยังคงมีปัญหาในเชิงคุณภาพที่เป็นภัยคุกคามต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต อาทิ ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวจากการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว ปัญหาความปลอดภัยนักท่องเที่ยว ขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเข้าถึงและการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว และการรองรับการขยายตัวของสาขาการท่องเที่ยว

ใหม่ ๆ บุคลากรการท่องเที่ยวยังขาดแคลนทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย เป็นต้น ในขณะที่ โอกาสทางการตลาดยังมีอีกมากจากการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของนักท่องเที่ยวในตลาดโลก รวมถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงในตลาดโลกที่จะเป็นทั้งปัจจัยเสี่ยงและสร้างโอกาสให้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ดังนั้น การกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยในระยะ 3 ปีถัดจากนี้ไป จึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ภายใต้ภารกิจที่จะต้องดำเนินการควบคู่และเกื้อหนุนกันไปทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการส่งเสริมตลาด ด้านการพัฒนาสินค้าและบริการและด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2561)

กรมการท่องเที่ยวได้มีแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของประเทศ แหล่งท่องเที่ยวที่เสนอของบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะต้องสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของประเทศ ในด้านของนโยบายที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพการท่องเที่ยวทางภาคเหนือเป็นสำคัญนั้น คือ 1) เร่งฟื้นฟูระดับความสัมพันธ์และร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อให้ไทยเป็นประตูทางผ่านหลักของการท่องเที่ยวในภูมิภาคทั้งด้านการตลาดการขนส่ง การลงทุน การบริหารจัดการ รวมถึงการขจัดปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว 2) บริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุกโดยสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศและยกระดับประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการประชุมการสัมมนา และการแสดงสินค้าของภูมิภาคเอเชีย 3) ***เร่งพัฒนา บูรณะ ฟื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยจะส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง*** 4) เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว 5) เพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัยและป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง จากแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของประเทศ ในด้านของนโยบายของการท่องเที่ยวที่กล่าวมานั้น การขับเคลื่อนประเทศในการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นที่ควรต้องเร่งดำเนินการพัฒนาคือ เร่งพัฒนา บูรณะ ฟื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมืองและนอกเมือง ซึ่งในข้อที่ 3 นั้นประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอยู่หลายแห่งซึ่งนับว่าเป็น

ทุนที่สามารถต่อยอดในการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะมรดกวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางภาคเหนือ

ในแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของประเทศ ฉบับนี้มุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศที่นำไปสู่การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพการเติบโตอย่างสมบูรณ์และมีความยั่งยืน โดยแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับประเทศหรือระดับภูมิภาค โดยเฉพาะภาคเหนือจากแผนพัฒนาภาคเหนือในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 (คณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค (ก.บ.ภ.); 2561) ได้กล่าวถึงสภาวะแวดล้อมของภาคเหนือ ในจุดแข็งอยู่ 5 ประการ ซึ่ง 1 ใน 5 ประการนั้นได้กล่าวถึงศักยภาพที่สำคัญของการท่องเที่ยวภาคเหนือคือประการที่ ***4) เป็นฐานทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้สำคัญของภาค ภาคเหนือมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายที่สามารถพัฒนาเชื่อมโยงการท่องเที่ยวภายในภาค และเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะการจัดกลุ่มการท่องเที่ยว (Cluster) อาทิ ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน เชิงนิเวศน์ และเชิงสุขภาพ***

การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมจุดอ่อนของภาคเหนือนั้นมีข้อค้นพบ 4 ประการโดยจุดอ่อนที่สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยตรงคือ ประการที่ 3) ภาคเหนือมีข้อจำกัดด้านแรงงานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ส่งผลให้สัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลง แรงงานส่วนใหญ่มีความรู้ระดับประถมศึกษา ขาดความรู้และทักษะที่สนับสนุนการพัฒนาตามศักยภาพและโอกาสของภาคที่สำคัญ ***คือ ความรู้และทักษะในด้านภาษาเพื่อการท่องเที่ยวและธุรกิจบริการต่าง ๆ*** เทคโนโลยีทางการแพทย์ เทคโนโลยีดิจิทัล เครื่องทุ่นแรงที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมตามภูมิสังคม

การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมด้านโอกาส ของภาคเหนือในส่วนของการท่องเที่ยวที่มีเชื่อมโยงไปยังการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ คือ ตลาดการท่องเที่ยวขยายตัว จากการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวภายในกลุ่มประเทศ GMS ซึ่งมีความโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีและธรรมชาติที่คล้ายคลึงกัน สามารถพัฒนา เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายร่วมกันและดึงดูดนักท่องเที่ยวจากประเทศจีนและนานาชาตินอกจากนั้น แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของภาคที่มีเป็นจำนวนมากยังสามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและการพักผ่อนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ

ด้านปัญหาและประเด็นท้าทาย ของการพัฒนาภาคเหนือ 3 ลำดับแรกคือ 1) เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายระดับสากล มีทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติโดดเด่นแต่พื้นที่

ท่องเที่ยวค่อนข้างกระจุกตัว 2) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์และมีองค์ความรู้/เทคโนโลยี/นวัตกรรม ของสถาบันการศึกษาจำนวนมาก แต่ยังไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ได้อย่างคุ้มค่า 3) ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับอนุภูมิภาคต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ผู้ประกอบการในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังไม่มีส่วนร่วมในห่วงโซ่การผลิต/การค้าในอนุภูมิภาค และสินค้าส่งออกชายแดนส่วนใหญ่มาจากนอกภาค จึงไม่สร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ให้กับภาคได้ และอีกประการที่สำคัญ คือปัญหา ประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจน สัดส่วนคนจนของภาคสูงกว่าระดับประเทศ และด้อยโอกาสในการเข้าถึงบริการภาครัฐ ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชนในภาคอย่างยิ่งจึงต้องเร่งดำเนินการแก้ไข

แนวคิดและทิศทางการพัฒนาภาคเหนือ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ภาคเหนือมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมประเพณีที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น ที่มีการฟื้นฟู สืบสานและสร้างสรรค์พัฒนาสู่การผลิตสินค้าและบริการ โดยเฉพาะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีบริการสุขภาพและผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีชื่อเสียงระดับสากล ดังนั้น การพัฒนาภาคเหนือสู่ความ "มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน" จำเป็นจะต้องนำศักยภาพทางภูมิสังคมประกอบกับปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และองค์ความรู้ของสถาบันการศึกษาและองค์กรในพื้นที่ มาใช้ในการต่อยอดการผลิตและบริการที่มีศักยภาพและโอกาสเพื่อสร้างมูลค่าสูงตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ในการเสริมสร้างขีดความสามารถของธุรกิจท้องถิ่นเพื่อขยายฐานเศรษฐกิจของไทย

การพัฒนาภาคเหนือในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 นั้นด้านการท่องเที่ยวได้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาส่วนภูมิภาค จัดอยู่ใน ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาการท่องเที่ยวและธุรกิจบริการต่อเนื่องให้มีคุณภาพ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างยั่งยืน และกระจายประโยชน์อย่างทั่วถึง รวมทั้งต่อยอดการผลิตสินค้าและบริการที่มีศักยภาพสูงด้วยภูมิปัญญาและนวัตกรรม

จากการสรุปผลการดำเนินงานและการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมในส่วนของภูมิภาคภาคเหนือ ในปี 2561 นั้นจะเห็นได้ว่า จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคปัญหาที่พบนั้นทำให้สอดคล้องในเรื่องของการท่องเที่ยวที่มีส่วนในการพัฒนาภูมิภาค และด้านวัฒนธรรมที่เป็นจุดแข็งที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาภูมิภาคให้บรรลุตามเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาตินั้น **จังหวัดตาก**เป็นหนึ่งในจังหวัดที่อยู่ในนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้น ซึ่งตั้งอยู่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศ มีพื้นที่ทั้งหมด 16,406.65 ตารางกิโลเมตร เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 4 ของประเทศและเป็นอันดับ 2 ของภาคเหนือรองจากจังหวัดเชียงใหม่ มีพรมแดนติดต่อกับสหภาพพม่าทางด้านตะวันตกของจังหวัด ยาว 535 กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ เป็นจังหวัด

ที่มีความเป็นมาในประวัติศาสตร์ควรค่าแก่การสนใจ เป็นเมืองที่มีพระมหากษัตริย์ในอดีต ได้เสด็จมาชุมนุมกองทัพที่เมืองตากนี้แล้ว ถึง 4 พระองค์ จังหวัดตากจัดว่าเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพ โอกาสและลู่ทางในการพัฒนาอยู่หลายด้าน เช่นด้านเศรษฐกิจการลงทุนเป็นเมืองยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยสู่สหภาพพม่าประเทศในเอเชียใต้และ สู่มหา สมุทรอินเดียไปยังตะวันออกกลางและยุโรป โดยมีสะพานมิตรภาพไทย – พม่า เป็นประตูเชื่อมสู่อันดามัน ซึ่งเป็นแถบพัฒนาอุตสาหกรรมตะวันออก – ตะวันตก (East – Weat Development Corridor) มีแม่สอดเป็นเมืองชายแดนอยู่ปลายทางทางทิศตะวันตกของแถบพัฒนา และปลายทางทางทิศตะวัน ออกอยู่ที่จังหวัดมุกดาหาร

จังหวัดตากมีแหล่งท่องเที่ยวกว่า 40 แห่ง ที่มีความหลากหลายสมบูรณ์ครบถ้วนสวยงามและคงสภาพเดิม มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมหลากหลายดึงดูดใจผู้ไปเยือน และสามารถพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวนานาชาติในภูมิภาคไทย สหภาพพม่า บังคลาเทศ และอินเดีย (คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจจังหวัด) โดยเฉพาะอำเภอบ้านตากที่มีประวัติความเป็นมาสันนิษฐานว่าคือตัวเมืองตากเดิม นอกจากนั้นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเคยได้รับพระบรมราชโองการ แต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองตาก และ เป็นผู้กอบกู้เอกราชของชาติไทย จากพม่า ครั้งที่ 2 นอกจากนั้นอำเภอบ้านตากยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เข้าชมและท่องเที่ยวอยู่หลายแห่งทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม โบราณสถานที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และวัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่และดั้งเดิมของชาวอำเภอบ้านตาก รวมถึงวัฒนธรรมชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอบ้านตาก

จุดเน้นทางยุทธศาสตร์ (Positioning) ของจังหวัดตาก ตามแผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. 2561 - 2564 โดยเรื่องของการท่องเที่ยว เป็นประเด็นสำคัญอันดับแรก จังหวัดตากมีศักยภาพด้าน ความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว ศิลปะ วัฒนธรรม เช่นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ต้นศตวรรษเป็นต้นมาเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น และถูกแทรกแซงจากวัฒนธรรมภายนอก มีผลให้วัฒนธรรมท้องถิ่นในภูมิภาคต่าง ๆ ปรับเปลี่ยนไปสู่สภาวะความเป็นสมัยใหม่ และถูกกลืนกลายเป็นแบบแผนวัฒนธรรมส่วนกลางมากขึ้น จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ได้ส่งผลให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน อาทิ การรับ

ค่านิยมภาวะความทันสมัย การรับกระแสบริโภคนิยม (กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล, 2557) ชาวอำเภอบ้านตากเป็นประชากรส่วนหนึ่งในประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น วัดพระบรมธาตุ หรือวัดพระเจ้าทันใจ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเชิญชวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองไทย ทำให้ชุมชนอำเภอบ้านตาก ต้องปรับตัวตั้งรับกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงให้ได้ทัน ไม่ว่าจะเป็นด้านความเชื่อ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ได้เปลี่ยนไป ทำให้เกิดปัญหาการสูญเสียองค์ความรู้ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาทางเศรษฐกิจ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก, 2556) จากวิกฤตดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นโอกาสในการแก้ปัญหา โดยการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทุนเดิมของชาวอำเภอบ้านตากที่มีอยู่แล้ว แต่ยังขาดรูปแบบที่เหมาะสมในการเผยแพร่ จึงไม่สามารถเพิ่มคุณค่าด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชนได้ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น คือการขาดแนวทางในการจัดการในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการศึกษาเพื่อให้คนในชุมชนได้มีฐานความรู้เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก รวมถึงสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อหาแนวทางการจัดการศึกษาพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ที่เหมาะสมให้ชุมชนได้มีฐานความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในงานวิจัยนี้จึงให้ความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ โดยมุ่งศึกษาถึงความเป็นมารูปแบบการท่องเที่ยว ก่อนนำสู่การวิเคราะห์ถึงแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บนฐานความรู้ เพื่อจะนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องตามนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

คำถามการวิจัย

1. สภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตากเป็นอย่างไร

2. สภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตากเป็นอย่างไร

3. แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ที่เหมาะสมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตากเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

3. เพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุมชน โรงเรียน สภาวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก การท่องเที่ยว และกีฬาจังหวัดตากได้ทราบสภาวการณ์ปัจจุบัน และศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเขตอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวไปสู่การท่องเที่ยงเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

2. ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุมชน โรงเรียน สภาวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตากได้ทราบสภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเขตอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวไปสู่การท่องเที่ยงเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

3. ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตากได้แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ เขตอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

4. ผลงานวิจัยได้สนับสนุนข้อมูลเพื่อประโยชน์ด้านงานวิจัยทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยใช้ผลการวิจัยนี้นำไปต่อยอดงานวิจัยในอนาคต เพิ่มองค์ความรู้ในบริบทชุมชนของประเทศไทยให้มากขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บนฐานความรู้ ของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในพื้นที่ของอำเภอบ้านตาก ได้แก่ ตำบลตากออก จำนวน 15 หมู่บ้าน ตำบลสมอโคน จำนวน 9 หมู่บ้าน ตำบลแม่สลิด จำนวน 13 หมู่บ้าน ตำบลตากตก จำนวน 11 หมู่บ้าน ตำบลเกาะตะเภา จำนวน 10 หมู่บ้าน ตำบลทุ่งกระเชาะ จำนวน 12 หมู่บ้าน ตำบลท้องฟ้า จำนวน 9 หมู่บ้าน

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้มี 4 กลุ่มในพื้นที่ 7 ตำบล ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ประชาชนในชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ผู้รู้ภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้าน โดยเลือกจากตำบลละ 5 คน รวม 7 ตำบล เป็นจำนวน 35 คน โดยมีเงื่อนไขของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และเป็นผู้ที่สามารถสื่อสารภาษาไทยและภาษาถิ่นได้

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชน จำนวน 20 คน โดยเลือกจากนักท่องเที่ยวได้เข้าสู่หมู่บ้านในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูล

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว คือ ภาครัฐ ได้แก่ การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ได้แก่ มัคคุเทศก์บริษัทนำเที่ยวในจังหวัดตาก สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดตาก ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 คน

กลุ่มที่ 4 ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการจัดการศึกษา คือ ภาครัฐ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา ผู้บริหารการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร รวมทั้งสิ้นจำนวน 10 คน

ซึ่งผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้รวมทั้ง 4 กลุ่ม ดังกล่าวข้างต้นทั้งสิ้น 75 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาด้านเนื้อหาโดยมีขอบเขตเนื้อหาทั้งหมด 3 เรื่อง ประกอบด้วย

1. สภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในด้านการท่องเที่ยว 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการมีส่วนร่วม

2. สภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ประกอบด้วยการศึกษา 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยศึกษาตามองค์ประกอบของการจัดการศึกษา 8 องค์ประกอบ คือ 1) สาระเนื้อหาในการศึกษา 2) ผู้ถ่ายทอดความรู้ 3) สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา 4) รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา 5) ผู้บริหารและบุคลากรที่ให้การสนับสนุนการศึกษา 6) เงินทุนสนับสนุน 7) สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม 8) ผู้เรียนรู้

3. แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา และการประเมินผล

ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เริ่มดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 ซึ่งมีกำหนดถึงช่วงระยะเวลาของเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **สภาวการณ์การท่องเที่ยว** หมายถึง สถานการณ์ปัจจุบันในด้านการท่องเที่ยวของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ด้านการจัดการท่องเที่ยวในส่วนของแหล่งท่องเที่ยว ธุรกิจการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม

2. **ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว** หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตากในปัจจุบัน

3. **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม** หมายถึง การเดินทางเพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมการจัดการการท่องเที่ยวรวมทั้งเป็น การท่องเที่ยวและเยี่ยมชมสถานที่แสดงถึงความเป็นวัฒนธรรม เช่น การชมสถานโบราณวัตถุโบราณสถาน วัด ประเพณี รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชน

4. **สภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษา** หมายถึง สภาวะความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในการบริหารจัดการด้านการศึกษาในปีการศึกษาปัจจุบัน คือ ปี 2560 – 2562 ทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

5. **แนวทางการจัดการศึกษา** หมายถึง ทางปฏิบัติที่วางไว้เพื่อเป็นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้หรือการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ซึ่งในงานวิจัยนี้นี้จะนำเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาอัธยาศัย โดยมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) รูปแบบการจัดการเรียน

การสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา และ การประเมินผล

6. **ฐานความรู้** หมายถึง ข้อมูลที่ถูกรวบรวมจัดเก็บที่เป็นข้อเท็จจริง หรือความรู้ หรือสารสนเทศต่าง ๆ จากการศึกษาและประสบการณ์ไว้ใช้ในการแก้ปัญหาสำหรับการจัดการความรู้ ซึ่งฐานความรู้เป็นแหล่งเก็บสารสนเทศที่มีวิธีการรวบรวม จัดการ แบ่งปัน สืบค้น และนำสารสนเทศมาใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยมีการกำหนดโครงสร้างของข้อมูลให้เหมาะสมกับการนำไปใช้งาน

7. **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้** หมายถึง การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวชมเอกลักษณ์ความงดงามทางศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาในท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวนี้เน้นการนำเสนอความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ จากแหล่งท่องเที่ยวในมุมมองของเจ้าบ้าน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถดำเนินการวิจัยได้บรรลุตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษา
   - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา
   - 1.2 แนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542
   - 1.3 การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
   - 1.4 ระบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
   - 1.5 บทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
   - 1.6 แนวทางการจัดการศึกษา
   - 1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
   - 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
   - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
   - 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว
   - 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
   - 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว
3. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ (Knowledge-based)
4. สภาพทั่วไปและบริบทของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาของสถานศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา หลักสูตรและกิจกรรมของสถานศึกษา รวมทั้งสภาพแวดล้อมและการบริการ

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่ต้องการได้ คือ ครู ซึ่งมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง 2 ส่วน ได้แก่ คุณภาพของตัวครู และคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลของครู ครูที่ดีต้องมีความรักศรัทธาในอาชีพ เมตตาและเอาใจใส่ลูกศิษย์ เป็นแบบอย่างที่ดีของลูกศิษย์ หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับผู้ปกครองและชุมชนได้ดี และสิ่งสำคัญที่สุดคือ ครูต้องมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน (ถ่ายทอดความรู้และต่อยอดความรู้ให้ผู้เรียนได้) อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญกับประโยชน์ที่จะเกิดกับลูกศิษย์เป็นอันดับแรก ครูต้องมีความเชื่อว่า "เด็กทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และสามารถพัฒนาตนเองได้" จึงจะสามารถพัฒนากิจกรรม วิธีการ ตลอดจนสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการสอนเพื่อให้บรรลุมาตรฐานการจัดการเรียนการสอน หรือการจัดการเรียนรู้ของครูต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ครูมืออาชีพต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง หมั่นปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการดำรงชีวิต มีบุคลิกลักษณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์อย่างยั่งยืน พร้อมที่จะเจริญเติบโตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา และเป็นที่ยอมรับของสังคมและประเทศชาติในอนาคต

การบริหารจัดการเป็นหน้าที่หลักของผู้บริหารสถานศึกษา การบริหาร (Administration) และการจัดการ (Management) เป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้เกิดการดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย แต่จะบริหารและจัดการอย่างไรจึงจะเกิดประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารเป็นตัวจักรสำคัญที่สุด เพราะผู้บริหารเป็นผู้กำหนดทิศทางการทำงาน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพทั้งหลาย เป็นผู้ที่มีเป้าหมายความสำเร็จที่ชัดเจนและมีความมุ่งมั่นที่จะไปสู่เป้าหมายนั้นให้จงได้ ทุ่มเทพลังกายและความคิดอย่างเต็มกำลัง มีความเป็นผู้นำทางวิชาการสูง มีความคิดริเริ่ม มีวิสัยทัศน์ รอบรู้เป็นที่พึ่งทางวิชาการให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ มีความสามารถในการจัดการองค์กร บริหารจัดการให้มีครูสอนอย่างพอเพียง มอบหมายงานให้บุคลากรได้เหมาะกับศักยภาพสอดรับกับภาระและปริมาณงาน ใช้หลักการกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วมในการบริหาร ส่งเสริมให้มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น ส่งเสริมการพัฒนา

นวัตกรรม การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นผู้มีความสมบูรณ์รอบด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ในปัจจุบัน สิ่งที่ท้าทายความสามารถของผู้บริหารอีกประการหนึ่ง คือ การทำให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาตระหนักถึงหน้าที่ที่รับผิดชอบ แม้งานสอนจะเป็นงานหลัก แต่งานในหน้าที่พิเศษที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียนเป็นหน้าที่ที่ครูปฏิเสธไม่ได้ จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะทำให้ครูทุกคนรักในงานสอน มีการทำงานและเก็บงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดสารสนเทศที่มีความหมายและสามารถนำไปใช้ได้ตามความมุ่งหมายทันการ

กลุ่มบุคคลที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ได้แก่ กรรมการสถานศึกษาหรืออาจเรียกเป็นอย่างอื่น เช่น คณะกรรมการบริหารสถานศึกษา จะทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินกิจการด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา อันหมายรวมทั้ง การบริหารวิชาการ การบริหารงานบุคคล และหน้าที่อื่นตามที่ระเบียบกำหนด

คุณภาพผู้เรียนขึ้นอยู่กับคุณภาพการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา หลักสูตรสถานศึกษาจะเป็นตัวสะท้อนคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาได้เป็นอย่างดี เพราะหลักสูตรสถานศึกษาจะมีการกำหนดจุดหมาย แนวทาง วิธีการ และเนื้อหาสาระที่เรียนตลอดจนวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนในสถานศึกษา ซึ่งจะสะท้อนว่าผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ เจตคติและพฤติกรรมตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดไว้หรือไม่ หลักสูตรที่ดีควรคำนึงถึงบริบทของผู้เรียน ท้องถิ่นและชุมชน มีการบูรณาการสาระการเรียนรู้ หรือจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมที่สอดคล้องกับความถนัด ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน และจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนตามขีดความสามารถ ทำให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์และสมดุลทั้งทางร่างกาย สังคม อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญา

นอกจากนั้น สภาพแวดล้อมและการบริการก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา สถานศึกษาที่มีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ อาคารเรียนที่มั่นคงและสะอาด มีแหล่งเรียนรู้เพียงพอทำให้นักเรียนดำเนินชีวิตอยู่ในสถานศึกษาได้อย่างมีความสุข ปลอดภัย มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งจะส่งผลถึงความสำเร็จในการเรียนด้วย

2. แนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

หมวด 4

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น และทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียน การสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวรรคหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัย และศักยภาพ

สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะในวรรคหนึ่งและวรรคสองแล้ว ยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูงและการค้นคว้า วิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์การชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้

ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษาการสอนหลักวิชาตามหลักสูตร แกนกลางนั้นสามารถนำเอาเนื้อหาสาระของท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนประกอบได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นวิชาประวัติศาสตร์ ที่มุ่งหมายให้นักเรียนเข้าใจประวัติความเป็นมาของชุมชนของตนเอง และของชาติ หรือการสอนวิชาชีพก็จะสามารถนำข้อมูลอาชีพในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบของการเรียนการสอน จุดหมายของหลักสูตรแกนกลาง "เพื่อความเป็นไทย" ซึ่ง ก็หมายถึง ความเป็นไทยในลักษณะที่มีเอกลักษณ์จากชาติอื่น ฉะนั้น ความเป็นไทยในความหมายนี้รวมถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุก ๆ แห่งที่ปรากฏในอาณาจักรไทยปัจจุบัน

2.2 ความหมาย ความจำเป็น และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีองค์ประกอบหลายประการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนา ในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ การจัดการศึกษาจึงเป็นความจำเป็นที่ทุกประเทศต้อง ดำเนินการ เพื่อยกระดับคุณภาพประชากรและเพิ่มขีดความสามารถของประเทศในการแข่งขันระหว่างประเทศ

2.2.1 ความหมายของการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาเป็น กระบวนการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายชัดเจน คือ การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด การประพฤติปฏิบัติฯลฯ โดยคาดหวังว่า คนที่มีคุณภาพนี้จะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุขเจริญก้าวหน้าทันโลก แข่งขันกับสังคมอื่นในเวทีระหว่างประเทศได้ คนในสังคมมีความสุข มีความสามารถประกอบอาชีพการงานอย่างมีประสิทธิภาพ และอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์

การจัดการศึกษามีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาในสถานศึกษา นอกสถาน ศึกษาตามอัธยาศัย ย่อมขึ้นกับความเหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันไปเนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่เป็นระบบดังนั้นการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้อง ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีบุคคลและหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้าร่วมดำเนินการ มีรูปแบบ ขั้นตอน กติกาและวิธีการดำเนินการ มีทรัพยากรต่าง ๆ สนับสนุน และต้องมีกระบวนการประเมินผลการจัดการศึกษาที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้ด้วย

ทั้งนี้ ผลผลิตของการจัดการศึกษาได้แก่ผู้ที่ได้รับการศึกษา ส่วนผลลัพธ์หรือผลสะท้อนสุดท้ายคือการมีพลเมืองที่มีคุณภาพ และสังคมมีสภาพที่พึงประสงค์

2.2.2 ความจำเป็นในการจัดการศึกษา

การศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องมีการจัดการไม่ใช่เรื่องที่จะให้ผู้ใดรับไปทำโดยไม่มีเป้าหมาย ไม่มีมาตรฐาน ไม่ได้คุณภาพ เพราะย่อมทำให้การศึกษาไม่มีทิศทาง ไม่เป็นระบบ ไม่คุ้มค่า และหากจัดผิดพลาดก็ยากที่จะแก้ไข เพราะกระบวน การศึกษา เช่น ค่านิยมต่าง ๆ ได้ซึมซับเข้าไปในใจของผู้เรียนเสียแล้ว

การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุนที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์แต่ละคน และเป็นการลงทุนเพื่อการอยู่รอดและพัฒนาของสังคม ทั้งนี้ เพราะการศึกษาส่งผลกระทบและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม วิทยาการและเทคโนโลยีที่จำเป็นในการทำงานและการใช้ชีวิต ยิ่งการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ในโลกเป็นไปอย่างรวดเร็วอันเป็นผลจากพัฒนาการทางเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีด้านการสื่อสารใหม่ ๆ พัฒนาการเหล่านี้ย่อมท้าทายต่อการจัดการศึกษา เพราะได้เปิดโอกาสและให้ช่องทางการเรียนรู้แก่บุคคลจำนวนมาก โดยให้รับรู้มากขึ้นและมีเส้นขีดคั่นด้านระยะทางน้อยลงกว่าเดิมมาก การจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องจำเป็น เพราะต้องการทรัพยากร (คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี) สนับสนุนจำนวนมาก ต้องมุ่งไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ร่วมกันของสังคม ต้องนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของมนุษย์อย่างแท้จริง ในแง่นี้ การจัดการศึกษาจึงต้องมีการกำหนดเพื่อประกันว่ามนุษย์ได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ตรงตามเป้าประสงค์ร่วมกัน รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการศึกษายังมีความจำเป็นเพราะต้องการคนที่ได้รับการฝึกฝนเฉพาะด้านที่มีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญมาดูแลรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นการรับผิดชอบด้านการสอน การบริหาร หรือการสนับสนุน ตัวอย่าง เช่น ครูที่ดีต้องได้รับการศึกษาอบรมมาอย่างดี มีความรู้ความชำนาญ และมีคุณลักษณะเหมาะสมกับการเป็นครู การเป็นครูจึงเป็นที่ยอมรับว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง

เนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การจัดการศึกษาจำต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละยุคสมัย การจัดการศึกษาที่อยู่กับที่ย่อมหมายถึงความล้าสมัย ไม่เหมาะสม ไม่คุ้มประโยชน์

ปัจจุบัน โลกก้าวเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ หรือเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่าเศรษฐกิจฐานความรู้ความรู้จึงเป็นเครื่องมือจำเป็นที่ขาดไม่ได้ ในสังคมสมัยใหม่นี้ความรู้ที่ทันสมัยที่เหมาะสม กับสภาพการณ์จะช่วยแก้ปัญหาได้ และนำสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

เป็นพลังสำคัญสำหรับการอยู่รอดและการพัฒนา ทั้งสำหรับบุคคล แต่ละคนและสำหรับสังคมประเทศชาติโดยรวม

2.2.3 วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

ในขณะที่การจัดการศึกษามุ่งเป้าหมายระยะยาวสำหรับการพัฒนาของแต่ละ บุคคล และการพัฒนาสังคม แต่การจัดการศึกษาโดยทั่วไปย่อมมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งบรรลุหลายประการ ได้แก่

1) ให้บริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ โดยถ่ายทอดหรือปลูกฝังเนื้อหาความรู้ความเข้าใจที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ได้รับการศึกษาวางตัวได้เหมาะสมในสังคม และมีความสามารถประกอบอาชีพตามความถนัดความสนใจ หรือตามโอกาสของแต่ละคนได้ สถานศึกษาส่วนใหญ่ที่เรียกว่า โรงเรียน มหาวิทยาลัย ศูนย์การเรียน สถานศึกษาปฐมวัย ทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการทางการศึกษา

2) เตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ และจัดให้เด็กในวัยเรียนได้รับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองต่อเนื่อง โดยส่งเสริมเกื้อหนุนให้เด็กก่อนวัยเรียนขั้นพื้นฐานได้มีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย เชาวน์ปัญญา ความสนใจ ที่เหมาะสม มีความพร้อมในการศึกษาระดับสูงขึ้นไป การจัดการส่วนนี้ โดยทั่วไปเป็นความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครอง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นต้น ส่วนเด็กในวัยเรียนทุกระดับจะได้รับการศึกษาเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการเตรียมตัวระดับพื้นฐาน และเพื่อมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพการงานต่อไป

3) ให้โอกาสทางการศึกษา โดยเข้าถึงผู้รับบริการที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาตามปกติที่มีอยู่หลากหลาย การจัดการศึกษาลักษณะนี้มุ่งไปที่ผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีฐานะยากจน ผู้ที่พลาดโอกาสได้รับการศึกษาในบางช่วงของชีวิต ผู้ที่มีปัญหาทางร่างกาย จิตใจ หรือสติปัญญา การจัดการศึกษาเช่นนี้มักดำเนินการโดยสถานศึกษาเฉพาะด้าน เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์หรือโดยวิธีการอื่นนอกระบบและตามอัธยาศัย เช่น ศูนย์การเรียนรู้การศึกษาในระบบทางไกล เป็นต้น

4) ตอบสนองความต้องการทางการศึกษาระดับสูงในเชิงคุณภาพ วัตถุประสงค์นี้ มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสได้พัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะด้านเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพซึ่งอาจดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์วิจัยระดับสูง มุ่งคิดค้นเนื้อหาสาระที่แปลกใหม่จากเดิมนอกจากนี้ยังรวมถึงการฝึกอบรมเฉพาะทางเช่น ด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ สุขภาพ เป็นต้น มักดำเนินการในรูปแบบการประชุมสัมมนา การฝึกอบรม การดูงาน การฝึกปฏิบัติเฉพาะฯลฯ

5) พัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลให้เต็มตามความสามารถ และตอบสนองวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาข้อนี้เน้นการพัฒนามนุษย์ในลักษณะบูรณาการ คือให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม ความคิด ความสำนึก ความรับผิดชอบ ฯลฯ ซึ่งตามปกติควรเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา แต่หากสถานศึกษาไม่สามารถดูแลให้ครบถ้วนได้ ก็ต้องจัดส่วนเสริมเติมในลักษณะการฝึกอบรมเฉพาะ การแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนปกติ หรือการใช้สื่อต่าง ๆ ช่วยเสริม วัตถุประสงค์ส่วนนี้ยังรวมไปถึงการพัฒนาทักษะและคุณภาพของผู้ที่ทำงานแล้วหรือผู้ที่ผ่านการศึกษาตามกระบวนการปกติ ให้สามารถติดตามความรู้ใหม่ ๆ และวิทยาการที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นตัววัดความสามารถในการจัดการของผู้บริหาร จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้บริหารต้องกำหนดเกณฑ์จากวัตถุประสงค์ที่ระบุ และผู้บริหารก็จะต้องได้รับการประเมินจากเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดด้วย

2.3 เป้าหมายของการจัดการศึกษา

เป้าหมายของการจัดการศึกษาในภาพรวมคือสมาชิกทุกคนในสังคมแต่เนื่องจากมวลชนเหล่านี้มีจำนวนมากมายเกินกว่าจะมีองค์กรใดสามารถจัดการศึกษาให้ครบถ้วนครอบคลุมได้จึงต้อง มีการแบ่งกลุ่มประเภทของเป้าหมายออกตามความเหมาะสมในการจัด เช่น แบ่งตามอายุ แบ่งตามสาระเนื้อหา แบ่งตามลักษณะของบุคคล เป็นต้น

เป้าหมายของการจัดการศึกษาอาจแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

1. เด็กก่อนวัยเรียน เมื่อทารกคลอดออกจากครรภ์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ปู่ย่า ตายาย ญาติ หรือคนเลี้ยงดูเป็นกลุ่มบุคคลเริ่มแรกที่ทำหน้าที่ดูแลเลี้ยงดู และขณะเดียวกันก็ให้การศึกษาอบรมด้วย การให้การศึกษาลักษณะนี้ โดยทั่วไปยังไม่เป็นระบบ แต่เป็นธรรมชาติ จึงยังไม่ถือว่าเป็นการจัดการศึกษาเมื่อทารกเติบโตขึ้นพอช่วยตนเองได้แล้ว พ่อแม่ซึ่งต้องมีภาระประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงลูก ไม่อาจดูแลบุตรได้ ก็ปล่อยให้อยู่ในการดูแลของบุคคลอื่น เช่น บุคคลในกลุ่มเครือญาติ หรือมิฉะนั้นก็ต้องจ้างคนดูแลทางเลือกอีกประการหนึ่งคือการส่งบุตรหลานเข้ารับการอบรมศึกษาในศูนย์การเรียนปฐมวัย ศูนย์รับเลี้ยงเด็กหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งถือเป็นสถานศึกษาเบื้องต้นที่มีการจัดการศึกษา โดยมีผู้ดูแลที่ได้รับการศึกษาอบรมมาพอสมควรเป็นผู้ดูแล

เมื่ออายุถึงวัยประมาณสามขวบ สถานศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้มีการจัดการศึกษาที่เป็นระบบและมีรูปแบบมากขึ้น ซึ่งการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยนี้เป็นการจัดกิจกรรมในลักษณะการเตรียมความพร้อมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม

และสติปัญญา ได้แก่ กิจกรรมการเคลื่อนไหวตามจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมเกมการศึกษา เป็นต้น

2. บุคคลในวัยเรียน ผู้ที่อยู่ในวัยเรียนโดยทั่วไปหมายถึง ผู้ซึ่งรัฐกำหนดให้ผู้ปกครองต้องนำไปเข้าเรียน คืออยู่ในข่ายการศึกษาภาคบังคับ โดยแต่ละประเทศกำหนดอายุไว้แตกต่างกันไปตามที่เห็นว่าเหมาะสมสำหรับประเทศไทยกำหนดให้การศึกษาระดับประถมถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่สามเป็นการศึกษาภาคบังคับและหากผู้ปกครองมีความพร้อมก็ส่งเสียให้บุตรหลานของตนได้เรียนต่อสูงขึ้นไปอีกตามกำลังความสามารถระดับการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้อาจแบ่งได้หลายระดับ ได้แก่

2.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยทั่วไป เป็นการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลในวัยเรียนในระบบการเรียนในโรงเรียน ในครอบครัว หรือในสถานศึกษารูปแบบอื่น ในประเทศไทยการศึกษาขั้นพื้นฐานไล่เรียงกันไปตั้งแต่ระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมปีที่หนึ่งถึงชั้นประถมปีที่หก) ไปจนจบชั้นมัธยมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่งถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่หก) การศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นมักใช้เวลาประมาณสิบสองปีเป็นส่วนใหญ่ ในช่วงปลายของการศึกษาระดับนี้ เยาวชนที่สนใจศึกษาสายอาชีพแทนที่จะศึกษาสายสามัญ ก็อาจเลือกเข้าเรียนในสถานศึกษาสายอาชีพซึ่งได้แก่ โรงเรียนอาชีวศึกษาระดับต้นต่าง ๆ ได้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 การศึกษาระดับอุดมศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนที่มุ่งศึกษาต่อก็อาจเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา (ซึ่งรวมสถาบันอุดมศึกษาสายอาชีพต่ำกว่าปริญญาด้วย) ในกรณีที่ศึกษาระดับปริญญาก็อาจศึกษาต่อเนื่องไปตั้งแต่ระดับปริญญาตรี โท เอก หรือ ศึกษาเฉพาะด้านหลังจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี โท เอก

3. ผู้ด้อยโอกาส หรือบุคคลลักษณะพิเศษ กลุ่มเป้าหมายนี้เป็นคนกลุ่มพิเศษที่มีลักษณะ เฉพาะแตกต่างไปจากบุคคลปกติทั่วไป สิ่งที่ทำให้แตกต่างนั้นอาจเกิดจากฐานะทางเศรษฐกิจ คือคนจนที่ด้อยโอกาสในการเล่าเรียนตามปกติ เช่น เด็กที่ผู้ปกครองไม่ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียน เด็กไร้ผู้อุปการะ หรือความแตกต่างอาจเกิดจากลักษณะทางร่างกายจิตใจและสมอง เช่น เด็กพิการ เด็กปัญญาอ่อน เด็กที่มีปัญหาทางจิตใจและอารมณ์ เด็กอัจฉริยะ เป็นต้น ผู้ด้อยโอกาสหรือบุคคลลักษณะพิเศษเฉพาะเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษเพื่อให้มีโอกาสได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเช่นเดียวกับเด็กอื่น แต่การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายนี้จำเป็นต้องจัดให้ตามรูปแบบที่เหมาะสมกับลักษณะและความจำเป็นสำหรับกลุ่มด้วย โดยอาจต้องมีครูที่ได้รับการอบรมมาเป็นการเฉพาะ ในกรณีที่ผู้ด้อยโอกาสร่วมเรียนในชั้นเรียนปกติ ครูจำเป็นต้องให้ความสนใจผู้เรียนกลุ่มนี้เป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องใช้ความอดทน ความเมตตา ความเข้าใจ

และความละเมียดละไมในการปฏิบัติต่อพวกเขา สำหรับผู้บริหารที่จัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสต้องมีความเข้าใจ มีทักษะ และได้รับการอบรมมาโดยเฉพาะอย่างพอเพียงในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

4. ผู้มีงานทำ ผู้ที่ประกอบอาชีพการงานแล้วเป็นกลุ่มเป้าหมายอีกกลุ่มหนึ่ง บุคคลเหล่านี้ได้รับการศึกษามาแตกต่างกันไป และมุ่งศึกษาเพิ่มเติมโดยมีเหตุผลต่างกันไป ส่วนหนึ่งเข้าศึกษาระดับสูงขึ้นในสถาบันการศึกษาปกติหรือเข้ารับการศึกษาตามโครงการพิเศษ (เช่น โครงการศึกษาเฉพาะที่มีผู้จัดบริการให้ในสถานที่ทำงาน โครงการศึกษาอบรมเฉพาะด้าน เป็นต้น) นอกจากนี้ หน่วยงานทางการศึกษาอาจจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น การศึกษาสัญจรที่ผู้สอนตระเวนให้ความรู้การศึกษาผ่านสื่อโทรคมนาคม การศึกษาโดยเอกสารหรือสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองต่าง ๆ การจัดการศึกษาเช่นนี้ อาจมีการรับรองวุฒิให้หรืออาจไม่เทียบวุฒิอย่างเป็นทางการก็ได้ การจัดการอบรมสำหรับผู้มีงานทำนั้น รวมถึงครูซึ่งต้องมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องด้วย ครูจึงควรสนใจติดตามรับการอบรมตามหลักสูตรต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพของตน

กลุ่มเป้าหมายนี้ นับวันจะยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ เกิดขึ้นรวดเร็ว จึงจำเป็นที่ผู้ทำงานแล้วควรได้รับสาระเนื้อหาใหม่ ๆ เพื่อยกระดับความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพของตนตลอดเวลา

5. ประชาชนทั่วไป ประชาชนโดยทั่วไปถือเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกของสังคมได้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์สำหรับการเป็นพลเมืองที่ดีและการเพิ่มพูนความคิดความอ่านของตนอย่างต่อเนื่อง การจัดการศึกษาลักษณะนี้ถือเป็นส่วนเสริมจากการที่ประชาชนได้เรียนรู้จากสื่อมวลชน จากกลุ่มคนใกล้ชิด การจัดการศึกษาเพื่อปวงชนอาจทำโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ได้หลากหลาย แต่ย่อมเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพของประชากรให้รู้เท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และปรับตนเองกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้มักเป็นการจัดการศึกษาเสริมในรูปการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นหลัก

เนื่องจากเป้าหมายของการศึกษามีหลากหลาย ผู้นำชุมชนและท้องถิ่นพึงมีบทบาทในการสำรวจกลุ่มเป้าหมาย กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมาย และร่วมสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถจัดบริการการศึกษาแก่กลุ่มเป้าหมายให้ครบถ้วนและเกิดประโยชน์ได้จริง

2.4 องค์ประกอบของการจัดการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552, น. 32–34) ได้สังเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษามี 8 องค์ประกอบ ได้แก่

2.4.1 สาระเนื้อหาในการศึกษา ในกรณีที่มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ผู้จัดการศึกษามักจัดทำหลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระ หลักสูตรเหล่านี้อาจเป็นหลักสูตรกลางที่ใช้สำหรับการศึกษาแต่ละระดับ แต่ขณะเดียวกันก็ควรเปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถจัดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ด้วย เนื้อหาสาระในการศึกษานั้นควรทันสมัยทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ทั้งนี้ครูต้องทบทวนเนื้อหาสาระที่ตนสอนเพื่อปรับแก้ไขให้ถูกต้องทันสมัย และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน หากเห็นว่าเนื้อหาผิดพลาดหรือล้าสมัย ควรแจ้งผู้บริหารให้ทราบ

2.4.2 ครู ผู้สอน หรือผู้ให้การเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้แก่ครูและอาจารย์ ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการศึกษาอบรมมาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอด เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งสำหรับครูและอาจารย์คือต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอในการติดตามเรียนรู้เนื้อหาวิชาการวิชาชีพใหม่ ๆ และวิทยาการด้านการเรียนการสอน ตลอดเวลา บางกรณีต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้วย อนึ่ง ครูและอาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถในการประยุกต์สาระเนื้อหาและองค์ความรู้ใหม่ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

2.4.3 สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น อาคารสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ กระดานเขียน หนังสือ แบบเรียน สมุด ดินสอ ตลอดถึงอุปกรณ์ที่ทันสมัยที่มีราคาแพงทั้งหลาย เช่น อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เหล่านี้ สื่อและอุปกรณ์เหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา ครูและผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีหน้าที่รับผิดชอบ ดูแลให้สิ่งเหล่านี้มีอย่างเพียงพอ อยู่ในสภาพใช้งานได้ และใช้สื่อเหล่านี้เป็นส่วนช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ครูที่มีคุณภาพต้องสามารถผลิตและพัฒนาสื่อและอุปกรณ์การศึกษาสำหรับการสอนของตนด้วย

2.4.4 รูปแบบวิธีการเรียนการสอน การศึกษายุคใหม่นั้นมีความแตกต่างไปจากการศึกษายุคก่อนซึ่งเน้นที่ตัวครู ระบบการศึกษายุคใหม่เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน ดังนั้น รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่จึงแตกต่างไปจากเดิม จึงเกิดคำว่า " ปฏิรูปการเรียนรู้ " ซึ่งนำไปสู่กระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การระดมความคิด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำชมนอกสถานที่เรียน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่ ๆ นี้

ผู้สอนพึงระมัดระวังเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และจำเป็นต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ประกอบกับการทำความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนของตน

2.4.5 ผู้บริหารและบุคลากรที่ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา ในการจัดการศึกษายังมีผู้ที่รับผิด ชอบที่อาจไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรงอีกหลากหลาย ได้แก่ ผู้บริหารซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาที่ตนรับผิดชอบให้เป็นไปโดยเรียบร้อย นำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ และยังจำเป็นต้องมีบุคลากรทางการศึกษาอื่นร่วมด้วย เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ งานทะเบียน งานโภชนาการและสุขอนามัย รวมทั้งฝ่ายสนับสนุนอื่น ๆ

2.4.6 เงินทุนสนับสนุน การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุน ซึ่งผู้ลงทุนอาจเป็นรัฐบาลในฐานะผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้ปกครอง ผู้เรียน ชุมชน เป็นต้น เงินทุนเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การจัดการศึกษาเกิดผลตามเป้าหมาย

2.4.7 สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม การจัดการศึกษาในระบบที่ยังต้องอาศัยชั้นเรียนยังเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นอาคารสถานที่ ห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาจึงเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ ถึงแม้จะมีการจัดการศึกษาโดยใช้สื่อทางไกลก็ตาม ก็ยังต้องมีสถานที่สำหรับการบริหารจัดการ การผลิตและถ่ายทอดสื่อ หรือการทำงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ยังต้องใช้อาคารเป็นสถานที่สำหรับจัดการเรียนการสอน สิ่งที่ผู้บริหารและผู้จัดการศึกษาต้องสนใจดูแลคือความเพียงพอ เหมาะสม ปลอดภัยและการมีบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ ส่วนครูก็ต้องรับผิดชอบในการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม หากจำเป็นต้องใช้งบประมาณปรับปรุงก็ควรแจ้งผู้บริหารให้ช่วยดำเนินการ

2.4.8 ผู้เรียน ผู้เรียนหรือผู้ศึกษาถือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนคือผู้รับการศึกษา และเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึงครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ การให้การศึกษาอบรม การประเมิน และการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้เป้าหมายการจัดการศึกษาในภาพรวมจึงมิได้จำกัดวงแคบเฉพาะในสถานที่ แต่มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีปรัชญาพื้นฐานสำคัญคือ "ทุกคนต้องเป็นส่วนสำคัญของการจัด การศึกษา และการศึกษาต้องจัดสำหรับคนทุกคน"

2.5 ดัชนีชี้วัดและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา

ผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษานั้น เน้นที่คุณภาพของผลผลิตของกระบวนการศึกษาเป็นหลัก ส่วนปริมาณเป็นปัจจัยรอง กล่าวคือ การจัดการศึกษาต้องมุ่งถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ในเชิงคุณภาพเป็นเกณฑ์ โดยมีดัชนีชี้วัดบางประการ ดังต่อไปนี้

2.5.1 คุณภาพของผู้เรียน คุณภาพของผู้เรียนถือว่าเป็นผลที่เกิดจากการจัดการศึกษา คำว่า "คุณภาพของผู้เรียน" มีความหมายครอบคลุมหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความสามารถคุณธรรม จริยธรรม ทักษะและพฤติกรรม ดัชนีชี้วัดคุณภาพของผู้เรียนซึ่งจะใช้วัดผลการจัดการศึกษาต้องเป็นผลทางตรงหรือทางอ้อมที่มาจากการจัดการศึกษา ไม่ใช่ผลบังเอิญหรือผลที่ไม่เกี่ยวเนื่องกัน เช่น สถานศึกษาอาจสอนไม่ดี แต่นักเรียนทำคะแนนผลสอบได้ดีเพราะไปรับการสอนพิเศษ หรือผู้ปกครองกวดขันดูแลและสั่งสอนเพิ่มเติม ในแง่คุณภาพของผู้เรียน ครูควรกำหนดวัตถุ ประสงค์เชิงพฤติกรรม (วัตถุประสงค์ที่วัดได้จริง) ที่มุ่งให้เกิดขึ้น อันเป็นผลจากการจัดการเรียนการสอนของครู และประเมินวัตถุประสงค์ดังกล่าวเพื่อวัดประสิทธิภาพของวิธีการสอนของตน

2.5.2 คุณภาพของการจัดการเรียนการสอน คุณภาพของการจัดการเรียนการสอนขึ้นกับปัจจัยหลายประการซึ่งเป็นปัจจัยชี้วัดในระบบประกันคุณภาพการศึกษา เช่น คุณภาพของครู สภาพแวดล้อม รูปแบบและระบบการเรียนการสอน สื่อและเทคโนโลยี กระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งที่นำมากำหนดเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพของการจัดการศึกษาได้ ครูต้องถือว่าการพัฒนาคุณภาพของการสอนนั้นเป็นความท้าทายของอาชีพครู และต้องไม่หยุดยั้งในการปรับปรุงคุณภาพดังกล่าว ทั้งโดยการค้นคิดเองหรือการเข้ารับการอบรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อศิษย์ของตน

2.5.3 ความคุ้มค่าในการจัดการศึกษา เนื่องจากการจัดการศึกษาต้องใช้จ่ายความคุ้มค่าจึงถือเป็นดัชนีชี้วัดการจัดการศึกษาด้วย คำว่าความคุ้มค่านี้มิได้หมายถึงการประหยัดด้านงบประมาณแต่เพียงอย่างเดียว แต่หมายความว่า ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษานั้นให้ผลคุ้มกับการลงทุนหรือไม่ บ่อยครั้งเราพบว่า ค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนอาจสูงกว่าการจัดการศึกษานอกระบบ แต่ต้องถือว่าคุ้มค่า เพราะผู้เรียนมีโอกาสได้ร่วมในสังคม มีเพื่อนมีผู้ให้คำแนะนำปรึกษาด้านต่าง ๆ แต่ในทางตรงกันข้าม หากพบว่าการจัดการศึกษาในชั้นเรียนนำไปสู่การติดยาเสพย์ติด การมั่วสุมทางเพศ ความเสื่อมทางศีลธรรม หรือความไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพและชีวิต ก็ต้องถือว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่สร้างผลดังกล่าวไม่คุ้มค่า และหากการศึกษาของทั้งระบบโรงเรียนนำไปสู่สภาวะอันไม่พึงปรารถนานานัปประการ ก็จำเป็นที่ผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาหรือผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาต้องทบทวนแก้ไขโดยเร็ว

2.5.4 ผลลัพธ์ของการจัดการศึกษา ผลลัพธ์หรือผลสะท้อนหมายถึงผลต่อเนื่องที่เกิดจากการจัดการศึกษา เช่น นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนประจำจังหวัดแห่งหนึ่งได้คะแนนระดับดี ถือเป็นส่วนหนึ่งของคุณภาพผู้เรียน ส่วนนักเรียนจากโรงเรียนนี้สามารถสอบเข้า

มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงได้เป็นจำนวนมาก ถือเป็นผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาของโรงเรียนนี้ และการที่ศิษย์เก่าของโรงเรียนไปประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน ก็ถือเป็นผลลัพธ์ต่อเนื่องกันไป ส่วนผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาในภาพรวมของประเทศหนึ่ง ก็พิจารณาได้จากความเจริญของประเทศ สภาพปัญหาภายในประเทศ หรือความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ส่วนหนึ่งอันเกิดจากคุณภาพของประชากรที่ได้รับการศึกษาของประเทศ เป็นต้น

ดัชนีชี้วัดข้างต้นนี้เป็นเพียงตัวบ่งชี้กว้าง ๆ ที่ผู้บริหารต้องไปแจกแจงรายละเอียดเพื่อวัดสัมฤทธิผลของการบริหาร ครูนำไปกำหนดเป้าหมายผลการสอนของตน ส่วนผู้แทนชุมชนและท้องถิ่นหรือผู้ปกครองอาจเลือกประยุกต์เพื่อประเมินความสำเร็จของการเรียนการสอนหรือการจัดการศึกษา ทั้งนี้ การกำหนดดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงประเมินความดีความชอบหรือฐานะตำแหน่งของบุคคล แต่ควรนำไปใช้เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ทราบสถานภาพของตนเอง เปรียบเสมือนกระจกส่องตัวเอง อันจะเป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงพัฒนาหรือแสวงหาการช่วยเหลือสนับสนุนต่อไป

3. แนวคิดการจัดการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาไว้หลายประการ และได้เสนอประเด็นที่เน้นการเปลี่ยนแปลงไปสู่การจัดการศึกษาแนวใหม่ ที่มีลักษณะเป็นการปฏิรูปการศึกษา โดยกล่าวถึงความมุ่งหมายและหลักการ สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษาแนวการจัดการศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา รวมทั้งเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ประเด็นที่กฎหมายระบุนี้ถือได้ว่าครอบคลุมสาระเนื้อหาที่จำเป็นในการจัดการศึกษามากอยู่แล้วและผู้ที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษามีภาระในการขยายความ หรือลงรายละเอียดภาคปฏิบัติเพื่อนำไปดำเนินการให้เกิดผล

สาระของการจัดการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยสังเขป ดังนี้

3.1 ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

มาตรา 6 ของกฎหมายระบุว่า "การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรง ชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข"

ตามความข้างต้น เป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงอยู่ที่คนไทยโดยทั่วไป ซึ่งต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี มีประโยชน์ มีความครบถ้วนทุกด้าน คือ

1. ทางกาย คือมีสุขภาพดี สมบูรณ์ แข็งแรง หมายความว่าการจัดการศึกษาต้องครอบคลุมถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัย เช่น ส่งเสริมการออกกำลังกาย ส่งเสริมกีฬา ส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่เอื้อต่อสุขลักษณะ ปลอดจากภาวะมลพิษ ปลอดจากยาเสพย์ติด และปลอดจากภัยทั้งหลายที่อาจกระทบกระเทือนต่อสุขภาพอนามัยของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นภัยจากมนุษย์ (อุบัติเหตุ การประทุษร้าย) หรือธรรมชาติ (น้ำท่วม ไฟไหม้ พายุ โรคภัยไข้เจ็บ) นอกเหนือจากหน้าที่ในการส่งเสริมสุขอนามัยแล้ว ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาต้องคาดการณ์และเตรียมการป้องกันไว้ล่วงหน้าเพื่อผ่อนคลายหรือแก้ไขปัญหาได้ทันการณ์

2. ทางจิตใจ คือมีจิตใจที่อดทนเข้มแข็ง สามารถเผชิญกับปัญหาหลากหลายที่เกิดได้อย่างมีสติ มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยในตัวเอง สามารถอดทนอดกลั้นต่อแรงกดดันต่าง ๆ

3. ทางสติปัญญา คือการใช้ความคิดและเหตุผล

4. ความรู้ คือการมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของสังคมปัจจุบันได้แก่ความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้และทักษะด้านภาษา คณิตศาสตร์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย การประยุกต์ภูมิปัญญาไทย ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

5. คุณธรรมและจริยธรรม แสดงออกในรูปของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความละอายต่อการประพฤติตนในทางเสื่อมเสียหรือก่อให้เกิดผลเสียหายต่อผู้อื่นและสังคม

6. มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต รักวัฒนธรรมไทย มีเอกลักษณ์ไทย มีมรรยาทและการวางตนในสังคม รู้จักประมาณตนเอง

7. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ผู้ได้รับการศึกษาจะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ประนีประนอม มีความเมตตากรุณา มีสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่นและดำเนินบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสม

คุณลักษณะที่กล่าวข้างต้น อันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษานี้ เริ่มต้นที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาซึ่งจะเป็นผู้ปลูกฝังถ่ายทอดอบรม หมายความว่าครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาต้องเป็นตัวอย่างที่ดี คือรักษาหรือพัฒนาคุณลักษณะที่ดีไว้เป็นแบบอย่าง

คุณลักษณะที่ดีอันเป็นที่พึงประสงค์นี้ถือเป็นมาตรหรือดัชนีชี้วัดครู ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทาง การศึกษา โดยผู้นำชุมชน และประชาชนต้องช่วยกันส่งเสริมสนับสนุน ยกย่องและตั้งความคาดหวังให้แม่แบบสำหรับลูกหลานตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานคุณลักษณะดังกล่าว เพราะหากแม่แบบไม่ดี เยาวชนก็จะยึดถือเป็นแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของพวกเขาตามไปด้วย

3.2 การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21

วิจารณ์พานิช (2555) การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ครูควรเปลี่ยนเป้าหมายการเรียนรู้ ของศิษย์จากเน้นเรียนวิชาเพื่อได้ความรู้ให้เลยไปสู่การพัฒนาทักษะที่สำคัญต่อชีวิตในยุคใหม่ การเรียนรู้ยุคใหม่ต้องเรียนให้เกิดทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่21 หน้าที่ของครูเพื่อศิษย์จึง ต้องเปลี่ยนจากเน้น "สอน" ไปทำหน้าที่จุดประกายความสนใจใฝ่รู้ (inspire) แก่ศิษย์ให้ศิษย์ได้เรียน จากการลงมือปฏิบัติ (learning by doing) และศิษย์งอกงาม ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 นี้จากการลงมือปฏิบัติของตนเป็นทีมร่วมกับเพื่อนนักเรียนเน้นการงอกงามทักษะในการเรียนรู้และ ค้นคว้าหาความรู้มากกว่าตัวความรู้ครูเพื่อศิษย์ต้องเปลี่ยนแนวทางการทำงานจากทำโดดเดี่ยว คนเดียว เป็นทำงานและเรียนรู้จากการทำหน้าที่ครูเป็นทีม เด็กยุคใหม่เป็นคนยุคเจนเนอเรชัน (Generation Z) เป็นพวกที่ชอบใช้อินเทอร์เนต หรือที่เรียกกันว่าเป็นชาวเน็ต (netizen) ซึ่งเป็นการศึกษาลักษณะนิสัยเพื่อประโยชน์ทางการตลาด ครูเพื่อศิษย์อาจช่วยกันศึกษารวบรวมลักษณะของ เด็กไทยยุคใหม่เอาไว้ใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ลักษณะอย่างหนึ่งของศิษย์ไทยคือ เกือบครึ่งหนึ่ง เป็นคนที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ เพราะพ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกหมู่บ้านเป็นเวลานาน ๆ ทิ้งลูกไว้กับ ปู่ย่า หรือตายาย เด็กบางคนไม่มีพ่อแม่เพราะพ่อแม่ตายไปแล้ว หรือพ่อแม่หย่าร้าง ต้องอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือบางคนเป็นลูกติดแม่โดยที่แม่แต่งงานใหม่และมีลูกกับสามีใหม่เป็นความท้าทายต่อครู เพื่อศิษย์ที่จะช่วยให้ความอบอุ่น ความรักแก่เด็กที่ขาดแคลนเหล่านี้นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงหลักการ หรือปัจจัยสำคัญด้านการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 ไว้ 5 ประการ คือ

1. Authentic learning การเรียนรู้ที่แท้จริงอยู่ในโลกจริงหรือชีวิตจริง การเรียนวิชา ในห้องเรียน ยังไม่ใช่การเรียนรู้ที่แท้จริงยังเป็นการเรียนแบบสมมติดังนั้นครูเพื่อศิษย์จึงต้องออกแบบ การเรียนรู้ให้ศิษย์ได้เรียนในสภาพที่ใกล้เคียงชีวิตจริงที่สุด กล่าวในเชิงทฤษฎีได้ว่าการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับ บริบทหรือสภาพแวดล้อมในขณะเรียนรู้ห้องเรียนไม่ใช่บริบทที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกเพราะ ห้องเรียนไม่เหมือนสภาพในชีวิตจริง การสมมติโจทย์ที่คล้ายจะเกิดในชีวิตจริงก็ได้ความสมจริง เพียงบางส่วน แต่หากไปเรียนในสภาพจริงก็จะได้การเรียนรู้ในมิติที่ลึกและกว้างขวางกว่าสภาพสมมติ การออกแบบการเรียนรู้ให้ศิษย์เกิด "การเรียนรู้ที่แท้" (authentic

learning) เป็นความท้าทายต่อครูที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากรทั้งจากความเป็นจริงว่าเด็กนักเรียนในเมืองกับในชนบท มีสภาพแวดล้อมและชีวิตจริงที่แตกต่างกันมาก

2. Mental Model Building การเรียนรู้ในระดับสร้างกระบวนทัศน์อาจมองอีกมุมหนึ่งว่า เป็น authentic learning แนวหนึ่งมองว่านี่คือ การอบรมบ่มนิสัย หรือการปลูกฝังความเชื่อหรือ ค่านิยมในถ้อยคำเดิมของเรา แต่ในความหมายข้อนี้เป็นการเรียนรู้วิธีการนำเอาประสบการณ์มาสั่งสม จนเกิดเป็นกระบวนทัศน์ (หรือความเชื่อ ค่านิยม) และที่สำคัญกว่านั้นคือ สั่งสมประสบการณ์ใหม่ เอามาโต้แย้งความเชื่อหรือค่านิยมเดิม ทำให้ละจากความเชื่อเดิมหันมายึดถือความเชื่อหรือกระบวนทัศน์ใหม่ นั่นคือ เป็นการเรียนรู้ (how to learn, how to unlearn/ delearn, how to relearn) ไปพร้อม ๆ กัน ทำให้เป็นคนที่มีความคิดเชิงกระบวนทัศน์ชัดเจน และเกิดการเรียนรู้เชิงกระบวนทัศน์ ใหม่ได้แต่การจะมีทักษะหรือความสามารถขนาดนี้จำต้องมีความสามารถรับรู้ข้อมูลหลักฐานใหม่ ๆ และนำมาสังเคราะห์เป็นความรู้เชิงกระบวนทัศน์ใหม่ได้

3. Internal Motivation การเรียนรู้ที่แท้จริงขับดันด้วยฉันทะ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายใน ตัวคน ไม่ใช่ขับดันด้วยอำนาจของครูหรือพ่อแม่เด็กที่เรียนเพราะไม่อยากขัดใจครูหรือพ่อแม่จะเรียนได้ ไม่ดีเท่าเด็กที่เรียนเพราะอยากเรียน เมื่อเด็กมีฉันทะและได้รับการส่งเสริมที่ถูกต้องจากครูวิริยะ จิตตะ และวิมังสาก็จะตามมา ทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกซึ้งและเชื่อมโยง

4. Multiple Intelligence ปัจจุบันเป็นที่เชื่อกันทั่วไปว่า มนุษย์เรามีพหุปัญญา (Multiple Intelligence) และเด็กแต่ละคนมีความถนัดหรือปัญญาที่ติดตัวมาแต่กำเนิดต่างกัน รวมทั้ง สไตล์การเรียนรู้ก็ต่างกัน ดังนั้นจึงเป็นความท้าทายต่อครูเพื่อศิษย์ในการจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึง ความแตกต่างของเด็กแต่ละคนและจัดให้การเรียนรู้ส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้เฉพาะตัว (personalized learning) เรื่องนี้มีการวิจัยและการออกแบบการเรียนรู้ได้มากมาย ดังตัวอย่าง Universal Design for Learning ซึ่งก็คือ เครื่องมือสร้างความยืดหยุ่นหลากหลายในการออกแบบการเรียนรู้นั่นเอง

5. Social Learning การเรียนรู้เป็นกิจกรรมทางสังคม หากยึดหลักการนี้ครูเพื่อศิษย์ก็จะสามารถออกแบบกระบวนการทางสังคมเพื่อให้ศิษย์เรียนสนุกเกิดนิสัยรักการเรียน เพราะการเรียน จะไม่ใช่กิจกรรมส่วนบุคคลที่หงอยเหงาน่าเบื่อ อย่าติดทฤษฎีหรือเชื่อตามหนังสือจนเกินไปจนไม่กล้า ทดลองวิธีคิดใหม่ ๆ ที่อาจจะเหมาะสมต่อศิษย์ของเรามากกว่าแนวคิดแบบฝรั่ง เราอาจคิดหลักการ เรียนรู้ตามแบบของเราที่เหมาะสมต่อบริบทสังคมไทยขึ้นมาใช้เองก็ได้

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมได้ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาโดยกำหนดให้รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องจัด

การศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่มีความพร้อม สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้และคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่สังคมการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้แนวทางการจัดการศึกษาต้องมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและนโยบายการศึกษา การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียน

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายการศึกษา

นโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในปัจจุบันเป็นการจัดการศึกษาตามนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 กล่าวถึงการจัดการศึกษาไว้ดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

หมวด 1 มาตรา 6 ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายและหลักการการจัดการศึกษาว่าต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ส่วนการจัด การศึกษาตามมาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่าง ต่อเนื่อง

สำหรับการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการการจัดการศึกษาในมาตรา 9 กล่าวว่าให้ การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ 1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ 2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพ การศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา 4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครูคณาจารย์และ บุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 5)ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา 6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาตามมาตรา 10 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ในมาตรา 11 ระบุไว้ว่า บิดา มารดา หรือ

ผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับตามมาตรา 17 และ ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว

หมวด 3 ระบบการศึกษา ในมาตรา 15 กล่าวถึง การจัดการศึกษามี3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาใน รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้ง 3 รูปแบบก็ได้มาตรา 16 กล่าวว่า การศึกษาในระบบมี 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของ การศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็น สองระดับ คือ ระดับต่ำกว่า ปริญญา และระดับปริญญา การแบ่งระดับหรือการเทียบระดับ การศึกษานอกระบบหรือการศึกษา ตามอัธยาศัย ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ส่วนมาตรา 17 ได้ให้มีการศึกษาภาคบังคับ จำนวนเก้าปีโดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปี ที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุให้เป็นไป ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ส่วนมาตรา 22 กล่าวว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพในมาตรา 23 กล่าวว่า การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษา ตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความ เหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ส่วนมาตรา 24 กล่าวถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความ ถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้ง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอน สามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทั้งนี้ผู้สอนและ ผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจาก

สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลใน ชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 26 กำหนดให้สถานศึกษาจัดการประเมิน ผู้เรียนโดยพิจารณาจาก พัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติการสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วม กิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและ รูปแบบการศึกษา ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อและให้นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 27 กล่าวว่า ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความ เป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

มาตรา 28 กำหนดว่าหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลต้อง มีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของ บุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

มาตรา 29 กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 กำหนดให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา ในส่วนที่1 การบริหารและจัดการศึกษาของรัฐ มาตราที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับเขตพื้นที่การศึกษา ในส่วนมาตรา 37 กล่าวว่าการบริหาร และการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงระดับของการศึกษา ขั้นพื้นฐาน จำนวนสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรมและความเหมาะสมด้านอื่นด้วย มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการและ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและ สถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรงและมาตรา 40 กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐาน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา และสถานศึกษาอาชีวศึกษาของแต่ละ สถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทน ผู้ปกครอง ผู้แทนครูผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของ สถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์หรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่และผู้ทรงคุณวุฒิ

หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย มาตรา 47 ให้มีระบบ การประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก ส่วนมาตรา 48 กำหนดให้ หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่า การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่าง ต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผย ต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกัน คุณภาพภายนอก ส่วนมาตรา 49 กำหนดให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความ มุ่งหมายและหลักการและแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปีนับตั้งแต่ การประเมินครั้งสุดท้ายและเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน มาตรา 50 กำหนดให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับ สถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่า เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติภารกิจของ สถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรองที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา นั้นและมาตรา 51 ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาใดไม่ได้ตามมาตรฐาน ที่กำหนดให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะ การปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าวให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษารายงานต่อ

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษาหรือคณะกรรมการการอุดมศึกษา เพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

หมวด 7 ครูคณาจารย์และบุคากรทางการศึกษา ประกอบด้วยมาตรา 52 กำหนดให้ กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครูคณาจารย์รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมและมีความ เข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง รัฐพึงจัดสรร งบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ มาตรา 53 กำหนดให้มีองค์กรวิชาชีพครูผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรอิสระ ภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในกากับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพออก และเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของ วิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครูผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา ให้ครูผู้บริหาร สถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาอื่น ทั้งของรัฐและเอกชนต้องมีใบอนุญาต ประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนด ความในมาตรานี้ไม่ใช้บังคับแก่คณาจารย์ผู้บริหาร สถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษาระดับปริญญา มาตรา 54 ให้มีองค์กรกลาง บริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งของหน่วยงานทาง การศึกษาในระดับสถานศึกษาของรัฐและระดับเขตพื้นที่การศึกษาเป็นข้าราชการในสังกัดองค์กรกลาง บริหารงานบุคคลของข้าราชการครูโดยยึดหลักการกระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลสู่เขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด มาตรา 55 กำหนดให้มีกฎหมายว่า ด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกื้อกูลอื่น สำหรับข้าราชการครูและบุคลากร ทางการศึกษาเพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและเหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพ ให้มีกองทุน ส่งเสริมครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนงานริเริ่มสร้างสรรค์ ผลงานดีเด่นและเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง มาตรา 56 กล่าวถึง การผลิตและพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนามาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพและการบริหารงานบุคคลของข้าราชการหรือพนักงานของรัฐในสถานศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคลให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้ง สถานศึกษาแต่ละแห่งและกฎหมายที่เกี่ยวข้องและมาตรา 57 กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ความรอบรู้ ความ

ชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย มาตรา 58 กำหนดให้มีการ ระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา มาตรา 59 กำหนดให้ สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล มีอำนาจในการปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์ จากทรัพย์สินของสถานศึกษาทั้งที่เป็นที่ราชพัสดุตามกฎหมายว่าด้วยที่ราชพัสดุและที่เป็นทรัพย์สินอื่น รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการของสถานศึกษาและเก็บค่าธรรมเนียมการศึกษาที่ไม่ขัดหรือแย้งกับ นโยบาย วัตถุประสงค์และภารกิจหลักของสถานศึกษา มาตรา 60 กำหนดให้รัฐจัดสรรงบประมาณ แผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศโดยจัดสรรเป็น เงินงบประมาณเพื่อการศึกษา มาตรา 61 กำหนดให้รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบัน สังคมอื่นตามความเหมาะสมและความจำเป็นและมาตรา 62 กำหนดให้มีระบบการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับ หลักการศึกษา แนวการจัดการศึกษาและคุณภาพมาตรฐานการศึกษา โดยหน่วยงานภายในและ หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบภายนอก หลักเกณฑ์และวิธีการในการตรวจสอบ ติดตามและ การประเมินให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาประกอบด้วย มาตรา 63 รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่สื่อ ตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์วิทยุโทรคมนาคม และการสื่อสารในรูปอื่น เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษา ตามอัธยาศัย การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมตามความจำเป็น มาตรา 64 กล่าวว่า รัฐต้อง ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิตและมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้โดยเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม มาตรา 65 กำหนดให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิต และผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถและทักษะในการผลิต รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมีคุณภาพและประสิทธิภาพ มาตรา 66

กล่าวถึง ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ทำได้เพื่อให้มีความรู้และทักษะ เพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

มาตรา 67 กล่าวว่า รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนา การผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการ ใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย มาตรา 68 กำหนดให้มีการระดมทุนเพื่อ จัดตั้งกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาจากเงินอุดหนุนของรัฐ ค่าสัมปทานและผลกำไรที่ได้จากการดำเนินกิจการด้านสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรประชาชน รวมทั้งให้มีการลดอัตราค่าบริการเป็นพิเศษในการใช้ เทคโนโลยีดังกล่าวเพื่อการพัฒนาคนและสังคม หลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรเงินกองทุนเพื่อการผลิต การวิจัยและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และมาตรา 69 รัฐต้องจัดให้มีหน่วยงานกลางทำหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบายแผน ส่งเสริมและประสานการวิจัย การพัฒนาและการใช้รวมทั้งการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมได้ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาโดยกำหนดให้รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่มีความพร้อม สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้และคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2552 – 2559)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553, น.108-127) กล่าวถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552-2559) เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่มุ่งใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคส่วนอื่น ๆ บูรณาการเข้ากับการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้มีการปฏิรูปการศึกษาที่เชื่อมโยง สอดคล้องกันทั้งประเทศ

วัตถุประสงค์ของแผน ได้แก่ 1) พัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา 2) เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ 3) เพื่อพัฒนา

สภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้

แนวนโยบายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสามประการ ประกอบกับการคำนึงถึงทิศทางการพัฒนาประเทศไทยในอนาคตที่เน้นการใช้ความรู้เป็นฐานของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประชากร สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงได้กำหนดแนวนโยบายในแต่ละวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ 1 พัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา

แนวนโยบายประกอบด้วย 1) พัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ในทุกระดับและประเภทการศึกษา 2) ปลูกฝังเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย มีจิตสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและ ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และรังเกียจการทุจริต ต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง 3) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนตลอด ชีวิตได้มีโอกาสเข้าถึงบริการการศึกษาและการเรียนรู้โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ยากจน อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล ทุรกันดาร 4) ผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการ ของประเทศและเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันและร่วมมือกับนานาประเทศ 5) พัฒนามาตรฐานและ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งระบบประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก 6) ผลิตและพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานมี คุณธรรมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

วัตถุประสงค์ 2 สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ,
แนวนโยบายประกอบด้วย 1) ส่งเสริมการจัดการศึกษาอบรมและเรียนรู้ของสถาบัน ศาสนาและสถาบันทางสังคมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2)ส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายภูมิปัญญาและการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะ วัฒนธรรม พลศึกษา กีฬาเป็นวิถีอย่างมีความคุณภาพและตลอดชีวิต 3) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาระบบบริหารการจัดการความรู้และสร้างกลไกการนำผลการวิจัยใช้ประโยชน์

วัตถุประสงค์3 พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคนและสร้างสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้

แนวนโยบายประกอบด้วย 1) พัฒนาและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพ เพิ่มโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร

จัดการโดยเร่งรัดการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาไปสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาและ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ประชาชน ประชาสังคมและ ทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการศึกษาและสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา 4) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ และการลงทุนเพื่อการศึกษา ตลอดจนบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรอย่างมี ประสิทธิภาพ 5) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการศึกษา พัฒนาความเป็นสากลของ การศึกษาเพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียนและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ขณะเดียวกันสามารถอยู่ร่วมกันกับพลโลกอย่างสันติสุข มีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกัน

แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560, น.100-107) กล่าวถึง แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2560-2579) เป็นแผนระยะยาว 20 ปีที่กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษา ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) เพื่อวางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศ โดยมุ่งจัดการศึกษา ให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสและ ความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบ การบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ พัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการทำงานที่สอดคล้อง กับความต้องการของตลาดงานและ การพัฒนาประเทศ และเพื่อแก้ปัญหาที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนจากผลการพัฒนาการศึกษา ในช่วงปีพ.ศ.2552-2559 ที่พบปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาที่ยังไม่ประสบความสำเร็จยังไม่เป็นที่พึง พอใจเนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยและต่ำกว่า หลายประเทศในแถบเอเชีย ในแผนการศึกษาแห่งชาติชาติฉบับนี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนา การศึกษา 6 ยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งแต่ละยุทธศาสตร์มีเป้าหมาย การดำเนินการ มีตัวชี้วัด และแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องและ เชื่อมโยงกัน และเป็นแนวทางที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติให้บรรลุผลตามเป้าหมายการพัฒนากำลังคน พัฒนาประเทศได้ ดังเช่น ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มี7 เป้าหมายและแต่ละเป้าหมายมีตัวชี้วัดสำคัญที่จะสามารถวัดได้เช่น

เป้าหมายที่ 1: ผู้เรียนมีทักษะและ คุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทยและทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

เป้าหมายที่ 2: คนทุกช่วงวัยมีทักษะความรู้ความสามารถและสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษา และมาตรฐาน วิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ

เป้าหมายที่ 3: สถานศึกษาทุกระดับการศึกษา สามารถจัดกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้ตาม หลักสูตรอย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน

เป้าหมายที่ 4: แหล่งเรียนรู้สื่อตำราเรียน นวัตกรรม และสื่อการเรียนรู้มีคุณภาพและมาตรฐาน และประชาชน สามารถเข้าถึงได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่

เป้าหมายที่ 5: ระบบและกลไกการวัด การติดตามและ ประเมินผลมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายที่ 6: ระบบการผลิตครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาได้ มาตรฐานระดับสากล

เป้าหมายที่ 7: ครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา สมรรถนะตามมาตรฐาน

จากการศึกษาแผนการศึกษาแห่งชาติพอสรุปได้ว่าความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ประชากร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งผลกระทบต่อระบบการจัดการศึกษาของประเทศ ทำให้ต้องเร่งพัฒนาปรับปรุงการศึกษาไทยอย่างเร่งด่วนโดยเน้น เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการศึกษา ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ใฝ่เรียนรู้และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถสร้างองค์ความรู้และพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้นำไปสู่สังคมการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน สถานศึกษาทุกโรงเรียนได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและ ประเมินคุณภาพการศึกษา

ทั้งนี้แนวทางการจัดการศึกษาต้องมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติและเมื่อวิเคราะห์ทั้งจากพระราชบัญญัติการศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติจะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาต้องไล่เรียงมาตั้งแต่ต้นทางคือ ระดับชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวกับการศึกษารับไปดำเนินงานจัดการ ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบเป็นสำคัญ คือ 1) นโยบาย 2) หลักสูตร 3) การจัดการเรียนการสอน ที่ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอน สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน และ การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียน และเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมสำหรับพลเมืองในศตวรรษที่ 21

3.4 หลักการในการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดหลักการศึกษาไว้ และใช้หลักการดังกล่าวเป็นตัวกำหนดสาระเนื้อหาของกฎหมายว่าด้วยการศึกษา หลักสำคัญในการจัดการศึกษา (ตามมาตรา 8) กำหนดไว้ 3 ประการ คือการศึกษาตลอดชีวิต การมีส่วนร่วม และการพัฒนาต่อเนื่อง ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิต ถือว่าการจัดการศึกษานั้นเป็นการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประชาชนหลักการคือคนทุกคนต้องได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การศึกษานี้ต้องครอบคลุมทุกด้าน มิใช่เฉพาะชีวิตการงานเท่านั้น เพราะไม่เพียงบุคคลต้องพัฒนาตนเองและความสามารถในการประกอบอาชีพของตน คนแต่ละคนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนและประเทศโดยส่วนรวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้ เพราะสังคม เศรษฐกิจสภาพแวดล้อม และพัฒนาการทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องศึกษาความเป็นไปรอบตัวเพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

2. การมีส่วนร่วม สังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมนั้นแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสนับสนุนทรัพยากร ร่วมติดตามประเมิน ส่งเสริมให้กำลังใจและปกป้องผู้ปฏิบัติงานที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม หลักการนี้ถือว่าอนาคตของประเทศและความจำเริญรุ่งเรืองของสังคมไทย เป็นความรับผิดชอบของคนไทยทุกคนมิใช่ถูกจำกัดโดยตรงในการจัดการศึกษา ดังนั้นจึงเป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะเข้ามีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรคของการจัดการศึกษา ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและช่วยดูแลการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

3. การพัฒนาต่อเนื่อง การศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องปรับเปลี่ยนตลอดเวลาให้ทันกับความรู้ที่ก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้ง ดังนั้น การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสาระและกระบวน การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนานี้มีทั้งการค้นคิดสาระและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ การประยุกต์ปรับปรุงเนื้อหาสาระที่มีอยู่ และการติดตามเรียนรู้เนื้อหาสาระที่มีผู้ประดิษฐ์คิดค้นมาแล้วผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายไม่ว่าครูผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา ต้องถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญในการปรับปรุงตนเองให้ทันโลก และทันสมัย แต่ขณะเดียวกันก็ต้องทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมเพื่อประยุกต์ความรู้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้การรับความรู้มาถ่ายทอดโดยปราศจากดุลยพินิจอาจก่อความเสียหายโดยไม่คาดคิด จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะช่วยกันดูแลให้ความรู้ใหม่ ๆ เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ กฎหมายยังได้ระบุหลักในการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัด การศึกษาไว้ด้วย (มาตรา 9) ได้แก่

1. หลักเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ หมายความว่าการจัดการศึกษาจะเน้นนโยบาย หลักการ และเป้าประสงค์ร่วมกัน แต่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้ดุลยพินิจเลือกเส้นทางและวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการทำงานของตน

2. หลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการบริหารที่ให้สถานศึกษาบริหารจัดการได้เอง (School-based management) ตามหลักการนี้ จำเป็นต้องแยกภาระงานด้านนโยบายเกณฑ์และมาตรฐานออกจากงานด้านปฏิบัติ หรืองานบริการ ทั้งนี้ หน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่กำหนดนโยบาย เกณฑ์และมาตรฐาน ส่วนเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องกระจายอำนาจให้หน่วยปฏิบัติดูแลและรับผิดชอบ การตัดสินใจด้วยตนเองโดยหน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่ติดตาม ประเมิน ตรวจสอบ ส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยปฏิบัติที่ได้รับมอบอำนาจสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา ตามหลักการนี้ ในเมื่อหน่วยปฏิบัติได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการได้อย่างคล่องตัวพอควรแล้ว ก็จำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาให้หน่วยปฏิบัติรับผิดชอบ เพราะการมอบอำนาจโดยไม่มีกติกาก็เท่ากับมอบให้ทำงานโดยไม่มีเป้าหมาย ซึ่งไม่สามารถประเมินได้ ในเมื่อรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ทรัพยากรสนับสนุนแก่สถานศึกษา และหน่วยงานการศึกษา ซึ่งอาจเปรียบเสมือนการซื้อสินค้าหรือบริการก็ต้องมีสิทธิกำหนดคุณค่าและลักษณะของสิ่งที่ต้องการซื้อ โดยยึดเป้าหมายผลการจัดการศึกษาเป็นหลัก ได้แก่ มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งหน่วยปฏิบัติเองก็ต้องวางระบบประกันคุณภาพเพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้ซื้อสินค้าและบริการของตน จากนั้นจำเป็นต้องมีการประเมินผลการจัดการศึกษาโดยพิจารณาจากมาตรฐานและระบบประกันคุณภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย อย่างน้อยผลการประเมินจะส่งเสริมให้ผู้จัดการศึกษาแต่ละระดับได้ตระหนักว่าผลการดำเนินการของตนเป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับมาตรฐานการศึกษาและเกณฑ์ชี้วัดของระบบประกันคุณภาพ และต้องหาทางปรับปรุงผลการจัดการศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานและรักษาระดับการประกันคุณภาพของตนให้จงได้ รวมทั้งยกระดับการจัดการศึกษาให้สูงขึ้นด้วย

4. การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาต่อเนื่อง โดยกำหนดมาตรการต่างๆ เช่น การกำหนดให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ การส่งเสริมให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตามหลักสูตรการ

อบรมมาตรฐานต่างๆ ทั้งนี้ โดยมีเจตนาเพื่อรักษาคุณภาพของผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้อยู่ในระดับที่พึงประสงค์ และกระตุ้นส่งเสริมให้พัฒนาปรับปรุงตลอดเวลา อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ได้รับการศึกษาโดยตรง

5. การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้เพื่อการจัดการศึกษา ทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็น สำหรับการจัดการศึกษา ได้แก่ ทรัพยากรการเงิน วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญในการเรียนการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ ล้วนเป็นทรัพยากรจำเป็นแต่รัฐไม่สามารถจัดหามาสนับสนุนได้อย่างเพียงพอ จึงถือเป็นภาระหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนในการจัดการศึกษาจะเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานการศึกษาในแต่ละท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ครูอาจเชิญผู้เฒ่าในหมู่บ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมาช่วยสาธิตหรือสอนวิชาที่เกี่ยวข้องได้

6. การมีส่วนร่วม การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา โดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรต่าง ๆ จะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมเสนอแนะ กำกับติดตาม และสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม

3.5 สิทธิและหน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษา

3.5.1 การประกันสิทธิการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งยวดสำหรับการยกระดับคุณภาพประชากร ถือเป็นการลงทุนสำคัญ อย่างน้อยรัฐต้องมีหน้าที่จัดการศึกษาให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันโดยการรองรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บ ค่าใช้จ่ายเหตุผลสำคัญก็คือมนุษย์แต่ละคนมิได้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในสังคม ยังมีความแตกต่างหลายประการ เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ ข้อจำกัดทางสุขภาพร่างกาย ที่ทำให้ไม่สามารถรับการศึกษาที่มีคุณภาพได้ทั่วถึง กฎหมายจึงกำหนดให้รัฐต้องประกันความเสมอภาคเท่าเทียมกันของบุคคลในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานสิบสองปี การประกาศสิทธิเช่นนี้จึงเป็นการรับรองความเสมอภาคพื้นฐานของบุคคลในการเตรียมตัวเพื่อการใช้สิทธิสำหรับอนาคต และหากประเทศไทยมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น รัฐบาลก็อาจประกันโอกาสในการศึกษาโดยไม่ให้เป็นภาระของผู้ปกครองได้สูงขึ้นต่อไป

3.5.2 การจัดแหล่งเรียนรู้ นอกจากการประกันสิทธิรับการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว รัฐยังมีหน้าที่ต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษ์ศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่น

อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ (มาตรา 25) ทั้งนี้เป็นไปตามหลักที่ว่า การศึกษาต้องครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มในฐานะที่เป็นประชาชนคนไทย และการศึกษาต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคนไทยสามารถแสวงหาได้โดยสะดวก การจัดแหล่งเรียนรู้เช่นนี้ ถือเป็นภาระจำเป็นที่ประเทศอารยะทั้งหลายต้องส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดผล

3.5.3 การจัดการศึกษาโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อกล่าวถึงคำว่า "รัฐ" แล้วต้องคำนึง ถึงองค์กรของรัฐอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งรัฐกระจายอำนาจให้ประชาชนดูแลกันเองภายใต้การกำกับของรัฐนั่นคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่นที่เป็นอยู่ปัจจุบัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการจัดการศึกษาอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระบบขั้นพื้นฐาน ต่อไปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะขยายบริการด้านอื่นมากขึ้น เช่น การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (เช่น การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ การจัดการศึกษาปฐมวัย การศึกษาระดับ อุดมศึกษา เป็นต้น) ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามความเหมาะสมและตามความต้องการของท้องถิ่นด้วย

3.6 สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการจัดการศึกษา

กฎหมายกำหนดทั้งสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการจัดการศึกษาไว้กว้างขวางกว่าที่เคยเป็นมาในอดีตมาก ดังนี้

3.6.1 สิทธิที่ได้รับจากการจัดการศึกษาของรัฐ บุคคลต้องมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีรัฐต้องจัดการศึกษาให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย สิทธิส่วนนี้ได้รับการประกันไว้ไม่เพียงในกฎหมายการศึกษาเท่านั้น แต่ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย

สำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้หรือร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ รวมทั้งบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือ ไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาสรัฐต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ เช่น อาจจัดสถานศึกษาพิเศษ จัดระบบการศึกษาพิเศษ ให้ทุนหรืองบประมาณพิเศษเพื่อดูแล เป็นต้น

นอกจากนี้ บุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ รัฐต้องจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมโดยคำนึงความสามารถของบุคคลนั้นด้วย (มาตรา 10) เหตุผลสำคัญคือบุคคลที่มีความสามารถพิเศษเป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศ หากจัดการศึกษาปกติอาจทำให้ไม่สามารถพัฒนาบุคคลดังกล่าวให้มีความรู้ความสามารถตามศักยภาพของเขาได้ รัฐจึงมีหน้าที่ลงทุนพิเศษ

สำหรับบุคคลเหล่านี้ และถือเป็นสิทธิของบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษที่จะได้รับบริการทางการศึกษาซึ่งเหมาะสมสำหรับการพัฒนาศักยภาพของตน

3.6.2 หน้าที่ในการจัดการศึกษา กฎหมายกำหนดหน้าที่ในการจัดการศึกษาของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุคคลในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ ตลอดจนต้องจัดให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว (มาตรา 11) ตามความข้อนี้ ประชาชนทุกคนซึ่งมีบุตรหลานหรือผู้อุปการะต้องมีภาระตามกำลังความสามารถ สองระดับ ภาระขั้นแรก คือการส่งบุตรหลานหรือผู้ใต้ปกครองของตนเข้ารับการศึกษาภาคบังคับ (เทียบได้ตั้งแต่ชั้นประถมไปจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม) ภาระส่วนนี้เป็นภาระบังคับซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครองที่ละเลยอาจได้รับโทษได้ หากละเลยหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เมื่อเยาวชนได้รับการศึกษาภาคบังคับซึ่งเป็นพื้นฐานต่ำสุดแล้ว หากครอบครัวมีความพร้อมก็พึงรับภาระขั้นที่สอง ได้แก่ การส่งเสียให้ได้เล่าเรียนสูงขึ้นไปตามกำลังความสามารถ เช่น เรียนจนถึงขั้นอุดมศึกษา เป็นต้น หน้าที่ในการสนับสนุนการศึกษาส่วนนี้ถือเป็นการเข้าร่วมจัดการศึกษาทั้งโดยบังคับ และโดยกำลังความสามารถของประชาชน

3.6.3 สิทธิในการจัดการศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง (มาตรา 12) ด้วยเหตุผลที่ว่า การศึกษาเป็นเรื่องของประชาชนทุกหมู่เหล่า เริ่มตั้งแต่ครอบครัวเป็นต้นไป ดังนั้นไม่เพียงประชาชนจะต้องมีหน้าที่สนับสนุนการศึกษาแก่บุตรหลานของตนเท่านั้น แต่ยังมีสิทธิจัดการศึกษาได้ด้วย คือต้องถือว่ารัฐไม่มีอำนาจผูกขาดในการจัดการศึกษา หากประชาชนสามารถจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน ก็ต้องยอมให้ประชาชนมีสิทธิจัดการศึกษา

ดังนั้น ตามกฎหมายฉบับนี้ ประชาชนอาจจัดการศึกษาได้หลากหลาย เช่น ครอบครัวอาจจัดการศึกษาได้เอง คือพ่อแม่เป็นผู้สอนเอง หรือหลายครอบครัวอาจร่วมกันจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตนในทำนองเดียวกัน องค์กรประชาชนระดับต่าง ๆ ก็อาจจัดการศึกษาได้เอง เช่น สถานประกอบการที่มีพนักงานจำนวนมากอาจตั้งสถานศึกษาได้เอง หรือสถาบันศาสนาและสถาบันสังคมอื่นก็มีสิทธิจัดการศึกษาได้ ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าประชาชนจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน รัฐก็ย่อมมีส่วนกำหนดกฎเกณฑ์ในการประเมินและเทียบโอนระดับการศึกษาของเยาวชน เพื่อให้สามารถเข้าศึกษาต่อได้โดยไม่เสียโอกาส

3.6.4 สิทธิประโยชน์จากการจัดการศึกษา เมื่อจัดการศึกษาแล้วประชาชนก็ย่อมมีสิทธิประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งจากรัฐ ดังนี้ (มาตรา 13 และ 14)

1) การสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้ประชาชนสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐานรัฐต้องเข้ามามีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนหรือผู้จัดการศึกษาภาคประชาชนมีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาแก่บุตร หรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ เช่น อาจช่วยเหลือทางวิชาการ การแนะนำให้คำปรึกษา การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ การสนับสนุนให้ใช้เวลาบางส่วนเข้าเรียนร่วมกับนักเรียนในชั้นเรียนปกติของรัฐ เป็นต้น

2) เงินอุดหนุนจากรัฐ เนื่องจากการจัดการศึกษาต้องมีค่าใช้จ่ายเพราะเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง ดังนั้น เมื่อรัฐต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายอยู่แล้ว รัฐก็พึงจัดสรรเงินอุดหนุนสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ครอบครัวหรือกลุ่มประชาชนด้วยส่วนจะมากน้อยเพียงใดและจัดสรรอย่างไรก็เป็นเรื่องที่รัฐจะกำหนด โดยให้ออกเป็นกฎหมาย

3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา สิ่งที่รัฐจะสนับสนุนนอกจากเงินอุดหนุนแล้วก็คือการสนับสนุนด้านภาษี คือลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีในกรณีที่ประชาชนต้องเสียค่าใช้จ่ายการศึกษา แต่ทั้งนี้ต้องให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545, หน้า 6) มีจุดมุ่งหมายที่กล่าวว่า การศึกษาเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน และการให้สังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเน้นการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ตามมาตรา 9 กล่าวถึงการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และองค์กร อื่น ๆ

ด้านสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ได้เน้นการสนับสนุนการศึกษาซึ่งได้กำหนดให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ๆ สนับสนุน หรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีสิทธิประโยชน์คือการสนับสนุนจากรัฐให้มีความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบ และจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายกำหนด

ด้านแนวการจัดการศึกษาเน้นในเรื่องความสัมพันธ์ของสังคมได้แก่ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และ

ระบบการเมืองการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีรวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ ในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ตลอดจนการมีความรู้ในวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย เจริญ ไวรวัจนกุล (ม.ป.ป., น. 1) กล่าวว่า แนวคิดทางการจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการกลั่นกรอง นึกคิดหาเหตุผลอย่างรอบคอบ ในอันจะจัดวางรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาประชากรของชาติเป็นอุดมการณ์ ภิญโญ สาธร (2521, น.9) กล่าวว่า การศึกษาเป็นกิจการที่จัดได้โดยง่ายใครๆก็รู้ ใครๆก็ทำได้ การจัด การศึกษาไม่มีอะไรยุ่งยาก ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2541, น.4) ที่กล่าวว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่านทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากแนวคิดการจัดการศึกษา ดังกล่าว อาจกล่าวสรุปได้ว่า การจัดการศึกษา คือ การดำเนิน งานด้านการศึกษาให้บรรลุตามความมุ่งหมาย หรือจุดมุ่งหมาย เพื่อให้บุคคลมีความรู้ มีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด มีคุณธรรม ในการประกอบอาชีพ ตลอดจนมีสุขภาพอนามัยและจิตใจที่ดีพร้อมที่จะบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป

4. ระบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

4.1 รูปแบบของการจัดการศึกษา

เป็นระบบที่ทำให้บุคคลได้ศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองทั้งในด้านปัญญา จิตใจ ร่างกายและสังคมอย่างสมดุล ซึ่งการจัดการศึกษาตามพระราช บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดนั้นแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

4.1.1 การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะ เวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน ซึ่งการศึกษารูปแบบนี้จัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น สามารถจัดการศึกษาในชั้นเรียนหรือเป็นการศึกษาทางไกล

4.1.2 การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาการศึกษา การวัดและประเมินผลโดยคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละบุคคล เช่น การศึกษานอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ

4.1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส สามารถศึกษาได้จากบุคคล สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ การศึกษาแบบนี้มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถเลือกเนื้อหาที่สนใจตรงกับความต้องการของตนเองและสามารถศึกษาในเวลาที่ปลอดจากภารกิจอื่นได้ เช่น การฟังบรรยายพิเศษ การศึกษาจากเอกสาร การเยี่ยมชมการสาธิต การสืบค้นข้อมูลจากอินเตอร์เน็ตหรือแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ

การศึกษาทั้ง 3 ระบบ เป็นวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งสามารถนำไปพัฒนาชีวิตและสังคมจึงต้องมีการผสมผสานการศึกษาทั้ง 3 ระบบเข้าด้วยกัน กล่าวคือ บุคคลเรียนรู้การศึกษาตามอัธยาศัยตั้งแต่เกิดโดยการเลี้ยงดูจากพ่อ แม่ ผู้ปกครอง และการเรียนรู้ อยู่ร่วมในชุมชน รวมถึงการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ จึงสรุปได้ว่าการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

จากที่กล่าวมา รูปแบบของการศึกษาปัจจุบันนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

4.2 ระดับการศึกษา

การจัดการศึกษาอาจแบ่งออกได้หลายระดับแล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้จัด เช่น แบ่งออกเป็น การศึกษาระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา เป็นต้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ การศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับ คือระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวปฏิรูปการศึกษา

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับบุคคลเพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพในสังคม แต่อาจไม่เพียงพอในการประกอบอาชีพ ยกเว้นอาชีพที่ได้รับการอบรมฝึกฝนมาจากครอบครัว หรือจากสภาพแวดล้อมวัยเยาว์ การศึกษาระดับนี้ถือเป็นเงื่อนไขจำเป็นที่รัฐต้องดูแลจัดหาให้ หรือส่งเสริมให้เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือประชาชนร่วมจัดให้มีขึ้น และถือว่าประชาชนทุกคนควรต้องผ่านการศึกษาระดับพื้นฐาน หากมองสภาพตามความเป็นจริง ประชาชนยังได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ครบถ้วน รัฐก็ต้องกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับเป็นขั้นต่ำไว้ก่อน สำหรับประเทศไทยได้กำหนดการศึกษาภาคบังคับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้เก้าปี ซึ่งรัฐต้องกำกับดูแลให้เกิดผลให้ได้มากที่สุด หลังจากนั้นก็ควรยกระดับการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้นในโอกาสต่อไปให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

การศึกษาขั้นพื้นฐาน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดว่าประกอบด้วยการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา 16) ตามมาตรา 18 กำหนดให้การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา คำว่า สถานศึกษานั้นมีความหมาย 3 ประการ คือ

4.3.1 สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

4.3.2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

4.3.3 ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันทางสังคมอื่นเป็นผู้จัดการจัดการสถานศึกษานั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้มีคณะกรรมการและผู้บริหารเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบโดยแต่ละโรงเรียนต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา กรรมการประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครูผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ (มาตรา 40) โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการสำหรับโรงเรียนเอกชนซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้เป็นนิติบุคคลก็ต้องมีคณะกรรมการบริหารด้วยเช่นกัน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน ผู้รับใบ อนุญาต ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนครู ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิการจัดการสถานศึกษาที่มีคณะกรรมการและผู้บริหารเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบนั้น โดยทั่วไปผู้อำนวยการสถาน ศึกษาจะทำหน้าที่เป็นเลขานุการของคณะกรรมการ สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจร่วมกันคือการแยกบทบาทระหว่างคณะกรรมการกับผู้บริหาร คณะกรรมการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดนโยบายทิศทาง ให้ความเห็นชอบการตัดสินใจสำคัญของสถานศึกษา และกำกับให้ผู้บริหารปฏิบัติตามนโยบาย หลักเกณฑ์ หรือระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของสถานศึกษา แต่ผู้บริหารมีหน้าที่บริหารและต้องรับผิดชอบใน การตัดสินใจดำเนินการของตน ความรับผิดชอบนี้ไม่อาจปัดเลี่ยงไปให้คณะกรรมการ

5. บทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาครอบคลุมทั้งประเทศ แต่อาจแบ่งบทบาทของกลุ่มประเภทที่ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาได้ดังนี้

5.1 บทบาทของรัฐในการจัดการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กำหนดว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย" ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 10 ได้ระบุไว้เช่นกัน

รัฐจะต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ (มาตรา 81รัฐธรรมนูญ)

นอกจากนี้ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งเรียนรู้อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ (มาตรา 25 พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) การดำเนินการเช่นนี้ ครูอาจถือเป็นโอกาสในการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เยี่ยมชมหรือใช้ศึกษาเนื้อหาวิชาที่ครูสอน แทนที่จะตรึงผู้เรียนไว้แต่ในชั้นเรียนเท่านั้น

5.2 บทบาทของสถานศึกษาในการจัดการศึกษา

บทบาทสำคัญโดยทั่วไปของสถานศึกษาในการจัดการศึกษาคือการวางแผนจัดทำหลักสูตร และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของนักเรียน จัดและบริหารชั้นเรียน จัดและดูแลรักษาอุปกรณ์ ตลอดจนอาคารสถานที่ บริหารงานวิชาการ การเงิน บริหารงานบุคคล ดูแลสุขภาพ อนามัยของผู้เรียน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ได้กำหนดบทบาทสำคัญไว้ดังนี้

5.2.1 จัดการเรียนการสอน โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมในการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน หมายความว่า ผู้สอนต้องถือว่าผู้เรียนเป็นคนที่สำคัญที่สุด เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การจัดการเรียนการสอนก็ต้อง

คำนึงถึงความแตกต่างดังกล่าว เช่น จัดให้คนเรียนช้าทำกิจกรรมที่ช่วยเน้นให้เข้าใจอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนคนเรียนเร็วที่เข้าใจแล้วได้รับกิจกรรมเสริมอย่างอื่นแต่อย่างน้อย ผู้เรียนที่แตกต่างกันก็ควรได้รับความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชาใกล้เคียงกัน

5.2.2 ฝึกทักษะและวิธีคิด สถานศึกษามีหน้าที่ฝึกฝนผู้เรียนให้รู้จักคิด เพิ่มพูนทักษะในการจัดการฝึกฝนการเผชิญสถานการณ์และปัญหาต่าง ๆ และสามารถประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา หมายความว่า การเรียนการสอนที่ดีไม่ใช่เน้นที่การท่องจำสาระในหนังสืออย่างเดียว แต่ต้องเตรียมตัวผู้เรียนให้รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา เช่น อาจสมมติสถานการณ์ให้คิดแก้ปัญหา และถามเหตุผล ข้อดีข้อเสียเพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเผชิญชีวิตได้

5.2.3 จัดให้เรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้ที่ดีต้องมาจากการฝึกฝนปฏิบัติจริงของผู้เรียนโดยครู และสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เยี่ยมชมสถานที่ และเรียนรู้จากประสบการณ์ในชีวิตจริง เช่น พาชมโรงงาน เยี่ยมหมู่บ้านหัตถกรรม และจัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติให้สามารถทำได้จริง (ฝึกทอผ้า ฝึกเขียนภาพ ฝึกปั้นดินเหนียว ฯลฯ) ฝึกให้รู้จักคิดเป็น และส่งเสริมบรรยากาศให้ผู้เรียนรักการอ่านเพื่อจะได้สนใจใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

เนื้อหาสาระที่สถานศึกษาจัดให้นั้น ไม่ควรทุ่มเน้นด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ แต่สถานศึกษาต้องจัดให้มีสัดส่วนผสมผสานอย่างเหมาะสมทั้งในเรื่องเนื้อหาสาระและวิธีการเรียนรู้ ทั้งในเรื่องความรู้ ความเข้าใจ การประพฤติปฏิบัติ การมีคุณธรรม ค่านิยมที่ดี การมีสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น โดยอาจแทรกสาระ กิจกรรมการฝึกฝนปฏิบัติ การคิด การปลูกฝังค่านิยมไว้ในทุกวิชา

นอกจากนี้สถานศึกษายังมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ และขณะเดียวกันสถานศึกษาก็ควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในทุกเวลาทุกสถานที่ โดยร่วมมือกับทุกฝ่าย คือบิดามารดาผู้ปกครอง และคนในชุมชน เพื่อ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ในทุกโอกาส

5.3 บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

รัฐธรรมนูญ และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจในการจัดกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งรวมทั้งด้านการศึกษาแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการศึกษาอยู่แล้ว และมีแนวโน้มที่จะได้รับบทบาทนี้มากขึ้นซึ่งต้องใช้ระยะเวลาหนึ่งเพื่อส่งเสริมให้เกิดความพร้อมกว่าที่เป็นอยู่

ในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น กระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมยังมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนหลายประการ ดังนี้

5.3.1 กำหนดหลักเกณฑ์ โดยรัฐมีหน้าที่กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการดูแลเชิงมาตรฐาน ในกรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดที่ยังไม่ได้จัดการศึกษาต้องการจัดการศึกษาขึ้น เช่น ต้องการตั้งโรงเรียนในเขตพื้นที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบ รัฐก็ต้องดูแลว่าการจัดการศึกษานี้สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นหรือไม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อมเพียงใด ทั้งนี้เพื่อประกันว่าเมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาแล้ว ประชาชนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพได้มาตรฐานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

5.3.2 การสนับสนุน รัฐมีหน้าที่ประสานส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาได้สอด คล้องกับนโยบายและได้มาตรฐาน เป็นบทบาทช่วยเหลือส่งเสริม แต่รัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงและบังคับบัญชา ในแง่นี้รัฐมีหน้าที่ให้ข้อมูล ให้แนวทาง และให้คำแนะนำเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยกระดับการจัดการ ศึกษาของตน

5.3.3 เสนอแนะงบประมาณ กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีหน้าที่เสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งต้องคำนวณค่าใช้จ่ายต่อหัว ผู้เรียนและเสนอแนะให้หน่วยจัดสรรงบประมาณพิจารณา แต่กระทรวงไม่ได้มีหน้าที่จัดสรรงบประมาณการศึกษาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2543, น.9)

การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ถึงแม้เป็นสิทธิหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีงบประมาณของท้องถิ่นสนับสนุน แต่ก็ต้องเป็นไปตามเกณฑ์และมาตรฐานที่รัฐกำหนด ต้องเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายการศึกษา ต้องมีระบบประกันคุณภาพ ครูและผู้บริหารการศึกษาต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ และต้องได้รับการประเมินคุณภาพจากภายนอกด้วย ซึ่งก็หมายความว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ดูแลสถานศึกษาก็ต้องรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐานด้วย

5.4 บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษา

เอกชนมีบทบาทในการจัดการศึกษามานานแล้ว และรัฐส่งเสริมให้เอกชนสามารถจัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภท โดยรัฐต้องคำนึงถึงการจัดการศึกษาของเอกชนเพื่อมิให้การจัดการศึกษาของรัฐส่งผลกระทบกับการดำเนินการของเอกชน เช่น ไม่จัดสถานศึกษาแข่งขันในพื้นที่เดียวกันจนทำให้เอกชนไม่ สามารถประกอบกิจการต่อไปได้ ในกรณีเช่นนี้ รัฐควรเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนให้เอกชนยกระดับคุณภาพมากกว่า ในกรณีที่เอกชนจัดการศึกษาในโรงเรียน โรงเรียนต้องเป็นนิติบุคคล กฎหมายการศึกษายอมรับบทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษา และใช้หลักการเดียวกันกับสถานศึกษาอื่น คือ หลักการกระจายอำนาจ กล่าวคือรัฐจะ

ไม่เข้ายุ่งเกี่ยวควบคุมการจัดการศึกษาของเอกชนจนเกินความจำเป็น โดยการบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความเป็นอิสระ แต่เอกชนก็ต้องจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน รัฐจะเข้ามากำกับ ติดตาม และประเมินคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษาเอกชนเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ

เพื่อสนับสนุนการศึกษาของเอกชน รัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น เงินอุดหนุน การลดหย่อนหรือการยกเว้นภาษี และจัดสิทธิประโยชน์อื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ทางการศึกษาแก่สถานศึกษาเอกชนตามความเหมาะสม ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับการสนับสนุนครอบครัว กลุ่มบุคคล องค์กรประชาชน และองค์กรสังคมอื่น ๆ นอกจากนี้ รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการเพื่อให้สถานศึกษาเอกชนมีมาตรฐานและสามารถพึ่งตนเองได้

5.5 บทบาทของบุคคล ครอบครัว และสถาบันสังคมในการจัดการศึกษา

ผู้ปกครอง ครอบครัว ประชาชน และสถานบันสังคมมีบทบาทเข้าร่วมในการจัดการศึกษาได้หลายประการ ทั้งในการจัดการศึกษาซึ่งต้องได้รับสิทธิประโยชน์ดังได้กล่าวแล้ว แต่ต้องเป็นไปอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน นอกจากนี้ ยังมีบทบาทร่วมในการจัดการศึกษาที่เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐจัดให้แก่บุตรหลานของตนอีกหลายประการ คือ

5.5.1 ร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรหลานตน เช่น เลือกสถาน ศึกษา ให้บุตรหลานร่วมตัดสินใจทิศทางการศึกษาของบุตรหลาน

5.5.2 ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร พัฒนาการของบุตรหลานและการเรียนการสอนประจำวัน

5.5.3 ร่วมจัดทำหลักสูตรและติดตามผลการศึกษา เช่น ร่วมแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ติดตามการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาและครูให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา และให้ข้อแนะนำในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

5.5.4 ร่วมในบรรยากาศการเรียนการสอนของสถานศึกษา ผู้ปกครองอาจร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน หรือร่วมกิจกรรมอื่นที่สถานศึกษาจัด ซึ่งหากสถานศึกษามีแนวทางสนับสนุนที่ดีก็จะส่งผลดีต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นเอง

ตัวอย่างเช่น บริษัทแห่งหนึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกายอมให้ผู้ปกครองไปเยี่ยมและรับประทานอาหารร่วมกับลูกหลานของตนซึ่งเรียนในโรงเรียนซึ่งตั้งอยู่ในอาณาบริเวณโรงงาน ปรากฏว่ามีผลดีหลายอย่าง เช่น อัตราการเข้าเรียนของนักเรียนสูง คะแนนการอ่านสูงกว่านักเรียนโรงเรียนอื่น และอัตราการออกจากงานในโรงงานก็น้อยกว่าที่อื่นด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2543, น. 21) นอกจากนี้ ครูยังมีความใกล้ชิดกับผู้ปกครองมากขึ้น ซึ่งส่งผลในการปรับปรุงการเรียนรู้ของนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

5.5.5 ร่วมสนับสนุนกิจการการศึกษา โดยสนับสนุนด้านความคิด การเป็นผู้นำ การเป็นกรรมการ การร่วมประชุม การให้คำปรึกษาแนะนำ การให้ข้อมูลความคิดเห็น การปกป้องดูแล การสนับสนุนทรัพยากรการเงิน วัสดุอุปกรณ์ การร่วมดำเนินโครงการ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ครอบครัว ชุมชนและสถาบันสังคมอาจเป็นผู้จัดการศึกษาเองได้ด้วย (ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ, 2543) โดยจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสามารถมีการเทียบโอนผลการศึกษาได้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวอาจเป็นไปในรูปศูนย์การเรียนครอบครัวเดี่ยวหรือกลุ่มครอบครัวก็ได้ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความแปลกแยกออกจากระบบการเรียนในสถานศึกษาปกติ ก็จำเป็นต้องมีการจดทะเบียนหรือประสานกับสถานศึกษาในระบบเพื่อประโยชน์ในการเทียบโอนผลการศึกษา และเพื่อการสนับสนุนจากรัฐ โดยมีระบบการเยี่ยมบ้าน นิเทศและการประกันคุณภาพประกอบด้วย ในส่วนนี้ต้องถือว่าครอบครัวและโรงเรียนมีส่วนเอื้อต่อกันโดยครูเข้าร่วมประเมินผู้เรียนของครอบครัว ให้คำปรึกษาผู้ปกครองในการสอน หรือให้การสนับสนุนสื่อและอุปกรณ์การสอนแก่ครอบครัว

6. แนวทางการจัดการศึกษา

ปรัชญาการศึกษา

ความหมาย ของ "ปรัชญา" ตามพจนานุกรมหมายถึง "วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง" ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Philosophy" และมาจากรากศัพท์ในภาษากรีกว่า "Philosophia" ซึ่งประกอบขึ้นมาจากศัพท์คำว่า "Phileo" แปลว่า "รัก" และ "Sophia" แปลว่า "ภูมิปัญญา" หรือ wisdom ดังนั้น ปรัชญาจึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า "ความรักที่มีต่อภูมิปัญญา" ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของกระบวนการคิดที่เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ภูมิปัญญานี้อาจจะได้มาโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือหลาย ๆ วิธีประกอบกันได้แก่ การสังเกต การจดจำ การประเมินค่า การเข้าใจถึงเรื่องจิตใจและวิญญาณ การเข้าใจถึงธรรมชาติของความเป็นไปและการเรียนรู้ เป็นต้น ดังนั้นหากจะพิจารณาถึงความหมายของปรัชญาในทัศนะของนักวิชาการแล้ว กล่าวได้ว่า "ปรัชญา" คือ "วิธีการคิดอย่างมีระเบียบเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว หรือเป็นความพยายามที่จะค้นหาความสอดคล้องของแนวความคิด และประสบการณ์ทั้งหมด" (Kneller,1964 อ้างถึงใน สงัด อุทรานันท์, 2532)

ประเวศ เวชชะ (2561) กล่าวถึงความหมายของปรัชญาว่า ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความคิดและวิธีแสวงหาความจริงในความรู้และคุณค่าของสรรพสิ่งในโลกและจักรวาลความรู้ความจริงและคุณค่าของชีวิตมนุษย์สิ่งที่มนุษย์ต้องเกี่ยวข้องในสังคม

สรุปว่า ปรัชญาการศึกษาคือ แนวความคิด หลักการ และกฎเกณฑ์ ในการกำหนดแนวทาง ในการจัดการศึกษา ซึ่งนักการศึกษาได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ปรัชญาการศึกษายังพยายามทำการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาทำให้สามารถมองเห็นปัญหาของการศึกษาได้อย่างชัดเจนปรัชญาการศึกษาจึงเปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้นักการศึกษาดำเนินการทางศึกษาอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสมเหตุสมผล

ปรัชญาการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่

1. ปรัชญาสารนิยม หรือสารัตถนิยม (Essentialism)
2. ปรัชญาสาขาสัจวิทยานิยม หรือสัจนิยมวิทยา หรือนิรันตรนิยม (Perenialism)
3. ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม หรือพิพัฒนนิยม หรือวิวัฒนาการนิยม (Progressivism)
4. ปรัชญาสาขาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)
5. ปรัชญาสาขาอัตถิภาวนิยม หรืออัตนิยม หรือสวภาพนิยม (Existentialism)

ปรัชญาสารนิยม หรือสารัตถนิยม (Essentialism)

สารนิยม เป็นชื่อของปรัชญาการศึกษาที่กำหนดขึ้นมาโดย วิลเลียม ซี แบกเลย์ (Bagley) ผนวกความเชื่อตามหลักปรัชญาของจิตนิยม (Idealism) และสัจนิยม (Realism) ซึ่งเป็นปรัชญาทั่วไป

ปรัชญาสารนิยมหรือสารัตถนิยมตามแนวจิตนิยม มีความเชื่อว่า การศึกษาคือเครื่องมือในการสืบทอดมรดกทางสังคม ซึ่งก็คือวัฒนธรรมและอุดมการณ์ทั้งหลายอันเป็นแก่นสาระสำคัญ (essence) ของสังคมให้ดำรงอยู่ต่อ ๆ ไป ดังนั้น หลักสูตรการศึกษาจึงควรประกอบไปด้วย ความรู้ ทักษะ เจตคติ ค่านิยม และวัฒนธรรม อันเป็นแก่นสำคัญซึ่งสังคมนั้นเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม สมควรที่จะรักษาและสืบทอดให้อนุชนรุ่นต่อ ๆ ไป การจัดการเรียนการสอนจะเน้นบทบาทของครูในการถ่ายทอดความรู้และสาระต่าง ๆ รวมทั้งคุณธรรมและค่านิยมที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงามแก่ผู้เรียน ผู้เรียนในฐานะผู้รับสืบทอดมรดกทางสังคม ก็จะต้องอยู่เป็นระเบียบวินัยและพยายามเรียนรู้สิ่งที่ครูถ่ายทอดให้อย่างตั้งใจ

ปรัชญาสารนิยมหรือสารัตถนิยมตามแนวสัจนิยม เชื่อว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้และความจริงทางธรรมชาติเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้น หลักสูตรการศึกษาจึงควรประกอบไปด้วย ความรู้ ความจริง และการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่าง ๆ การจัดการเรียนการสอนตามความเชื่อนี้จึงเน้นการให้ผู้เรียนแสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริง และการสรุปกฎเกณฑ์จากข้อมูลข้อเท็จจริงเหล่านั้น

จะเห็นได้ว่า ปรัชญาสารนิยมจะสนับสนุน The Three R's (3R's) คือ การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ความเชื่อตามปรัชญานี้ ผู้เรียนก็คือดวงจิตเล็ก ๆ และประกอบด้วยระบบประสาทสัมผัส ครูคือต้นแบบที่ดีที่มีความรู้จึงจำเป็นต้องทำหน้าที่อบรมสั่งสอนนักเรียนโดยการแสดงการสาธิต หรือเป็นนักสาธิตให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเห็นอย่างจริงจัง

ในด้านการสอนนั้นมุ่งให้นักเรียนรับรู้และเข้าใจ ผู้สอนจะพยายามชี้แจงและให้เหตุผลต่าง ๆ นา ๆ เพื่อให้ผู้เรียนคล้อยตามและยอมรับหลักการ ความคิดและค่านิยมที่ครูนำมาให้การเรียนจึงไม่เป็นการสร้างสรรค์ความคิดใหม่ ๆ แต่เป็นการยอมรับสิ่งที่คนในสังคมเคยเชื่อและเคยปฏิบัติมาก่อนรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนนั้น ยึดหลักส่งเสริมให้นักเรียนได้เกิดความรู้ความเข้าใจในความรู้อันสูงสุดให้มากที่สุดเท่าที่นักเรียนแต่ละคนจะทำได้ วิธีที่ครูส่งเสริมมากคือ การรับรู้และการจำ การจัดนักเรียนเข้าชั้นจะยึดหลักการจัดแบบแยกตามลักษณะและระดับความสามารถที่ใกล้เคียงกันของผู้เรียน (Homogeneous Grouping) เพื่อมิให้ผู้ที่เรียนช้าถ่วงผู้ที่สามารถเรียนเร็ว ในการสอนจะคำนึงถึงมาตรฐานทางวิชาการมากกว่าคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ตารางสอนแบบ Block Schedule คือ ทุก ๆ คาบควรมีช่วงเวลาเท่ากันหมดและเพื่อให้การถ่ายทอดและการรับรู้ของนักเรียนบังเกิดผลสูงสุด จึงเน้นการบรรยาย หรือการพูดของครูมากเป็นพิเศษ

การประเมินผลจะเน้นเรื่องเนื้อหาสาระหรือความรู้มากที่สุด ในการปฏิบัติจริงจะออกมาในรูปของการทดสอบความสามารถในการจำมากกว่าการทดสอบความสามารถในการคิด การใช้เหตุผล หรือความเข้าใจในหลักการ ไม่มีการวัดพัฒนาการทางด้านทัศนคติในการบริการหรือปรับปรุงสังคม แต่เน้นพัฒนาการทางด้านสติปัญญา

ข้อสังเกตของปรัชญาการศึกษาสารนิยมหรือสารัตถนิยมมีดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ต้องผ่านจิต โดยญาณและแรงบันดาลใจ
2. จิตของผู้เรียนพัฒนาขึ้นมากเท่าใดก็มีโอกาสที่จะเป็นจิตที่สมบูรณ์มากขึ้นเท่านั้น
3. สาระสำคัญของความรู้ คือ วิชาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และความรู้ปัจจุบันซึ่งเน้นปริมาณความรู้เป็นสำคัญ
4. การเรียนการสอนมุ่งที่จะฝึก (The Three R's) การอ่าน เขียน คิดเลข
5. เป็นแนวความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาทั่งโลก ตั้งแต่สมัยก่อนจนถึงปัจจุบัน

ข้อวิพากษ์วิจารณ์ของปรัชญาการศึกษาสารนิยม หรือสารัตถนิยม คือ การเรียนการสอนเน้นเนื้อหาวิชา การเชื่อฟังครู ทำให้ผู้เรียนขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขาดความเป็น

ตัวของตัวเองซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการปกครองระบบประชาธิปไตย การสอนเน้นความจำทำให้นักเรียนไม่มีความคิดก้าวหน้า มีแต่ความรู้ในทางทฤษฎีที่นำไปปฏิบัติได้ยาก การยึดถือมรดกวัฒนธรรมเกินไปทำให้ผู้เรียนขาดอิสรภาพและความมีเหตุผล และการกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาไว้แน่นอนตายตัวย่อมขัดกับหลักการวิจัยที่ว่าความรู้และวิทยาการต่าง ๆ จะเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า ใน 8 – 10 ปี

ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม หรือพิพัฒนนิยม หรือวิวัฒนาการนิยม (Progressivism)

เป็นปรัชญาการศึกษาที่ยึดหลักการของปรัชญาสากลสาขาปฏิบัติการนิยม โดย ชาลส์ เอส เพียซ (Charles S. Pierce) โดยมีความเชื่อว่า นักเรียนเป็นบุคคลที่มีทักษะพร้อมที่ปฏิบัติงานได้ ครูนั้นเป็นผู้นำทางในด้านการทดลองและวิจัย หลักสูตรเป็นเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับประสบการณ์ต่าง ๆ ของสังคม เช่น ปัญหาของสังคม รวมทั้งแนวทางที่จะแก้ปัญหานั้น ๆ ปรัชญาปฏิบัติการนิยมให้ความสนใจอย่างมากต่อการ "ปฏิบัติ" หรือ "การลงมือกระทำ" ซึ่งหลายคนอาจเข้าใจผิดว่า นักปรัชญากลุ่มนี้ ไม่สนใจหรือไม่เห็นความสำคัญของ "การคิด" สนใจแต่การกระทำเป็นหลัก แต่แท้ที่จริงแล้ว ความหมายของปรัชญานี้ก็คือ "การนำความคิดให้ไปสู่การกระทำ" เพราะเห็นว่า ลำพังแต่เพียงการคิดไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต การดำรงชีวิตที่ดี ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคิดที่ดี และการกระทำที่เหมาะสม

พิพัฒนาการนิยมเกิดจากทัศนะทางการศึกษาของ รุสโซ (Jean Jacques Rouseeau) ชาวอเมริกา เขาเชื่อว่า การศึกษาจะช่วยพัฒนาเด็กไปในทางที่ดี ต่อมามีนักการศึกษาชาวสวีเดน ชื่อ เพสตาโลสซี (Johann Heinrich Pestalozzi) มีแนวคิดว่า การพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการจะยึดอะไรเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นทางด้านความรู้ หรือความเชื่อย่อมเป็นการถ่วงพัฒนาการ หรือการเปลี่ยนแปลงของเด็ก เพสตาโลสซี่จึงเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่เน้นพัฒนาการของผู้เรียน แต่ความคิดของนักการศึกษาทั้งสองมาแพร่หลายเมื่อ จอนห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม คือ แทนที่จะเน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นเลิศทางสติปัญญาของผู้เรียน ดิวอี้ หันมาเน้นใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตัวผู้เรียนแทน โดยเน้นว่าผู้เรียนควรเข้าใจและตระหนักในตนเอง (Self-realization) ในการที่คนเราจะไปได้นั้น จำต้องรู้เสียก่อนว่าตนเองมีความสนใจอะไร หรือตนเองมีปัญหาอะไร ความสนใจและปัญหานี้เองที่ใช้เป็นหลักยึดในการจัดการศึกษา ซึ่งการที่เด็กจะพัฒนาได้นั้นต้องเกิดจากการพยายามแก้ปัญหา และสนองความสนใจของตนเอง ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดวิธีการในการพัฒนาหลักสูตร และการสอนแบบเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง ดิวอี้เชื่อว่าในกระบวนการที่เด็กพยายามแก้ปัญหาหรือสนองความสนใจของตนเองนั้น เด็กจะต้องลงมือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งและ

ในกระบวนการนี้เอง การเรียนรู้จะเกิดขึ้น หลักการนี้ทำให้เกิดวิธีการเรียนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) หรือ เรียนด้วยการปฏิบัติ (Learning by Doing) ซึ่งเขาได้ทดลองให้เด็กเรียนรู้จากการกระทำในบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เด็กได้รับอิสระในการริเริ่มความคิดและลงมือทำตามที่คิด ซึ่งเป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในการจัดการเรียนการสอน และจากหลักการที่ว่า การพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลง คนเราจะหยุดพัฒนาไม่ได้ ดังนั้นการเรียนรู้ของคนเราจึงมิได้หยุดอยู่แต่ในโรงเรียนเท่านั้น แต่จะดำเนินไปตลอดชีวิตของผู้เรียน ทำให้เกิดความเชื่อว่า การศึกษาคือชีวิต (Education is Life)

นอกจากความมุ่งหมายของการศึกษาที่จะพัฒนาตัวผู้เรียนตามที่กล่าวมาแล้ว ปรัชญานี้ยังนำเรื่องของสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยการเตรียมผู้เรียนให้มีความสามารถในการดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตย จริยธรรม ศาสนา และศิลปะอีกด้วย แต่การเน้นทางด้านสังคมของปรัชญานี้ไม่ค่อยหนักแน่นและชัดเจนเหมือนกับปรัชญาอื่น ๆ ที่จะกล่าวถึงต่อไป

การพัฒนาหลักสูตรตามแนวปรัชญานี้ จะเริ่มด้วยคำถามที่ว่า "ผู้เรียนต้องการเรียนอะไร" จากนั้นครูผู้สอนจึงจัดแนวทางในการเลือกเนื้อหาวิชา และประสบการณ์ที่เหมาะสมมาให้ เน้นการปลูกฝังการฝึกฝนอบรมในเรื่องดังกล่าวโดยการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ (Experience) เนื้อหาวิชาเหล่านี้จะเกี่ยวกับตัวผู้เรียน และเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในสังคมด้วย

ในการสอนครูจะไม่เน้นการถ่ายทอดวิชาความรู้แต่เพียงประการเดียว แต่จะคอยเป็นผู้ดูแลและให้ความช่วยเหลือเด็กในการสำรวจปัญหา ความต้องการ และความสนใจของตนเอง คอยแนะนำช่วยเด็กในการแก้ปัญหา แนะนำแหล่งต่าง ๆ ที่เด็กจะไปค้นหาความรู้ที่ต้องการจะเน้นให้เด็กมีโอกาสปฏิบัติ ส่วนการการประเมินผลจะนำพัฒนาการของเด็กในด้านต่าง ๆ เข้ามาร่วมประมวลด้วย โดยไม่เน้นการวัดความเป็นเลิศทางสมองและวิชาการเหมือนปรัชญาเช่นที่แล้วมา

การศึกษาฝ่ายพิพัฒนาการนิยมจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่เน้นวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาจัดการเนื้อหาวิชาแบบเก่า วิธีการในการจัดหลักสูตรเช่นนี้เรียกว่า "ยึดประสบการณ์เป็นศูนย์กลาง" หรือ "ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง" ผิดกับพวกสารนิยมและสัจวิทยานิยม ที่จัดหลักสูตรโดยถือ "วิชาเป็นศูนย์กลาง"

กระบวนการเรียนการสอนยึดหลักความสนใจของผู้เรียนที่จะแก้ปัญหาสังคมต่าง ๆ เป็นประการสำคัญ ด้วยเหตุนี้การเรียนการสอน จึงส่งเสริมการฝึกหัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อฝึกแก้ปัญหาโดยอาศัยการอภิปรายซักถาม และการถกปัญหาร่วมกันซึ่งเป็นลักษณะของการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถที่จะพิจารณาตัดสินใจ โดยอาศัยประสบการณ์และผลที่

เกิดจากการทำงานเป็นกลุ่ม ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความสามารถที่จะควบคุมการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ข้อสังเกตปรัชญาการศึกษาสาขาพิพัฒนาการนิยม มีดังนี้

1. ประสบการณ์ของมนุษย์เป็นพื้นฐานของความรู้
2. สภาพการณ์ของทุกสิ่งในโลกนี้กำลังเปลี่ยนแปลง
3. กระบวนการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์จะทำให้เด็กรู้ว่าจะคิดอย่างไร
4. กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเน้นการคิดอย่างไร มากกว่าคิดอะไร
5. โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคม และเป็นสถาบันต้นแบบของประชาธิปไตย
6. เสรีภาพภายใต้กฎเกณฑ์เป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย
7. กระบวนการศึกษาเน้นกระบวนการกลุ่ม (Group Process) และมาตรฐานของกลุ่ม (Group Norms)

ปรัชญาสาขาสัจวิทยานิยม หรือสัจนิยมวิทยา หรือนิรันตรนิยม หรือนิรันดรนิยม (Perenialism)

แนวความคิดหลักทางการศึกษาของสัจวิทยานิยม ได้แก่ ความเชื่อที่ว่า หลักการของความรู้ จะต้องมีลักษณะจีรังยั่งยืนอย่างแท้จริง คงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเราควรอนุรักษ์และถ่ายทอดให้ใช้ได้ในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งมาจากทัศนะของ เซนต์ โทมัส อะไควนัส (St.Thomas Aquinas) ผู้ซึ่งย้ำว่า พลังแห่งเหตุผลของมนุษย์ผนวกกับแรงศรัทธา คือ เครื่องมือทางความรู้

สัจวิทยานิยม เป็นปรัชญาการศึกษาที่ยึดแนวความเชื่อตามหลักปรัชญาสากลสาขาเทวนิยม โดยมีความเชื่อว่า นักเรียน คือ ดวงวิญญาณที่มีเหตุผล ครูคือดวงวิญญาณที่มีลักษณะของการเป็นผู้นำ และนักวิชาการ สำหรับหลักสูตรนั้นก็เป็นเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับดวงวิญญาณและสติปัญญา เช่น หลักการของศาสนา กฎเกณฑ์ หลักการต่าง ๆ ของภาษา คณิตศาสตร์ เป็นต้น

ปรัชญาสัจวิทยานิยมเชื่อว่า คนมีธรรมชาติเหมือนทุกคน ดังนั้น การศึกษาจึงควรเป็นแบบเดียวกันสำหรับทุกคน และเนื่องจากมนุษย์มีคุณสมบัติที่แตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ คือเป็นผู้สามารถใช้เหตุผล ดังนั้นการศึกษาจึงควรเน้นการพัฒนาความมีเหตุผล และการใช้เหตุผล มนุษย์จำเป็นต้องใช้เหตุผลในการดำรงชีวิตและควบคุมกำกับตนเอง มิใช่นึกจะทำอะไรก็ทำได้ตามใจชอบ การศึกษาเป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต เป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับความจริงแท้แน่นอน ถาวรไม่เปลี่ยนแปลง มิใช่เป็นการปรับตัวให้เข้ากับโลกแห่งวัตถุ ซึ่งไม่ใช่ความจริงแท้ ดังนั้นเด็ก ๆ ควรได้รับการสอนวิชาพื้นฐานต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้เขาได้รู้จักและเรียนรู้ความเป็นจริงที่เป็นสัจธรรมไม่เปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านกายภาพ และจิตใจ และวิชาหรือเนื้อหาสาระที่เป็นความจริงแท้ แน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลง ที่เด็กควรจะได้ศึกษาเล่าเรียนคือ "Great Books"

ซึ่งประกอบด้วย ศาสนา วรรณคดี ปรัชญา ประวัติศาสตร์ ตรรกศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาและดนตรี

การจัดการเรียนการสอนตามปรัชญานี้ จะมุ่งเน้นการสอนให้ผู้เรียนจดจำ ใช้เหตุผลและตั้งใจกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยผู้สอนใช้การบรรยาย ซักถามเป็นหลัก รวมทั้งเป็นผู้ควบคุม ดูแลให้ผู้เรียนอยู่ในระเบียบวินัย ส่วนการปล่อยให้ผู้เรียนมีอิสระจนเกินไปในการเรียนตามใจชอบนั้นแต่เป็นการขัดขวางโอกาสที่ผู้เรียนจะได้พัฒนาความสามารถที่แท้จริงของเขา การค้นพบตัวเองต้องอาศัยระเบียบวินัยในตนเอง ซึ่งไม่ใช่มีโดยไม่ต้องอาศัยวินัยจากภายนอก ความสนใจในสิ่งที่เป็นความจริงแท้นั้นมีอยู่ในตัวคนทุกคน แต่มันจะไม่สามารถแสดงออกมาได้โดยง่าย ต้องอาศัยการศึกษาที่ช่วยฝึกฝนและดึงความสามารถเหล่านี้ออกมา

ในด้านการเรียนการสอนนั้น จุดเน้นอยู่ที่กิจกรรมซึ่งจัดเพื่อการฝึกและควบคุมจิต เนื้อหาสาระที่มาจากธรรมชาติในรูปของสาขาวิชาการและความสามารถทางจิต เช่น เนื้อหาของคณิตศาสตร์ ภาษา ตรรกวิทยา วรรณกรรมชิ้นเอก และลัทธิคำสอน จะต้องนำมาศึกษาและเรียนรู้ไม่ว่ามันจะถูกนำไปใช้โดยตรงตามลักษณะวิชานั้น ๆ หรือไม่ ประเด็นที่สำคัญก็คือว่า การศึกษาวิชาเหล่านั้นฝึกจิต เชื่อกันว่าผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีเหตุผลและมีพลังจิต วิธีการสอนจึงได้แก่ การฝึกฝนทางปัญญา เช่น การอ่าน การเขียน การฝึกทักษะ การท่องจำ และการคำนวณ พวกสัจวิทยานิยมถือว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับการหาเหตุผลก็มีความสำคัญมาด้วยเช่นกัน และการจะได้สิ่งเหล่านี้มา จำเป็นจะต้องมีการฝึกฝนสติปัญญาเพิ่มเติม โดยการเรียนรู้ไวยากรณ์ ตรรกวิทยาและวาทศิลป์ ซึ่งนักการศึกษาได้ยืนยันความเชื่อเกี่ยวกับการสอนโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาว่าเราไม่สามารถทำอะไรให้แก่เด็กได้ดีไปกว่าการเก็บความจำในสิ่งที่ควรแก่การจำ เขาจะรู้สึกยินดีและพอใจเมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ นับถือลักษณะของการศึกษาที่ยึดหลักการฝึกอบรมให้เป็นบุคคลที่ดีมีเหตุผล ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายที่จะให้ผู้เรียนสามารถค้นพบชีวิตที่มีความสุขและมีเหตุผลตามหลักของศาสนาเป็นประการสำคัญ

ข้อสังเกตเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาสาขาสัจวิทยานิยมมีดังนี้

1. มีแนวความคิดและความเชื่อใกล้เคียงกับสาขาสารนิยม
2. ถึงแม้จะมีแนวคิดใกล้เคียงกับพวกสารนิยม แต่ก็ยึดหลักความศรัทธาเป็นหลักการเบื้องต้นของความมีเหตุผลของมนุษย์ และเป็นที่มาของความรู้ต่าง ๆ
3. จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษามุ่งที่จะเตรียมเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต
4. การอ่าน การเขียน คิดเลขจึงมีความสำคัญในระดับประถมศึกษา
5. การศึกษาระดับมัธยมนั้น เหมาะสมกับพวกที่มั่งมีหรือมีฐานะดีเป็นสำคัญ

6. แนวความเชื่อของปรัชญาการศึกษา ทั้งสารนิยม และสัจนิยมวิทยานั้น มีผู้ให้ความคิดว่า

6.1 ไม่เหมาะสมกับความต้องการของเด็ก

6.2 ไม่เหมาะสมกับสังคมยุคใหม่

6.3 ไม่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

6.4 ทำให้เกิดการแบ่งชนชั้น

6.5 กระบวนการเรียนรู้อาศัยการข่มบังคับเป็นหลัก

ข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาสัจวิทยานิยม มีดังนี้

การที่ถือว่านักเรียนทุกคนเหมือนกันเป็นการขัดกับหลักจิตวิทยาในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนที่ถือเอาครูเป็นศูนย์กลางจะทำให้ผู้เรียนขาดความคิดริเริ่ม ขาดลักษณะผู้นำ เป็นการฝึกนักเรียนให้เป็นผู้ตาม นักเรียนน่าจะได้เรียนตามความสามารถและความถนัดของตน ไม่ใช่บังคับให้ทุกคนเรียนเหมือนกันหมด การวัดผลที่เน้นความจำจะนำความรู้ไปใช้ได้น้อย

ปรัชญาสาขาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

ปรัชญาสาขานี้มีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียน ครู หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ตลอดทั้งลักษณะของการจัดการศึกษา เหมือนกับปรัชญาการศึกษาสาขาพิพัฒนาการนิยม เว้นแต่ในเป้าหมายของสังคมเท่านั้นที่แตกต่างกัน

นักพิพัฒนาการนิยมหลายท่านมีความเห็นว่า แนวความคิดของพิพัฒนาการนิยมมีลักษณะ "เป็นกลาง" มากเกินไป จึงไม่สามารถนำไปใช้ในการปฏิรูปการศึกษาในส่วนที่จำเป็นได้ พวกที่ต้องการแสวงหาอุดมการณ์ที่จะสามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้ตรงกว่านี้ และสร้างสังคมที่ดีขึ้นมาใหม่ จึงถูกจำแนกแยกออกมาจากพิพัฒนาการนิยม เป็นแนวความคิดขึ้นมาใหม่อีกแนวความคิดหนึ่ง เรียกว่า "ปฏิรูปนิยม"

ธีโอดอร์ บราเมลด์ (Theodore Brameld) นักปรัชญาการศึกษาชั้นนำของอเมริกา ได้รับเกียรติให้เป็นบิดาของปฏิรูปนิยม เนื่องจากปฏิรูปนิยมแยกออกมาจากพิพัฒนาการนิยม บราเมลด์จึงได้พยายามเสนอแนวคิดของปฏิรูปนิยมให้แตกต่างไปจากพิพัฒนาการนิยม

พวกปฏิรูปนิยมมองโรงเรียนว่า เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างระเบียบทางสังคมขึ้นมาใหม่ การจัดหลักสูตรตามแนวของปฏิรูปนิยม จึงเน้นเนื้อหาสาระและวิธีการที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงความรับผิดชอบที่จะปฏิรูป และสร้างสังคมใหม่ที่ดีกว่าขึ้นมา ทั้งในระดับชุมชน ประเทศ และระดับโลกในที่สุด

ความมุ่งหมายของหลักสูตรจะเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและทัศนคติที่จะออกไปปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น

เนื้อหาวิชาและประสบการณ์ที่เลือกมาบรรจุในหลักสูตรจะเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของสังคมเป็นส่วนใหญ่ เนื้อหาวิชาเหล่านี้จะเน้นหนักในหมวดสังคมศึกษา เพราะปรัชญานี้เชื่อว่าการปฏิรูปสังคม หรือการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น โดยกระบวนการช่วยกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม การจัดระเบียบของสังคม การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และการส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคม และการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้

การสอนจะมุ่งเน้นกระบวนการประชาธิปไตยเพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีในสังคม การพัฒนาผู้เรียนให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคมและการปฏิรูปให้สังคมดีขึ้น และจะไม่เน้นการถ่ายทอดวิชาความรู้โดยการบรรยายของครูมากเหมือนหลักสูตรในปรัชญาสารนิยม แต่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนสำรวจความสนใจ ความต้องการของตนเองและสนองความสนใจด้วยการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เน้นการอภิปราย และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาของสังคม พร้อมทั้งหาข้อเสนอแนะและแนวทางในการปฏิรูปด้วย

การจัดตารางสอนไม่ออกมาในรูปของการแบ่งเวลาเรียนออกเป็นช่วง ๆ เท่า ๆ กันทุกคาบดังที่กระทำกันอยู่ทั่ว ๆ ไป ในแบบตารางสอนตายตัว (Block Schedule) แต่จะออกมาในรูปของตารางสอนแบบยืดหยุ่น (Flexible Schedule) บางคาบเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ สำหรับการบรรยายนำของครู บางคาบเป็นช่วงเวลาสำหรับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และที่สำคัญที่สุดจะมีคาบที่มีช่วงเวลายาวสำหรับการอภิปราย

การประเมินผลนอกจากจะวัดผลการเรียนทางด้านวิชาความรู้แล้วยังวัดผลทางด้านพัฒนาการของผู้เรียนและทัศนคติเกี่ยวกับสังคมอีกด้วย

ข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม ปรัชญาการศึกษาสาขาปฏิรูปนิยมตามแนวความคิดของบราเมลด์เป็นแนวความคิดที่น่าตื่นเต้น เป็นปรัชญาที่เน้นให้ใช้ชีวิตทางพฤติกรรมศาสตร์ในการปฏิรูปสังคม ปัญหาอยู่ที่ว่า ค่านิยมที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับคืออะไร และสถาบันทางสังคมที่จะช่วยให้มนุษย์รู้จักตนเองควรมีลักษณะอย่างไร ซึ่งทั้ง 2 อย่างนี้นักวิทยาศาสตร์และนักจิตวิทยาต่างก็ให้ทัศนะต่าง ๆ กัน และเป็นปัญหาที่ยังไม่มีข้อยุติ ถือเป็นการจัดการศึกษาที่เป็นอุดมคติมากกว่าความจริง การจัดการศึกษาเพื่อเน้นอนาคตเป็นเรื่องที่ต้องใช้จินตนาการ การจัดหลักสูตรคงมีปัญหาหลายด้าน การจะใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปสังคมจึงเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ เพราะการปฏิรูปสังคมต้องอาศัยปัจจัยอื่นมากมายนอกเหนือการศึกษา

ปรัชญาสาขาอัตถิภาวนิยม หรืออัตนิยม หรือสวภาพนิยม (Existentialism)

ปรัชญานี้เกิดจากทัศนะเคอการ์ด (Soren Kierkegard) และสาตร์ (Jean Paul Sartre) ปรัชญานี้ให้ความสนใจที่ตัวบุคคล หรือความเป็นอยู่ มีอยู่ของมนุษย์ ซึ่งมักถูกละเลย ซึ่งพวกเขามีความคิดเห็นว่าสภาวะโลกปัจจุบันนี้มีสรรพสิ่งทางเลือกมากมายเกินความสามารถที่มนุษย์เราจะเรียนรู้ จะศึกษา และจะมีประสบการณ์ได้ทั่วถึง ฉะนั้นมนุษย์เราควรจะมีสิทธิ์หรือโอกาสที่จะเลือกสรรพสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวของตัวเองมากกว่าที่จะให้ใครมาป้อนหรือมอบให้ จากแนวความคิดดังกล่าว พวกอัตถิภาวนิยมจึงมีความเชื่อว่า เป้าหมายของสังคมนั้นต้องมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้คนเรามีอิสรภาพ และมีความรับผิดชอบ และสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเราพยายามเปิดโอกาสหรือยอมให้ผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพที่จะเป็นผู้เลือกเอง ครูเป็นเพียงผู้กระตุ้น และปรัชญานี้มีความเชื่อว่า ธรรมชาติของคนก็ดี สภาพแวดล้อมทางสังคมก็ดีเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว คนแต่ละคนสามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ เพราะมีอิสระในการเลือกทุกสิ่งทุกอย่างไม่อยู่คงที่ แต่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะเชื่อว่าความจริง (Truth) เป็นเรื่องนามธรรมที่ไม่มีคำตอบสำเร็จรูปให้ สาระความจริงก็คือ ความมีอยู่เป็นอยู่ของมนุษย์ (existence) ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะต้องกำหนดหรือแสวงหาสาระสำคัญ (essence) ด้วยตนเอง โดยการเผชิญกับสถานการณ์ที่เรียกว่า "existential situation" ซึ่งบุคคลแต่ละคนมีเสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง

ปรัชญานี้มีรากฐานมาจากสภาวะวุ่นวายในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสงครามและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เรื่องของอนาคตไม่อยู่ในความสนใจของนักปรัชญาสาขานี้ เพราะตามสภาพแวดล้อมในสังคม อนาคตเป็นสิ่งที่ไม่มีใครสามารถจะคาดการณ์ได้ เป็นอนาคตที่ไม่แจ่มใสนัก ไม่ชวนให้คิดถึง พวกที่เชื่อในปรัชญานี้จึงหันมาเน้นการอยู่เพื่อปัจจุบัน คนเราจะอยู่ในสังคมเช่นนี้ได้จะต้องสามารถปรับตัวให้อยู่ได้อย่างมีความสุข สามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้ กล้าตัดสินใจเลือกที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดและยอมรับผิดชอบในสิ่งที่ตนทำ ปรัชญานี้เน้นความสำคัญของบุคคลแต่ละคน และเน้นการดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

การจัดการศึกษาตามปรัชญานี้จึงให้ความสำคัญกับการให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด และสนับสนุนส่งเสริมผู้เรียนในการค้นหาความหมายและสาระสำคัญของชีวิตของเขาเอง ผู้เรียนมีเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่เรียนตามที่ตนต้องการ มีเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจเมื่อเผชิญกับปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ และรับผิดชอบในการตัดสินใจหรือการกระทำของตน

กระบวนการเรียนการสอนยึดหลักให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรู้จักตนเอง ช่วยให้เด็กมีความเข้าใจตนเองและเป็นตัวของตัวเอง เช่น ศิลปะ ปรัชญา การเขียน การอ่าน การละคร โดยมีครู

กระตุ้นให้แต่ละบุคคลได้ใช้คำถามนำไปสู่เป้าหมายที่ตนเองต้องการ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน มุ่งพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคล

ข้อสังเกตเกี่ยวกับปรัชญาสาขาอัตถิภาวนิยม มีดังนี้

1. เน้นเอกัตบุคคลเป็นสำคัญ

2. คำนึงถึงความแตกต่างส่วนบุคคล จึงทำให้แนวคิดที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าตนเองประสบความสำเร็จ เช่นระบบในโรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ โรงเรียนไม่มีการแบ่งชั้น (Non-Grade) โรงเรียนไม่มีผนัง (School Without Wall)

3. ปรัชญานี้มุ่งส่งเสริม 4 ประการ คือ การพัฒนาตนเอง อิสรภาพ การเลือกและความรับผิดชอบ

จากปรัชญาการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้เป็น 5 ปรัชญาการศึกษา คือ

1. ปรัชญาสารนิยม หรือสารัตถนิยม (Essentialism) เป็นปรัชญาที่เชื่อว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ความจริงทางธรรมชาติ

2. ปรัชญาสาขาสัจวิทยานิยม หรือ สัจนิยมวิทยา หรือนิรันตรนิยม (Perenialism) เป็นปรัชญาที่เชื่อว่าโลกนี้มีบางสิ่งที่มีคุณค่าถาวร ไม่เปลี่ยนแปลง ที่เราควรอนุรักษ์และถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป

3. ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม หรือพิพัฒนนิยม หรือวิวัฒนาการนิยม (Progressivism) เป็นปรัชญาที่มีความเชื่อว่าการดำรงชีวิตที่ดี ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคิดที่ดีและการกระทำที่เหมาะสม

4. ปรัชญาสาขาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) เป็นปรัชญาที่เชื่อว่า การปฏิรูปสังคม เป็นหน้าที่ของสมาชิกของคนในสังคมทุกคน และการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้

5. ปรัชญาสาขาอัตถิภาวนิยม หรืออัตนิยม หรือสวภาพนิยม (Existentialism) เป็นปรัชญาที่เชื่อในความมีอยู่เป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์แต่ละคนจะต้องกำหนดหรือแสวงหาสาระสำคัญ (essence) ด้วยตนเอง ซึ่งนำไปสู่ทฤษฎีการเรียนรู้ที่อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอนและแนวทางการจัดการเรียนการสอน

แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ของโคล์บและฟราย คือ ขอบข่ายความหมายของคำว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์กว้างขวางมาก ทั้งในทางปฏิบัติและทฤษฎี ต่างมีมุมมองที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่แต่ละคนเผชิญอยู่ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า "การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) คือกระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติด้วย

การนำเอาประสบการณ์เดิมของผู้เรียนมาบูรณาการเพื่อสร้างการ เรียนรู้ใหม่ ๆ ขึ้น" พัฒนาการงานของโคล์บและฟราย (Kolb, & Fry, 1971; 1975; 1984) ก็เป็นที่นิยมใช้อ้างอิงถึงในการอภิปรายถึงประเด็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โคล์บ และ ฟราย (Kolb, & Fry, 1975) ระบุในผลการวิจัยว่าขณะที่ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตามรูปแบบการเรียนรู้ที่ตนถนัด และการเรียนรู้ก็จะเริ่มจากจุดนั้น แต่ผู้ใหญ่ก็จะใช้รูปแบบการเรียนรู้หลาย ๆ รูปแบบแม้ว่าจะไม่มากหรือได้ผลเท่ากับแบบที่ตนเองถนัด โดยกระบวนการเรียนรู้จากทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์นี้ ขั้นที่ 1 ประสบการณ์รูปธรรม เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนมีประสบการณ์ต่างๆ เน้นการใช้ความรู้สึกและยึดถือสิ่งที่เกิดขึ้นจริงตามที่ตนประสบในขณะนั้น ขั้นที่ 2 การไตร่ตรองเป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนมุ่งที่จะทำความเข้าใจความหมายของ ประสบการณ์ที่ได้รับโดยการสังเกตอย่างรอบคอบเพื่อการไตร่ตรองพิจารณา ขั้นที่ 3 การสรุปเป็นหลักการนามธรรม ขั้นที่ 4 การทดลองปฏิบัติจริง เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนนำ เอาความเข้าใจที่สรุปได้ในขั้นที่ 3 ไปทดลองปฏิบัติจริง เพื่อทดสอบว่าถูกต้องหรือขั้นตอนนี้เน้นที่การประยุกต์ใช้

แบบดูดซึม หรือ Assimilators หมายถึง รูปแบบการเรียนที่เน้นขั้นตอนการเรียนรู้ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 เป็นรูปแบบการเรียนที่ผู้เรียนมีความสามารถในการสรุปหลักการหรือกฎเกณฑ์ ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนแบบนี้มักสนใจในหลักการที่เป็นนามธรรมมากกว่า แต่ไม่ชอบการลงมือปฏิบัติและมักไม่คำนึงถึงการนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้

แบบคิดเอกนัย หรือ Convergers หมายถึง รูปแบบการเรียนที่เน้นขั้นตอนการเรียนรู้ขั้นที่ 4 และขั้นที่ 1 ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนแบบนี้จะชอบลงมือปฏิบัติ ชอบทดลอง และจะทำงานได้ดีในสถานการณ์ที่ต้องใช้การปรับตัว มีแนวโน้มจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการที่ตนนึกคิดขึ้นเองในลักษณะที่ ชอบลองผิดลองถูก และชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น (Kolb, Rubin, & Osland,1991, pp. 23-40)

แบบปรับปรุง หรือ Accommodators หมายถึง รูปแบบการเรียนที่เน้นขั้นตอนการเรียนรู้ขั้นที่ 4 และขั้นที่ 1 ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนแบบนี้จะชอบลงมือปฏิบัติ ชอบทดลอง และจะทำงานได้ดีในสถานการณ์ที่ต้องใช้การปรับตัว มีแนวโน้มจะแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการที่ตนนึกคิดขึ้นเองในลักษณะที่ชอบลอง ผิดลองถูก และชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น (Kolb, Rubin, & Osland, 1991, pp. 23-40)

ทฤษฎีการเรียนรู้ของโคมส์ (Combs) มีหลักการตามทฤษฎีว่า ความรู้สึกของผู้เรียนมีความสำคัญต่อการเรียนรู้มาก เพราะความรู้สึกและเจตคติของผู้เรียนมีอิทธิพลต่อการจัด

กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน การคำนึงถึงความรู้สึกของผู้เรียนและสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

ทฤษฎีการเรียนรู้ของโนลส์ (Knowles) มีหลักการตามทฤษฎีว่าผู้เรียนจะเรียนรู้ได้มากหากได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้เป็นกระบวนการภายในและอยู่ในความควบคุมของผู้เรียนแต่ละคน ผู้เรียนจึงนำประสบการณ์ ความรู้ ทักษะและค่านิยมต่าง ๆ เข้ามาสู่การเรียนรู้ของตนเองนอกจากนั้นมนุษย์จะเรียนรู้ได้ดีต้องมีอิสระ ได้เรียนในสิ่งที่ต้องการ และด้วยวิธีของตนเอง โดยทุกคนต่างมีแนวทางในการเรียนรู้เฉพาะตน มนุษย์มีเสรีภาพในการตัดสินใจและรับผิดชอบในผลของการกระทำนั้น

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Theory of Co-operative or Collaborative Learning) การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย โดยมีสมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถแตกต่าง กันประมาณ 3-6 คนช่วยกันเรียนรู้ตามเป้าหมายของกลุ่มผู้ที่เผยแพร่แนวคิดนี้ในปี 1994 คือ Slavin, Johnson และ Johnson ในปี 1994 แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ผู้เรียน กับโรงเรียน ครู โดยความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนนั้นเป็นความสัมพันธ์ของผู้เรียนกลุ่มละ 3-6 คนที่มีความ แตกต่างกัน แต่มีเป้าหมายเดียวกัน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนอาจเป็นการแข่งขันกัน ต่างคนต่างเรียน หรือ ร่วมมือกันก็ได้ ผู้เรียนควรจะได้เรียนรู้ทั้ง 3 แบบแต่ควรเน้นการร่วมมือกันเพราะสังคมปัจจุบันมีลักษณะ ปัจเจกชนมากขึ้นอยู่แล้วการเรียนรู้แบบร่วมมือจะทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้ทักษะสังคมและการทำงานร่วมกัน อันเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ความร่วมมือกันในการเรียนรู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ (Johnson, & Johnson, 1994 อ้างถึงใน อัจฉรา ศรีพันธ์, 2561)

1. การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน (Positive Interdependence) สมาชิกทุกคนมีความสำคัญ แต่ละคนมีหน้าที่ แต่ก็ช่วยเหลือสมาชิกด้วย เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

2. การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด (Face-to-Face Promotive Interaction) สมาชิกต่างช่วยเหลือกัน ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

3. ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของสมาชิกแต่ละคน (Individual Accountability) ไม่มีใครได้รับประโยชน์โดยไม่ทำงาน มีระบบตรวจสอบระดับบุคคลและกลุ่ม เช่นการแบ่งเป็นกลุ่มเล็ก สุ่มเรียกชื่อ สังเกตพฤติกรรม เป็นต้น

4. การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (Interpersonal and Small-Group Skills) เช่นทักษะสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการสื่อสาร และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

5. การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (Group Processing Analysis) เช่นการวิเคราะห์วิธีการทำงานของกลุ่ม พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มและผลงานของกลุ่ม การวิเคราะห์อาจทำโดยครูผู้เรียน หรือทั้งสองฝ่าย เพราะข้อมูลที่ได้รับอาจใช้ประเมินความคิดและพฤติกรรมได้

หลักการจัดการเรียนรู้

จากฐานคิดของการจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและชุมชนด้านปรัชญาการศึกษา แนวคิดทฤษฎีการศึกษา ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ามุ่งเน้น" หลักการจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง" (Student Centered Learning) ทั้งสิ้น ซึ่งหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ ผู้เรียนมีอิทธิพลต่อเนื้อหา กิจกรรม สื่อ และขั้นตอนของการเรียนรู้ รูปแบบการเรียนรู้นี้เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างอิสระจากผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางรวบรวมเทคนิคต่าง ๆ ไว้มากมายโดยใช้การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แทนการบรรยาย การกำหนดปัญหาปลายเปิดและปัญหาที่ต้องใช้ความคิดเชิงวิพากษ์ และความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการอ่านตำราเพียงอย่างเดียว เช่น การจำลองสถานการณ์ และบทบาทสมมติ การศึกษาด้วยตนเองและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ เป็นต้น การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจะนำไปสู่การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้น ความคงทนของความรู้ที่เพิ่มขึ้น ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง และทัศนคติเชิงบวกต่อเรื่องที่ได้รับการสอน (Collins, & O'Brien, 2003)

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้รับอิทธิพลมาจาก The National Research Council (1999) ที่สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และเสนอแนะการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ 4 รูปแบบ คือ ความรู้เป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การประเมินเป็นศูนย์กลาง และชุมชนเป็นศูนย์กลาง วิธีการ จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในชื่อเรียกที่แตกต่างกันได้รับการพัฒนาขึ้นจากนักวิชาการมากมาย ดังนี้ Bonwell และ Eison (1991) ได้พัฒนาวิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Active Learning) Bruffee (1984) Johnson Johnson, & Smith (1991) ได้พัฒนาวิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ

จากวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์การจัดการศึกษา และยุทธศาสตร์การศึกษาข้างต้นสะท้อนให้เห็นทิศทางการ จัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาเพื่อคนทุกกลุ่มอย่างมีคุณภาพ เสมอภาคเท่าเทียม นำไปสู่การพัฒนาอาชีพ รายได้ และคุณภาพชีวิต ซึ่งการที่จะจัดการศึกษาให้บรรลุผลตามที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ได้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิรูปการจัดการศึกษาครั้งยิ่งใหญ่ โดยมุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่ตอบโจทย์ชีวิต ชุมชน สังคม และทิศทางการพัฒนาประเทศและโลก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและชุมชน

นอกจากนั้นจากรายงานการวิจัยเรื่อง สภาวะการศึกษาไทยปี 2559/2560 แนวทางการปฏิรูป การศึกษาไทยเพื่อก้าวสู่ยุค Thailand 4.0 ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2561 ซึ่งได้เสนอแนะแนว ทางการปฏิรูปการศึกษาไทยสู่ยุค Thailand 4.0 ในเชิงนโยบายไว้หลายประการ โดยส่วนใหญ่เป็นข้อเสนอแนะที่มุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา "ปรับตัว" ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงใน ยุค 4.0 และศตวรรษที่ 21 ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องโดยข้อเสนอแนะจากรายงานวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิด การจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและชุมชนอย่างชัดเจน 2 ประการ คือ การกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาสู่ท้องถิ่น ให้ประชาชนเข้ามาดูแลการศึกษาในรูปองค์คณะบุคคล "คณะกรรมการการศึกษา" (Board of Education) และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของทุกภาคส่วนในชุมชนให้ การศึกษาเป็นของประชาชนทุกคนและประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้ภาคประชาชน ภาคเอกชน และชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ และร่วมแก้ปัญหาการจัดการศึกษาในแต่ละพื้นที่ตามบริบทของท้องถิ่น โดยเสนอให้การปฏิรูปการศึกษาในยุค Thailand 4.0 ควรเป็น "การปฏิรูปการศึกษาโดยภาคประชาชน" เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามี บทบาทมากขึ้น ทั้งในการร่วมคิด ร่วมเสนอแนะ ร่วมนำสู่ปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบและติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน

จากแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 และข้อเสนอแนะแนวทางการปฏิรูปการศึกษาไทยสู่ยุค Thailand 4.0 ในเชิงนโยบายในรายงานการวิจัยเรื่อง สภาวะการศึกษาไทยปี 2559/2560 แนวทางการ ปฏิรูปการศึกษาไทยเพื่อก้าวสู่ยุค Thailand 4.0 จึงขอเสนอแนวทางเชิงปฏิบัติการในการจัดการศึกษาบนฐาน ชีวิตและชุมชน (Practical Guideline of Life Skill-Based and Community-Based Education) เพื่อเป็นกรอบในการนำไปทดลองปฏิบัติ (อัจฉรา ศรีพันธ์, 2561) ดังนี้

แนวทางการจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guideline of Life Skill-Based and Community-Based Education) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาทรัพยากรการเรียนรู้ในชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมประเพณี แหล่งเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น จากเอกสารต่าง ๆ และเครื่องมือใน การศึกษาชุมชน ประกอบด้วย (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2556)

1. แผนที่เดินดิน ซึ่งเป็นเครื่องมือชิ้นแรกที่สำคัญและเหมาะที่จะเป็นบันไดขั้นแรกของการศึกษาชุมชน เพราะทำให้เห็นภาพรวมของชุมชนได้อย่างครบถ้วน ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมาก

ที่สุดเพราะ ได้มาจากการสังเกตด้วยตนเอง ทำให้เห็นกลุ่มเป้าหมายที่จะทำงานต่อได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง

2. ผังเครือญาติ เป็นการใช้สัญลักษณ์แสดงตัวบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในระบบเครือญาติ มีประโยชน์สำคัญคือ ช่วยให้เข้าใจโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเครือญาติที่แม้จะมีความซับซ้อน หลายตระกูลก็ยังสามารถสืบสาวเชื่อมโยงกันได้ด้วยแผนผังที่เข้าใจง่าย

3. โครงสร้างองค์กรชุมชน การรู้จักและเข้าใจโครงสร้างองค์กรชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจะช่วยให้เห็นได้ชัดเจนถึงมิติความสัมพันธ์ในชุมชนว่าคนกลุ่มไหนมีบทบาทต่อชุมชนเชิงการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม มีความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรหรือขัดแย้งกับกลุ่มไหนบ้างเป็นข้อมูลที่จะช่วยให้จัดการ ความสัมพันธ์ของผู้เรียนกับชุมชนได้ ศักยภาพของชุมชนอยู่ที่การรวมตัวเป็นกลุ่มหรือเครือข่าย องค์กรชุมชนจึงเป็น "ทุนทางสังคม" ที่สำคัญในการแก้ปัญหาและการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง

4. ระบบสุขภาพชุมชน ทำให้เห็น "โลกสุขภาพ" ของคนในชุมชนในภาพรวมของระบบสุขภาพ ที่สามารถเชื่อมโยงกับมิติต่าง ๆ ของชุมชน เห็นความหลากหลายของวัฒนธรรมสุขภาพที่ดำรงอยู่ในชุมชน เข้าใจถึงวัฒนธรรมความเชื่อ วิธีปฏิบัติ และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของท้องถิ่น

5. ปฏิทินชุมชน ทำให้เข้าใจวิถีชุมชนซึ่งหมายถึงแบบแผนกิจกรรมเหตุการณ์รวมทั้งประเพณี ปฏิบัติของชุมชนที่เกิดขึ้นในรอบปี หรือแต่ละฤดูกาล ทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมหรือ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้สามารถวางแผนการประสานการจัดการเรียนรู้กับชุมชนได้ดีขึ้น เพราะจะทำให้จัดตารางการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนได้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมและถูกจังหวะเวลา

6. ประวัติศาสตร์ชุมชน การทำความเข้าใจมิติทางประวัติศาสตร์ของชุมชนสำคัญต่อการจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและชุมชน ในด้านการสร้างความเข้าใจเรื่องราวความเป็นมาของสิ่งต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้สามารถเลือกวิธีการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนให้สอดคล้องกับประสบการณ์ ความคาดหวังและศักยภาพของ ชุมชนได้ดีขึ้น

7. ประวัติชีวิต หรือเรื่องราวประสบการณ์ของคนในชุมชนช่วยให้เห็นว่าค่านิยมและวัฒนธรรม ท้องถิ่นซึ่งเคยเป็นเรื่องนามธรรมนั้นมีรูปธรรมการแสดงออกอย่างไร ค่านิยมหรือวัฒนธรรมเรื่องใดมี ความสำคัญและมีผลเชิงรูปธรรมต่อชีวิตของผู้คนอย่างไร ประวัติชีวิตของคนแต่ละรุ่นในชุมชนสะท้อนความ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี การศึกษาประวัติชีวิตทำให้เห็นถึงศักยภาพและทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่มีอยู่ใน

ชุมชน การเรียนรู้เรื่องราวประวัติชีวิตช่วยเติมมิติความเป็นมนุษย์ให้กับการเรียนรู้บนฐานชีวิตและชุมชนและช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลชุมชนเพื่อนำมาสร้างเนื้อหาในการเรียนรู้บนฐานชีวิตและชุมชน โดยขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่นำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อจัดการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนรู้และวิธีการจัดการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. เนื้อหาการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน พลเมืองศึกษา สิ่งแวดล้อม ศึกษา เศรษฐกิจชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน วัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น

2. แนวทางการจัดการเรียนรู้ จะใช้วิธีการที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาบนฐานชีวิต และชุมชน คือ การบริการวิชาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การเรียนรู้แบบรับใช้ชุมชน การเรียนรู้จากการทำงาน

3. วิธีการจัดการเรียนรู้ เรียนรู้โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น การ จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ การจัดการเรียนรู้แบบกลุ่ม การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ การจัดการ เรียนรู้แบบรับใช้สังคม การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง การจัดการเรียนรู้แบบสืบสอบ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การวางแผนโครงการจัดการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่นำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 2 มาวิเคราะห์ร่วมกับการวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน ข้อมูลโครงสร้างองค์กรชุมชนและปฏิทินชุมชน โครงการด้านการพัฒนาและโครงการบริการต่าง ๆ ของชุมชน โดยนำข้อมูลข้างต้นทั้งหมดมาวิเคราะห์ร่วมกัน ด้วยการจัดประชุม การประชาคม การระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำ องค์กรชุมชนต่าง ๆ ผู้เรียน ผู้สอน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐในชุมชน หน่วยงานภาคเอกชนในชุมชน เป็นต้น เพื่อหาข้อสรุปและข้อตกลงความร่วมมือในการวางแผนโครงการจัดการเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบดังนี้

1. ชื่อโครงการจัดการเรียนรู้
2. ความเป็นมา
3. วัตถุประสงค์
4. เนื้อหาการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
5. แนวทางการจัดการเรียนรู้
6. วิธีการจัดการเรียนรู้
7. บุคคล/องค์กรที่เป็นภาคีเครือข่ายในการจัดการเรียนรู้
8. วัน เวลา สถานที่ในการจัดการเรียนรู้
9. ประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดโครงการจัดการเรียนรู้นี้

10. วิธีการประเมินการเรียนรู้ ซึ่งจะประเมินใน 3 มิติหลักๆ คือ มิติด้านความรู้และทักษะทาง วิชาการ มิติด้านการบริการชุมชนสังคม และมิติด้านการพัฒนาตนเองของผู้เรียนรู้ ซึ่งเป็นการประเมินแบบมี ส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เป็นภาคีเครือข่ายในการจัดการเรียนรู้

โครงการจัดการเรียนรู้นี้เป็นโครงการที่สามารถจัดการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการศึกษาได้ทุกระดับ ตั้งแต่การศึกษาปฐมวัยไปจนถึงการศึกษาต่อเนื่องตามอัธยาศัย

ขั้นตอนที่ 4 การจัดการเรียนรู้ตามแผนโครงการจัดการเรียนรู้ ที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 3 ซึ่งการจัดการ เรียนรู้นี้จะมีการประเมินระหว่างการดำเนินการด้วย เพื่อนำผลการประเมินที่ได้นั้นมาปรับแผนการจัดการ เรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามสถานการณ์

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ด้วยการจัดประชุมการประชาคม การระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และถอดบทเรียนจากการดำเนินโครงการจัดการเรียนรู้อีกครั้งเพื่อหาข้อสรุป ปรับปรุง แก้ไข พัฒนาการดำเนินโครงการในครั้งต่อไป จากนั้นนำเสนอผลการประเมิน โครงการจัดการเรียนรู้สู่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดทำเอกสารเผยแพร่ การผลิตสื่อ เพื่อเผยแพร่ต่างๆ เป็นต้น

บทสรุป

แนวคิดการจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและการจัดการศึกษาบนฐานชุมชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน อย่างมากในด้านปรัชญาการจัดการศึกษา คือ ปรัชญาปรัชญาอัตนิยม (Existentialism) และปรัชญาพิพัฒนา นิยม (Progressivism) แนวคิดการจัดการเรียนรู้ คือ จัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางรูประดับการ เรียนรู้ คือ ระดับบุคคล และชุมชนสังคม เป้าหมายในการเรียนรู้ คือ การพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพ ในการพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขในชุมชน

แนวคิดการจัดการศึกษาทั้งสองแนวคิดมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์ หนุนเสริมซึ่งกันและกัน เพราะ การศึกษาที่แท้จริงเป็นการศึกษาในเรื่องของ "ชีวิต" และ "ชีวิตก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชน สังคม" ดังนั้นการจัดการศึกษาที่แท้จริงจึงควรเป็นการศึกษาที่มาจากฐานชีวิต เรียนรู้สาระสำคัญแห่งชีวิตและเริ่มต้นจากการ "เรียนรู้สาระสำคัญแห่งชีวิตของผู้เรียนรู้" ก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อให้ผู้เรียนรู้เข้าใจชีวิตตนเองและ พร้อมจะแสวงหาแนวทางการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว นั่นก็คือ "ชุมชน" เพื่อที่จะเรียนรู้ร่วมกับชุมชนต่อไป

ความหมายและแนวคิดของการศึกษาบนฐานชุมชน

ความหมายของการศึกษาบนฐานชุมชน

การศึกษาบนฐานชุมชน (Community-Based Education) มีความหมายเช่นเดียวกับการเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community-Based Learning) มีนักวิชาการให้คำจำกัดความไว้มากมาย ดังนี้

The Glossary of Education Reform (2014) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาบนฐานชุมชน มี ความหมายเช่นเดียวกับการเรียนรู้บนฐานชุมชน การเรียนรู้เชิงพื้นที่ การศึกษาเชิงพื้นที่ คือ ความหลากหลายของวิธีการเรียนการสอนและโปรแกรมที่นักการศึกษาใช้เพื่อเชื่อมต่อสิ่งที่ได้รับการสอนจากโรงเรียนกับชุมชน โดยรอบ รวมทั้งสถาบันท้องถิ่น วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ด้วยการกระตุ้นการเรียนรู้จากชุมชน โดยที่ความเชื่อที่ว่าทุกชุมชนมีสินทรัพย์และทรัพยากรภายในที่นักการศึกษาสามารถใช้เพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

Villani, & Atkins (2000) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาบนฐานชุมชน คือ ความสามารถของผู้เรียน ในการเป็นศูนย์กลางการรับรู้และสนับสนุนความต้องการของชุมชนโดยรอบ ด้วยวิธีการนี้ผู้เรียนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทรับผิดชอบในการแสวงหาคุณค่าอย่างอิสระในการแสดงการพัฒนาและแก้ไขปัญหาตามธรรมชาติ ตลอดจนข้อสงสัยต่างๆ ที่มีต่อชุมชน โดยทั้งชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ จึงทำให้วัฏจักรการศึกษาขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องยาวนาน เกิดความสัมพันธ์ที่สนับสนุนซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของ อุดมการณ์เดียวกัน ผู้เรียนและผู้สอนเปรียบเสมือนพลังในการที่สร้างการศึกษาบนฐานชุมชน ผู้ปกครอง ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาและประชาชนที่เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนา การผลิต การดำเนินงานและการประเมินผลของการศึกษาบนฐานชุมชน วิธีการที่น่าสนใจนี้ถูกออกแบบมาเพื่อส่งเสริม ให้เกิดความไว้วางใจและความเชื่อในเพื่อนมนุษย์ นอกจากนี้ยังสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้อีกด้วย

Center for Teaching & Learning, Marshall University (2018) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาบนฐานชุมชน ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับการเรียนรู้บนฐานชุมชน หมายถึง การเรียนการสอนและกลยุทธ์การ เรียนรู้ที่บูรณาการการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีความหมายกับการเรียนการสอนและการสะท้อนเพื่อเสริมสร้าง ประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความสำคัญมากขึ้นในการเรียนรู้และการสะท้อนซึ่งกันและกัน

Melaville Berg, & Blank (2006) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาบนฐานชุมชน ซึ่งมีความหมาย เช่นเดียวกับการเรียนรู้บนฐานชุมชน หมายถึง กลยุทธ์การเรียนรู้ที่ครอบคลุมการ

บริการวิชาการ พลเมือง ศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา การศึกษาเชิงพื้นที่ บริการการเรียนรู้ และการเรียนรู้จากการทำงาน

Barrett (2012) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาบนฐานชุมชนเป็นวิธีการเรียนการสอนที่เชื่อมต่อ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วม ผ่านทางการบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน หรือการวิจัยและประสบการณ์ทางด้านวิทยา ศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ยึดถือเป็นพันธะสัญญาต่อชุมชน ในกระบวนการนี้เป็นประโยชน์ร่วมกัน ผู้เรียนจะ สามารถเข้าใจเนื้อหาที่ลึกซึ้งของหลักสูตร โดยบูรณาการทฤษฎีกับการปฏิบัติ ในขณะที่ชุมชนก็จะได้ประโยชน์ จากอาสาสมัคร ทรัพยากร งานวิจัย และความเชี่ยวชาญด้านวิชาการที่หลากหลายจากโรงเรียน

แนวคิดในการจัดการศึกษาบนฐานชุมชน

การจัดการศึกษาบนฐานชุมชนแสดงให้เห็นถึงการบรรจบกันของกรอบทฤษฎีหลายและการวิจัยทั้งหมด ที่สนับสนุนว่า ผู้เรียนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างทุ่มเทความสนใจและพลัง เมื่อเนื้อหานั้นมีความหมายต่อชีวิตและสนับสนุนสิ่งที่พวกเขารู้อยู่แล้ว นอกจากนี้ ผู้เรียนส่วนใหญ่จะรักษาและถ่ายทอดความรู้เมื่อได้รับโอกาสในการประยุกต์ใช้สิ่งที่พวกเขาได้เรียนรู้ในโลกแห่งความเป็นจริง เพื่อประเมินผลการปฏิบัติที่เหมาะสมกับลักษณะการเรียนรู้ส่วนบุคคลของพวกเขา

การศึกษาบนฐานชุมชนรวบรวมชุดของกลยุทธ์ที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่ มาตรฐานสูง ครอบคลุมฐานทางวิชาการในด้านบริการชุมชน (Community Service) พลเมืองศึกษา (Civic Education) สิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education) การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place Based Learning) การเรียนรู้ด้วยการบริการ (Service Learning) และการเรียนรู้จากการทำงาน (WorkBased Learning) กลยุทธ์เหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากนักปฏิบัติ ประวัติศาสตร์ และความสำเร็จในด้านมุมมองและทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีค่า (Melaville, Berg, & Blank, 2006)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาบนฐานชุมชนเป็นแนวคิดที่มีการผสมผสานระหว่าง แนวคิดในการจัดการศึกษาที่สำคัญหลายแนวคิด ดังนี้

การบริการวิชาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Academically Based Community Service) เป็นการเชื่อมโยงภารกิจทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษากับความมุ่งมาดปรารถนาของชุมชนที่อยู่รอบ ๆ หลักสูตรนี้ถูกออกแบบมาใช้ในสถาบันอุดมศึกษาและโรงเรียนของรัฐบาล โดยมุ่งเน้นการฟื้นฟูชุมชน บุคลากร มหาวิทยาลัยและบุคลากรโรงเรียนของรัฐจะออกแบบการเรียนรู้ร่วมกัน

นักศึกษาในมหาวิทยาลัยจะเข้าไปในโรงเรียนเพื่อเป็นผู้ร่วมเรียนรู้และเป็นต้นแบบของนักเรียน ทั้งมหาวิทยาลัยและโรงเรียนจะใช้ทรัพยากรร่วมกัน

พลเมืองศึกษา (Civic Education) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่มีความสามารถและ หน้าที่พลเมือง สนับสนุนการมีส่วนร่วมของพลเมืองในทางการเมือง จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมต่อการเรียนรู้ทางวิชาการของนักเรียนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง กล่าวคือ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ เน้นความสำคัญการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ และเน้นแนวคิดประชาธิปไตยเกี่ยวข้องกับ ผู้เรียนและประสบการณ์ของพวกเขา

สิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education) เป็นการจัดการศึกษาที่กระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเกี่ยวกับธรรมชาติของโลกและความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น ๆ โดยใช้สภาพแวดล้อมรอบ ๆ โรงเรียนและชุมชนเป็นกรอบให้ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ของตนเอง กลยุทธ์นี้ไม่เน้นหลักในการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แต่จะใช้สิ่งแวดล้อมกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจธรรมชาติและความรู้พื้นฐาน

การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Learning) เป็นการจัดการศึกษาที่ใช้ประวัติศาสตร์ ชุมชน สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจภายในชุมชนเป็นบริบทในการเรียนรู้ งานนของผู้เรียนมุ่งไปที่ความต้องการและความสนใจของชุมชน และคนในชุมชนจะทำหน้าที่เป็นทรัพยากรการเรียนรู้ และพันธมิตร ในทุกแง่มุมของการเรียนการสอนและการเรียนรู้

การเรียนรู้แบบรับใช้สังคม (Service Learning) เป็นการบูรณาการการบริการชุมชนกับการศึกษา ด้านวิชาการ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผู้เรียนจะค้นหากิจกรรมบริการ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายทางวิชาการ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมและสะท้อนผลการเรียนรู้

การเรียนรู้จากการทำงาน (Work-Based Learning) เป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนที่เป็นเยาวชนใช้ เวลากับผู้ใหญ่ในความสัมพันธ์แบบที่ปรึกษา คนต้นแบบ การทำงานร่วมกันในการให้ข้อมูลในการเรียนรู้ เกี่ยวกับอาชีพ เป้าหมายสำคัญคือ การสร้างการเรียนรู้ที่การผสมผสานกับคุณค่าตามมาตรฐานอุตสาหกรรม โดยระบุไว้ในหลักสูตรว่าจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้การเรียนรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ตามบริบท เพื่อส่งเสริม ความต่อเนื่องของหลักสูตรจากโปรแกรมจากระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไปสู่การศึกษาหลังจากมัธยมศึกษา และการฝึกอบรม

จากแนวคิดการจัดการศึกษาข้างต้นซึ่งผสมผสานกันเป็นแนวคิดการศึกษาบนฐานชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่มีลักษณะ 5 ประการ ดังนี้ (Melaville, Berg, & Blank, 2006)

1. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากเนื้อหาที่มีความหมายกับชีวิต เนื่องจากการเรียนรู้เกิดขึ้นในสถานที่จริงและ มุ่งเน้นเรียนรู้ในประเด็นที่มีความหมายในชีวิตจริงของผู้เรียน การศึกษาบนฐานชุมชนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ ชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นและสาระความสำคัญของการเรียนรู้ ชุมชนจะเป็นสถานที่ในการเรียนรู้ด้วยการถักทอ ความรู้เดิมของผู้เรียนและเผยให้เห็นประเด็นที่น่าศึกษาและเข้าไปดำเนินการมากมาย การเรียนรู้บนฐานชุมชน ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสและเครื่องมือในการสำรวจชุมชนทางกายภาพ ตลอดจนสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น ประชาชนในชุมชน นักธุรกิจ ศิลปินพื้นบ้าน เป็นต้น ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ ทักษะและวิธีปฏิบัติใหม่ ๆ ในการสร้างนวัตกรรมผ่านการสังเกตชุมชน การอภิปราย และการแก้ไขปัญหา ผู้เรียนได้รับทั้งข้อเท็จจริงและมุมมองที่หลากหลายที่นำไปปรับปรุงความรู้และทักษะที่มีอยู่แล้วในตนเอง ผู้สอนมีบทบาทในการเรียนรู้นี้ด้วยการให้ความสนใจกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนและช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ กระบวนการสืบสอบความรู้ที่นำมาใช้ในการปรับปรุงทักษะมาตรฐานทางวิชาการได้ นอกจากนั้นผู้สอนยังเป็น ผู้เชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ระหว่างวันในโรงเรียนและการเรียนรู้ก่อนเข้าเรียนและหลังเลิกเรียนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การเรียนรู้ด้วยการทำงาน ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญที่ผู้เรียนจะได้ประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะต่าง ๆ จากทั่วทุกหลักสูตร

กลยุทธ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระที่มีความหมายกับชีวิต ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนหลัก คือ การวิเคราะห์ทุนในการจัดการเรียนรู้ของชุมชน และการกำหนดกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระที่มีความหมายต่อชีวิตผู้เรียน ดังตาราง 1

ตาราง 1 กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระที่มีความหมายกับชีวิต

การวิเคราะห์ทุนในการจัดการเรียนรู้ของชุมชน	กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เนื้อหาสาระที่มีความหมายต่อชีวิตผู้เรียน
ชุมชนมีบริบทธรรมชาติในการเรียนรู้อะไรบ้าง	การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนแหล่งความรู้ปฐมภูมิและเน้นเนื้อหาสาระความสำคัญของการเรียนรู้ในเรื่องที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนโดยตรง
เนื้อหาสาระใดที่มีความเกี่ยวข้องและมีความหมายกับชีวิตผู้เรียน	จัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนจากฐานความรู้เดิมที่มีในประเด็นที่ผู้เรียนสนใจ เกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงกับวิถีชีวิตของผู้เรียนในชุมชน
วิธีการใดที่จะส่งเสริมให้เกิดการใช้ความรู้ เก็บรักษา และถ่ายอดความรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน	กระตุ้นให้เกิดกระบวนการ "สืบสวนเชื่อมโยง" และทักษะการแก้ไขปัญหาที่มาจากฐานความรู้ และทักษะมาตรฐานทางวิชาการ

2. ผู้เรียนได้รับการยอมรับและมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ เนื่องจากผลงานจากการเรียนรู้เป็น ชิ้นงานที่ใช้ได้จริง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ การเรียนรู้บนฐานชุมชนทำให้คนหนุ่มสาวเป็นแบบอย่างที่ชัดเจนในการใช้ประโยชน์จากผลการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งผลจากการเรียนรู้เหล่านั้น ทำหน้าที่เป็น "กระบอกเสียง" ของผู้เรียนที่ดังขึ้นในชุมชน จนผู้เรียนได้รับการยอมรับจากสังคมให้กำหนดประเด็นและวิธีการที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีบทบาทเป็น "ผู้ร่วมสร้างความรู้" มากกว่า "ผู้บริโภค ความรู้" ผู้สอนจึงเปลี่ยนบทบาทไปเป็นไกด์หรือโค้ช เพื่อแนะนำแนวทางและสร้างความมั่นใจในการจัดการ เรียนรู้ว่าผู้เรียนจะสามารถแสวงหา ปฏิบัติ และประยุกต์ใช้เนื้อหาสาระและทักษะที่ต้องเรียนรู้ตามหลักสูตรได้อย่างแท้จริง

การเรียนรู้บนฐานชุมชนมักจะใช้วิธีการเรียนรู้แบบสืบสอบ (Inquiry Methods) เช่น การถามคำถาม การคาดการณ์ และการสรุป เป็นต้น เพื่อร่างกรอบในการเรียนรู้ นอกจากนั้นผู้เรียนยังสามารถออกแบบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและดำเนินการใด ๆ กับข้อมูลได้ด้วยตนเอง กลยุทธ์การจัดการศึกษาบนฐานชุมชนเป็นการดึงศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนออกมาใช้ ผู้เรียนใช้กิจกรรมการออกกำลังกาย ดนตรี การเต้นรำ ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กาลเทศะ และความรักในการสำรวจความเป็นไปตามธรรมชาติของ ชุมชน นำมาจัดระบบและ

นำเสนอในสิ่งที่ได้เรียนรู้สู่สาธารณชน กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างการยอมรับจากชุมชนของผู้เรียน ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังรายละเอียดในตาราง 2

ตาราง 2 กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างการยอมรับจากชุมชนของผู้เรียน

การวิเคราะห์คุณลักษณะส่วนบุคคล	กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างการยอมรับจากชุมชน
ทักษะ ความสามารถในการเลือกเนื้อหาที่จะศึกษาและการเชื่อมโยงกับการเรียนรู้	สร้างบทบาทใหม่ผู้เรียนจาก "ผู้บริโภคความรู้" ไปเป็น "ผู้ร่วมสร้างความรู้"
ผู้เรียนต้องการได้รับการชื่นชม สรรเสริญผลงาน จากการเรียนรู้เช่นเดียวกับการสอบเลื่อนชั้นเรียนผ่าน	สร้างบทบาทใหม่ให้ผู้เรียนจาก "ผู้สอน" ไปเป็น "ผู้แนะแนวทาง หรือโค้ช"
ผู้เรียนแต่ละคนมีวิถีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน	วาดฝันความสำเร็จในการเรียนรู้และเชื่อมร้อยทุกความฝันไว้ด้วยกัน กำหนดให้เป็นเป้าหมายสูงสุด

3. ประสานเป้าหมายส่วนบุคคลและชุมชน เป้าหมายการเรียนรู้เชื่อมโยงความสำเร็จส่วนบุคคลกับ ประโยชน์สาธารณะ การจัดการศึกษาบนฐานชุมชนสร้างความหวังและกำลังใจให้ผู้เรียนรู้หนุ่มสาวได้เป็นอย่างดีด้วยวิธีการเรียนรู้ที่สามารถรับรู้ได้ถึง "พลังอำนาจในการควบคุมชีวิตตนเองในบทบาทของผู้เรียน ผู้ปฏิบัติงาน สมาชิกในครอบครัว และพลเมือง

การศึกษาเรื่องหน้าที่พลเมืองเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในหลักการและแนวคิดสำคัญการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน การจัดการศึกษาบนฐานชุมชนมีกระบวนการที่สอนให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดีและมีวุฒิภาวะในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชน คือ การประสานเป้าหมายส่วนบุคคลและชุมชนให้เป็นเป้าหมายเดียวกันด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดต่าง ๆ ของชุมชน เยี่ยมชมโรงพยาบาลสถานสงเคราะห์ เป็นต้น การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ช่วยเหลือผู้อื่นเช่นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนในการสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสังคมในบริบทที่กว้างขึ้นและเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น สิ่งแวดล้อม สุขภาพ ความเป็นอยู่ ผู้สูงอายุ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ดังกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่ประสานเป้าหมายส่วนบุคคลและชุมชนให้เป็นเป้าหมายเดียวกันในตาราง 3

ตาราง 3 กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่ประสานเป้าหมายส่วนบุคคลและชุมชน

การวิเคราะห์คุณลักษณะส่วนบุคคล	กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่ประสานเป้าหมายส่วนบุคคลและชุมชน
ผู้เรียนหนุ่มสาวมักยังจะไม่เข้าใจคุณค่าหลักของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง	การจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์จนเข้าใจแก่นแท้ของปัญหาชุมชนและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงปัญหาสังคมที่กว้างขึ้น
ผู้เรียนหนุ่มสาวจำนวนมากรู้สึกไร้อำนาจ	การจัดการเรียนรู้ที่ช่วยสร้างมุมมองที่มีคุณค่าหลากหลาย และมองการแก้ปัญหาในมุมที่กว้างขึ้น
การมีส่วนร่วมนำไปสู่การสร้างทัศนคติ “ฉันทำได้”	ส่งเสริมความสามารถทางปัญญาและพัฒนาความเป็นพลเมืองแก่ผู้เรียน

4. การประเมินผลและการสะท้อนผลการเรียนรู้ การดำเนินการประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากความสำเร็จและความล้มเหลวของตนเอง การศึกษาบนฐานชุมชนจะมีกลยุทธ์การประเมินร่วมกันจากทุกภาคส่วนประกอบด้วยผู้เรียน ผู้สอน ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ร่วมกันประเมินผลงานตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยทุกภาคส่วนจะเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบ ทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา ร่วมกับการให้ข้อมูลของประชาชนในชุมชนซึ่งเป็นการประเมินผลด้วยวิธีการหลากหลาย ดังนั้นผู้เรียนจึงสามารถขยายขอบเขตการประเมินความก้าวหน้าของงานและผลกระทบจากงานที่ทำได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็น หลักการสำคัญของการเรียนรู้จากการทำงาน (Working-Based Learning) ดังกลยุทธ์ในตาราง 4

ตาราง 4 กลยุทธ์การประเมินและการสะท้อนผลการเรียนรู้

การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการประเมินและการสะท้อนผลการเรียนรู้	กลยุทธ์การประเมินและการสะท้อนผลการเรียนรู้
การประเมินผลการเรียนรู้ในปัจจุบันจะประเมินในประเด็นและวิธีการที่จำกัด โดยไม่ให้เสียเวลาและความสำคัญกับการสะท้อนผลการเรียนรู้	การให้ข้อเสนอแนะอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการปอยครั้งจากผู้เรียนและผู้ใหญ่ในชุมชน
แรงบันดาลใจ คือผลจากการได้รับการตัดสินที่ถูกต้อง ตลอดจนข้อเสนอแนะในการปรับปรุง	เสนอวิธีการประเมินความสำคัญที่หลากหลายและใช้ตัวชี้วัดความก้าวหน้าของงานที่เฉพาะเจาะจงลงไป
ผู้เรียนต้องการได้รับการประเมินและสะท้อนผลการเรียนรู้อย่างจริงใจ ตรงไปตรงมา	ข้อสรุปสุดท้ายคือการให้ผู้เรียนสกัดความรู้และนำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้

5. ทรัพยากรและความสัมพันธ์ ความร่วมมือจากชุมชนสร้างความสัมพันธ์อันดีและเพิ่มพูนทรัพยากร ในการเรียนรู้และปฏิบัติการของผู้เรียน การเรียนรู้บนฐานชุมชนเป็นวิธีการสื่อสารระหว่างชุมชนกับผู้เรียนถึงความสำคัญของสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนได้ดีที่สุด ผู้ใหญ่ในชุมชนกับผู้เรียนวัยหนุ่มสาวทำงานร่วมกันเรียนรู้ใน เนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในชุมชนและพัฒนาความสัมพันธ์แบบ "พันธมิตรร่วม เรียนรู้" โดยมีจุดหมายปลายทางของการเรียนรู้ร่วมกัน คือประโยชน์ของชุมชน

กิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะ ทัศนคติ และความเชื่อว่าพวกเขา สามารถช่วยเหลือชุมชนได้และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ผู้เรียนวัยหนุ่มสาวเปลี่ยนแนวคิดที่ว่าพวกเขาเป็นเพียงคนเล็ก ๆ ที่อยู่ในวงนอกของชุมชน ไม่มีสิทธิ์ มีเสียงใด ๆ ในชุมชน การพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องของผู้ใหญ่เท่านั้น มาเป็นผู้อยู่ในศูนย์กลางของชุมชนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินการใด ๆ ภายในชุมชน และดำเนินชีวิตในชุมชนอย่างมีคุณค่า มีความหมายชุมชนจะพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้เรียนและสถาบันการศึกษาในรูปแบบที่ปรึกษาและผู้ให้การสนับสนุนอื่น ๆ ซึ่งความสัมพันธ์เช่นนี้จะพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านทักษะอาชีพ เป็นต้น ด้วยการที่ชุมชนสนับสนุนแหล่งและทรัพยากรการเรียนรู้ของชุมชน

ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ ชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามาช่วยงานของชุมชน พัฒนาทักษะอาชีพด้วยการบริการ ชุมชนและการฝึกงานในชุมชน

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้บนฐานชุมชนจะเกิดขึ้นได้ด้วยการได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากแหล่ง เรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนและการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ผู้เรียนจะได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เข้ามาในชุมชน เช่น วัฒนธรรม เทคโนโลยี แฟชั่น ค่านิยมร่วมสมัย เป็นต้น และสิ่งที่ชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งผู้เรียนจะได้เรียนรู้อย่างเข้าใจผ่านมุมมองในการต่อรองทางวัฒนธรรม การประนีประนอมทางสังคม การผสมผสานสิ่งใหม่ที่รับเข้ามากับสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชน และความหมายของ "เส้นตายในชีวิตจริง" ที่มีความหมายมากกว่ากำหนดเวลาในการส่งการบ้าน หรือแบบฝึกหัดในชั้นเรียน ผู้เรียนจะชื่นชมยินดีกับการทำงานร่วมกันเป็นทีม ความรับผิดชอบส่วนบุคคล และทักษะใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและเรียนรู้จากทรัพยากรการเรียนรู้ของชุมชนจำเป็นต้องมีการวางกลยุทธ์ที่ดี ดังตาราง 5

ตาราง 5 กลยุทธ์การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเรียนรู้จากทรัพยากรการเรียนรู้ในชุมชน

การวิเคราะห์ความต้องการส่วนบุคคลของผู้เรียน	กลยุทธ์การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
ผู้เรียนต้องการเป้าหมายที่ทำได้จริง	การสร้างทุนทางสังคมให้แก่ผู้เรียนด้วยการเชื่อมโยงผู้เรียนไปสู่บุคคล หรือหน่วยต่าง ๆ ในชุมชนที่มีความต้องการสอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำงานร่วมกัน พร้อมทั้งตั้งเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน
ผู้เรียนไม่สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ทางสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน	ให้ข้อมูลเชิงลึกแก่ผู้เรียนในด้านการประกอบอาชีพที่เฉพาะด้านและเส้นทางอาชีพ
ผู้เรียนทุกคนต้องการความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและเกื้อกูลให้พวกเขาประสบความสำเร็จโดยส่วนตัวและในฐานะพลเมือง	สร้าง สานต่อ ขยายความสัมพันธ์ที่ดีในระยะยาว ระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีอย่างยั่งยืนระหว่างชุมชนกับผู้เรียน

จากรูปแบบการจัดการเรียนรู้และลักษณะสำคัญของการศึกษาบนฐานชุมชนที่กล่าวมาข้างต้นสามารถ สรุปได้ว่า

1. ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้บนฐานชุมชนเป็นความรู้ถูกสร้างขึ้นและได้รับอิทธิพลจากปฏิสัมพันธ์ทาง สังคม

2. ความรู้ที่มีอยู่ในความทรงจำนั้นได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ การเรียนรู้และการปฏิบัติที่มีอยู่เดิม

3. แรงจูงใจในการเรียนรู้เป็นผลมาจากดุลยพินิจส่วนบุคคลของผู้เรียนเกี่ยวกับความสามารถ การ ยอมรับในความสำคัญของการเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ และความสามารถของตนเองในการบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้

4. บุคคลเรียนรู้ด้วยวิถีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

5. อุปสรรคในการเรียนรู้ลดลงได้จากการป้องกันปัจจัยอุปสรรคต่าง ๆ ไว้ก่อน

6. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะเชื่อมต่อทั้งระบบที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตผู้เรียน เช่น เช่น บ้าน โรงเรียน ชุมชน เป็นต้น

แนวคิดในการจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและชุมชน

จากแนวคิดการจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและการจัดการศึกษาบนฐานชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น มีความสอดคล้องกันในหลายประการ สามารถนำแนวคิดในการจัดการศึกษาทั้งสองแนวคิดมาเชื่อมโยงกันเพื่อให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับบุคคลเชื่อมโยงไปสู่ระดับชุมชนสังคม แนวคิดการจัดการศึกษาบนฐานชีวิต และการจัดการศึกษาบนฐานชุมชนมีความสอดคล้องกันในประเด็นดังนี้

ตาราง 6 เปรียบเทียบแนวคิดการศึกษาบนฐานชีวิตและการศึกษาบนฐานชุมชน

แนวคิดการศึกษาบนฐานชีวิต	แนวคิดการศึกษาบนฐานชุมชน	การเปรียบเทียบ-เชื่อมโยง
1. จัดการศึกษาตามปรัชญาการศึกษา 2 ปรัชญา ดังนี้ ปรัชญาอัตนิยม (Existentialism) ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม (Progressivism)	1. จัดการศึกษาตามปรัชญาการศึกษา 2 ปรัชญา ดังนี้ ปรัชญาอัตนิยม (Existentialism) ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม (Progressivism)	สอดคล้องกันทั้งสองแนวคิด

ตาราง 6 (ต่อ)

แนวคิดการศึกษาบนฐานชีวิต	แนวคิดการศึกษาบนฐานชุมชน	การเปรียบเทียบ-เชื่อมโยง
2. จัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง	2. จัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง	สอดคล้องกันทั้งสองแนวคิด
3. ระดับการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ระดับบุคคลเป็นหลัก แต่เชื่อมโยงไปจนถึงระดับชุมชนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานทรัพยากรการเรียนรู้	3. ระดับการเรียนรู้ทั้งระดับบุคคลและชุมชน โดยมีรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนหลากหลายรูปแบบ ประสานเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน สถานศึกษา และชุมชน	สอดคล้องกันทั้งสองแนวคิด แต่การจัดการศึกษาบนฐานชุมชนมีขอบเขตที่กว้างกว่าเพราะครอบคลุมการเรียนรู้ของทั้งผู้เรียนและชุมชน เป้าหมายการเรียนรู้เป็นเป้าหมายร่วมของทั้งผู้เรียนและชุมชน
4. จุดมุ่งหมายที่สำคัญในการจัดการศึกษา คือ การพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	4. จุดมุ่งหมายที่สำคัญในการจัดการศึกษา คือ การพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขในชุมชน	สอดคล้องกันทั้งสองแนวคิด แต่การจัดการศึกษาบนฐานชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่กว้างกว่า
5. มุ่งสร้างผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตในโลกแห่งความเป็นจริง	5. มุ่งสร้างผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตในสภาพการเรียนรู้จริงในชุมชน	สอดคล้องกันทั้งสองแนวคิด

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและการจัดการศึกษาบนฐานชุมชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมากในด้านปรัชญาการจัดการศึกษา แนวคิดการจัดการเรียนรู้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ระดับการเรียนรู้ ตลอดจนเป้าหมายในการเรียนรู้ เนื่องจากแนวคิดการจัดการศึกษาบนฐานชีวิตเป็นแนวคิดการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาการเรียนรู้ระดับบุคคล มุ่งสร้างผู้เรียนรู้ที่มีทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ต่อเนื่องตลอดชีวิต (Life Long Learners) ในขณะ

ที่การศึกษาบนฐานชุมชนก็มุ่งพัฒนาการเรียนรู้ทั้งระดับบุคคลและชุมชนโดยมุ่งสร้างผู้เรียนที่มีทักษะการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตในสภาพการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชุมชน สังคม และพัฒนาตนเองสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศและของโลกต่อไป

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดการจัดการศึกษาทั้งสองแนวคิดมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ หนุนเสริมซึ่งกันและกัน เพราะการศึกษาที่แท้จริงเป็นการศึกษาในเรื่องของ "ชีวิต" และ "ชีวิตก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชน สังคม" ดังนั้นการจัดการศึกษาที่แท้จริงจึงควรเป็นการศึกษาที่มาจากฐานชีวิต เรียนรู้สาระสำคัญแห่งชีวิตและ เริ่มต้นจากการ "เรียนรู้สาระสำคัญแห่งชีวิตของผู้เรียนรู้" ก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อให้ผู้เรียนรู้เข้าใจชีวิตตนเอง และพร้อมจะแสวงหาแนวทางการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว นั่นก็คือ "ชุมชน" เพื่อที่จะ เรียนรู้ร่วมกับชุมชนต่อไป

กล่าวโดยสรุป การศึกษาบนฐานชีวิตและชุมชน คือ รูปแบบของการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังทักษะชีวิตส่วนตัว เช่น การสะท้อนตนเอง การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหาและทักษะระหว่างบุคคล เป็นต้น เพื่อให้มีทักษะในการเรียนรู้ที่จะเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุศักยภาพส่วนบุคคลอย่างเต็มตามศักยภาพในการที่จะเผชิญกับ "โจทย์ชีวิต" ของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมผ่านทางการบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การวิจัยและประสบการณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ยึดถือเป็นความต้องการของชุมชน ในกระบวนการนี้เป็นประโยชน์ร่วมกัน ผู้เรียนจะสามารถเข้าใจเนื้อหาที่ลึกซึ้งของหลักสูตร โดยบูรณาการทฤษฎีกับการปฏิบัติ ในขณะที่ชุมชนก็จะได้ประโยชน์จากอาสาสมัคร ทรัพยากร งานวิจัย และความเชี่ยวชาญด้านวิชาการที่หลากหลายจากโรงเรียน

ดังนั้นแนวคิดการจัดการศึกษาทั้งสองแนวคิดไปพร้อม ๆ กัน คือ "การศึกษาบนฐานชีวิตและชุมชน" เพราะการศึกษาบนฐานชีวิตเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาบนฐานชุมชน และ การศึกษาทั้งสองแนวคิดต้องไปด้วยกันจึงจะสามารถขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาทั้งองคาพยพได้

สุปรียา ไผ่ล้อม (2562) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเมืองเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทั้งในชั้นเรียนและในชุมชนเมือง พบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิผลและความเหมาะสมและเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเมืองเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยในภาพรวมมีค่าดัชนีความสอดคล้องเหมาะสม มีค่าเท่ากับ 1.00 ถือว่าอยู่ในระดับมากที่สุดและ

ส่วนความคิดเห็นของตัวแทนชุมชนที่มีต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเมืองเป็นฐาน พบว่ามีความเชื่อมโยงในการจัดกิจกรรม 3 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน มีกำหนดแนวทางร่วมการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมความต้องการของชุมชน และนำเสนอปัญหาต่าง ๆ และข้อจำกัดของกิจกรรม 2) ด้านการประสานงาน ให้ความร่วมมือในทุกด้าน อย่างเต็มความสามารถของชุมชน พร้อมเป็นวิทยากรหรือปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการให้ความรู้แก่การจัดกิจกรรมตลอดการดำเนินงาน 3) ด้านการจัดหาทรัพยากร พร้อมให้การสนับสนุนในสิ่งของเครื่องมือประกอบการจัดกิจกรรม รวมถึงให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

วิทยา สุจริต และคณะ (2560)ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาทุนทางสังคม: กรณีศึกษา ชุมชนพื้นที่ภาคกลาง รูปแบบการใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนา ทุนทางสังคมในชุมชน ในด้านการถ่ายทอดความรู้ ด้านองค์ความรู้ ด้านวิธีการและกระบวนการ ถ่ายทอดความรู้ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านจุดมุ่งหมายของความรู้ พบว่า ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้มีบทบาทหลักในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเปิดเวทีการเรียนรู้ให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสร่วมคิด วิเคราะห์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสถานการณ์จริงของชุมชน รวมทั้งประเด็นองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีความสนใจร่วมกัน และให้ความสำคัญกับการค้นหา ระบบคุณค่าดั้งเดิมของชุมชนในการน ามาปรับประยุกต์หรือต่อยอดให้เป็นฐานการพัฒนาทุนทาง สังคมของชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2546) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นการเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการคือ 1) เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว 2) เดินทางด้วยความสมัครใจ 3) เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพหรือหารายได้

ปรีชา แดงโรจน์ (2544) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การ ท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงาน ประจำ โดยปกติจะเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) การท่องเที่ยว เป็นเรื่องของการเดินทางที่เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ มิใช่ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง แต่เพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น เพื่อการ

พักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน การศึกษา ศาสนา กีฬา เยี่ยมญาติมิตร ติดต่อธุรกิจ การ ประชุมสัมมนา เป็นต้น มิฉะนั้นก็จะเป็นการเดินทางที่ไม่ใช่การท่องเที่ยว

รุ้งรชญา มณีเนตร (2552) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของมนุษย์จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากถิ่นพำนักที่อาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจไปและเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยว มิใช่ เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ เช่น การเดินทางเพื่อการพักผ่อน การเดินทางเพื่อไปชมการแข่งขันกีฬา การเดินทางเพื่อการศึกษา การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนาการเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติ พี่น้องหรือเพื่อน การเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นต้น

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542) ให้ความหมายว่าการท่องเที่ยวเป็นการนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่มีการ เดินทางจากที่หนึ่งไปที่หนึ่ง ซึ่งมักหมายถึงเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่งที่เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมี แรงกระตุ้นจากความต้องการในด้าน กายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

รัชพร จันทร์สว่าง (2546) ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหล การโยกย้ายของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไป ยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการหารายได้

McIntosh R.W., & Gupta S. (1980) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการ เดินทางเพื่อจุดหมายต่างๆ โดยมีมูลเหตุจูงใจ 4 ประเภท ดังนี้ 1) มูลเหตุจูงใจทางด้านกายภาพ หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวเพื่อ พักผ่อนหย่อนใจ เช่น เข้าร่วมกิจกรรมทางการกีฬา หรือรักษาสุขภาพ พักผ่อนตากอากาศชายทะเล หรือร่วมกิจกรรมบันเทิงอื่น ๆ 2) มูลเหตุจูงใจทางวัฒนธรรม หมายถึง ความต้องการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ในแหล่งอื่นที่มิใช่ที่อยู่เดิม ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม นาฏศิลป์ คุริยางคศิลป์ ประเพณีต่าง ๆ 3) มูลเหตุจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึง ความ ต้องการพบปะสังสรรค์กับผู้คนใหม่ ๆ หรือเพื่อนเก่า ญาติพี่น้อง 4) มูลเหตุจูงใจด้านสถานภาพและเกียรติภูมิ หมายถึง ความต้องการ พัฒนาตนเองให้มีฐานะหรือเกียรติภูมิสูง อาจเป็นไปเพื่อการศึกษา การประชุมและการติดต่อธุรกิจ

Lumsdon (1999) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ ติดต่อและสัมพันธ์กับกิจกรรมของบุคคล โดยสามารถเกิดขึ้นจากการที่เดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีก ที่หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนและการติดต่อธุรกิจ ซึ่งเอาเหตุผลกระบวนการแลกเปลี่ยนทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการเดินทางและ การท่องเที่ยว

จากแนวคิดและความหมายของการท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติ ไปยัง สถานที่ต่าง ๆ เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจและพึงพอใจของผู้เดินทาง เช่น การเดินทางเพื่อ การพักผ่อนการเดินทาง การเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การเดินทางเพื่อการศึกษา การเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องหรือเพื่อน เป็นต้น ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

2. ความหมายของนักท่องเที่ยว

ฐิรชญา มณีเนตร (2552) กล่าวว่า นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่เดินทางจาก ถิ่นพำนักที่อาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวเป็นเวลาอย่างน้อย 24 ชั่วโมงขึ้นไป ด้วยความ สมัครใจและมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางที่แตกต่างกัน แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ที่จุดหมายปลายทาง ซึ่งนักท่องเที่ยวถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว โดย องค์กร การท่องเที่ยวโลกได้ให้ความหมายของนักท่องเที่ยว โดยเสนอแนะให้ประเทศสมาชิกใช้คำ ว่า ผู้มาเยือน (Visitor)

สุวัฒน์ จุฬากรณ์ และจริญญา เจริญสุกใส (2552) ได้ให้ความหมายของ นักท่องเที่ยวไว้ว่านักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน เป็นผู้ที่เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการ ชั่วคราว ซึ่งเรียกรวมกันทั้งนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้มาเยือนว่า "Visitors" จำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ 1) จำแนกตามช่วงเวลาที่ใช้ในการไปเยือนและการพักค้างคืน ณ สถานที่ที่ไปเยือนนั้น ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม 1.1) นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ที่ไปเยือนอย่างน้อย 24 ชั่วโมง และมีการพักค้างคืนอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 1 ปี หมายถึง ผู้ที่ไม่มีถิ่นพำนักอยู่ในสถานที่ที่ไปเยือน, ผู้ที่มีสัญชาติของประเทศนั้น หรือเดิมเป็นคนในถิ่นนั้น แต่ปัจจุบันไม่ได้มีถิ่นพำนักอยู่ ณ สถานที่ที่ไปเยือนแล้ว, ผู้ที่เป็นลูกเรือ (พนักงานปฏิบัติหน้าที่บนเครื่องบินและ เรือโดยสาร) ซึ่งไม่มีถิ่นพำนัก ณ สถานที่ที่ไปเยือน ซึ่งเข้าไปพักค้างคืน ณ สถานที่ที่ไปเยือนนั้น 1.2) นักทัศนาจร หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ นั้นน้อยกว่า 24 ชั่วโมง และไม่พักค้างคืน ซึ่งได้แก่ ผู้โดยสารเรือสำราญหรือเรือเดินสมุทร ซึ่งมาแวะพัก เพียงชั่วคราวและไม่ได้พักค้างคืน, ผู้มาเยือนที่จากสถานที่นั้นไปภายในวันเดียวกัน, ผู้ที่เป็นลูกเรือ (พนักงานปฏิบัติหน้าที่บนเครื่องบินและ เรือโดยสาร) ซึ่งไม่ได้มีถิ่นที่อยู่อาศัย ณ ประเทศหรือสถานที่นั้น และแวะพักเพียงชั่วคราวในเวลา ไม่เกิน 24 ชั่วโมง 2) จำแนกตามถิ่นพำนักของผู้มาเยือน ซึ่งสามารถจำแนกผู้มาเยือนได้ 3 กลุ่ม ดังต่อไปนี้ 2.1) ผู้มาเยือนขาเข้า (Inbound Visitor) หมายถึง ผู้มาเยือนที่มีถิ่น พำนักในต่างประเทศและเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในอีกประเทศหนึ่ง 2.2) ผู้มาเยือนขาออก (outbound visitor) หมายถึง ผู้มาเยือนที่มี ถิ่นพำนักอยู่ในประเทศหนึ่งและเดินทางออกไปยังประเทศอื่น

2.3) ผู้มาเยือนภายในประเทศ (domestic visitor) หมายถึง ผู้มา เยือนที่มีถิ่นพำนักอยู่ในประเทศและเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศนั้น

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว (2552) กล่าวว่า นักท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยว ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวการท่องเที่ยวก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ การ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งเป็นนักท่องเที่ยวและนักทัศนาจร ดังนี้ 1) **นักท่องเที่ยว** (Tourists) หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่อัน มิใช่ ที่พำนักถาวรของตน ซึ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราวตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป (มีการค้างคืน อย่างน้อย 1 คืน) แต่ไม่เกิน 90 วัน เป็นการเดินทางโดยสมัครใจ ด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มิใช่ การไปประกอบอาชีพ หรือหารายได้ ทั้งนี้ ผู้โดยสารมาทางเรือสำราญทางทะเลแล้วไม่พักค้างคืน บนฝั่งไม่นับเป็นนักท่องเที่ยว จำแนกเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ หรือนักท่องเที่ยวระหว่าง ประเทศ (Foreign Tourists or International Tourists) หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดิน ทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย, นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourists) หมายถึง นักท่องเที่ยวที่มีถิ่นที่อยู่หรือที่พำนักถาวรในประเทศไทยในจังหวัดในจังหวัดหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นชาว ไทยหรือชาวต่างชาติที่พำนักอาศัยถาวรอยู่ในประเทศไทยก็ได้ และมีการเดินทางท่องเที่ยวไปใน จังหวัดอื่น ๆ 2) **นักทัศนาจร** (Excursionists) หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่ อันมิใช่ที่พำนักถาวรของตน ซึ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราวในระยะเวลาสั้นๆ ไม่ถึง 24 ชั่วโมง (ไม่ได้ค้างคืน) และเดินทางไปโดยสมัครใจด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มิใช่การประกอบอาชีพหรือหารายได้ ทั้งนี้ผู้ที่โดยสารเรือสำราญทางทะเลที่ค้างพักแรมในเรือสำราญจะถูกนับว่าเป็นนัก ทัศนาจร จำแนกออกได้ดังนี้ นักทัศนาจรชาวต่างประเทศ (Foreign Excursionists) หมายถึง นักทัศนาจรชาวต่างประเทศที่เดินทางมาจากต่างประเทศมาท่องเที่ยวในประเทศไทย , นักทัศนาจรภายในประเทศ (Domestic Excursionists) หมายถึง นักทัศนาจรที่มีถิ่นที่อยู่หรือที่พำนักถาวรในประเทศไทยในจังหวัดในจังหวัดหนึ่ง ซึ่งอาจ เป็นชาวไทยหรือชาวต่างชาติ ที่มีถิ่นที่อยู่หรือที่พำนักถาวรอยู่ในประเทศไทยก็ได้ และมีการ เดินทางท่องเที่ยวไปในจังหวัดอื่น ๆ 3) **ผู้มาเยือน** (Visitors) หมายรวมถึง ผู้ที่เดินทางเข้ามาในประเทศโดย จะจำแนกเป็นนักท่องเที่ยวหรือเป็นนักทัศนาจรก็ได้ตามแต่จะตรงกับคุณสมบัติหรือนิยามในข้อใด

กุลวรา สุวรรณพิมล (2548) ได้ให้ความหมายของนักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่มาเยือนชั่วคราวซึ่งมักจะมาพักอาศัยอยู่ในประเทศที่มาเยือนไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง มีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้ 1) เพื่อการพักผ่อน ความเพลิดเพลิน สุขภาพ การศึกษา

การกีฬา 2) เพื่อดำเนินธุรกิจ และการประชุมต่างๆ 3) เพื่อเยี่ยมครอบครัวและญาติพี่น้อง 4) เพื่อราชการและติดต่อราชการ

จากแนวคิดทั้ง 4 ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่อัน มิใช่ที่พำนักถาวรของตน ซึ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราวตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป มีการค้างคืน อย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 90 วัน เป็นการเดินทางโดยสมัครใจด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มิใช่ การไปประกอบอาชีพหรือหารายได้ และนักทัศนาจร หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่อันมิใช่ ที่พำนักถาวรของตน ซึ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราวในระยะเวลาสั้นๆ ไม่ถึง 24 ชั่วโมง ไม่ได้ ค้างคืนและเดินทางไปโดยสมัครใจด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม

2.1 แนวคิดและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ สามารถดึงดูดให้กลุ่มคนต่างถิ่นเดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่มีในท้องถิ่นตน จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมกับคนในท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในการสร้างรายได้ การจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยทั้งจากคนในท้องถิ่น ภาครัฐและเอกชน ในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการเพื่อการพัฒนาที่เหมาะกับชุมชนต่อไป

พิชาน และแมนส์เฟลด์ (Pizan, & Mansfeld,1999) ได้กล่าวว่า คนเราสนใจการท่อง เที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น มาจากความต้องการที่จะศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมชนชาติและการดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากที่อาศัยอยู่เดิม เนื่องจากคนเรามีสัญชาตญาณของความอยากรู้อยากเห็นในตัวเอง

พะยอม ธรรมบุตร (2548, น. 1) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่เป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อุตสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะมหกรรมและงานแสดงสินค้าหัตถกรรม พิพิธภัณฑ์ทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ตลอดจนแหล่งมรดกต่าง ๆ

ราณี อสิชัยกุล (2546, น. 83) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก่

สถาปัตยกรรม จิตรกรรมประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี

ชูเกียรติ นพเกตุ (2542, น. 29) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ และศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่าง ๆ เป็นต้น

พงศธร เกษสาลี (2543, น. 5) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ งานเทศกาลประเพณี งานศิลป หัตถกรรม และสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงวิถีชีวิตและอัธยาศัยไมตรีของคนไทย

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2547, น.10) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและวิถีชีวิตผู้คน หรือ สามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, น.5) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ทั้งนี้จะต้องเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพความรู้ ความเข้าใจและความซาบซึ้ง ตรึงใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ อีกทั้งต้องคำนึงถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อบุคคลวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุด ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้และการจ้างงาน อันนามาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางเพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมการจัดการการท่องเที่ยวรวมทั้งเป็นการท่องเที่ยวและเยี่ยมชมสถานที่แสดงถึงความเป็นวัฒนธรรม เช่น การชมสถานโบราณวัตถุโบราณสถาน วัด ประเพณี รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชน

2.1.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณะความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิธีการดำเนินชีวิต ภาษาการแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนาจารีตประเพณีล้วนแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งจะทาให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมอยู่ 4 ประการ คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548, น. 9)

1. เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

2. เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

3. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงที่สุด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

4. เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น

2.1.3 หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชูเกียรติ นพเกตุ (2542, น. 29) ได้สรุปหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูก สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรักหวงแหน รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสานึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิ่งแวดล้อม

4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านหรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเองด้วย

2.1.4 ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชูเกียรติ นพเกตุ (2542, น. 10-11) ได้กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด

2. มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบให้น้อยที่สุด

3. คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสานึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

6. ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับทำให้ต้องการกลับมาเที่ยวซ้ำอีก โดยต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

7. คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับและความสะอาดของพื้นที่ โดยต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่เสมอ

8. คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ต้องป้องกันรักษา ความปลอดภัยอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอุ่นใจเวลาเดินทางท่องเที่ยว

2.1.5 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมี 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจอยู่ 10 ประการ คือ

1.1 ประวัตศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ

1.3 งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

1.4 ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก

1.5 ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา

1.6 ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ

1.7 ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

1.8 วิถีชีวิต เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

1.9 ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่าง ๆ

1.10 ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

2. องค์ประกอบด้านกระบวนการการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

3. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและได้ผลตอบแทนในกาไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ได้รับรู้ประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งยังช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมด้วย

5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา หรือจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

2.1.6 ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งยังศึกษาความเชื่อถือ พิธีกรรมต่าง ๆ และมีความเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วย สามารถแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548, น.15-16)

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยหรือเมืองเก่าสุโขทัย พระบรมมหาราชวัง พระธาตุพนม อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท เป็นต้น

2. การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้นเพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์ และศึกษาความเชื่อการยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสานึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณีบุญบั้งยโสธร งานประเพณีแห่ผีตาโขน จังหวัดเลย วัฒนธรรมประเพณีตักบาตรดอกไม้ อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ประเพณีลอยกระทงยี่เป็งเชียงใหม่ เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มี

เอกลักษณ์โดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสร้างและภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่นการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านหาดผาขน จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านเป็นเขตอนุรักษ์พันธ์ปลา มีทิวทัศน์สองข้างที่สวยงาม ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและเงียบสงบ กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน จะเป็นกิจกรรมเชิงเกษตร การชมสวนผลไม้ตามฤดูกาล เดินป่าศึกษาธรรมชาติ การล่องแพ และการให้อาหารปลาบนแพ เป็นต้น

กรณีการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านคลองเรือ จังหวัดชุมพร เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ ที่แวดล้อมด้วยผืนป่าประเภทดิบชื้น ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพ ผืนป่าประกอบด้วยพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ โดยเฉพาะประเภทเฟิร์น กล้วยไม้ และสัตว์ป่า มีน้ำตก ที่สวยงาม ได้แก่ น้ำตกเหวพลูหนัง และ น้ำตกเหวตาจันทร์ กิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนที่น่าสนใจได้แก่ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมสวนผลไม้ ไร่กาแฟ การล่องแพไม้ไผ่ และการดูนก ฯลฯ

กรณีการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านทรงไทยปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบ้านทรงไทยริมน้ำที่เก่าแก่ที่หาดูได้ยาก บรรยากาศร่มรื่น เป็นบ้านพักที่สามารถสัมผัสวัฒนธรรมที่สวยงามริมคลอง ชมวัฒนธรรมชาวบ้านริมน้ำที่ยังเป็นวิถีของชาวไทยแบบดั้งเดิม และสิ่งที่เป็นจุดเด่นของที่อำเภออัมพวาที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาที่นี้ ก็คือการล่องเรือชมหิ่งห้อย ซึ่งมีที่อัมพวาที่เดียวที่มีหิ่งห้อยสวยงามและมากที่สุด

4. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬา หรือแข่งขันกีฬาโดยมีกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น กิจกรรมกีฬาดำน้ำในจังหวัดภูเก็ตที่เกาะเฮ เกาะราชาใหญ่ และเกาะไม้ท่อน กีฬาวอลเลย์บอลชายหาดที่หาดป่าตอง กีฬาตีกอล์ฟที่เขาใหญ่ เป็นต้น

5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เช่น การนวดแผนโบราณที่วัดโพธิ์ การปฏิบัติธรรมวัดร่าเปิง จังหวัดเชียงใหม่ การปฏิบัติธรรมวัดพระธรรมกาย เป็นต้น

ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชนัญ วงษ์วิภาค (2545, น.271) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังนี้

1. ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก นำเงินตราเข้าประเทศมากที่สุดเมื่อเทียบกับรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเฉพาะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

2. ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณะของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก

2.1.8 สภาวการณ์ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประเทศต่าง ๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ให้กับประเทศของตนอย่างมหาศาล จึงนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของประเทศ เช่น ประเทศเกาหลีได้มีการจัดตั้งหน่วยงานอิสระที่สนับสนุนภาคเอกชนในการส่งออกสินค้าวัฒนธรรมซึ่งเราจะเห็นโฆษณาการท่องเที่ยวของเกาหลีที่เน้นการสัมผัสวัฒนธรรมและเทคโนโลยี รวมถึงการโฆษณาแฝงในภาพยนตร์ซีรี่ต่าง ๆ ของเกาหลี ในขณะที่ประเทศสิงค์โปรก็พยายามใช้ความหลากหลายของเชื้อชาติ เป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเช่นกัน ภายใต้แนวคิดที่ว่า Uniquely Singapore โดยมีการฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนสิงคโปร์ เชื้อชาติจีน อินเดีย และมลายูในประเทศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว สำหรับประเทศมาเลเซีย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นความเป็นมุสลิมสำหรับนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสมิติต่างๆของมุสลิม ยังมีประเทศอื่น ๆ อีกมากมายที่มีการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เช่น จีน ประเทศในยุโรปและออสเตรเลีย ในขณะที่บางประเทศมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังมีปัญหาในด้านการเมืองภายในประเทศ หรือยังไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว เช่น พม่า เวียดนาม ประเทศในแอฟริกาและตะวันออกกลาง เป็นต้น

ทิศทางท่องเที่ยวไทยในปี 2562 การส่งเสริมการท่องเที่ยว ปี 2562 ต้องตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ คือ กรอบพัฒนาประเทศระยะยาว เพื่อให้ประเทศบรรลุวิสัยทัศน์

ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ โดยครอบคลุมตั้งแต่ปี 2561-2580 ในส่วนของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ การเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวระดับโลก หรือ เป็นแม่เหล็กการท่องเที่ยวระดับโลก โดยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

1. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ส่งเสริมการท่องเที่ยว ผ่านการพัฒนาสินค้าและบริการด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทยยกระดับมาตรฐานธุรกิจบริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ

3. การเสริมความงามสู่ตลาดระดับสูง

4. การท่องเที่ยวทางน้ำ

5. การท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค เพื่อขยายการท่องเที่ยวของไทย และภูมิภาคไปพร้อมกัน ซึ่งนับเป็นมูลค่ามากมายที่จะสามารถพัฒนาชุมชนให้น่าท่องเที่ยว เน้นพัฒนาระดับท้องถิ่น

ด้วยเหตุนี้ การขับเคลื่อนการทำงานใน 20 ปีข้างหน้าของ ททท. จึงต้องนำเป้าประสงค์ดังกล่าวมาเป็นส่วนสำคัญของการทำงาน (ยุทธศักดิ์ สุภสร, 2562)

เมื่อนำบริบทเหล่านี้มาวิเคราะห์ร่วมกับนโยบายของรัฐบาล ปี 2562 ในภาพรวม ททท. จะต่อยอดการทำงานบน 3 จุดเน้นเดิมของปี 2561 คือ

1. ใช้วิถีการกินนำไปสู่การสัมผัส Local Experience

2. สร้างมูลค่าเพิ่มด้วย content

3. สร้างกระแสใส่ใจสิ่งแวดล้อม และเพิ่มเรื่องซูอัตลักษณ์เมืองรอง มาเป็นส่วนผสมหลักในการสร้างสรรค์สินค้า สร้างประสบการณ์ ด้านการท่องเที่ยวเพื่อตอบความต้องการของกลุ่มเป้าหมายทั้งในตลาดต่างประเทศและตลาดในประเทศต่อไป

โดยแนวทางการคัดสรรสินค้าและบริการ สำหรับทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ จะคำนึงถึง 4 เกณฑ์ประกอบกัน คือ เมืองหลักพ่วงเมืองรอง ชุมชนพร้อมขาย ตอบโจทย์ปัญหาของภูมิภาค และสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มตลาดเป้าหมายในพื้นที่

สำหรับ ทิศทางการส่งเสริมตลาดในประเทศของแต่ละภูมิภาค จะมีจุดเน้น ดังนี้

ภาคเหนือ : เจาะตลาดศักยภาพด้วยประสบการณ์สัมผัสวิถีเหนือแท้ ๆ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ขยายฐานกลุ่ม Silver Age ด้วยฮีต 12 คอง 14 หัตถกรรม และอาหารถิ่นอีสาน

ภาคกลาง : เดินทางย้อนอดีตแบบ Premium Nostalgia

ภาคตะวันออก : เจาะกลุ่ม SMEs และ Corporate เดินทางในวันธรรมดา

ภาคใต้ : ปรับมุมมองการรับรู้ที่ไม่ได้มีดีแค่ทะเล และพลิกมุมมองของจังหวัดภาคใต้ชายแดน

3. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

การศึกษาแนวคิดพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ในการประมาณการจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางในแต่ละช่วงของฤดูกาล ปัจจัยผลักดันและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเกิดพฤติกรรม การท่องเที่ยว โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ ดังนี้

ศุภลักษณ์ อัครางกูร (2555) กล่าวว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยว หมายถึงการประพฤติหรือ ปฏิบัติของนักท่องเที่ยวการแสดงออกในขณะเดินทางท่องเที่ยวอาจจะเป็นคำพูด การกระทำ สีหน้า หรือท่าทาง เช่น การเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวถ่ายรูป รับประทานอาหาร ซึ่งการแสดงออกนั้นอาจมีรากฐานมาจากอุปนิสัยหรือความต้องการพื้นฐานของแต่ละคน ที่อาจคล้ายคลึงหรือแตกต่างหรืออาจมาจากสิ่งแวดล้อม หรือประสบการณ์ที่ได้รับขณะนั้น

ชวัลนุช อุทยาน (2551) กล่าวว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเป็นการกระทำทุกอย่างของนักท่องเที่ยวไม่ว่า การกระทำนั้นนักท่องเที่ยวจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม และบุคคลอื่นจะสังเกตการกระทำ หรือไม่ก็ตาม เพื่อมุ่งตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสภาพการณ์ใดสภาพการหนึ่ง โดยพฤติกรรมภายนอกของนักท่องเที่ยวเป็นพฤติกรรมที่ผู้อื่นสังเกตได้โดยอาศัยประสาทสัมผัส ส่วนพฤติกรรมภายในของนักท่องเที่ยวเป็นการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ภายในร่างกายรวมทั้งความรู้สึกนึกคิดอารมณ์ที่ถูกควบคุมอยู่ภายในจะมีความสัมพันธ์กัน โดยที่พฤติกรรมภายในจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมภายนอกเป็นส่วนใหญ่

แนวคิดของ Cohen (2002) ระบุว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการ 2 อย่าง ได้แก่ ต้องการประสบการณ์แปลกใหม่ และต้องการความรู้สึกปลอดภัยกับสิ่งที่คุ้นเคยเหมือนอยู่บ้าน ดังนั้น Cohen ได้แบ่งประเภทนักท่องเที่ยว ไว้ 4 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ประเภท Drifter ชอบเดินทางไปในที่แตกต่างจากบ้านของตน ใช้ชีวิตในแหล่งท่องเที่ยวอย่างกลมกลืนกับคนในพื้นที่และซึมซับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างดี

2. ประเภท The explorer เป็นนักท่องเที่ยวที่จัดการเดินทางด้วยตนเองและค้นหาประสบการณ์ที่แท้จริง ต้องการบริการที่เหมาะสมไว้ใจได้ และสิ่งแวดล้อมที่คุ้นเคยเป็นครั้งคราว

3. ประเภท The individual mass tourist เป็นนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการที่จัดเตรียมไว้ให้ตรงตามความต้องการของตนเอง มักจะอยู่กับบริการที่คุ้นเคยหรือบริการที่จัดไว้ให้โดยเฉพาะ ดังนั้นการสัมผัสเนื้อแท้และประสบการณ์ของแหล่งท่องเที่ยวจึงน้อย

4. ประเภท The organized mass tourist เป็นนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการรายการท่องเที่ยวสำเร็จรูปที่มีบริการครบ เดินทางไปกับคณะทัวร์ มีผู้นำทัวร์ บริการทุกอย่างถูกจัดเตรียมไว้เพื่อนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่มีน้อยมาก

นฤมล สมิตินันทน์ (2527) กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์อาจแตกต่างกันไปตามสถานภาพทางสังคมของแต่ละคน ส่วนหนึ่งมาจากความพอใจส่วนตัว และอีกส่วนหนึ่งเพื่อต้องการแสดงสถานภาพทางสังคมของตนให้สังคมยอมรับและยกย่อง สำหรับการเดินทางท่องเที่ยวมีเหตุผลมาจากความต้องการจะหลีกหนีภารกิจประจำวันที่ซ้ำซาก เพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากมีประสบการณ์แปลก ๆ ใหม่ ๆ เมื่อใดที่มนุษย์เริ่มเดินทางย่อมมีเหตุผลอธิบายได้เสมอ เหตุผลที่ใช้อธิบายพฤติกรรมในการเดินทางของมนุษย์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความสดชื่นของร่างกายและจิตใจ การที่ประเทศได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วมีการเปลี่ยนแปลงทางระบบเศรษฐกิจ ความเจริญของเทคโนโลยีใหม่ ได้สร้างความกดดันให้กับชีวิตของประชาชน สังคมรูปแบบใหม่ เต็มไปด้วยความรวดเร็ว ความกดดัน ความเคร่งเครียด ทำให้เกิดการที่จะหลุดพ้นจากภาวะความกดดันต่าง ๆ ซึ่งหาได้จากการพักผ่อนคลายอารมณ์และหาความสดชื่น

2. เพื่อสุขภาพ แรงจูงใจที่ทำให้คนเดินทางนั้น บางครั้งก็ทำเพื่อสุขภาพ แสวงหาอากาศบริสุทธิ์ แสงแดด ความอบอุ่น หรือไปตามคำแนะนำจากแพทย์

3. เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมในด้านกีฬา สิ่งหนึ่งที่ทำให้การท่องเที่ยวพัฒนาไปได้ อย่างรวดเร็วนั้น เกิดจากกิจกรรมทางร่างกาย ได้แก่ การเล่นกีฬา นักเล่นกีฬาและผู้สนใจติดตามการดูการแข่งขันกีฬา ทำให้เกิดการเดินทาง นักกีฬาจำเป็นต้องเดินทางไปยังเมืองต่าง ๆ เพื่อเล่นกีฬาตามฤดูกาล นักดูกีฬาเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ เพื่อติดตามดูการแข่งขัน เช่น ในเมืองไทยกีฬาเทนนิสกำลังเป็นที่นิยม เมื่อมีการแข่งขันจะมีผู้ติดตามไปดูการแข่งขัน เป็นต้น

4. เพื่อความตื่นเต้น คนเดินทางท่องเที่ยวเพราะต้องการความสนุกสนาน และมักกระทำไปเพราะมีแรงจูงใจเพื่อสนองความต้องการความสนุกสนานของตนเอง เช่น การพักผ่อนชายทะเลและนอนอาบแดด การรับประทานอาหารที่ไม่เคยทาน การฟังดนตรี การท่องเที่ยวชายทะเล การท่องเที่ยวต่างจังหวัด สิ่งเหล่านี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ครอบครัวและกาลเวลา ความสนุกสนานนี้เป็นความสุขของแต่ละคน

5. เพื่อตอบสนองความสนใจด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เกิดจากความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งแปลกใหม่ ทำให้มีการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเห็นสถานที่แปลกใหม่ วัฒนธรรมประเพณีของแต่ละชาติเช่น ศิลปะ สถาปัตยกรรม ดนตรีวรรณคดีระบำพื้นเมือง โบราณสถานอนุสาวรีย์การร่วมในงานพิธีหรือเทศกาลประจำปีต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่น เป็นต้น

6. เพื่อเสริมสร้างความสำคัญระหว่างบุคคล การเดินทางของแต่ละคนนั้นมีเหตุผลต่างกันบางคนเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติบางคนเดินทางเพื่อกลับไปถิ่นฐานเดิมหรือถิ่นที่เคยศึกษา บางคนเดินทางเพราะเบื่อความจำเจซ้ำซากของการดำเนินชีวิตประจำวัน บางคนนั้น เป็นนักเดินทางเพราะการเดินทางแต่ละครั้งมักจะได้เพื่อนใหม่เพิ่มขึ้นเสมอ

7. เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมด้านศาสนา มีความมุ่งหวังที่จะไปยังดินแดนศักดิ์สิทธิ์เพื่อความเป็นสิริมงคล เช่น ศาสนาอิสลาม ครั้งหนึ่งในชีวิตต้องการเดินทางไปยังกรุงเมกกะ ชาวพุทธนิยมที่จะไปยังพุทธคยา ผู้นับถือคริสต์ศาสนาอยากไปนครเยรูซาเลม เป็นต้น

8. เพื่อการติดต่อด้านธุรกิจและด้านอาชีพ มีผู้คนเป็นจำนวนมากที่เดินทางเพื่อประกอบธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจด้านการค้า ประชุม การเมือง การศึกษา แต่การเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ชนิดนี้ส่วนใหญ่จะแฝงไปด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (สุภาภรณ์ พลนิกร, 2548) มีดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal factors) ได้แก่

1.1 เพศ ผู้หญิงกับผู้ชายจะมีพฤติกรรมการซื้อแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้หญิงส่วนใหญ่จะมีความละเอียดในการซื้อมากกว่าผู้ชาย สินค้าบางชนิดจะจำหน่ายให้เฉพาะเพศเท่านั้น

1.2 อายุ เด็กจะซื้อสินค้าเฉพาะต้องการของแถม วัยรุ่นจะซื้อสินค้าตามแฟชั่นในช่วงเวลานั้น ผู้ใหญ่จะซื้อสินค้าโดยเปรียบเทียบระหว่างคุณภาพกับราคา ในขณะที่คนชรา จะซื้อสินค้าโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพ

1.3 สถานภาพ คนโสดจะซื้อสินค้าโดยใช้เหตุผลส่วนตนเป็นหลัก ในขณะที่คนมีครอบครัวแล้วจะคำนึงถึงความต้องการของสมาชิกในครอบครัวด้วย จนบางครั้งลืมนึกถึงความต้องการของตน

1.4 การศึกษา ระดับการศึกษาแสดงถึงระดับความรู้ของบุคคล คนที่มีการศึกษาสูงกว่ามักจะพิจารณาหลาย ๆ ปัจจัยก่อนการตัดสินใจซื้อ ในขณะที่ผู้ที่มีการศึกษาน้อยอาจจะใช้ประสบการณ์หรือความต้องการส่วนตนเป็นหลัก

1.5 อาชีพ การประกอบอาชีพที่ต่างกัน ย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อได้เช่นกัน โดยเฉพาะสินค้าที่มีความเกี่ยวข้องกับอาชีพ เช่น บุคคลที่ประกอบอาชีพเป็นช่าง จะซื้อเครื่องมือช่างเพื่อการประกอบอาชีพ ในขณะที่ครูจะซื้ออุปกรณ์ที่จะใช้สำหรับการสอนหนังสือ เป็นต้น

1.6 รายได้รายได้ของผู้บริโภคแสดงถึงอำนาจในการซื้อสินค้าหรือบริการ คนที่มีรายได้มากกว่าย่อมมีความสามารถในการจ่ายมากกว่า เพราะฉะนั้น สินค้าคุณภาพดีราคาสูง ควร

จะเจาะจงไปยังกลุ่มที่มีรายได้สูง ในขณะที่คนที่มีรายได้ต่ำ ควรจะเสนอสินค้าที่คุณภาพ ไม่สูงนัก และราคาควรจะถูกเป็นพิเศษ

2. ปัจจัยด้านจิตวิทยา (Psychological Factors) ประกอบด้วย

2.1 การจูงใจ (Motivation) ผู้บริโภคซื้อสินค้าอันเนื่องมาจากแรงจูงใจที่แตกต่างกันหลาย ๆ อย่าง หากพิจารณาจากทฤษฎีแรงจูงใจตามลำดับขั้นตอนของมาสโลว์ จะพบว่า ความต้องการของมนุษย์ มี 5 ระดับ ด้วยกัน คือ

2.1.1 ความต้องการด้านร่างกาย

2.1.2 ความต้องการด้านความปลอดภัย

2.1.3 ความต้องการด้านสังคม

2.1.4 ความต้องการได้รับการยอมรับ

2.1.5 ความต้องการประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต

2.2 การรับรู้ (Perception) ผู้บริโภคจะมีการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในระดับที่แตกต่างกัน เรื่องราวที่รับรู้มาจะถูกเก็บสะสมไว้เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจซื้อ สิ่งที่รับรู้ได้อาจจะมาจากการโฆษณา คำบอกเล่า การได้ยิน การอ่าน เมื่อผู้บริโภครับรู้แตกต่างกันจะส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อที่แตกต่างกัน

2.3 การเรียนรู้ (Learning) การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ที่ผู้บริโภคมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ผลของการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้รถยนต์ยี่ห้อหนึ่งย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ครั้งต่อไป หากรถยนต์ยี่ห้อนั้นสามารถสร้างประสบการณ์ที่ดีต่อผู้ใช้ย่อมส่งผลต่อ การซื้อซ้ำในโอกาสต่อไป

2.4 ความเชื่อ (Believe) ความเชื่อของบุคคล หมายถึง การยึดถือในบางสิ่งบางอย่าง เช่น ความเชื่อตามหลักศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง ได้แก่ การจำหน่ายสินค้าประเภทอาหารให้แก่ผู้บริโภคมุสลิม (ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม) จำเป็นต้องปฏิบัติให้ถูกตามขั้นตอนของศาสนาอิสลาม มิฉะนั้น ผู้บริโภคจะไม่ซื้ออาหารของผู้ผลิตรายนั้น

2.5 ทัศนคติ (Attitude) เป็นความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งความรู้สึกจะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ หากผู้บริโภคมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสินค้าหรือบริการย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจไม่ซื้อสินค้า หรือบริการดังกล่าว ในทางตรงข้าม หากผู้บริโภคมีทัศนคติที่ดีย่อมนำมาสู่การซื้อสินค้าหรือบริการเหล่านั้น

3. ปัจจัยด้านสังคม (Social Factors) พฤติกรรมนักท่องเที่ยวจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านสังคม รวมถึงกลุ่มอ้างอิง ครอบครัว บทบาททางสังคมและสถานะ เพราะว่าปัจจัยทาง

สังคมมีผลกระทบต่อการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ได้แก่ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2555)

3.1 กลุ่มอ้างอิง (Reference Groups) เป็นกลุ่มคนที่มีผู้เอาอย่าง หรือเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ แต่มีบางสังคมยอมรับนับถือ นิยมชื่นชอบในรสนิยม การแต่งกาย การใช้ การอยู่กิน ความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป และงานอดิเรก เป็นต้น ทัศนคติและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจะได้รับอิทธิพลจากลุ่มอ้างอิง

3.2 ครอบครัว (Family) บุคคลในครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์แค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับชนิดของสินค้า บทบาท หรือความสัมพันธ์กันในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวมีอิทธิพลต่อการซื้อ

3.3 บทบาทและสถานภาพ (Role and Status) บทบาทของบุคคลในแต่ละกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อของสมาชิกในกลุ่ม เช่น นาย ก. จะเป็นผู้มีบทบาทเป็นหัวหน้าในที่ทำงาน แต่มีบทบาทเป็นผู้ตามในครอบครัว เนื่องจากแม่บ้านเป็นผู้ตัดสินใจ และทำการซื้อของใช้ภายในบ้าน ลูกจะมีบทบาทสำคัญในการซื้อของเล่นของตัวเอง จึงมีของใช้บางอย่างและสินค้าบางอย่างจะตัดสินใจร่วมกันทั้งครอบครัว เป็นต้น

4. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Culture) แต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง วัฒนธรรมของสังคมอาจจะมาจากประเพณีกิจกรรมประจำท้องถิ่น ผู้บริโภคที่มักจะตัดสินใจซื้อสินค้าที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตน เช่น การซื้อเสื้อผ้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย จะแตกต่างจากการซื้อเสื้อผ้าของผู้บริโภค ในภาคเหนือของประเทศไทย

แรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยว มีปัจจัยมากมาย โดยการเดินทางท่องเที่ยวของแต่ละคนจะเกิดจากแรงผลัก (Push Factors) และแรงดึง (Pull Factors) กล่าวคือ แรงผลักทำให้เกิดแรงจูงใจในความต้องการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ในขณะที่การตัดสินใจเลือกเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางใดนั้นขึ้นอยู่กับแรงดึง ซึ่งทั้ง 2 ปัจจัย มีรายละเอียด คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2555)

1. แรงผลัก (Push Factors หรือ Unmet Needs) เป็นเหตุจูงใจที่ผลักให้เกิดความต้องการเดินทางท่องเที่ยว ได้แก่

1.1 ความต้องการตอบสนองการพักผ่อนของร่างกาย เช่น ทำงานหนัก ร่างกายย่อมต้องการพักผ่อน การเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นทางเลือกหนึ่ง เป็นต้น

1.2 ความต้องการหลีกหนีความจำเจ หรือความเครียด หรือการจราจรติดขัด

1.3 ความต้องการพบสิ่งแปลกใหม่ในสถานที่ใหม่ ๆ

1.4 ความต้องการความภาคภูมิใจในการได้ท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ

1.5 ความต้องการศึกษาวัฒนธรรม ชนชาติและการดำรงชีวิตที่แตกต่าง

1.6 ความต้องการทำใจจากเรื่องร้าย ๆ ที่ประสบ

1.7 ความต้องการหาโอกาสเข้าสังคมใหม่ หรือสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนใหม่

2. แรงดึง (Pull Factors) เป็นแรงดึงดูดให้ตัดสินใจเลือกเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่นั้น เพื่อตอบสนองความต้องการของแรงผลัก ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของ แหล่งท่องเที่ยวที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางไป เช่น ถ้าหากแรงผลักในการเดินทางท่องเที่ยว คือ การไปทำใจให้สงบ แรงดึงจะทำให้ตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยวก็ต้องเป็นประเภทสงบ ไม่พบผู้คน เพื่อต้องการเวลาอยู่เงียบ ๆ คนเดียว แต่ถ้าหากแรงผลักในการเดินทางท่องเที่ยว คือ การสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ตนเอง แรงดึงจะทำให้ตัดสินใจเลือกสถานท่องเที่ยวก็ต้องเป็นประเภทที่มีชื่อเสียงและเป็นที่นิยม โดยทั่วไปความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวมักเริ่มจากการตอบสนองทางร่างกายเป็นลำดับแรก (Physiological Needs) และต่อจากนั้นจะต้องการความตื่นเต้น แต่เน้นความปลอดภัย (Safety Needs) หลังจากนั้นจะต้องการสร้างสัมพันธภาพ (Social Needs) ตามด้วยความต้องการสร้างความภาคภูมิใจ (Esteem Needs) และสุดท้ายคือ ความต้องการความสมบูรณ์และความสุข (Self-Actualization Needs)

สรุปได้ว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยวคือการกระทำหรือสิ่งที่นักท่องเที่ยวแสดงออกมาทางร่างกายความคิด และความรู้สึกเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางการท่องเที่ยวเช่น จำนวนวันพักของท่องเที่ยวเพื่อนร่วมเดินทางรูปแบบการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวรูปแบบการท่องเที่ยว

4. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

Crispin Raymond, & Greg Richards (2000 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556) ได้ร่วมกันกำหนดและให้คำนิยามการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ว่าหมายถึง "การท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพ การสร้างสรรค์ของตนผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริงที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว"

UNESCO (2004 อ้างถึงใน สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, พิเชฐ สายพันธ์, อรอุมา เตพละกุล และธีระ สินเดชารักษ์, 2556) ได้เสนอเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ (The Creative Cities Network) ในการสนับสนุนนโยบายส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมของโลก เพื่อนำไปส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ที่จะนำไปสู่รูปแบบใหม่ของความร่วมมือในระดับนานาชาติในภาคประชาชน เอกชน สาธารณะและประชาคม อีกทั้งยังได้กล่าวถึง

ความเป็นไปได้ในการสร้างการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ (Creating New Tourism Opportunities) ที่นักท่องเที่ยวจะสามารถรับและเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมืองนั้น ๆ ทั้งวัฒนธรรมในลักษณะที่จับต้องได้และที่เป็นนามธรรม (Tangible and Intangible Cultural) โดยผ่านประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเอง

เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก มีทั้งหมด 7 กลุ่ม โดยเมืองใดที่จะเข้าร่วมเป็นเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ภายใต้การประกาศรับรองโดยยูเนสโก จะต้องเลือกเสนอตนเองได้เพียงประเภทเดียวเท่านั้นจากกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่

1. วรรณกรรม (Literature)
2. งานหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน (Crafts and Folk Art)
3. งานออกแบบ (Design)
4. ดนตรี (Music)
5. อาหาร (Gastronomy)
6. ภาพยนตร์ (Cinema)
7. สื่อศิลปะ (Media Arts)

โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวแนวใหม่ของยูเนสโก จึงเน้นถึงความผูกพัน (Engaged) ความจริงแท้ผ่านประสบการณ์ (Authentic Experience) ซึ่งเป็นการส่งเสริมกิจกรรมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในลักษณะทางวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือน (Active Understanding of The Specific Cultural Features of a Place) ในการประชุม Creative Cities Network (2551 อ้างถึงใน สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, พิเชฐ สายพันธ์, อรอุมา เตพละกุล และธีระ สินเดชารักษ์, 2556) ได้มีการให้นิยามความหมายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่า "การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริง ซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่"

นิยามที่ปรับเปลี่ยนใหม่นี้ เชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับคุณค่าขององค์การยูเนสโก ที่ย้ำถึงความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน (Hosts and Guests) ผ่านประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แท้จริง โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศิลปะ และมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

Chards, & Raymond (2000 อ้างถึงใน ชนินทร์ อยู่เพชร, 2554) ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีการพัฒนาศักยภาพหรือความเป็นไปได้ทางความคิดสร้างสรรค์

ผ่านการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น ทำให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ในการพัฒนาตนเอง ความต้องการในการเรียนรู้ สำหรับการเรียนรู้นี้สามารถระบุไปที่กิจกรรมท้องถิ่นที่ปรับตัวได้ง่าย ทำให้สามารถนำไปสู่ การใช้ทักษะเชิงท้องถิ่น ซึ่งการท่องเที่ยวลักษณะนี้ไม่ใช่เพียงแค่เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น แต่ยังสามารถก่อให้เกิดการติดต่อที่มีความหมายมากขึ้นระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้ประกอบการทางด้านวิถีการดำเนินชีวิต ผู้ซึ่งมีแนวโน้มในการเลือกท้องที่ชนบทซึ่งมีชุมชนที่มีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อการดำเนินงานของพวกเขา ทุนทางด้านความสร้างสรรค์ และการจินตนาการของสถานที่ตั้งเพื่อการดำเนินการทางด้านการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ จะมีส่วนช่วยสำคัญในการนำไปสู่ธุรกิจทางด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญ

ความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ รวมกับวิถีชีวิตแบบสร้างสรรค์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทำให้เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไม่ได้สามารถทำได้โดยภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังต้องพึ่งพาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น อุตสาหกรรมสื่อสิ่งพิมพ์ อุตสาหกรรมการออกแบบ รวมถึงมรดกทางด้านวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถใช้ทักษะของตนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนในหรือแหล่งท่องเที่ยว โดยกิจกรรมดังกล่าวนั้นเป็นกิจกรรมที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นหรือสร้างขึ้นมาใหม่เพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมทำให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์ในการท่องเที่ยวที่ประทับใจในการมาเยือนและส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของชุมชน

5. แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยว

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวคือความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการปรับปรุง หรือการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของทอ้งถิ่นนั้นว่ามีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ (2529) ได้เสนอหลักเกณฑ์การพิจารณา และการกำหนดศักยภาพ หรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวไว้ดังนี้ 1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงามลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต 2) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะ

การเดินทาง ระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว 3) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปาโทรศัพท์และการรักษาความปลอดภัย 4) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว 5) ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ข้อจำกัดทางด้านบริการสาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว 6) ความมีชื่อเสียงในปัจจุบันได้แก่ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยวและจำนวน นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

จารุจน์ กลิ่นดีปลี (2541) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์การพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยต้องครอบคลุมองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ 1) เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านพื้นที่ คือ การดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะ หรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์โบราณวัตถุสถานที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น รวมทั้งต้องมีปัจจัยอื่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะภูมิทัศน์ ความสะดวก ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพของเส้นทาง ฤดูกาล ระยะทางจากจุด ศูนย์กลางการท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นต้น 2) เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านการจัดการ คือความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง เช่น ถนน ไฟฟ้ า แหล่งน้ำ การจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ การจัดการควบคุมกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ 3) เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านกิจกรรม และกระบวนการ คือการพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ โอกาสในการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม 4) เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบ ด้านการมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาว่า องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยว ในรูปแบบใดบ้าง และประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจ หรือสนใจที่จะให้แหล่งท่องเที่ยว ในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ทั้งนี้ในการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนา เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการศึกษาทรัพยากรที่มีอยู่ ก่อนที่จะวางแผนพัฒนาหรือสิ่งเสริมใด ๆ เพื่อให้การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างมีประสิทธิภาพ

ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2542) ได้แบ่งองค์ประกอบที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้ 1) ปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยว พิจารณาจากสถานที่ตั้งและลักษณะของแหล่ง ท่องเที่ยวนั้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลายๆ ด้าน เช่น ความต้องการ

ในด้านความสงบ ในการพักผ่อน ความสนุกสนาน การหาประสบการณ์ ซึ่งปัจจัยจูงใจหลักแบ่งได้ 3 ชนิด ได้แก่ ปัจจัยจูงใจด้านธรรมชาติ ปัจจัยจูงในด้านประวัติศาสตร์และศาสนา และปัจจัยจูงใจทางด้าน กิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น 2) ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจจากสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน สภาพเศรษฐกิจและสังคมภัยธรรมชาติและการเมือง 3) ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้ มาตรฐาน ด้านที่พักและอาหาร การสื่อความหมายข้อมูลข่าวสาร การให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจน สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น 4) ปัจจัยด้าน โครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคม ทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำ การระบายน้ำ การกำจัดขยะ ตลอดจนระบบการสื่อสารโทรคมนาคม จึงสรุปได้ว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว คือ ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวย ต่อการพัฒนาการปรับปรุง หรือการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้น ว่ามีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพองค์กรจากความพร้อมหรือความสามารถในการบริหารจัดการ ทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ตลอดจนระบบบริหารจัดการ ได้แก่โครงสร้างขององค์กร, บุคลากร, งบประมาณ, วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนวิทยาการหรือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุป ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว โดยครอบคลุมองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ (Knowledge-based)

1. **ความหมายของฐานความรู้** (Knowledge-based)

ฐานความรู้ (knowledge base ย่อว่า KB หรือ kb) เป็นฐานข้อมูลชนิดพิเศษสำหรับการจัดการความรู้ ฐานความรู้เป็นแหล่งเก็บสารสนเทศที่มีวิธีการรวบรวม จัดการ แบ่งปัน สืบค้น และนำสารสนเทศมาใช้ให้เป็นประโยชน์ มันอาจเป็นฐานความรู้ที่เครื่องอ่านได้หรือตั้งใจให้มนุษย์ใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง

การท่องเที่ยวตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นหรือทุนทางวัฒนธรรมสามารถทำได้โดยการนำเรื่องราวจากประวัติศาสตร์ ศิลปะท้องถิ่น ดนตรีพื้นบ้าน วิถีความเป็นชุมชน วรรณกรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม ความงดงามของฝีมือช่าง และอื่นๆ มาจัดการให้เกิดความน่าสนใจสอดคล้องตามคุณค่าของชุมชน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้

นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ตรงผ่านการเรียนรู้ผ่านทางการท่องเที่ยว อาทิเช่น การได้ใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นการแสดงหรือเป็นสร้างขึ้นมา เช่น นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวและมาสัมผัสกับวิถีชีวิตของการเป็นชาวนา ได้มีโอกาสที่ร่วมทำนากับชาวบ้านที่ยังคงรักษาชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย การที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสมาพักโฮมเสตย์ ในชุมชน พร้อมกับได้เรียนรู้วิธีการประกอบอาหารท้องถิ่น เรียนรู้วิธีการทำขนมไทย เป็นต้น (กมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ, 2561)

สภาพทั่วไปและบริบทของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

1. **ข้อมูลทั่วไป**

ตราสัญญาลักษณ์ ประจำจังหวัด รูปพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงช้างเหนือครุฑหลั่งน้ำทักษิโณทก หมายถึง เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงยกกองทัพไปช่วยพระเจ้าหงสาวดีรบอังวะนั้น พระมหาอุปราชเมืองพม่า สั่งให้ทหารคู่ใจคอยตีขนาบ และปลงพระชนม์เสียให้ได้ ความแตกรู้ถึงพระกรรณสมเด็จพระนเรศวรที่เมืองแครง จึงทรงประชุมชาวเมือง และบรรดาแม่ทัพนายกอง เมื่อเดือน 2 ปีวอก พ.ศ. 2127 ทรงหลั่งน้ำทักษิโณทกเหนือแผ่นดิน ประกาศอิสระภาพไม่ยอมขึ้นกับเมืองอังวะ อีกต่อไป จังหวัดตากเป็นด่านแรก ที่สมเด็จพระนเรศวรทรงช้างยกกองทัพกลับเข้ามาถึงราชอาณาจักรไทย เช่นเดียวกับที่เมืองนี้เคยเป็นทางผ่าน ที่ชาวอินเดียเดินทางเข้าเมืองไทยในสมัยโบราณ

คำขวัญ : ธรรมชาติน่ายล ภูมิพลเขื่อนใหญ่ พระเจ้าตากเกรียงไกร เมืองไม้และป่างาม

ต้นไม้ประจำจังหวัด : ไม้แดง

ดอกไม้ประจำจังหวัด : เสี้ยวดอกขาว

ลักษณะนิสัยใจคอ ผู้คน : ยิ้มแย้มแจ่มใส โอบอ้อมอารีย์มีน้ำใจ เป็นมิตร และรักชาติศาสน์ กษัตริย์

วิถีชีวิต : แบบพอเพียง พึ่งพาอาศัยกัน และให้เกียรติซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนกัน

คติพจน์ : "สามัคคีคือพลัง"

2. **สภาพภูมิประเทศของจังหวัดตาก**

โดยทั่วไปเป็นป่าไม้และภูเขา มีเนื้อที่ประมาณ 16,406 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครอง ออกเป็น 8 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองตาก อำเภอบ้านตาก อำเภอสามเงา อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง อำเภออุ้มผาง อำเภอพบพระ และกิ่งอำเภอวังเจ้า

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดกำแพงเพชร นครสวรรค์ อุทัยธานี และกาญจนบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ พม่า

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดสุโขทัย

3. **ประวัติศาสตร์จังหวัดตาก**

ตากเป็นเมืองที่สร้างขึ้นก่อนสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี เมืองเดิมตั้งอยู่บนดอยเล็ก ๆ ลูกหนึ่ง อยู่เหนือที่ว่าการอำเภอบ้านตากในปัจจุบันนี้ไปประมาณ 4 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากแม่น้ำปิงไปทางทิศตะวันตก 400 เมตร ที่หมู่บ้านท่าพระธาตุ ตำบลเกาะตะเภาอำเภอบ้านตาก สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า เดิมเป็นเมืองที่พวกมอญมาสร้างขึ้นไว้เพราะอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงและอยู่ตรงปากน้ำวังทางไปเมืองนครลำปางออกลำน้ำปิง เป็นเส้นทางสำคัญในทางคมนาคมในสมัยนั้น แต่เนื่องจากยังไม่มีผู้ใดเคยทำการสำรวจโดยละเอียด และกรมศิลปากรก็ยังไม่เคยทำการขุดค้น จึงไม่ปรากฏร่องรอยในทางโบราณคดี อันจะแสดงให้เห็นว่าเป็นเมืองของมอญแต่อย่างใด

มีข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งว่า ถ้าเมืองตากเป็นเมืองที่พวกมอญมาสร้างไว้จริง ก็เป็นเรื่องก่อนสมัยกรุงสุโขทัย เพราะปรากฏว่าในปี พ.ศ. 1800 มอญก็มิได้ครอบครองเมืองนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าเมื่อพ่อขุนบางกลางท่าวและพ่อขุนผาเมืองยึดอำนาจจากขอมและประกาศตั้งกรุงสุโขทัยขึ้นเป็นอิสระ เมืองต่าง ๆ ที่มีคนไทยเป็นเจ้าเมืองก็ยอมรวมกับอาณาจักรสุโขทัยทั้งหมด และโดยเฉพาะเมืองตากนี้ปรากฏว่า ได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัยแต่โดยดีตั้งแต่ต้น ถ้าเป็นเมืองที่มีชนชาติอื่นที่ไม่ใช่ไทยปกครองอยู่ เห็นจะไม่ยินยอมร่วมมือกันโดยง่ายดายเช่นนั้น

นอกจากนี้ในหนังสือประวัติศาสตร์ชาติไทย ของพระบริหารเทพธานี ได้กล่าวถึงความสำคัญของเมืองตากว่า เดิมเคยเป็นเมืองราชธานีของแคว้นเหนือมาก่อน ต่อมาในสมัยพระยากาฬ- วรรณดิส ได้ย้ายจากเมืองตากไปครองเมืองละโว้แทน เมืองตากจำถูกทิ้งให้เป็นเมืองร้าง ต่อมาเมื่อพระนางจามเทวี เสด็จขึ้นไปครองเมืองหริภุญไชย ในราว พ.ศ. 1200 พระนางได้บูรณะเมืองตาก ขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงน่าที่จะช่วยยืนยันว่าเมืองตากเป็นเมืองที่มีมาก่อนสมัยกรุงสุโขทัยได้อีกทางหนึ่ง

หลังจากที่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ประกาศตั้งกรุงสุโขทัยขึ้นเป็นอิสระ เมื่อ พ.ศ. 1800 จากนั้น ในราว พ.ศ. 1805 ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเมืองตากขึ้น ครั้งหนึ่งคือ ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอด (อยู่ในอำเภอแม่สอดปัจจุบัน) ยกทัพมาตีเมืองตาก ซึ่งเป็นเมืองชายแดนของกรุงสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์จึงยกกองทัพมาช่วยป้องกันเมืองตากและได้ปะทะกันที่เชิงดอยนอกเมืองตากออกไปประมาณสักกิโลเมตรเศษ แต่เนื่องจากภูมิประเทศของเมืองตากเป็นป่าเขาโดยมาก การซุ่มซ่อนพลจึงกระทำได้อย่างสะดวกสบาย ดังปรากฏในศิลาจารึกของ

พ่อขุนรามคำแหงว่า เมื่อพ่อขุนศรีอินทรา-ทิตย์ต้อนพลเข้าไปทางซ้ายเพื่อหวังจะโอบล้อมกองทัพของขุนสามชน แต่ขุนสามชน คงรู้ทีจึงขับพลเลี่ยงเข้ามาทางขวาเข้าโอบล้อมกองทัพของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เสียก่อนไพร่พลในกองทัพของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ไม่นึกว่าเหตุการณ์ จะกลับตรงกันข้ามเช่นนั้น ก็เสียกำลังใจถอยร่นลงมา ขณะนั้นราช-โอรสองค์เล็กของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ซึ่งมีพระชนมายุได้ 19 พรรษา ได้ติดตามมาด้วยเห็นว่าถ้าขืนปล่อยให้ไพร่พล ในกองทัพถอยร่นลงมาเรื่อยเช่นนั้น ผลสุดท้ายต้องพ่ายแพ้อย่างแน่นอน จึงทรงขับช้างต้อนพลให้เข้าต่อตีกองทัพของขุนสามชนอีกครั้งหนึ่ง แล้วทรงไสช้างบุกเข้าไปจนถึงตัวขุนสามชน ซึ่งกำลังต้อนพลรุกไล่กองทัพของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เข้ามาพ่อขุนรามคำแหงทรงปะทะช้างกับขุนสามชนจนได้กระทำยุทธหัตถีกันขุนสามชนสู้ไม่ได้ก็พ่ายหนีไป เมืองตากจึงรอดพ้นจากการรุกรานของ ขุนสามชน และตลอดสมัยของกรุงสุโขทัยไม่ปรากฏในศิลาจารึกหรือจดหมายใด ๆ เกี่ยวกับเรื่องราวของเมืองตากนี้อีกเลย

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นไม่มีเหตุการณ์ใด ๆ เกี่ยวกับเมืองตาก จนกระทั่งแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ปรากฏว่า ทางประเทศพม่ามีกษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าพระเจ้า-ตะเบ็งชเวตี้ กษัตริย์องค์นี้ทรงมีอุปนิสัยกล้าหาญ พอพระราชหฤทัยในการทำศึกสงคราม และได้คู่คิดการสงครามพระองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ทรงพระนามว่าบุเรงนอง ทั้งสองพระองค์นี้ทรงคิดตระเตรียมกำลังที่จะทำสงครามแผ่อาณาจักรให้กว้างขวาง ทรงยกกองทัพไปปราบปรามได้รามัญประเทศและไทยใหญ่ไว้ในอำนาจทั้งสิ้น ครั้นทรงทราบข่าวว่าเกิดจราจลในกรุงศรีอยุธยาเนื่องจากการผลัดแผ่นดินใหม่ พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ ทรงเห็นเป็นที่ว่าจะตีเอากรุงศรีอยุธยามาไว้เป็นเมืองขึ้นอีกประเทศหนึ่งได้โดยง่าย จึงโปรดให้กะเกณฑ์กองทัพมาตั้งประชุมพลที่เมืองเมาะตะมะแล้วเสด็จเป็นจอมทัพยกเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ หมายจะตีเอากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองขึ้น แต่เมื่อยกกองทัพมาถึงชานพระนครแล้ว ก็ไม่สามารถจะตีหักเข้าไปได้ ครั้นได้ข่าวว่ามีกองทัพไทยยกลงมาจากหัวเมือง ฝ่ายเหนือจะมาตีกระหนาบก็ตกพระทัยจะเลิกทัพกลับไปทางด่านพระเจดีย์สามองค์ ซึ่งเป็นทางที่ยกเข้ามาแต่เดิมนั้น ก็ทรงเห็นว่าหัวเมืองรายทางที่ผ่านมานั้นยับเยินหมดจะหาเสบียงอาหารเลี้ยงกองทัพได้ยากจึงโปรดให้ยกทัพขึ้นไปทางข้างเหนือ เดินทัพไปออกทางด่านแม่ละเมา แขวงเมืองตาก เพราะทรงเห็นว่ากองทัพของพระองค์มีกำลังมากกว่ากองทัพไทยหลายเท่า คงจะตีหักออกไปได้โดยไม่ยากลำบากเท่าใดนัก แต่กองทัพพม่าก็ถูกกองทัพของพระราเมศวรราชโอรสของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ กับพระมหาธรรมราชาราชบุตรเขยติดตามตีไปทั้งสองทางและฆ่าฟันรี้พลพม่าล้มตายเป็นอันมาก แต่ผลสุดท้ายพม่าวางกลอุบายล้อมจับได้ทั้งพระมหาธรรมราชาและพระราเมศวร สมเด็จพระมหา-จักรพรรดิต้องยอมหย่าทัพเอาช้างพลายศรีมงคลและ

พลายมงคลทวีปอันเป็นช้างชนะงา ถวายตอบแทนพระเจ้าหงสาวดีแลกเอาพระมหาธรรมราชากับพระราเมศวรกลับมา และปล่อยให้กองทัพของ พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ยกกลับไปได้โดยสะดวก

แต่เดิมมีทางคมนาคมสำหรับไปมา ในระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่าอยู่ 2 ทาง โดยมีทางมาร่วมกันที่เมืองเมาะตะมะ ผู้ที่สัญจรไปมาหรือแม้แต่กองทัพก็ต้องเดินตามทางคมนาคมทั้งสองนี้ มิฉะนั้นจะเดินทางไม่สะดวกเพราะต้องข้ามเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นเขาเขื่อนกั้นขวางหน้าอยู่ทางคมนาคมทั้งสองทางนี้ คือสายเหนือออกจากเมืองเมาะตะมะขึ้นไปทางแม่น้ำจนถึงบ้านตะพู (เมือง แกรง) แล้ว เดินบกมาข้ามแม่น้ำกลีบ แม่น้ำเม้ย แม่น้ำแม่สอด ผ่านเข้ามาทางด่านแม่ละเมา มาลงท่า แม่น้ำปิง ตรงบ้านระแหง (ที่ตั้งเมืองตากปัจจุบัน) ทางสายนี้เป็นทางคมนาคมกับหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทยตลอดขึ้นไปจนถึงเมืองเชียงใหม่ ส่วนทางสายใต้นั้นออกจากเมืองเมาะตะมะไปตามแม่น้ำอัตรัน (เมืองเชียงกราน) จนถึงเมืองสมิแล้วเดินบกมาข้ามแม่น้ำสะกลิกและแม่น้ำแม่กษัตริย์ ข้ามภูเขาเข้าแดนไทยทางด่านพระเจดีย์สามองค์ มาลงลำน้ำแควน้อยที่สามสบ แล้วใช้เรือล่องลงมาทางไทรโยคจนออกแม่น้ำแควใหญ่ที่ลิ้นช้างได้ทางหนึ่ง ถ้าจะเดินบกก็เดินแต่สามสบมาทางเมืองไทรโยคเก่า แล้วตัดข้ามมาลงลำน้ำแควใหญ่ที่เมืองศรีสวัสดิ์ หรือที่ท่ากระดานด่านกรามช้างแล้วเดินเลียบลำน้ำแควใหญ่ลงมาจนถึงเมืองกาญจนบุรีเก่า ซึ่งตั้งอยู่ในทุ่งหญ้าใกล้เขาชนไก่จากเมืองกาญจนบุรีเก่าลงมาเป็นที่ราบจะได้เกวียนเดินทางบกหรือใช้เรือล่องตามลำน้ำลงมาก็สะดวกทั้งสองทาง กองทัพพม่าที่ยกเข้ามาตีกรุงศรี-อยุธยาหรือกรุงรัตนโกสินทร์ก็ยกผ่านเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์นี้ การศึกสงครามได้ว่างเว้นมาเป็นระยะเวลา 15 ปี ประเทศพม่าได้เปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินใหม่ พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ซึ่งยกกองทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2091 นั้นพอกลับไปถึงเมือง หงสาวดีได้ไม่นานเท่าใด ก็เกิดสติฟั่นเฟือนไม่สามารถจะว่าราชการบ้านเมืองได้ บุเรงนองซึ่งเป็น พระมหาอุปราชต้องสำเร็จราชการแทน ในที่สุดพระเจ้าหงสาวดีตะเบ็งชเวตี้ ถูกขุนนางเชื้อชาติมอญคนหนึ่งชื่อ สมิงสอดวุต ทูลลวงให้ไปจับช้างเผือกในป่าใกล้พระนคร แล้วช่วยกันจับพระเจ้าหงสาวดีตะเบ็งชเวตี้ปลงพระชนม์เสีย บุเรงนองซึ่งเป็นพระมหาอุปราชอยู่จึงทำพิธีราชาภิเษกเป็นพระเจ้าหงสาวดี เมื่อ พ.ศ. 2096 และเมื่อเสวยราชสมบัติแล้วไม่นาน พระเจ้ากรุงบุเรงนองก็เริ่มทำสงครามแผ่อาณาจักรเรื่อยมาเป็นเวลา 10 ปี จนได้ประเทศน้อยใหญ่ที่มีอาณาเขตติดกับประเทศพม่า ไว้ในอำนาจทั้งสิ้นแล้วพระเจ้าบุเรงนอง ก็ทรงดำริที่จะยาตรากองทัพอันเกรียงไกรของพระองค์เข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา

ก่อนที่จะยกกองทัพเข้ามา พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองก็หาเหตุอันจะเป็นการจุดชนวนสงครามขึ้นก่อน ด้วยการส่งพระราชสาส์นมาขอช้างเผือกจากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ 2 เชือก การที่พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง มีพระราโชบายเช่นนี้ก็เพื่อจะหยั่งพระทัยของสมเด็จพระมหา

จักรพรรดิ ดูว่าจะยอมเป็นเมืองขึ้นแก่กรุงหงสาวดีโดยตรงโดยไม่ต้องรบ หรือว่าจะรบลองดูกำลังกันดูก่อนเพราะ ถ้าสมเด็จพระจักรพรรดิทรงพระราชทานช้างเผือกไปให้ ก็หมายความว่าทรงยอมอ่อนน้อมต่อพระองค์โดยดี ถ้าไม่พระราชทานก็หมายถึงว่าจะต้องเตรียมรบ มีทางเลือกแต่เพียงสองทางเท่านั้น ซึ่งผลที่สุดสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ก็ทรงเลือกเอาข้างการรบเพื่อรักษาพระเกียรติของพระองค์ และของประเทศชาติไว้ แล้วสงครามก็เกิดขึ้นจริง ๆ ในปี พ.ศ. 2106 นั้น

การสงครามคราวนี้ถึงแม้ว่าเมืองตากจะไม่เป็นสนามรบโดยตรงก็ตาม แต่ก็ได้รับความเดือดร้อนด้วยเนื่องจากเมืองตาก อยู่ในเส้นทางที่จะผ่านมาจากเมืองเชียงใหม่ เพราะฉะนั้นกองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่ ซึ่งในเวลานั้นเป็นฝ่ายพม่าได้คุมกองเรือลำเลียงเสบียงอาหาร ลงมาบรรจบกับทัพหลวงที่เมืองตาก แล้วก็ลาดตระเวนหาเสบียงอาหาร ในเขตเมืองตากเพื่อสะสมไว้สำหรับเลี้ยงไพร่พลในกองทัพหลวงต่อไป

พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองทรงยกกองทัพเข้ามาทางด่านแม่ละเมา แล้วเข้าตีหัวเมืองทางต่าง ๆ เหนือเรื่อยลงมา และได้รบกับเมืองใหญ่ ๆ หลายเมือง เช่น เมืองพิษณุโลก เมืองกำแพงเพชร และเมืองสุโขทัย แต่ไม่ปรากฏว่าเมืองตากได้สู้รบกับกองทัพของพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง ทั้งนี้คงจะเนื่องจากเมืองตากเก่าตั้งอยู่เหนือด่านแม่ละเมาขึ้นไปมาก กองทัพพม่ายกเข้ามาทางด่านแม่ละเมา จึงไม่จำเป็นที่จะอ้อมขึ้นไปตีเมืองตากซึ่งอยู่ห่างออกไปตั้ง 30 กิโลเมตรอีก คงเดินทัพตัดตรงเข้ามายังบ้านป่ามะม่วง ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับบ้านระแหง แล้วเดินทัพไปทางทิศตะวันออกเข้าตีเมืองสุโขทัยและเมืองพิษณุโลกทางหนึ่ง อีกทัพหนึ่งแยกลงไปทางใต้เข้าเมืองกำแพงเพชร และเมืองนครสวรรค์ เมื่อตีได้หัวเมืองใหญ่ ๆ เหล่านี้แล้วก็รวบรวมกำลังกันยกเข้าตีกรุงศรีอยุธยาต่อไป

เนื่องจากศึกพม่าในคราวนี้เป็นเหตุให้ไทยคิดเห็นว่า ตัวเมืองตากเก่าตั้งอยู่ลึกเข้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือมาก กองทัพพม่าซึ่งยกเข้ามาทางด่านแม่ละเมาก็เดินทัพเข้ามาได้อย่างสบาย โดยไม่ต้องเสียกำลังลี้พลเพื่อเข้าตีเมืองตากแต่สักคนเดียว จึงได้ย้ายตัวเมืองลงมาตั้งในที่ซึ่งพม่าเดินทัพผ่าน คือที่บ้านป่ามะม่วง การย้ายเมืองตากมาตั้งที่บ้านป่ามะม่วงนี้ เข้าใจว่ายังไม่ทันย้ายในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เพราะในแผ่นดินนี้ปรากฏในหนังสือพงศาวดารว่ามัวเตรียมการแต่เรื่องป้องกันข้าศึกที่ยกเข้ามาทางใต้เท่านั้น เช่น รื้อกำแพงเมืองเชื่อนขันธ์กันพระนครทั้ง 4 ทิศออกหมด เพื่อไม่ให้ข้าศึกเข้าอาศัยในเมื่อตีเมืองเหล่านั้นได้ และตั้งเมืองบางเมืองขึ้นใหม่ เช่นเมืองนครไชยศรีกับ เมืองนนทบุรี ซึ่งเป็นเมืองใกล้พระนคร เพื่อจะได้เป็นที่ระดมกำลังสำหรับเรียกคนเข้ารักษาพระนคร และจัดหาเสบียงอาหารได้ง่าย

การย้ายเมืองตากมาอยู่ที่บ้านป่ามะม่วงนี้ คงจะย้ายมาในแผ่นดินพระมหาธรรมราชา ภายหลังที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพแล้วเป็นแน่ เพราะปรากฏว่าหลังจากนั้น ไทยเราเตรียมรับศึกพม่าอย่างเต็มที่ เนื่องจากสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงตระหนักพระราชหฤทัยดีแล้วว่า ถึงอย่างไรก็ดีก็จะต้องรบรับขับเคี่ยวกับกองทัพพม่าเป็นการใหญ่และก็เป็นจริงสมดั่งพระราชดำริเพราะในแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชา และในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น ปรากฏว่าไทยกับพม่าได้รบกันเป็นมหาสงครามถึง 7 ครั้ง

เมืองตากที่ย้ายมาตั้งใหม่ที่บ้านป่ามะม่วง มิใช่จะเป็นเมืองหน้าด่านสำหรับป้องกันกองทัพพม่า ที่จะยกเข้ามาทางด่านแม่ละเมาเท่านั้น แต่ยังเป็นเมืองที่กองทัพใช้เป็นที่ชุมนุมพล ในเวลาที่จะยกไปตีเมืองเชียงใหม่อีกด้วย เมื่อพระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงอานุภาพมาก เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งทรงได้เมืองเชียงใหม่มารวมอยู่ในพระราชอาณาจักรทั้ง 3 พระองค์นี้ ก็มีปรากฏอยู่ที่เมืองตากนี้ด้วย หลังจากแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ประเทศไทยก็เว้นว่างจากการทำสงครามขับเคี่ยวพม่ามาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งประมาณว่าไม่ต่ำกว่า 150 ปี ในระยะเวลานี้ชาวเมืองตากก็อยู่กันอย่างสงบสุขจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2308 เงาแห่งการสงครามจึงได้เริ่มฉายแสงขึ้นอีกครั้งหนึ่ง การสงครามคราวนี้ทำให้ชาวเมืองตาก ต้องพลอยเดือนร้อนกันไปแทบทุกครัวเรือน เพราะกองทัพพม่าซึ่งยกมาทางเมืองเชียงใหม่ ได้เข้าตีเมืองตากด้วยสงครามคราวนี้น่าจะยกย่องเทิดทูนชาวเมืองตาก ที่ได้รวมแรงร่วมใจกันต่อสู้กองทัพพม่าแต่เมืองเดียว หัวเมืองเหนืออื่น ๆ แม้จะเป็นเมืองที่ใหญ่กว่า และมีพลเมืองมากกว่าเมืองตากมาก เช่น เมืองสุโขทัย เมืองสวรรคโลก เมืองพิชัย เมืองกำแพงเพชร และเมืองนครสวรรค์ก็หามีเมืองใดต่อสู้กองทัพพม่าแต่อย่างใดไม่ คงปล่อยให้กองทัพพม่าเดินเข้ายึดตัวเมืองได้อย่างสบาย คงมีแต่เมืองตากแต่เพียงเมืองเดียวเท่านั้น ที่ได้สู้รบกับกองทัพพม่า ชาวเมืองตากถูกฆ่าฟันล้มตายไปไม่น้อย บ้านเรือนตลอดจนทรัพย์สินต่าง ๆ ของชาวเมืองถูกทำลายหรือเผาผลาญ พวกที่รอดตายถ้าหนีเข้าป่าเข้าดงไปไม่ทัน ก็จะถูกพม่าจับไปเป็นเชลย ส่งไปเป็นข้าเป็นทาสยังประเทศพม่าต่อไป ด้วยเหตุนี้ เมืองตากจึงกลายเป็นเมืองร้างอย่างสิ้นเชิง และคงอยู่ในสภาพเช่นนี้ต่อมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี จนกระทั่งถึงสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (พระเจ้ากรุงธนบุรี) กษัตริย์องค์แรกและองค์เดียวในสมัยนี้ได้ทรงจัดการปกครองหัวเมืองเหนือทั้งปวง ภายหลังจากได้ตีเมืองพิษณุโลกและเมืองฝางได้ใน พ.ศ. 2313 แล้ว ได้ทรงแต่งตั้งเจ้าเมืองไปครองเมืองเหนือใหม่หมดทุกเมืองรวมทั้งเมืองตากด้วย

เมืองตากว่างจากการทำศึกสงครามเพียง 4 ปีเท่านั้น พอถึง พ.ศ. 2317 ก็ต้องเป็นที่ชุมนุมพลของกองทัพไทย เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จะทรงยกไปตีเมืองเชียงใหม่อีก

ครั้งหนึ่ง และในเวลาติด ๆ กันนี้ก็เกิดรบกับกองทัพทหารพม่า ซึ่งติดตามครัวมอญเข้ามาทางด่านแม่ละเมาอีก แต่การรบคราวนี้เป็นการรบย่อยกับทหารพม่า ที่ติดตามครัวมอญเข้ามานั้นเมืองตากจึงไม่ได้รับความเสียหายอย่างใด พวกมอญที่หนีพม่าเข้าเมืองไทยครั้งนี้ มีหลายพวกและมาหลายทางด้วยกันครัวพวกสมิงสุหร่ายกลั่นเข้ามาทางด่านเมืองตากก่อน สมิงสุหร่ายกลั่นตัวนายได้เฝ้าพระเจ้ากรุงธนบุรี ที่เมืองตากก่อนเสด็จขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ ทูลให้ทรงทราบ ว่าพวกมอญจะพากันเข้ามาอยู่ในเมืองไทยมาก พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงคาดการว่าพม่าเห็นจะยกกองทัพตามครัวมอญเข้ามา จึงตรัสสั่งให้พระยากำแหงวิชิตคุมพล 2,000 ตั้งคอยรับครัวมอญอยู่ที่บ้านระแหง แขวงเมืองต่าง ๆ และให้พระยายมราช (แขก) คุมกำลังไปตั้งขัดตาทัพอยู่ที่ท่าดินแดงในลำน้ำไทรโยคคอยรับครัวมอญที่จะเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์อีกทาง แล้วจึงเสด็จยกกองทัพหลวงขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ด้วยประมาณการว่า คงจะตีเมืองเชียงใหม่ได้ทันกลับลงมาต่อสู้พม่าที่ยกเข้ามาทางข้างใต้ ด้วยเหตุการณ์ข้างต้นนี้พอตีเมืองเชียงใหม่ได้แล้ว 7 วัน พระเจ้ากรุงธนบุรีก็เสด็จยกกองทัพหลวงกลับลงมา มาถึงนครลำปางก็ได้ทราบว่า มีกองทัพพม่ายกล่วงด่านแม่ละเมาเข้ามาในแดนเมืองตาก จึงรีบเสด็จกลับลงมา พอถึงท่ามืองตาก ก็พบกองทัพพม่าที่ยกเข้ามาทางด่านแม่ละเมานั้น มาใกล้จวนจะถึงเมืองตาก จึงรีบเสด็จลงมา โดยมีแต่กองทัพสำหรับรักษาพระองค์ กองอื่นยังตามมาไม่ถึง จึงตรัสสั่งให้หลวงมหาเทพ กับจมื่นไวยวรนาถคุมทหาร 2,000 คน ยกไปตีกองทัพพม่ายกไปก็ได้รบในวันนั้นเอง แต่พอค่ำพม่าก็ถอยหนีกลับไป ขณะนั้นกระบวนเรือพระที่นั่งคอยรับเสด็จอยู่ที่ค่ายหลวงบ้านระแหง ใต้เมืองตากลงมา ด้วยเดิมกำหนดว่าจะเสด็จกลับทางบกจนถึงบ้านระแหง หาได้คาดว่าจะต้องมารบพุ่งกับข้าศึกที่เมืองตากไม่ ครั้นทรงทราบว่าหลวงมหาเทพกับ จมื่นไวยวรนาถตีพม่าถอยหนีกลับไป พระเจ้ากรุง ธนบุรี จะทรงดำริว่าพม่าที่ถอยหนีไปเป็นแต่กองหน้ากองหลังยังจะตามมาอีก จะวางใจไม่ได้ ถ้าไม่รีบตีให้แตกไปให้หมด ช้าไปพม่าจะรวมกำลังกันยกกลับเข้ามาเป็นกองใหญ่ จึงมีรับสั่งให้กองทัพ บกสวนทางพม่าลงมา แล้วเสด็จทรงเรือของจมื่นจงกรมวัง รีบล่องลงมาบ้านระแหง ในเวลา 2 ยามค่ำวันนั้น เรือที่ทรงมาโดนตอล่มลงต้องว่ายน้ำขึ้น ทรงพระดำเนินมาจนถึงค่ายหลวงที่บ้านระแหง มีรับสั่งให้ พระยากำแหงวิชิต รีบยกกองทัพออกไปสกัดตัดหลังกองทัพพม่า ที่ยกตามเข้ามาทางด่านแม่ละเมา ให้ถอยหนีไปให้สิ้นเชิง พระเจ้ากรุงธนบุรีประทับรอฟังอยู่ที่บ้านระแหง 7 วัน และในระหว่างนั้นที่กรุงธนบุรีมีใบบอกขึ้นไปว่า มีครัวมอญเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์เป็นอันมาก ก็เข้าพระทัยว่าคงมีกองทัพพม่ายกติดตามครัวมอญเข้ามาทางนั้นอีก พอได้ทรงทราบว่ากองทัพพระยากำแหงวิชิตตีพม่าที่เข้ามาทางด่านแม่ละเมาถอยหนีกลับไปหมดแล้ว ก็เสด็จยกกองทัพหลวงโดยทางชลมารค ลงมาจากบ้านระแหงทั้งกลางวันและกลางคืน 5 วันก็ถึงกรุงธนบุรี

พ.ศ. 2318 เมืองตากก็ถูกศึกใหญ่อีกครั้งหนึ่ง คือเมื่อคราวอะแซหวุ่นกี้ตีหัวเมืองเหนือได้ยกกองทัพเข้ามาทางด่านแม่ละเมา แต่เจ้าเมืองตากเห็นว่ากำลังไพร่พลของเมืองตากน้อย ไม่สามารถจะต่อสู้กับกองทัพของอะแซหวุ่นกี้ได้ ก็พาครัวราษฎรอพยพหลบหนีออกจากเมืองไป กองทัพพม่าจึงยกจากเมืองตากไปทางบ้านด่านลานหอย ตรงไปยังเมืองสุโขทัย และเมื่อคราวที่อะแซหวุ่นกี้ถอยทัพ ก็ถอยผ่านเมืองตากตามไปตามทางเดิม คือทางด่านแม่ละเมาอีกเหมือนกัน สงครามคราวนี้เมืองตากไม่เสียหายมากมายเท่าใดนัก เพราะไม่ได้สู้รบกับกองทัพพม่า แต่หัวเมืองใหญ่ ๆ ของไทย เช่นเมืองพิษณุโลกและเมืองสุโขทัยนั้นเสียหายมาก

ในปี พ.ศ. 2328 สมัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก กองทัพของพม่าจึงเข้าตีประเทศไทยเป็นการใหญ่โดยพระเจ้าปะดุงกษัตริย์พม่า ทรงโปรดให้จัดกองทัพแบ่งออก 9 ทัพด้วยกัน และให้กองทัพเหล่านี้ยกเข้าตีเมืองไทยทุกทิศทุกทาง ทั้งทางเหนือทางตะวันตกและทางใต้ กองทัพที่ 9 ของพระเจ้าปะดุงอันมีจอข่องนรทาเป็นแม่ทัพ ได้ยกเข้ามาทางด้านแม่ละเมา เมื่อเข้าตีเมืองตากได้แล้ว ก็ยกข้ามฟากมาตั้งอยู่ที่บ้านระแหง เพื่อรอฟังผลการรบของกองทัพอื่น ๆ ต่อไป แต่เนื่องจากจอข่องนรทาได้ทราบข่าวว่ากองทัพพม่าอีกกองหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ที่ปากพิงถูกกองทัพไทยตีแตกกลับไปแล้ว และบางทีได้ทราบว่ากองทัพหลวงซึ่งพระเจ้าปะดุง ทรงเป็นจอมพลยกเข้ามาทางด่าน พระเจดีย์สามองค์ถอยกลับไปแล้วด้วย เฉพาะฉะนั้นเมื่อได้ทราบข่าวว่ากองทัพไทยยกตามขึ้นไปถึงเมืองกำแพงเพชร จึงไม่รอต่อสู้รีบถอยหนีกลับไปด่านแม่ละเมา

หลังจากสงครามคราวนี้ ก็ไม่มีเหตุการณ์อันใดเกิดขึ้นกับเมืองตากอีก ชาวเมืองตากที่อพยพหลบหนีข้าศึกเข้าป่าเข้าดงไปก็ค่อย ๆ กลับเข้ามาหากินอยู่ในเมืองตากต่อไปตามเดิม

จนกระทั่งถึง รัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชดำริเห็นว่าตัวเมืองเดิมเอาแม่น้ำไว้ข้างหลัง ในเวลาถอยทัพย่อมได้รับความลำบาก เนื่องจาก แม่น้ำกว้างใหญ่ขวางกั้นอยู่ สู้ย้ายเมืองข้ามฟากมาตั้งอยู่อีกฝั่งหนึ่งไม่ได้ เพราะการที่ย้ายมาตั้งฟากนี้จะทำให้มีแม่น้ำขวางหน้า เป็นเสมือนคูเมืองขนาดใหญ่ ทำให้ข้าศึกเข้าตีลำบาก ทั้งการที่จะส่งกองทัพไปช่วย หรือถอยทัพหนีข้าศึกก็จะทำได้สะดวก เพราะฉะนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดให้ย้ายตัวเมืองตากจากที่เดิม มาตั้งใหม่ที่บ้านระแหง ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับเมืองตาก ที่บ้านป่ามะม่วง ตัวเมืองที่ย้ายมาใหม่นี้ตั้งอยู่ตำบลนี้เรื่อยมา จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการจัดระเบียบการปกครองและบริหารราชการขึ้นใหม่ อันเป็นการปูพื้นฐานในรูปการจัดระเบียบการปกครอง

สมัยใหม่ โดยมีนโยบายรวมหัวเมืองต่างๆ ให้เข้าเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่ง อันเดียวอย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง คือเปลี่ยนจากแบบราชาธิราช มาเป็นแบบราชอาณาจักร

เมื่อ พ.ศ. 2438 ได้มีการรวมหัวเมืองจัดเป็นมณฑลเทศาภิบาลขึ้นอีก 3 มณฑล คือ มณฑลนครชัยศรี มณฑลนครสวรรค์ และมณฑลกรุงเก่า จังหวัดตากในสมัยนั้นจัดเป็นหัวเมืองที่ขึ้นกับมณฑลนครสวรรค์เรื่อยมา จนกระทั่งได้มีการยกเลิกไป (ประวัติศาสตร์ส่วนภูมิภาคจังหวัดตาก, ม.ปป.)

4. **ประเพณี วัฒนธรรมของจังหวัดตาก**

ประเพณีขึ้นธาตุเดือน 9

ประเพณีขึ้นธาตุเดือน 9 งานขึ้นธาตุเดือน 9 เป็นงานบุญที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการบูชาพระบรมธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้า กำหนดการจัดในวันขึ้น 14 ค่ำ และ 15 ค่ำ เดือน 9 ของภาคเหนือ หรือตรงกับเดือน 7 ของไทย ประมาณปลายเดือนพฤษภาคมหรือเดือนมิถุยายนของทุกปี ภายในงานมีการจัดขบวนแห่ เช่น ขบวนกลองยาว ขบวนปัจจัยไทยทาน ขบวนต้นเงิน ขบวนต้นผ้าป่า ขบวนตุงไชย ผ้าห่มองค์พระธาตุ

โดยเริ่มจากหนองเล่มผ่านสะพานบุญไปยังวัดพระบรมธาตุ เพื่อทำพิธีถวายผ้าห่มองค์พระธาตุ และทำพิธีบวงสรวงเจดีย์ยุทธหัตถีซึ่งเป็นเจดีย์ที่พ่อขุนรามคำแหงฯ ได้สร้างไว้ในคราวทำสงครามยุทธหัตถีชนะขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด ที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัดพระบรมธาตุ และทำบุญตักบาตรตามประเพณี ณ วัดพระบรมธาตุ อำเภอบ้านตาก

ประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1,000 ดวง

งานประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1,000 ดวง ของจังหวัดตาก เป็นงานประเพณีที่นำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาชาวบ้าน และงานศิลปวัฒนธรรมมาหล่อหลอมรวมกันจนเกิดเป็นรูปแบบที่โดดเด่น ได้มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลายาวนานหลายชั่วอายุคน ซึ่งจะแตกต่างกับงานประเพณีลอยกระทงของจังหวัดอื่น เพราะส่วนประกอบของกระทงจะมีการนำ กะลามะพร้าว มาใช้เป็น ส่วนใหญ่ เหตุที่มีการนำเอากะลามาเป็นส่วนประกอบนั้น เนื่องมาจากชาวเมืองตาก มีการนำเอามะพร้าวมาแปรรูปทำเป็นอาหารว่างที่เรียกว่า " เมี่ยง " โดยถือเป็นอาหารว่างที่ชาวเมืองตากรับประทานเป็นประจำหลังอาหาร ซึ่งมีมะพร้าว ถั่วลิสง ใบเมี่ยงหมัก เป็นส่วนประกอบหลัก นอกจากทำเพื่อรับประทานกันเองภายในครอบครัวแล้ว ยังมีการนำมาขายเป็นอาหารพื้นเมืองและได้รับความนิยมในภาคเหนือโดยทั่วไป กรรมาวิธีในการแปรรูปมะพร้าวเป็น " เมี่ยง " นั้น มีการขูดเอาเฉพาะเนื้อมะพร้าวมาทำ ส่วนกะลามะพร้าวจะถูกทิ้งไว้ในบริเวณบ้านเป็นจำนวนมาก ไม่มีการนำเอามาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่

ครั้นถึงวันเพ็ญ เดือนสิบสอง (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ตามปฏิทินทางจันทรคติ) ประมาณเดือนพฤศจิกายน ชาวบ้านจึงได้ทดลองนำกะลาด้านที่ไม่มีรูมาทำเป็นกระทง โดยเอากะลามาขัดถูจนสะอาด ตกแต่งลวดลายสวยงาม ภายในกะลาใส่ด้ายดิบที่ฟั่นเป็น รูปตีนกา แล้วหล่อ เทียนขี้ผึ้ง ซึ่ง นำมาจากเทียนจำนำพรรษาที่พระสงฆ์จุดเพื่อทำพิธีสวดมนต์ในโบสถ์วิหารตลอดสาม เดือน หลังจากออกพรรษาชาวบ้านจะนำเทียนขี้ผึ้งเหล่านั้นมาหล่อใส่ในกะลา ซึ่งถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์และเป็นศิริมงคลแก่ผู้นำไปลอย ก่อนที่จะปล่อยลงลอยในแม่น้ำปิง ประกอบกับแม่น้ำปิงที่ไหลผ่านจังหวัดตากจะเกิดสันทรายใต้น้ำ ทำให้เกิดเป็นร่องน้ำที่สวยงามเป็นธรรมชาติ เมื่อนำ กระทงกะลา ลงลอย กระทงกะลาจะไหลไปตามร่องน้ำดังกล่าว ทำให้ดูเป็นสายอย่างต่อเนื่อง จนสุดสายตา ซึ่งไฟในกะลาจะส่องแสงระยิบระยับเต็มท้องน้ำ

ประเพณีตานก๋วยสลาก

กระทำกัน ในเขตอำเภอซีกตะวันตกของจังหวัดตาก 5 อำเภอ คือ อำเภอท่าสองยาง อำเภอแม่ระมาด อำเภอแม่สอด อำเภอพบพระ อำเภออุ้มผาง และอำเภอบ้านตาก อำเภอเมืองตาก บางส่วนกำหนดภายในเดือนสิบ (เดือนสิบสองเหนือคือก่อนออกพรรษา 1 เดือน) วัตถุประสงค์ 1) รักษาเป็นประเพณี เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้วายชนม์ 2) เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้มีปัจจัยของใช้พอควรในสมณเพศ 3) จัดหากองทุนและสิ่งของใช้ประจำวัด 4) เสริมสร้างความสามัคคีพร้อมเพรียงในหมู่คณะ ตานก๋วยสลากเป็นประเพณีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย โดยการจัดของทยทานบรรจุในชะลอม (ก๋วย) ใบเล็กๆ ของไทยทานที่ใส่ในชะลอมจะเป็นพวกอาหาร ขนม ผลไม้หรือของใช้อื่นๆ แล้วรวบรวมนำไปถวายพระที่วัด ไม่เฉพาะเจาะจงพระผู้รับ แต่จะถวายโดยการจับฉลาก

5. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอบ้านตาก

อำเภอบ้านตาก สันนิษฐานว่าคือตัวเมืองตากเดิม เป็นเมืองหน้าด่านสำหรับป้องกันข้าศึกศัตรูมาแต่ดึกดำบรรพ์ ตั้งอยู่บนดอยเล็กๆ ลูกหนึ่ง ปัจจุบันคือบ้านท่าพระธาตุ หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะตะเภา อยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำปิง ต่อมาสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา แห่งกรุงศรีอยุธยา ได้ย้ายเมืองตากจากที่เดิมมาอยู่ที่ตำบลป่ามะม่วง อำเภอเมืองตาก และในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศล้านภาลัย แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ย้ายเมืองตากไปอยู่ที่ตำบลระแหง อำเภอเมืองตาก ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นที่ตั้งตัวจังหวัดตากในปัจจุบันนี้

เมื่อได้ย้ายเมืองตากไปตั้งที่ใหม่แล้ว ไม่อาจทราบได้ว่า สภาพของเมืองตาก เดิมจะมีฐานะเป็นอำเภอ ตำบลหรือหมู่บ้าน แต่พอจะมีหลักฐานว่า ที่ว่าการอำเภอบ้านตากได้ตั้งขึ้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ในท้องที่หมู่ที่ 8 ตำบลตากตกในปัจจุบันเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2438 ถึง

2440 โดยมี หลวงพรมสุภา (นายโต กาญจนสูต) เป็นนายอำเภอคนแรก มีพื้นที่ทำการปกครองรวมทั้งท้องที่อำเภอสามเงาในปัจจุบันเข้าไว้ด้วย ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2475 ทางราชการได้ยกฐานะตำบลสามเงาขึ้นเป็นกิ่งอำเภอขึ้นกับอำเภอบ้านตาก และทางราชการได้ยกฐานะกิ่งอำเภอสามเงาขึ้นเป็นอำเอสามเงาในโอกาสต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2501

ในปี พ.ศ. 2445 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 9 ตำบลตากตก สภาพตัวอาคารที่ว่าการอำเภอในสมัยนั้นเป็นบ้านไม้เรือนไทยทรงปั้นหยา คับแคบ ไม่สามารถที่จะขยายให้เพียงพอกับประมาณงานและเจ้าหน้าที่ได้ ในปี พ.ศ. 2451 ทางราชการจึงได้สร้างอาคารที่ว่าการอำเภอบ้านตากขึ้นใหม่ ในที่ดินด้านใต้ ใกล้กับที่ว่าการอำเภอหลังเดิมเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวตามแบบของทางราชการ ส่วนเรือนไม้เดิมใช้เป็นบ้านพักของนายอำเภอต่อไป

ครั้นเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2505 พลเอกถนอม กิตติขจร (ยศในขณะนั้น) รองนายกรัฐมนตรี และประธานคณะกรรมการพัฒนาภาคเหนือ พร้อมด้วย นายพ่วง สุวรรณรัฐ ปลัดกระทรวงมหาดไทยได้มาตรวจราชการ เห็นว่าอาคารที่ว่าการอำเภอบ้านตากมีสภาพคับแคบและชำรุดทรุดโทรมมาก ต้องใช้ไม้ค้ำยันเกรงว่าอาจจะเกิดอันตรายแก่เจ้าหน้าที่และประชาชนที่มาติดต่อราชการได้ จึงสั่งให้รื้อถอนโดยรับว่าจะสร้างใหม่ในโอกาสต่อไป จึงได้ทำการรื้อถอนและได้อาศัยหอประชุมอำเภอ “ราษฎรอุทิศ” เป็นที่ทำการชั่วคราวในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ต่อมา กรมการปกครองได้อนุมัติเงิน จำนวน 300,000 บาท เพื่อก่อสร้างที่ว่าการอำเภอใหม่ แต่เมื่อได้พิจารณาแล้วเห็นว่า บริเวณที่ว่าการอำเภอเดิมนั้น มีอาณาบริเวณคับแคบ มีเนื้อที่ประมาณ 7 ไร่ และที่ดินเป็นรูปเสี้ยว ด้านหน้าติดกับถนนริมน้ำปิง ด้านหลังติดลำห้วยตาก ไม่สามารถจะขยายให้กว้างขวางสร้างความเจริญและตกแต่งให้บังเกิดความสง่าสวยงามสมกับเป็นสถานที่ราชการสำคัญของอำเภอได้ ประกอบกับการไปมาติดต่อราชการในสมัยนั้น ไม่มีทางคมนาคมที่จะติดต่อกับจังหวัดได้ จำเป็นต้องใช้เรือข้ามแม่น้ำปิง ไปยังฝั่งตะวันออก ซึ่งมีรถยนต์ผ่าน ทำให้เสียเวลาไม่สะดวกรวดเร็วและเสี่ยงอันตราย

ด้วยการมองอนาคตที่จะให้เกิดความเจริญแก่ท้องถิ่น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การปกครอง การปราบปรามโจรผู้ร้าย และการติดต่อราชการ เกิดความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น นายสุรินทร์ จำปาทิพย์ นายเขียว พรมรอง นายจำนงค์ สมอคำ และนายอำนวย ยมเกิด ได้ยื่นความจำนงว่า จะจัดหาที่ดินให้กับทางราชการเพื่อสร้างที่ว่าการอำเภอ สถานที่ราชการอื่น ๆ และบ้านพักข้าราชการให้จำนวน 1 แปลง มีเนื้อที่ประมาณ 34 ไร่เศษ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก อยู่ริมถนนพหลโยธิน (สายเดิม) ตรงหลัก กม. 442 อำเภอได้พิจารณา แล้วเห็นชอบกับข้อเสนอดังกล่าว จึงรายงานให้จังหวัดพิจารณาดำเนินการต่อไป

ครั้นเมื่อปี พ.ศ. 2506 กระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติให้สร้างที่ว่าการอำเภอบ้านตากในที่ดินแปลงที่ นายสุรินทร์ จำปาทิพย์ กับพวกได้เสนอให้ เริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อเดือนมิถุนายน 2506 สร้างแล้วเสร็จเมื่อเดือนธันวาคม 2506 ได้กระทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2506 โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด (ร.ต.ท. ระดม มหาศรานนท์) เป็นประธานในพิธี ใช้เป็นสถานที่ราชการต่อมาจนทุกวันนี้

แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 ตำบล 66 หมู่บ้าน 2 เทศบาล 7 อบต. มีประชากร 47,037 คน เป็นชาย 23,300 คน หญิง 23,773 คน มีพื้นที่ทั้งหมด 993 ตร.กม.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา (2552) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสภาพการณ์ สถานการณ์ และปัญหาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบัน ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาถึงบริบททั่วไปของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลาง การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลจากประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 300 คน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบการและผู้ที่มีอาชีพอันเกี่ยวข้องกับสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 8 ประการของ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นได้นาข้อมูลมาทาการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่าประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอายุตั้งแต่ 20-60 ปี ทราบดีว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ทารายได้หลักให้จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้ และมีความคิดเห็นว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ควรอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมไว้เพราะมีความเห็นว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมไว้จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว อีกทั้งวัฒนธรรมงานประเพณี เทศกาล ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทาให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชน แต่พบว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนเจ้าของท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวยังมีอยู่น้อยมากและภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

ในส่วนของสถานการณ์ ปัญหาและอุปสรรคของปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 8 ประการ ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ายังมีปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรมบางประการ เช่น พิพิธภัณฑ์ ดนตรีพื้นบ้าน และวรรณกรรมท้องถิ่น ที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นปัจจัยดึงดูดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยพบปัญหาทั้งทางด้านบุคลากรที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมีอยู่น้อยและไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านนโยบายและงบประมาณ คนในชุมชนและเยาวชนคนรุ่นใหม่ยังคงเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าวน้อย

จากผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปแนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง ได้ดังนี้คือ 1) การกำหนดนโยบายการศึกษาของรัฐเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และเป็นเครื่องมือในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ 2) คือการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐ จำเป็นต้องส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น 3) เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดาเนินงาน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการประเมิน และที่สำคัญคือมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มากยิ่งขึ้น 4) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาครัฐ องค์กรที่เกี่ยวข้อง และคนในชุมชนไม่ควรมุ่งเน้นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเป็นสำคัญ ควรมุ่งเน้นวัตถุประสงค์และความต้องการของเจ้าของชุมชนและประโยชน์ที่ชุมชนพึงจะได้รับอย่างยั่งยืนในทุกๆด้าน ทั้งด้านคุณภาพชีวิต ความมั่นคงทางสังคม ความงามทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันการผุกร่อนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นได้

กฤษดา ขุ่ยอาภัย (2552) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความเห็นว่า ปัจจัยทางการตลาดการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการตัดสินใจมาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่คือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความเห็นว่าปัจจัยทางการตลาดการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการตัดสินใจมาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่คือ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ส่วนในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศพบว่าการบอกต่อจากคนใกล้ชิด คนรู้จัก และอินเตอร์เน็ท มีอิทธิพลมากที่สุด ในด้านค่าครองชีพและงบประมาณในการท่องเที่ยวมีอิทธิพลมากที่สุด ส่วนในด้านความน่าสนใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศมีความเห็นว่ายังไม่แน่ใจ และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีความเห็นว่าสถานการณ์ท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ค่อนข้างชะลอตัวเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาทางการเมือง โดยเล็งเห็นว่านักท่องเที่ยวชาวไทยจะมีความสำคัญมากขึ้น สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นผู้ประกอบการส่วนใหญ่

เห็นว่าควรจะจัดขึ้นในรูปแบบของโฮมสเตย์ และต้องอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐ สำหรับความเห็นของผู้นำชุมชนบ้านลวงเหนือมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้ประกอบการ อีกทั้งยังพบปัญหา 3 ส่วน คือ 1) ปัญหาภายนอกชุมชนได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง 2) ปัญหาภายในชุมชน เช่น การขาดความเข้มแข็งของชุมชนในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรและภาษาอังกฤษ เป็นต้น 3) ปัญหาจากภาครัฐ คือ การขาดการสนับสนุนที่ดีจากภาครัฐเท่าที่ควร สำหรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ผลกระทบด้านบวกทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรายได้ การประชาสัมพันธ์ชุมชน ส่วนผลกระทบด้านลบคือ อาจเกิดปัญหาด้านอาชญากรรม ยาเสพติด และโรคระบาด เป็นต้น แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านลวงเหนือคือ การพัฒนารูปแบบของโฮมสเตย์ และการสร้างแหล่งความรู้ชุมชน

สุรีย์รัตน์ กองวี (2550) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานในเขตพื้นที่เมืองเก่าจังหวัดลำพูน และพื้นที่ต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการ และวิธีการจัดการโบราณสถานของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และพระสงฆ์ ศึกษาวิเคราะห์ความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในการบริหารจัดการโบราณสถาน ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการและกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการโบราณสถาน และเพื่อระบุปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการโบราณสถาน

ผลการศึกษา พบว่า เมื่อเกิดปัญหาหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้นกับโบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลัก จะเข้าไปดาเนินการแก้ไขโดยวิธีการเข้าไปศึกษาว่าสภาพเดิมเป็นอย่างไร มีความเป็นมาอย่างไร และมีวิธีการที่จะบูรณะให้เกิดความมั่นคงอย่างไร หลังจากนั้นก็จะทำความเข้าใจร่วมกันกับประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และดาเนินการซ่อมแซม บูรณะ ซ่อมแซมให้มีสภาพคงเดิมมากที่สุด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย จังหวัดลาพูน ได้ดาเนินการออกสำรวจแหล่งโบราณสถานในจังหวัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อจัดทาระบบข้อมูลโบราณสถาน เพื่อหาแนวทางในการจัดการให้ถูกต้อง เหมาะสมต่อไป สานักงานวัฒนธรรมจังหวัดลาพูน ได้จัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น และจัดให้มีอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมขึ้น เพื่อทาหน้าที่ในการเฝ้าระวัง ป้องกันภัยที่เกิดขึ้นกับโบราณสถาน สานักงานโยธาธิการและ ผังเมือง จังหวัดลาพูน ได้ดำเนินการกำหนดพื้นที่เมืองเก่าลำพูนขึ้น แต่ในส่วนของพื้นที่อำเภอป่าซางนั้นยังไม่ได้กำหนด และยังได้ดาเนินการจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดลำพูนขึ้น หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดลำพูน

ได้ดำเนินงานด้านการรวบรวมข้อมูลแหล่งโบราณสถานในจังหวัด เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เฝ้าระวังดูแลโบราณสถาน และออกสำรวจโบราณสถาน เป็นต้น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภาระหน้าที่ในการดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ และหอจดหมายเหตุ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในการประสานแจ้งเหตุการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นกับโบราณสถานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดำเนินงานแก้ไข อีกทั้งให้การสนับสนุนเงินงบประมาณในการขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน เป็นต้น

สำหรับโบราณสถานในวัด กรณีมีการซ่อมแซม ก่อสร้าง และบูรณะโบราณสถานวัดบางแห่งจะจัดให้มีการประชุมชาวบ้าน เพื่อหาแนวทางในการจัดการร่วมกัน หรือถ้าเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นกับโบราณสถาน เช่น แตกร้าว ถล่ม ทางวัดจะเข้าแจ้งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาดำเนินการแก้ไขทันที ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทางวัดก็จะดำเนินการซ่อม แซมเอง นอกจากนี้หน่วยงานเอกชน ได้แก่ เครือข่ายชุมชนจังหวัดลำพูน ซึ่งมีเครือข่ายศิลปะวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน ที่ทาหน้าที่ในการอนุรักษ์ ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมกลุ่ม เพื่อร่วมกันดูแลโบราณสถาน และพัฒนาโบราณสถานในชุมชน และบริษัทเฌอกรีน เป็นบริษัทที่รับจ้างขุดค้น ขุดแต่ง บูรณะ และศึกษาด้านโบราณคดี ก่อนดาเนินการบูรณะโบราณสถาน ทางบริษัทจะชี้แจงการดำเนินงานให้ประชาชนเข้าใจก่อน หลังจากนั้นทางบริษัทก็จะดำเนินการขุดค้น ขุดแต่ง และศึกษาวิเคราะห์ด้านโบราณคดีต่อไป

ผลการศึกษาความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการโบราณสถานของประชาชน พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจาก การดาเนินการในด้านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานราชการ เพื่อให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ และจัดการต่อโบราณสถานมีน้อยมาก และไม่มีความต่อเนื่อง

กระบวนการและกลไกต่าง ๆ ที่ภาครัฐ ภาคเอกชน จัดทาขึ้นเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโบราณสถานอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจาก การดำเนินงานในการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจากัด การประชุม อบรม และสัมมนาส่วนใหญ่จะเชิญเพียงแกนนำประชาชน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชนเท่านั้น ขณะเดียวกันภายหลังที่จังหวัดลำพูนได้เริ่มดำเนินงานโครงการมรดกโลกเมืองลำพูนขึ้น ทางหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรภาคประชาชน จังหวัดลำพูนเริ่มตระหนัก ส่งเสริม และปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และจัดการ

โบราณสถานมากขึ้น เช่น ออกสำรวจแหล่งโบราณสถาน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในการขุดค้น ขุดแต่งโบราณสถาน เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการโบราณสถาน ได้แก่ ประชาชนมองว่าตนเองไม่มีความรู้ในการบริหารจัดการโบราณสถาน จึงไม่กล้าเข้าไปมีส่วนร่วม มองว่าไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง อีกทั้งประชาชนยังขาดจิตสานึกในการอนุรักษ์ หวงแหนโบราณสถาน และการดำเนินงานจัดการโบราณสถานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง เป็นต้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

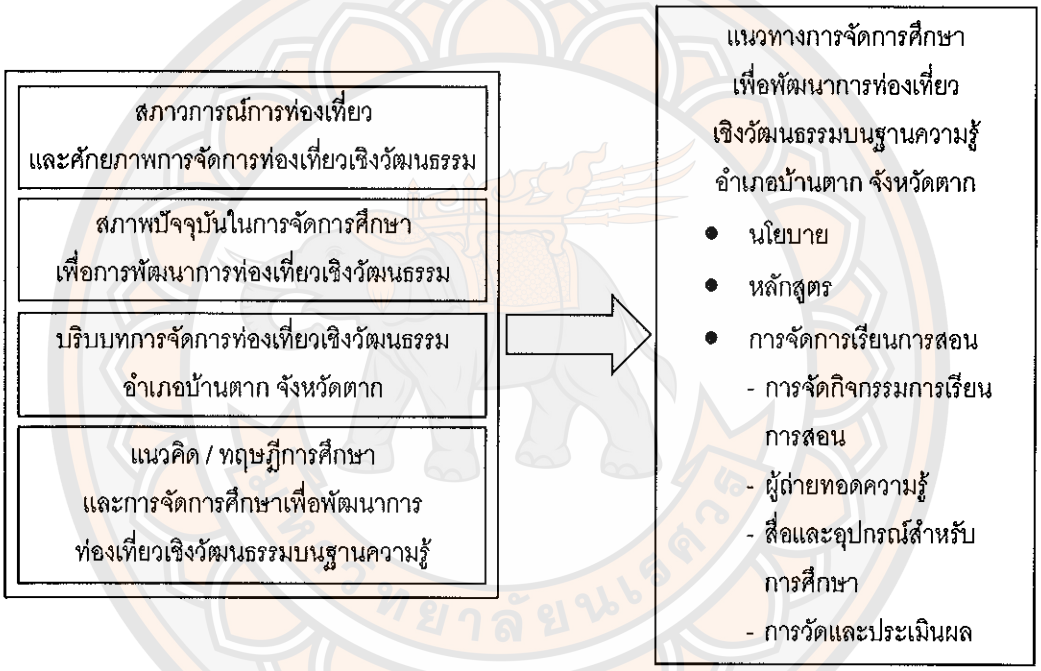

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีหลักในการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก และเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก และเพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บนฐานความรู้ ของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในพื้นที่ของอำเภอบ้านตาก ได้แก่ ตำบลตากออก จำนวน 15 หมู่บ้าน ตำบลสมอโคน จำนวน 9 หมู่บ้าน ตำบลแม่สลิด จำนวน 13 หมู่บ้าน ตำบลตากตก จำนวน 11 หมู่บ้าน ตำบลเกาะตะเภา จำนวน 10 หมู่บ้าน ตำบลทุ่งกระเชาะ จำนวน 12 หมู่บ้าน ตำบลท้องฟ้า จำนวน 9 หมู่บ้าน

หลักเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ โดยการสำรวจพื้นที่สำหรับการทำวิจัยและการเก็บข้อมูล มีดังนี้

1. เป็นพื้นที่ ๆ มีวิถีการท่องเที่ยวที่ต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิม

2. เป็นพื้นที่ ๆ ตั้งอยู่บนเส้นทางการท่องเที่ยวหลักของจังหวัดตาก มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเป็นประจำ มีการดำเนินการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

3. เป็นพื้นที่ ๆ ที่เปิดเป็นทางการให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปว่าเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยมีร่องรอยทางประวัติศาสตร์และร่องรอยทางวัฒนธรรมประเพณีหลงเหลืออยู่

4. เป็นชุมชนที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดตาก มีผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทในการนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน และเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยว

แหล่งข้อมูลในการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้มี 4 กลุ่มในพื้นที่ 7 ตำบล โดยผู้วิจัยได้ทำการลงสำรวจพื้นที่และได้แบ่งกลุ่มของแหล่งข้อมูล ซึ่งเก็บข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องที่เกี่ยวข้องนี้ ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ประชาชนในชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ผู้รู้ภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้าน โดยเลือกจากตำบลละ 5 คน รวม 7 ตำบล เป็นจำนวน 35 คน โดยมีเงื่อนไขของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และเป็นผู้ที่สามารถสื่อสารภาษาไทยและภาษาถิ่นได้

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชน จำนวน 20 คน โดยเลือกจากนักท่องเที่ยวได้เข้าสู่หมู่บ้านในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูล

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว คือ ภาครัฐ ได้แก่ การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ได้แก่ มัคคุเทศก์บริษัทนำเที่ยวในจังหวัดตาก สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดตาก ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 คน

กลุ่มที่ 4 ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการจัดการศึกษา คือ ภาครัฐ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาระดับอาชีว ศึกษา ผู้บริหารการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 คน

ซึ่งผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้รวมทั้ง 4 กลุ่ม ดังกล่าวข้างต้นทั้งสิ้น 75 คน

ตาราง 7 กรอบเครื่องมือการดำเนินงานวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย	วิธีดำเนินการวิจัย	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล
1. เพื่อศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	1. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม 2. การสำรวจ 3. การสัมภาษณ์เชิงลึก 4. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร	1. แบบบันทึกการสังเกต 2. แบบสำรวจ 3. แนวคำถามในการสัมภาษณ์ 4.แบบบันทึกข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร	1.วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในข้อ 1 ประกอบกับข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ แล้วสรุปผลเชิงพรรณนา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	1.การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม 2. การสำรวจ 3. การสัมภาษณ์เชิงลึก 4.การจัดประชุมกลุ่ม 5.การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร	1. แบบบันทึกการสังเกต 2. แบบสำรวจ 3. แนวคำถามในการสัมภาษณ์ 4. แบบบันทึกการประชุม 5.แบบบันทึกข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร	1.วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการจัดการศึกษา 2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในข้อ 1 ประกอบกับข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีการจัดการศึกษา แล้วสรุปผลเชิงพรรณนา

ตาราง 7 (ต่อ)

วัตถุประสงค์การวิจัย	วิธีดำเนินการวิจัย	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล
3. เพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	1.การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม 2.การสัมภาษณ์เชิงลึก 3.การจัดประชุมกลุ่ม 4. เทคนิคการวิเคราะห์ 5.กระบวนการจัดการ	1.แบบบันทึกการสังเกต 2.แบบสัมภาษณ์ 3.แบบบันทึกการประชุม 4.เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT	ผลการวิจัยใน วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และวัตถุประสงค์ที่ 2 นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการจัดประชุมในพื้นที่วิจัยเพื่อตรวจสอบข้อมูลองค์ความรู้ และร่วมกันวิเคราะห์ หาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบบันทึกข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษานโยบายการจัดการศึกษาและแนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการศึกษาและสำรวจข้อมูลจากหนังสือ เอกสารประเภทสิ่งพิมพ์กับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (Documentary research) ที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางประกอบการศึกษาขั้นต้นและเป็นกรอบ (Frame) อย่างไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมเนื้อหามากที่สุดในประเด็นต่าง ๆ สำหรับไว้ใช้ตั้งคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. แบบบันทึกการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ที่สร้างขึ้นและประกอบด้วยข้อความที่ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก รวมถึงสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

3. แบบสำรวจข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรมในรอบปี ของชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ประเด็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

4. แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ของประชาชนในชุมชน ผู้นำชุมชน นักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ

5. แบบบันทึกการประชุม การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) เพื่อรวบรวมข้อมูลให้ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดประชุมประเด็นแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และนำข้อมูลกลับคืนสู่ชุมชน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)ดังนี้

1. **การศึกษาเอกสาร** (Documentary Study) โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากการศึกษาหนังสือ เอกสาร งานวิจัย ตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และสืบค้นข้อมูล ทางเวบไซด์ บทความ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ที่เกี่ยวข้องโดยมีเนื้อหาหรือมีแนวคิดเกี่ยวข้องกับงานวิจัย จากนั้นนำมาสังเคราะห์จัดหมวดหมู่ เพื่อเชื่อมโยงสู่การวิเคราะห์ผลการวิจัย

2. **การศึกษาภาคสนาม** (Field Study) เป็นการเข้าไปศึกษาข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวของผู้วิจัยเองโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

2.1 การสำรวจ (Survey) โดยสำรวจพื้นที่วิจัย 7 ตำบล ในสถานการณ์การท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวกิจกรรมทางการท่องเที่ยว การประกอบประเพณี พิธีกรรมในวันสำคัญตามปฏิทินของหมู่บ้าน

2.2 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกต 2 วิธี คือการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การเดินขึ้นธาตุ การให้บริการการประกอบพิธีกรรม การต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เป็นการสังเกตเชิงสำรวจ (Survey) โดยผู้วิจัยจดบันทึกสถานการณ์การท่องเที่ยวและการดำเนินงานทางการท่องเที่ยวของชุมชน

3. **การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ** (Information Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้ให้สัมภาษณ์ในลักษณะเป็นการพูดคุยโดยไม่มีลักษณะของการตั้งคำถาม โดยสัมภาษณ์ ประชากรในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางด้านการศึกษา ผู้นำที่ชุมชนให้ความนับถือ สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดตาก ทำให้บรรยากาศในการสัมภาษณ์เป็นกันเองโดยข้อมูลที่ต้องการนำไปสู่ข้อมูลประเด็นหลัก เช่น การจัดการศึกษาให้ความรู้ในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ การดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว การประกอบพิธีกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้าน ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

4. **การจัดประชุม** เมื่อได้ข้อมูลผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูลนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และนำเสนอผลการวิเคราะห์อีกครั้งต่อที่ประชุมเพื่อให้ที่ประชุมได้ร่วมกันวิเคราะห์ (Analysis) และวิพากษ์ (Dialectic) ร่วมกันเพื่อให้ได้แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินขั้นตอนการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์สภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ สำรวจภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมของชุมชน จากการสำรวจชุมชน เก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยร่วมสังเกต พฤติกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมประเพณี พิธีกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่ 1 ได้แก่ ประชาชนในชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ผู้รู้ภูมิปัญญาและปราชญ์ชาวบ้าน โดยเลือกจากตำบลละ 5 คน รวม 7 ตำบล เป็นจำนวน 35 คน ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่ 2 ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชน จำนวน 20 คน โดยเลือกจากนักท่องเที่ยวได้เข้าสู่หมู่บ้านในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูล และ กลุ่มที่ 3 ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว คือ ภาครัฐ ได้แก่ การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ได้แก่ มัคคุเทศก์ บริษัทนำเที่ยวในจังหวัดตาก สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดตาก ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 คน และได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งงานวิจัยและสถิติที่เกี่ยวข้อง สิ่งพิมพ์ทางวิชาการ ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิคส์ ประกอบการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่ เกิดขึ้นเพื่อทราบถึงพัฒนาการทางการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวของชุมชนจากนั้นนำข้อมูลไปศึกษาต่อในส่วนของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานความรู้

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ สำรวจภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

สภาพแวดล้อมของชุมชนด้านการศึกษา จากการสำรวจสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา เก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยร่วมสังเกตการทำกิจกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่ 3 ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว คือ ภาครัฐ ได้แก่ การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ได้แก่ มัคคุเทศก์บริษัทนำเที่ยวในจังหวัดตาก สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดตาก ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 คน และดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่ 4 ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการจัดการศึกษา คือ ภาครัฐ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาระดับอาชีว ศึกษา ผู้บริหารการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร รวมทั้งสิ้นจำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยนำผลการวิจัยใน ขั้นตอนที่ 1 และ ขั้นตอนที่ 2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาเป็นกรอบในการยกร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จากนั้นผู้วิจัยนำร่างแนวทางเสนอให้กับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปดำเนินการปรับปรุง แก้ไขเป็นร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

นำร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ไปตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการจัดการศึกษา โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) ระหว่างกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวน 2 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้และข้อเสนอแนะปรับปรุง ของร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

การตรวจสอบข้อมูล

ในการดำเนินงานวิจัยในเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีความยืดหยุ่นสูง ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ และเกิดความไว้วางใจในคุณภาพของงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงต้องใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำวิธีการตรวจสอบข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Method) ซึ่งกระทำได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) เป็นการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลในด้านเวลา สถานที่ และบุคคล เพื่อพิจารณาว่า ถ้าเก็บข้อมูลต่างเวลาต่างสถานที่ และผู้ให้ข้อมูลต่างคนจะยังได้ข้อมูลเหมือนเดิมหรือไม่

2. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลว่าถ้าเปลี่ยนผู้เก็บข้อมูลเป็นผู้ช่วยผู้วิจัยรวม 3 คนแล้ว ข้อมูลที่ได้ควรจะตรงกัน

3. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บข้อมูล 3 วิธีที่ต่างกันแล้วจะได้ผลเหมือนเดิม ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการใช้เอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาสรุปผลการวิจัย พร้อมอภิปรายผลเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการนำเสนอรายงานการวิจัยครั้งนี้ใช้โดยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Approach) เป็นหลัก

1. การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในกลุ่มที่ 1 ได้แก่ ประชาชนในชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ผู้รู้ภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้าน โดยเลือกจากตำบลละ 5 คน รวม 7 ตำบล เป็นจำนวน 35 คน ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่ 2 ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชน จำนวน 20 คน โดยเลือกจากนักท่องเที่ยวได้เข้าสู่หมู่บ้านในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูล และ กลุ่มที่ 3 ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว คือ ภาครัฐ ได้แก่ การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ได้แก่ มัคคุเทศก์บริษัทนำเที่ยวในจังหวัดตาก สมาชิกเครือข่าย

การท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดตาก ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 คน และได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งงานวิจัยและสถิติที่เกี่ยวข้อง สิ่งพิมพ์ทางวิชาการ ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิคส์ประกอบการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่ เกิดขึ้นเพื่อทราบถึงพัฒนาการทางการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการสรุปเชิงพรรณนา

2. การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ สำรวจภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมของชุมชนด้านการศึกษาจากการสำรวจสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา เก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยร่วมสังเกตการทำกิจกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่ 3 ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว คือ ภาครัฐ ได้แก่ การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ได้แก่ มัคคุเทศก์บริษัทนำเที่ยวในจังหวัดตาก สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดตาก ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 คน และดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่ 4 ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการจัดการศึกษา คือ ภาครัฐ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา ผู้บริหารการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 คน นำมาวิเคราะห์เชื่อโยงกับแนวคิดเรื่องแนวทางการจัดการศึกษา และการใช้เทคนิคการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) เพื่อแสดงให้เห็นว่าปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่สามารถนำมาจับคู่ เพื่อให้สอดคล้องกับปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสและอุปสรรค และนำข้อมูลจากวัตถุประสงค์ที่ 1 มาเชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้ในวัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์ทำการสรุปผลเชิงพรรณนา

3. การวิเคราะห์ข้อมูลในวัตถุประสงค์ ที่ 3 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ผู้วิจัยนำข้อมูลจากผลการศึกษาตาม ขั้นตอนที่ 1 และ 2 มายกร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก นำเสนอให้ให้กับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปดำเนินการปรับปรุง แก้ไขเป็นร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก นำไปตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการจัด

การศึกษา โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) ระหว่างกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวน 2 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้และข้อเสนอแนะปรับปรุง ของร่างแนวทางการจัดการศึกษาพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการสรุปผลเชิงพรรณารูปแบบของแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

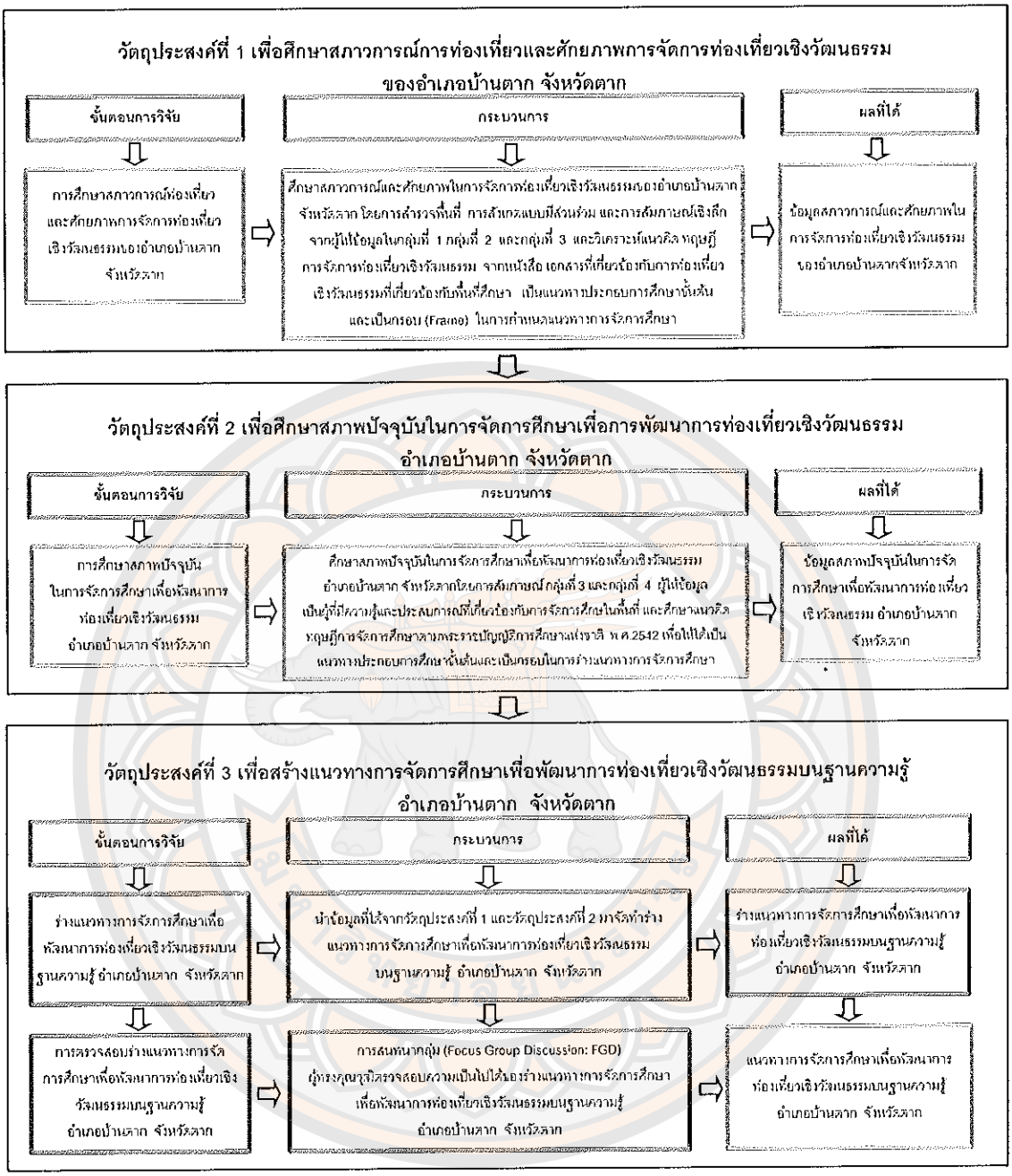

ภาพ 2 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก และเพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยในบทที่ 4 นี้ เป็นการวิเคราะห์ผลของสภาวการณ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตากและสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก สามารถรายงานผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

จากการศึกษาสภาวการณ์ท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก โดยครอบคลุมองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการมีส่วนร่วม พบว่า

1. **ด้านพื้นที่** คือ การดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะหรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น รวมทั้งต้องมีปัจจัยอื่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะภูมิทัศน์ ความสะดวก ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพของเส้นทาง ฤดูกาล ระยะทางจากจุด ศูนย์กลางการท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาและได้ผลจากการศึกษาสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับด้านพื้นที่ ดังนี้

1.1 **ความเป็นเอกลักษณ์** พบว่าอำเภอบ้านตากนั้น มีความโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุต่าง ๆ โดยสถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตอำเภอบ้านตากจะเกิดขึ้นจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และ ความเชื่อ ความศรัทธา ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ได้พบรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ว่าเดิมอำเภอบ้านตากเป็นที่ตั้งของจังหวัดตาก ตั้งแต่อดีต ก่อนกรุงสุโขทัย มีคนไทยอพยพมาตั้งถิ่นฐานสร้างเมือง โดยมีพระเจ้าสักดำเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ในสมัย ปีพุทธศักราช 560 ปรากฏใน

พงศาวดารเหนือได้กล่าวว่า ในสมัยพระเจ้าสักดำนั้น เมืองตากได้มีการค้าขายกับเมืองอินเดียด้วย หลังจากนั้นเมืองตากก็ถูกปล่อยร้าง ต่อมาสมัยพระนางจามเทวีได้เสด็จทางชลมารคผ่านมาถึงชายฝั่งย่านบ้านตาก พระนางจามเทวีได้ขึ้นไปสำรวจบนฝั่งน้ำก็พบร่องรอยของกำแพงเมืองเก่าๆ ถูกทิ้งร้าง พระนางจามเทวีจึงโปรดให้สร้างเป็นบ้านเมืองขึ้นมาใหม่ และให้ชื่อว่า เมืองตาก ในสมัยกรุงสุโขทัย ประมาณปีพุทธศักราช 1800 เมืองตากนั้นเคยมีบทบาทจนมีชื่อเสียงปรากฏแต่นั้นมา แต่เนื่องด้วยเป็นสมรภูมิในการทำยุทธหัตถี ระหว่างพ่อขุนรามคำแหง กับขุนสามชน เมื่อปี พ.ศ. 1805 ซึ่งขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดได้ยกทัพมาประชิดเมืองตาก ซึ่งเป็นเมืองชายแดนของกรุงสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทรงจัดกองทัพออกไปรบ โดยมีพระราชโอรสองค์เล็กซึ่งมีพระชนมายุได้ 19 พรรษา ติดตามไปด้วย กองทัพ ทั้งสองฝ่ายปะทะกันที่บริเวณเชิงดอยนอกเมืองตากประมาณ กิโลเมตรเศษ ราชโอรสองค์เล็กได้ทรงชนช้าง กับขุนสามชนกระทำยุทธหัตถีกัน ขุนสามชนสู้ไม่ได้แตกพ่ายไป ต่อมาภายหลังทรงพระนามว่า "พ่อขุนรามคำแหงมหาราช" และได้โปรดสร้างเจดีย์ขึ้นเป็นที่ระลึกถึงชัยชนะในการทำยุทธหัตถีครั้งนั้น องค์หนึ่งเป็นศิลปแบบสุโขทัย ซึ่งเจดีย์ยุทธหัตถีนี้อยู่ที่วัดพระบรมธาตุ อำเภอบ้านตาก ห่างจากตัวเมืองไปทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงราว 31 กิโลเมตร ได้ทรงจารึกเหตุการณ์ไว้ในศิลาจารึกเป็นหลักฐานจนบัดนี้

หลักศิลาจารึก หลักที่ 1 สมัยกรุงสุโขทัย มีตอนหนึ่งซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวการทำยุทธหัตถีไว้ว่า

> "พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเสือง พี่กูชื่อบานเมือง ตูมีพี่น้องท้องเดียวห้าคน ผู้ชายสาม ผู้หญิงสอง พี่เผื่อผู้อ้ายตายจากเผื่อตั้งแต่ยังเล็กเมื่อกูขึ้นใหญ่ได้สิบเก้าเข้า ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดมาท่เมืองตาก พ่อกูไปรบขุนสามชนหัวท้าย ขุนสามชนขับมาทางหัวขวา ขุนสามชนเกลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใส พ่อกูหนีหญ่ายพายจะแจ กูบ่หนี กูขี่ช้างเบกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อช้างด้วยขุนสามชน ตนกูพุ่งช้าง ขุนสามชนตัวชื่อมาสเมืองแพ้ ขุนสามชนฟ่ายหนี พ่อกูจึ่งขึ้นชื่อกูชื่อพระรามคำแหง เมื่อกูพุ่งช้างขุนสามชน"

เรื่องราวตอนนี้ปรากฏพระนามต่อมา เมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์ว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติจึงได้สร้างพระเจดีย์ (ชาวบ้านเรียกพระปรางค์)

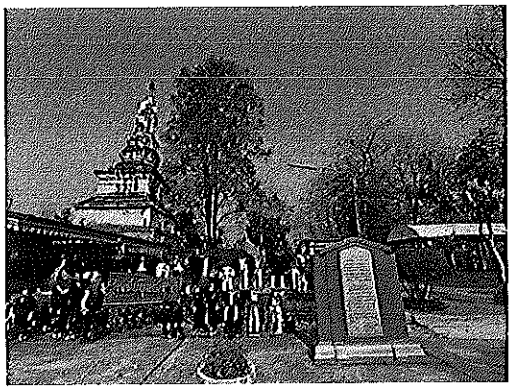

ภาพ 3 เจดีย์ยุทธหัตถีในปัจจุบัน

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้น อำเภอบ้านตากถูกสันนิษฐานว่าคือตัวเมืองตากเดิม เป็นเมืองหน้าด่านสำหรับป้องกันข้าศึกศัตรูมาแต่ดึกดำบรรพ์ ตั้งอยู่บนดอยเล็ก ๆ ลูกหนึ่ง ปัจจุบันคือบ้านท่าพระธาตุ หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะตะเภา อยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำปิง ต่อมาสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา แห่งกรุงศรีอยุธยา ได้ย้ายเมืองตากจากที่เดิมมาอยู่ที่ตำบลป่ามะม่วง อำเภอเมืองตาก และในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศล้านภาลัย แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ย้ายเมืองตากไปอยู่ที่ตำบลระแหง อำเภอเมืองตาก ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นที่ตั้งตัวจังหวัดตากในปัจจุบันนี้ หลังจากที่ได้ย้ายเมืองตากไปตั้งใหม่แล้ว ไม่อาจจะทราบได้ว่าสภาพของเมืองตากเดิมจะมีฐานะเป็นอำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้าน แต่พอจะมีหลักฐานว่าที่ว่าการอำเภอบ้านตาก ได้ตั้งขึ้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ในท้องที่หมู่ที่ 8 ตำบลตากตก ในปีพุทธศักราช 2438 – 2440 โดยมีหลวงพรมสุภา (นายโต กาญจนสูต) เป็นนายอำเภอคนแรก ดังคำให้สัมภาษณ์ของปราชญ์ชาวบ้านตำบลเกาะตะเภา

เมื่อก่อนนั้นอำเภอบ้านตากเดิมแล้วเป็นที่ตั้งของจังหวัดตาก ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านสำหรับป้องกันข้าศึกศัตรู บ้านตากตั้งอยู่บนพื้นที่ดอยเล็กๆ ลูกหนึ่ง ปัจจุบันคือบ้านท่าพระธาตุ หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะตะเภา อยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำปิง ต่อมาสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา แห่งกรุงศรีอยุธยา ได้ย้ายเมืองตากจากที่เดิมบ้านตากเรา ไปอยู่ที่ตำบล ป่ามะม่วง อำเภอเมืองตาก ตรงฝั่งทางศาลหลักเมืองเก่านั่นแหละ และในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศล้านภาลัย แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ย้ายเมืองตากไปอยู่ที่ตำบลระแหง ข้ามฝั่ง ข้ามสะพานมาตรงอำเภอเมืองตาก ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นที่ตั้งตัวจังหวัดตากในปัจจุบันนี้

(คนที่ 1, ปราชญ์ชาวบ้านตำบลเกาะตะเภา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2561)

1.2 **อาณาเขตติดต่อ** พื้นที่อำเภอบ้านตากนั้นตั้งอยู่ทางตอนกลางของจังหวัดตาก มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอสามเงา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเถิน (จังหวัดลำปาง) และอำเภอบ้านด่านลานหอย (จังหวัดสุโขทัย)

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองตาก

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอแม่ระมาด

อำเภอบ้านตากแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 7 ตำบล 79 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ตากออก (Tak Ok)	15	หมู่บ้าน
2. สมอโคน (Samo Khon)	9	หมู่บ้าน
3. แม่สลิด (Mae Salit)	13	หมู่บ้าน
4. ตากตก (Tak Tok)	11	หมู่บ้าน
5. เกาะตะเภา (Ko Taphao)	10	หมู่บ้าน
6. ทุ่งกระเชาะ (Thung Kracho)	12	หมู่บ้าน
7.ท้องฟ้า (Thong Fa)	9	หมู่บ้าน

ซึ่งอำเภอบ้านตากเสมือนเป็นเส้นทางผ่านถนนสายเอเชียขึ้นไปยังภาคเหนือจากกรุงเทพมหานคร ไปยังจังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้หลายคนรู้จักจังหวัดตากในฐานะจังหวัดทางผ่าน

อำเภอบ้านตากเป็นแค่ทางผ่านที่หลายคนรู้จักจังหวัดตาก ก็เพราะผ่านมาทางนี้ รู้จักกันว่าเป็นจังหวัดที่มีสมเด็จพระเจ้าตาก มีศาลสมเด็จ ใครจะขึ้นเหนือ ไปลำปาง ไปเชียงใหม่ก็ต้องผ่านทางนี้ เมื่อก่อนยังไม่มีถนนสายนอก คนเขาก็ได้ขับผ่านเข้ามาในตัวอำเภอบ้านตากแวะพักรถพักคนกันบ้าง แต่ตอนนี้มีถนนสายนอกขับตรงยาวไปเลย ยิ่งทำให้บ้านตากเป็นแค่อำเภอเล็ก ๆ ที่เป็นแค่ทางผ่านเท่านั้น"

(คนที่ 2, ชาวบ้านอำเภอบ้านตาก, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2561)

ภาพ 4 เส้นทางถนนสายเอเชีย มุ่งหน้าจังหวัดลำปาง เชียงใหม่ ซึ่งต้องผ่านเขตอำเภอบ้านตาก

1.3 **ลักษณะภูมิทัศน์** อำเภอบ้านตากนั้นมีภูมิทัศน์ที่น่าดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอบ้านตากคือ มีแม่น้ำปิงไหลผ่านกลางอำเภอ ทำให้แบ่งพื้นที่ออกเป็นฝั่งตากตก และตากออก จึงทำให้มีสภาพภูมิอากาศที่เย็นสบาย และเมื่อมองจากด้านฝั่งตากออกไป ยังฝั่งตากตกจะเห็นภูเขาที่มีลักษณะเป็นวิวที่สวยงาม เป็นที่ประทับใจของผู้มาเยือน อีกทั้งการเดินทางสะดวกสบาย หากเดินทางจากกรุงเทพมหานคร มุ่งหน้าสู่ภาคเหนือ อำเภอบ้านตากจะอยู่เส้นทางหลักถนนสายเอเชีย

บ้านตากเฮานี่ดีหนา โดดเด่นตรงที่มีแม่น้ำปิงไหลผ่านนี่หล่ะกะ ทำให้อากาศดี คนบ้านตากเฮาก็ได้ใช้ชีวิตริมฝั่งแม่น้ำปิงบ้านเรือนก็ได้อาศัยน้ำปิงอยู่กินนี่แหละ หน้าร้อนก็พอได้ลงเล่นน้ำกัน ยามเช้าหรือหน้าหนาวก็มองเห็นหมอกตรงยอดดอยมองไปทางฝั่งตากตกบรรยากาศมันดีนะ สบายใจดี ให้ไปอยู่ที่อื่นก็บ่ฮู้จะมีวิวสวย ๆ อากาศดี ๆ ให้ได้ชมแบบบ้านเฮานี้กะบ่ฮู้เนาะ

(คนที่ 2, ชาวบ้านตำบลตากออก, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2560)

ความโดดเด่นของอำเภอบ้านตากก็น่าจะเป็นตรงที่มีแม่น้ำปิงไหลผ่านกลางอำเภอนี่แหละ มีสะพานข้ามแม่น้ำ สมัยก่อนเป็นสะพานไม้แต่ตอนนี้เป็นสะพานปูนแล้ว เวลาขับรถข้ามสะพานนะ จะมองเห็นภูเขาเขียวๆสลับไปมา มีแม่น้ำอยู่ข้างหน้าด้านหลังก็เป็นภูเขา มองไปวิวทิวทัศน์สวยงาม ยามเย็นชาวบ้านก็มาเล่นน้ำปิงกัน อากาศเย็นสบาย สงบเงียบไม่ต้องคิดอะไรมาก ลุงว่าบ้านเรานี่แหละสุขกายสบายใจที่สุดแล้ว"

(คนที่ 3, ชาวบ้านตำบลตากออก, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2560)

ภาพ 5 สะพานข้ามแม่น้ำปิง ตากออก-ตากตก

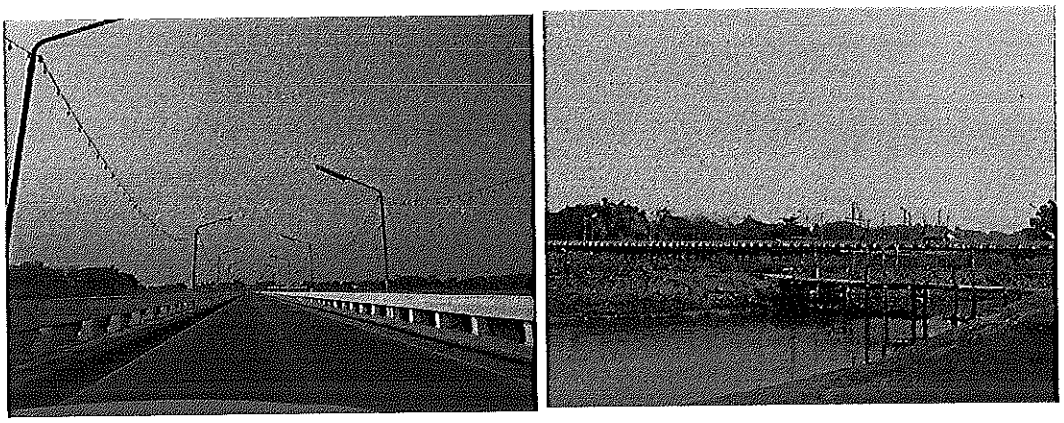

ภาพ 6 สะพานข้ามฝั่งตำบลตากออกและตำบลตากตก

1.4 **สถานที่สำคัญ** ความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์โบราณวัตถุ สถานที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ในอำเภอบ้านตากมีโบราณสถานที่สำคัญ ประกอบด้วย

1.4.1 **วัดพระบรมธาตุ** อยู่ที่ ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง เดิมวัดแห่งนี้เป็นเมืองตากเก่า ก่อนที่จะมีการย้ายตัวเมืองไปอยู่ที่ ตำบลระแหง ตัวเมืองตากในปัจจุบัน ห่างไปทางทิศใต้ประมาณ 30 กิโลเมตร เป็นวัดที่เก่าแก่สวยงามที่สุดในจังหวัดตาก เจดีย์พระบรมธาตุที่เห็นในปัจจุบันนี้ เป็นเจดีย์รูปทรงแปดเหลี่ยม สูงประมาณ 20 เมตร อันมีประวัติยาวนานตั้งแต่สมัย พระนางจามเทวี ล่องเรือเสด็จไปเมืองลำพูน หยุดพักบริเวณแห่งนี้ พบว่าเป็นเมืองร้าง จึงได้สั่งให้มีการฟื้นฟูบูรณะเมืองแห่งนี้ จนกลายเป็นชุมชนเมืองตาก วัดพระบรมธาตุบ้านตาก ยังปรากฏในศิลาจารึของพ่อขุนรามคำแหง ที่ทรงกระทำยุทธหัตถีชนะศึกเจ้าเมืองฉอด บนเนินเขาใกล้กับพระบรมธาตุ ประมาณ 500 เมตร ตามตำนานพระเจ้าเลียบโลก ซึ่งเขียนเป็นภาษาเหนือ กล่าวไว้ว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จโปรดสัตว์ล่องมาตามลำน้ำปิง พระองค์ได้เสด็จมายัง ดอยมะหิยังกะ ในเขตตัวเมืองตาก ตรัสกับพระอานนท์ว่า สถานที่นี้เป็นสถานที่สำราญ ร่มรื่น หากเราตถาคตปรินิพพานแล้วให้นำอัฐิและเกศากลับมายังดอยมะหิยังกะ ภายหลังจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน พระอรหันต์ทั้ง 4 ได้นำพระบรมสาริกธาตุของพระองค์ พร้อมด้วยเกศาอีก 4 องค์ มาประดิษฐานยังดอยมะหิยังกะ แล้วก่อเจดีย์รูปทรงสี่เหลี่ยมแล้ว นำพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้ในพระเจดีย์ เพื่อเป็นที่สักการบูชาของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ต่อมา พระครูพิทักษ์พระบรมธาตุ (ทองอยู่) ได้ไปนมัสการพระธาตุชเวดากอง ณ กรุงย่างกุ้ง ประเทศพม่า ท่านจึงได้จำมาก่อสร้างองค์พระเจดีย์ เหมือนเจดีย์ชเวดากองล้อมคลุมองค์เก่าไว้ ปิดทองสวยงาม

จากคำกล่าวขานของชาวบ้านและข้อความประวัติที่ได้ปรากฏอยู่ในบริเวณวัดพระบรมธาตุ พระครูพิทักษ์บรมธาตุ (พาน) เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุบ้านตาก ได้บันทึกไว้ว่า ประวัติของหลวงพ่อทันใจ วัดพระบรมธาตุบ้านตากว่า ตั้งแต่สมัยที่ท่านเป็นพระลูกวัด พระครูบาตา อดีตเจ้าอาวาสองค์ก่อน ได้ปรึกษากับศรัทธาญาติโยมว่า มีความประสงค์จะสร้างพระพุทธรูปขึ้นสัก 1 องค์ และศรัทธาญาติโยมได้พร้อมใจร่วมกันนุ่งขาว ห่มขาว เริ่มก่อพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนปางมารวิชัย หน้าตัก 32 นิ้ว และลงรักปิดทองคำเปลว ก่อนประกอบพิธีพุทธาภิเษก 1 วัน กับ 1 คืน เสร็จพอดี โดยคณะศรัทธาได้ตั้งชื่อว่า "พระเจ้าทันใจ" เพราะทำเสร็จเร็วทันใจ ต่อมามีญาติโยมได้มาตั้งจิตอธิษฐาน ขออะไรก็ได้สมความปรารถนา ทุกสิ่งทุกประการ นับเวลาจนปัจจุบันประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว จึงเป็นที่ศรัทธาของชาวบ้านและคนทั่วไป ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ ณ วัดพระบรมธาตุ นี้ เห็นความศรัทธาของชาวพุทธที่ได้มาสักการะองค์พระบรมธาตุและหลวงพ่อทันใจในช่วงวันหยุดหรือเทศกาลเกี่ยวกับพุทธศาสนา จะมีนักท่องเที่ยวมาสักการะมากเป็นพิเศษ แต่ในช่วงวันหยุด เสาร์ อาทิตย์ ปกติก็มีมาบ้างตลอดทั้งวันไม่หนาแน่น เท่าช่วงเทศกาล

> วัดพระบรมธาตุ หรือวัดหลวงพ่อทันใจ ที่เรารู้จักกันนี้ มีมานานแล้ว ได้แบบเจดีย์มาจากพม่า เมื่อก่อนไม่ใช่แบบนี้ แต่เอาทรงจากเจดีย์ชเวดากอง สวยๆของพม่ามาครอบเจดีย์องค์เดิมไว้ ทำไมคนถึงมาไหว้พระที่บ้านตากนั้น ก็น่าจะเป็นเพราะชาวบ้านเชื่อกันว่ามาขอเทพทันใจ สมหวังทันใจทุกคน แต่มาขอแล้วอย่าลืมไข่ต้มมาถวายด้วย จะเห็นว่าเสาร์อาทิตย์ หรือวันหยุดจะมีคนมาจากต่างจังหวัดบ้าง คนบ้านเราบ้างมาถวายไข่ต้มกัน คนละ ร้อยฟอง สองร้อยฟองก็ว่ากันไป สมัยก่อนเขาเชื่อกันว่าชาวจังหวัดชลบุรี อดีตข้าราชการครู หลังเกษียณ ได้ล้มป่วยลงอาการหนักมาก ได้เดินทางมาสักการะพระบรมธาตุ และอธิษฐานต่อองค์หลวงพ่อทันใจ ขอให้หายป่วยมีสุขภาพดีแข็งแรง จะกลับมาทอดกฐินที่วัดแห่งนี้ 15 ปี ปรากฏว่า เป็นจริงดั่งคำอธิษฐาน อาการเจ็บป่วยของนายทิพย์ทุเลาลงตามลำดับ และในปี พ.ศ. 2520 จึงมาทอดกฐินพร้อมคณะญาติชาวจังหวัดชลบุรี ต่อเนื่องจนครบ 15 ปี และต่อมาอีกเรื่อย ๆ จนกระทั่งนายทิพย์ได้ถึงแก่กรรม แต่ความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อทันใจยังคงแพร่กระจายเป็นที่ศรัทธาทั่วสารทิศ
>
> (คนที่ 1, ชาวบ้านตำบลเกาะตะเภา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2560)

เคยได้ยินว่าหลวงพ่อทันใจที่บ้านตากศักดิ์สิทธิ์มาก เลยพาครอบครัวมากราบไหว้ขอพรเพื่อเป็นสิริมงคล และที่นี่ก็มีเจดีย์ที่สวยงามมีรูปทรงเหมือนเจดีย์ชเวดากองของพม่าที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า อยากจะมากราบไหว้และบูชากลับไปที่บ้าน และการเดินทางมาที่นี่ก็ไปมาสะดวก ไม่ต้องไปไกลถึงพม่า

(คนที่ 4, นักท่องเที่ยว, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2560)

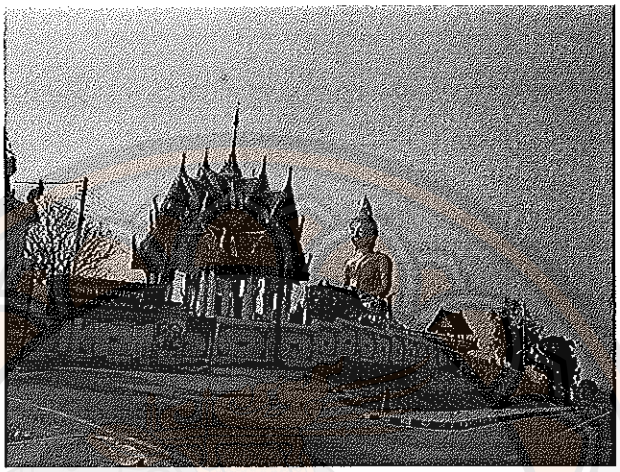

ภาพ 7 บริเวณทางเข้าและป้ายหน้าวัดพระบรมธาตุ อำเภอบ้านตากจังหวัดตาก

ภาพ 8 พระบรมธาตุ บริเวณวัดพระบรมธาตุอำเภอบ้านตาก

ภาพ 9 ป้ายบันทึกประวัติความเป็นมาวัดพระบรมธาตุ (หลวงพ่อทันใจ อำเภอบ้านตาก)

ภาพ 10 ภายในบริเวณโบสถ์ได้ประดิษฐานหลวงพ่อทันใจเพื่อให้ชาวบ้านได้กราบสักการะ

1.4.2 **เจดีย์ยุทธหัตถี** หรือ เจดีย์เฉลิมพระเกียรติพระเจ้ารามคำแหงมหาราช ชาวบ้านเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เจดีย์ชนช้าง ตั้งอยู่บนดอยช้าง ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก ดอยช้างเป็นเนินดินเล็ก ๆ อยู่ทางเหนือของดอยพระธาตุไปเล็กน้อย เจดีย์นี้เป็นโบราณสถาน สร้างในสมัยสุโขทัยมีอายุราว 700 ปีเศษ องค์เจดีย์ยุทธหัตถีอยู่เยื้องกับวัดพระบรมธาตุประมาณ 200 เมตร ลักษณะของเจดีย์ยุทธหัตถีเป็นศิลปะแบบสุโขทัย ก่ออิฐถือปูนฐานกว้าง 12 เมตร เรือนธาตุรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมขึ้นไป สูง 16 เมตร เหนือเรือนธาตุทำเป็นลำสี่เหลี่ยมย่อมุมตลอดถึงยอดเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ บนยอดประดับฉัตร ซึ่งนักโบราณคดี กรมศิลปากร ได้พิจารณาว่าพระเจดีย์องค์นี้มีรูปลักษณะ ทรงดอกบัวตูม มีลักษณะเหมือนกับพระเจดีย์องค์กลางที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว เมือง

ศรีสัชนาลัย อันเป็นเมืองลูกหลวงของกรุงสุโขทัย ที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชเคยปกครองมาก่อนขึ้นครองกรุงสุโขทัยทุกประการจึงสันนิษฐานว่าพระเจดีย์ยุทธหัตถีที่เมืองตากเก่านี้ เป็นพระเจดีย์ที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงชัยชนะครั้งที่ทรงกระทำยุทธหัตถีชนะขุนสามชน มีร่องรอยการซ่อมแซมตลอดมา แต่ไม่เสียรูปทรงเดิม กรมศิลปากรได้ขุดแต่งใหม่แล้วเสร็จเมื่อปี พุทธศักราช 2514 ฐานพุ่มมีลายปั้นเป็นรูปหน้าสิงห์สวยงาม หน้าสิงห์ด้านทิศเหนือยังสมบูรณ์ด้านอื่น ๆ ชำรุด องค์เจดีย์ส่วนใหญ่มีคราบตะไคร่น้ำจับอยู่ทั่วไป จะมีการขุดแต่ง และทำความสะอาดรอบเจดีย์ในช่วงใกล้วันเทศกาล เป็นงานเดียวกับงานไหว้พระธาตุบ้านตาก

เจดีย์ยุทธหัตถี เป็นอนุสรณ์สถานที่สร้างไว้เพื่อแสดงว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ชนช้างชนะเจ้าเมืองฉอด บางคนก็รู้จักในชื่อ เจดีย์ชนช้าง เจดีย์นี้มีความเก่าแก่มาก เมื่อก่อนมีหน่วยงานมาดูแลความสะอาดและการมาสักการะบูชาของนักท่องเที่ยว แต่ไป ๆ มา ๆ ก็รกร้าง ทำให้นักท่องเที่ยวไม่กล้าเข้ามาไม่มีการประชาสัมพันธ์ถึงแหล่งโบราณสถานแห่งนี้ ทำให้ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักและแพร่หลายมากนัก แต่ตอนนี้ทางเทศบาลบ้านตากได้มอบหมายให้ร้านค้าเอกชนมาดูแล และจำหน่ายดอกไม้เครื่องไหว้ ต่าง ๆ ตอนนี้นักท่องเที่ยวและชาวบ้านก็มากรายไหว้ขอพรกันมากขึ้น ไม่ขาดสาย ยิ่งช่วงเทศกาล หรือวันหยุด นักท่องเที่ยวก็จะมาไหว้พระธาตุและเลยมาไหว้เจดีย์นี้ด้วย ส่วนใหญ่ก็จะขอพรเกี่ยวกับเรื่องการเรียนการงานขอให้สำเร็จ เพราะเจดีย์นี้เป็นเจดีย์นักรบ ต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรค ชนะข้าศึกศัตรู

(คนที่ 5, ดูแลเจดีย์ยุทธหัตถี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2560)

หลังจากที่นักท่องเที่ยวมาไหว้พระบรมธาตุบ้านตากแล้วก็เลยมาไหว้เจดีย์ยุทธหัตถี บางคนก็รู้จัก บางคนก็ไม่รู้จัก ส่วนใหญ่มาไหว้แล้วก็กลับกัน ไม่ค่อยได้รู้เรื่องราวอะไรมากมาย ส่วนใหญ่ก็จะอ่านป้ายประวัติเจดีย์นี้ จริงๆแล้วเจดีย์ยุทธหัตถีนี้มีความสำคัญมากนะ เป็นเจดีย์เก่าแก่มาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้รบชนะ ทำไมถึงต้องมาตั้งเจดีย์อยู่บริเวณนี้เพราะว่า ณ ที่บริเวณนี้เป็นเนินเขาเตี้ย ๆ มีหนองน้ำใกล้ ๆ ถ้ามองจากจุดที่ยืนอยู่จะทำให้เห็นทัศนยภาพของบ้านเมือง บ้านตากของเราได้หมดรอบทิศ เป็นทำเลที่เหมาะแก่การตั้งเจดีย์เหมือนกับการตั้งค่ายคอยส่องดูข้าศึก

(คนที่ 1, ชาวบ้านตำบลเกาะตะเภา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2560)

ภาพ 11 เจดีย์ยุทธหัตถี ต.เกาะตะเภา อ.บ้านตาก

ภาพ 12 ทางเข้าเจดีย์ยุทธหัตถี มีป้ายสถานที่บอกทางและจอดิจิตัลประชาสัมพันธ์

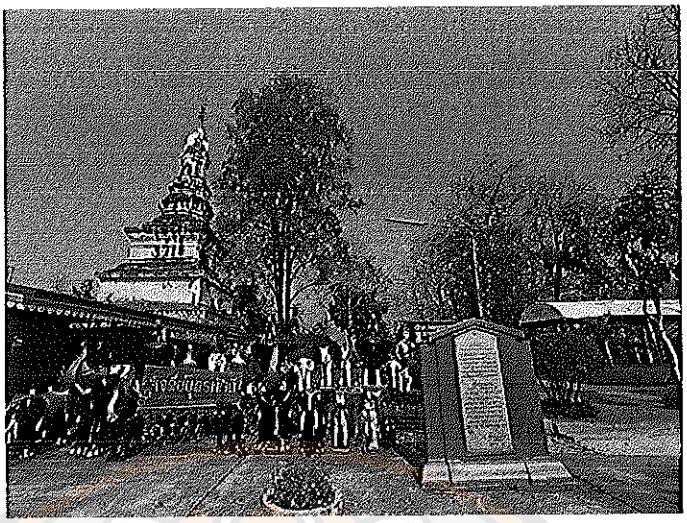

ภาพ 13 เจดีย์ยุทธหัตถีในปัจจุบัน

1.4.3 วัดเจดีย์ท่าไม้ไทร หรือบางคนเรียกว่า เจดีย์ท่าไชย เป็นวัดที่ชาวบ้านบอกว่าคำนวณอายุไม่ได้เพราะมีมาก่อนวัดวังหม้อเสียอีก แต่พอที่จะสันนิษฐานได้ว่า คงมีในยุคสุโขทัยเป็นราชธานี จากรูปแบบของการก่อสร้าง จะมีบริเวณกว้างขวางมาก ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ถึงแก่กรรมไปนานแล้ว เล่าต่อกันมาว่า มีกำแพงโดยรอบกว้างมาก มีศาลาผุพังอยู่หลายหลัง และมีองค์เจดีย์อยู่กลางวัด (ปัจจุบันที่วัดถูกบุกรุกเป็นสวนจนหมดแล้ว เหลือแต่องค์เจดีย์เท่านั้น) องค์พระเจดีย์นั้นภายในทราบว่าบรรจุพระบูชาไว้มากมาย แต่มีผู้มาแอบขโมยไปเสียหมดแล้ว รูปพรรณสัณฐานของเจดีย์เป็นเหลี่ยมโดยรอบ ถูกบูรณะไม่ให้ทรุดโทรม การที่เรียกว่าเจดีย์ท่าไทรเพราะบริเวณตลิ่งมีต้นไทรหลายต้น การที่สร้างองค์เจดีย์เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่า บริเวณนี้ใกล้เคียงนี้มีวัดเก่า (หมายถึงวัดพระบรมธาตุ) ตั้งอยู่ เจดีย์ยุทธหัตถี ผู้ที่ผ่านไปมาจะได้แวะนมัสการได้ถูกต้อง

วัดเจดีย์ท่าไม้ไทร เป็นเจดีย์เก่าแก่มา ตั้งแต่เกิดมาได้เห็นก็ได้ยินผู้เฒ่าในหมู่บ้านพูดถึงกัน จริงๆแล้วชื่อก็คือ วัดเจดีย์ท่าไทร แต่ตอนนี้บางคนเข้าใจว่า ชื่อว่า วัดท่าไชย คืออยากให้ชื่อเป็นมงคลชัยชนะแบบนี้มั้ง ตั้งอยู่ท่าน้ำปิง เลยเรียกกันว่าเจดีย์ท่าไชย แต่ชื่อที่ถูกต้องคือ เจดีย์ท่าไม้ไทร เพราะว่าท่าน้ำตรงนั้น บริเวณนั้น มีต้นไทรหลายต้น เจดีย์นี้เหมือนสร้างไว้เป็นที่บอกว่า บ้านตากนี้มีเจดีย์เก่าแก่นะ มากราบสักการะกันนะ ใครผ่านไปมา สมัยก่อนไปมาทางเรือทางน้ำใช่ไหม ถ้ามีใครผ่านไปมาแล้วเห็นเจดีย์อยู่บริเวณริมน้ำก็จะทำให้รู้ว่าบริเวณแห่งนี้ หมู่บ้านนี้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีเจดีย์ มีพระบรมธาตุอยู่นะ ต้องแวะสักการะกัน

(คนที่ 1, ชาวบ้านตำบลเกาะตะเภา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2560)

ภาพ 14 เจดีย์ท่าไม้ไทร หรือ เจดีย์ท่าไชย

1.5 **ประเพณีวัฒนธรรม** จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์โบราณวัตถุ สถานที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ในอำเภอบ้านตากมีประเพณีที่สำคัญ ดังนี้

วัฒนธรรมประเพณี ของชาวบ้านตากมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมแบบชาวเหนือและภาคกลางปนอยู่บ้างบางวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล สามารถสรุปวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดของชาวอำเภอบ้านตาก ดังนี้ ประเพณีสงกรานต์,ประเพณีตานก๋วยสลาก, ประเพณีสืบชะตาบูชาเคราะห์ (เดือน 5 เหนือ), ประเพณีกินฮ้าว (เดือน 7 เหนือ), ประเพณีลอยกระทงสาย, ประเพณีพิธีตามประทีป (15 ค่ำ เดือน 12), ประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า (เดือน 9 เหนือ), ประเพณี

งานบุญบั้งไฟเดือนเก้า,การละเล่นพื้นเมือง ชักคะเย่อ, การแห่เทพเจ้าเข้าทรง (เทพเจ้าเก้าพระองค์), ประเพณีการเกิด การตาย, ประเพณีแอ่วสาวและการสู่ขอ, พิธีโกนจุก, พิธีฟาดข้าวให้แม่ซื้อ, พิธีส่งข้าวให้ผี, พิธีงานศพ, เพลงพิษฐาน

วัฒนธรรมประเพณีทั้ง 17 รายการที่ได้กล่าวไว้นั้น ปัจจุบันยังปรากฏและสืบทอดต่อกันมา แต่บางประเพณีและการละเล่น เช่น เพลงพิษฐาน หรือ พิธีงานศพที่เป็นของชาวบ้านตากโดยแท้นั้นได้หายไปจากหมู่บ้าน ไม่มีผู้สืบทอด วัฒนธรรมนั้นแล้ว เนื่องจากภาษาที่ใช้เป็นภาษาโดยเฉพาะของบ้านตากและยุคสมัยได้เปลี่ยนไปพิธีกรรมต่าง ๆ ก็ได้ปรับไปตามยุคสมัย

ประเพณีที่ขึ้นชื่อของอำเภอบ้านตาก เป็นที่รู้จักกันอย่างดี โดยเฉพาะประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป ซึ่งชาวอำเภอบ้านตากได้สืบสานประเพณีนี้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ การลอยกระทงสายเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน วัดพร้าวเป็นวัดที่มีผู้ร่วมแรงร่วมใจกันมากในเรื่องนี้ กล่าวคือก่อนถึงกำหนดการลอยกระทงสาย จะตะเวนไปที่ต่าง ๆ เพื่อขอกะลามะพร้าวตามบ้าน ซึ่งก็มีผู้เต็มใจเก็บสะสมไว้ให้ด้วยแรงศรัทธาทุกปีเป็นประจำมาแล้ว ก็รวบรวมไว้ที่วัดพร้าว มีเป็นจำนวนมากนับหมื่น แล้วก็นำเอาไต้ (น้ำมันยางที่ได้จากพืชต้นยางเคี่ยวผสมกับขี้เลื่อย เศษไม้เล็ก ๆ) ปั้นเป็นก้อนใส่ไว้ที่กันกะลาเตรียมไว้ พอถึงวันลอยกระทงก็นำมารวมไว้ที่ท่าน้ำของวัดพร้าว ถึงยาวค่ำก็จุดไฟกับได้ในกะลาแล้วปล่อยให้ลอยตามลำน้ำปิงเป็นระยะห่างเท่า ๆ กัน ติดต่อกันมาไม่ขาดสาย ดูเป็นแสงแวววับแต่ไกล เลี้ยวโค้งไปตามลำน้ำสวยงามมาก เป็นที่ประทับใจผู้พบเห็น กระทงสายนี้จะลอยเรื่อยไปตามสายน้ำจนลับลูกตาไป ผู้มีส่วนร่วมและผู้พบเห็นถือกันว่าจะได้เป็นบุญกุศลตามแรงที่อธิษฐานทุกประการ

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลประเพณีลอยกระทงสายของชาวอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 – 2562 การจัดกิจกรรมของชาวอำเภอบ้านตากจะมีการแบ่งวันในการจัดกิจกรรม คือ ฝั่งตำบลตากออกจะจัดงานลอยกระทงสาย และมีการประกวดนางนพมาศ ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสอง ก่อนทางฝั่งตำบลตากตกหนึ่งวัน ซึ่งการจัดกิจกรรมของชาวบ้านตำบลตากออกจะจัดบริเวณศาลาเอนกประสงค์ หรือเรียกว่าลานกระทงสายบริเวณฝั่งแม่น้ำปิงใกล้กับสะพานข้ามฝากไปฝั่งตะวันตกที่ประดับด้วยดวงไฟสว่างไสวตลอดเส้นทาง ในการจัดกิจกรรมช่วงกลางวันจะมีการแข่งขันเรือพายโบราณบริเวณแม่น้ำปิง

การจัดประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีปมีชาวบ้านและนักท่องเที่ยวให้ความสนใจและเข้าร่วมกันอย่างครึกครื้น ซึ่งแตกต่างจากปี พ.ศ. 2559 เป็นปีที่ทางราชการขอความร่วมมือกับทุกหน่วยงานและทุกพื้นที่ งดจัดงานและกิจกรรมรื่นเริง เนื่องจากประเทศไทยได้อยู่ใน

ห้วงแห่งการไว้อาลัยในการสูญเสียในหลวงรัชกาลที่ 9 แต่เมื่อปี พ.ศ.2561 เป็นต้นมาก็ได้มีการจัดกิจกรรมและประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีปเป็นปกติ

ภาพ 15 ลายเอนกประสงค์ลานกระทงสาย ทางฝั่งตำบลตากออก และตำบลตากตก

ภาพ 16 การแข่งขันเรือพายโบราณอำเภอบ้านตาก ชาวบ้านร่วมเชียร์ให้กำลังใจคนให้หมู่บ้านที่ลงแข่งขัน

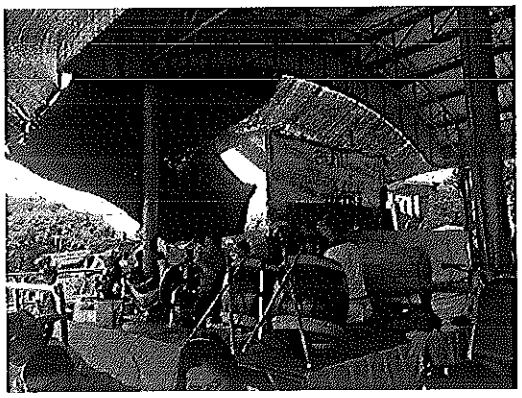

ภาพ 17 วงปี่พาทเล่นดนตรีให้จังหวะนักกีฬาและสร้างเสียงดนตรีแห่งความสุขให้ผู้ชม

ภาพ 18 กองเชียร์นักกีฬาแข่งขันเรือพายโบราณ

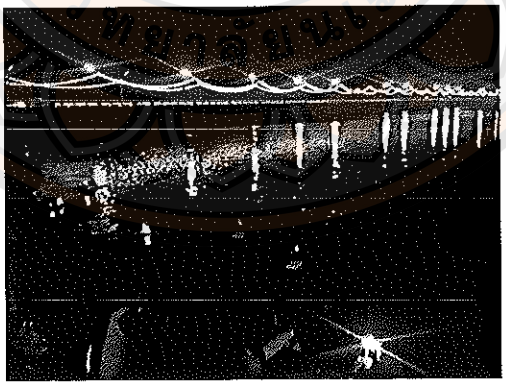

ภาพ 19 หน่วยงานเทศบาลอำเภอบ้านตากประดับดวงไฟบริเวณสะพานข้ามแม่น้ำปิง

ภาพ 20 ชาวบ้านจิตอาสาที่เป็นผู้ชายอาสาปล่อยกระทงสายสืบสานประเพณี

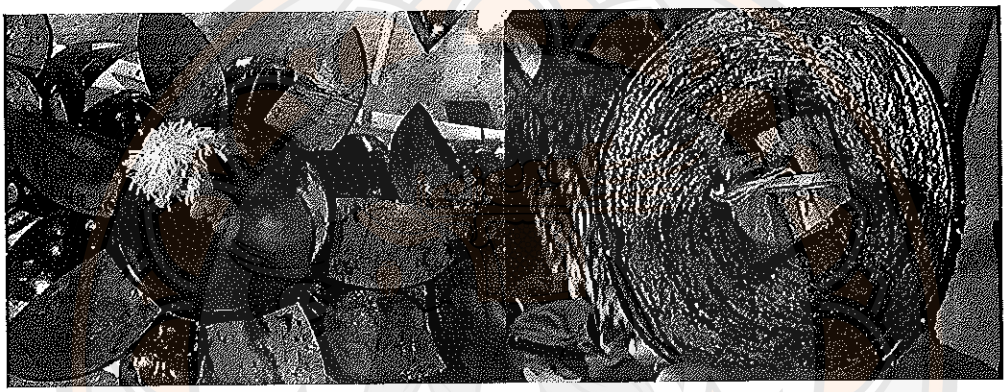

ภาพ 21 กะลามะพร้าวสำหรับทำกระทงสาย ซึ่งสมัยก่อนใช้ด้ายพันซึ่งเรียกว่า
ฟั่นตีนกา แต่ปัจจุบันใช้ขี้ใต้แทนเพื่อความสะดวกและให้แสงไฟอยู่ได้นาน

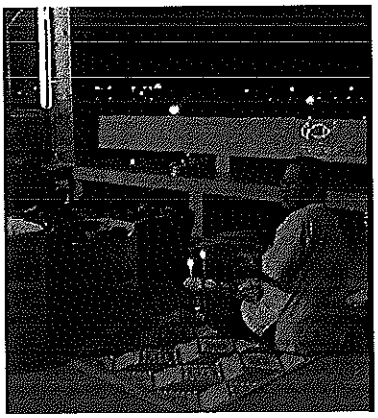

ภาพ 22 ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำในการทำพิธีขอขมาแม่น้ำก่อนที่จะปล่อยกระทงสายลงในแม่น้ำ

ประเพณีที่สำคัญของชาวอำเภอบ้านตากและชาวจังหวัดตากให้ความสนใจและเข้าร่วมในงานเป็นประจำทุกปี คือ ประเพณีขึ้นธาตุเดือน 9 (ของภาคเหนือ)

ประเพณีนมัสการองค์พระบรมธาตุ ประเพณีนี้ชาวบ้านในละแวกที่อยู่ใกล้เคียงได้ปฏิบัติมาช้านาน และในระยะหลัง ๆ ได้มีผู้คนจากที่ต่าง ๆ ทั้งไกลและใกล้ได้พากันมาสักการะด้วย ซึ่งงานประเพณีนมัสการองค์พระบรมธาตุนี้ได้ปฏิบัติกันมานานจนเป็นที่รู้จักและชาวบ้านเรียกกันว่าประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า (เหนือ) ณ วัดพระบรมธาตุอำเภอบ้านตาก ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง มิถุนายน ซึ่งตรงกับขึ้น 14 และ 15 ค่ำเดือนเก้าของชาวภาคเหนือ ชาวอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จะจัดงานบุญใหญ่ คือ ประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า (เหนือ) เพื่อเป็นการบูชาพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งชาวบ้านที่ศรัทธาจะจัดเตรียมเครื่องคาว หวาน ธูป เทียน ดอกไม้ตกแต่งประดับประดาสวยงามและมารวมกันบริเวณเชิงสะพานบุญ ก่อนจะเคลื่อนขบวนไปตามสะพานบุญ ขึ้นสู่บันไดนาคผ่านประตูไปยังองค์พระธาตุ บูชาเครื่องสักการะ ขอพรให้การทำนาดุล่วงไปด้วยดี ฝนตกตามฤดูกาล การปฏิบัติก็คือชาวบ้านจะเตรียมน้ำอบ น้ำหอมไทย ๆ ผสมกับมะกรูด ส้มป่อย ที่เผาให้หอมแล้ว พร้อมดอกไม้ธูปเทียน พากันไปวัดพระบรมธาตุ ในวันนี้ทุกคนทั้งผู้ใหญ่ เด็ก ไม่ว่าชายหรือหญิงจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสดสวยเป็นพิเศษ

ในสมัยก่อน ๆ นั้น การเดินทางไปจะใช้ทางเท้าและทางน้ำบ้าง กว่าจะถึงก็ใช้เวลานาน ถึงแม้จะเหน็ดเหนื่อย ชาวบ้านก็ยังไม่เคยย่อท้อ เส้นทางที่ขึ้นวัดจะผ่านหนองน้ำที่มีดอกบัวมากมาย ต่อจากถนนจะเป็นสะพานไม้ทอดยาวข้ามหนอง และระหว่างสะพานจะมีศาลา

ทรงไทย ลวดลายอ่อนช้อยสวยงามอยู่ 2 แห่ง สำหรับพักผ่อนระหว่างการเดินทาง และมีอาหารต่าง ๆ ขาย (ปัจจุบันนี้ไม่ใช้แล้ว) เมื่อถึงวัดพักผ่อนหายเหนื่อยแล้ว ก็จะนำน้ำอบ น้ำหอมที่เตรียมมาพร้อมดอกไม้และธูปเทียน ไปกราบไหว้องค์พระบรมธาตุก่อน แล้วจึงนำน้ำอบนั้นปะพรมองค์พระบรมธาตุ จากนั้นก็ไปสักการะบูชาพระพุทธรูปในวิหารกลาง เรียกว่า พระเจ้าทันใจ (มีเรื่องเล่าว่า สร้างเสร็จในวันเดียว) และรูปปั้นพระทองอยู่ (พระครูพิทักษ์บรมธาตุองค์ก่อน) อีกวิหารหนึ่ง

สมัยปัจจุบันนี้จะมีรายการมหรสพละเล่นเป็นที่สนุกสนานครึกครื้น เช่น ลิเก ภาพยนตร์ ดนตรี รำวงต่างๆ ฯลฯ การเดินทางก็สะดวกกว่าแต่ก่อนมาก รถยนต์โดยสารสามารถแล่นไปจนถึงบริเวณวัดเลยทีเดียว จึงทำให้ผู้คนจากถิ่นไกล ๆ ซึ่งประสงค์จะเดินทางมานมัสการพระบรมธาตุ มาได้รวดเร็วทันใจ และไปกลับในวันเดียวได้ ทางวัดและมัคทายกวัดในยุคก่อน ๆ นั้นได้ตกลงกันว่า ควรให้มีประเพณีตรงกับประเพณีสงกรานต์เลย เพราะลักษณะการปฏิบัติจะคล้ายกัน คือการนำน้ำอบน้ำหอมไทย น้ำมะกรูด ส้มป่อย ไปกราบไหว้วัตถุที่ควรบูชา และบุคคลที่ควรบูชานั้นในคราวเดียว จึงถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมา

สิ่งสำคัญที่จะได้เห็นในงานขึ้นธาตุก็คือ การทรงเจ้า โดยเหล่าร่างประทับทรงจะจัดชุมนุมเทพยดาบริเวณศาลเจ้าพ่อขุน และเจ้าพ่อคงคำ ที่อยู่บริเวณด้านทิศตะวันตกขององค์พระธาตุ เพื่อเป็นการบูชาสักการะและขอพรให้เป็นขวัญกำลังใจแก่ชาวนาในการเริ่มเข้าสู่ฤดูทำนา

ภาพ 23 สะพานบุญที่ชาวบ้านร่วมกันจัดตกแต่งให้สวยงาม เพื่อให้ขบวนขึ้นธาตุเดือนเก้าได้เดินผ่านเข้าไปยังพระบรมธาตุ

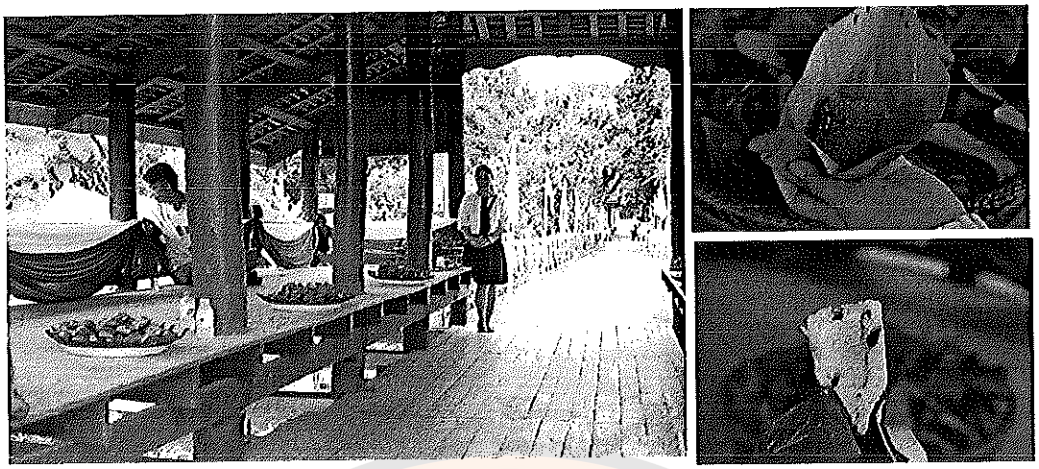

ภาพ 24 ชาวบ้านที่ศรัทธาจะจัดเตรียมเครื่องคาว หวาน ธูป เทียน ดอกไม้ตกแต่งประดับประดาสวยงาม และมารวมกันบริเวณเชิงสะพานบุญ

ภาพ 25 นักเรียนเข้าร่วมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า โดยเดินขบวนแห่เครื่องสักการะองค์พระบรมธาตุ จัดขบวนอย่างสวยงามตามรูปแบบที่กำหนด

ภาพ 26 หน่วยงานและองค์กรต่างที่เข้าร่วมกิจกรรมโดยมีเวทีกลางจัดงานประเพณีขึ้นธาตุ เดือนเก้า (เหนือ) ณ บริเวณสาวนสาธารณะหนองเล็ม ที่เป็นจุดรวมและเริ่มต้นขบวนแห่ไปยังพระบรมธาตุ

ภาพ 27 ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจัดขบวนแห่เครื่องสักการะองค์พระบรมธาตุตามรูปแบบประเพณีที่ได้จัดมาแต่โบราณ

2. ด้านการจัดการ ประกอบไปด้วย 4 ด้าน 1) ด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง 2) ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง เช่น ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ 3) ด้านการจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยว ไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ และ 4) ด้านการจัดการควบคุมกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ พบว่า

2.1 **ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว** คือ การดูแลรักษาความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยวรวมถึงการอำนวยความสะดวกด้านงานจราจร อำเภอบ้านตากได้มีสถานีตำรวจภูธรอำเภอบ้านตาก เป็นจุดที่คอยรับเรื่องและศูนย์กลางในการบรรเทาทุกข์ของชาวบ้านและนักท่องเที่ยว ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่สามารถติดต่อได้ง่ายเข้าออกง่าย มีเจ้าหน้าที่รับเรื่องตลอด 24 ชั่วโมง และยังมีการตั้งจุดดูแลความปลอดภัยตามจุดที่สำคัญ ทั่วอำเภอบ้านตาก และในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น บริเวณวัดพระบรมธาตุ จะมีเจ้าหน้าที่ตำรวจคอยดูแลความเรียบร้อยอยู่ภายในวัด เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาจำนวนมากในแต่ละวัน และจะมีจุดบริการประชาสัมพันธ์และรับเรื่องร้องทุกข์ภายในบริเวณวัด เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว และเทศกาลสำคัญจะมีเจ้าหน้าที่จราจร และอาสาสมัครหมู่บ้านคอยอำนวยความสะดวกในการเข้าออกตามสถานที่สำคัญในอำเภอบ้านตากเพื่อลดอุบัติเหตุ และการจราจรติดขัด หากมีอุบัติเหตุเกิดขึ้นสามารถเข้าถึงโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลตากตกได้อย่างรวดเร็ว หรือสามารถเข้าใช้บริการในส่วนของโรงพยาบาลบ้านตากได้ทันที นอกจากนั้นหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น บริษัท กลางประกันภัย ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมการป้องกันอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นจากการใช้รถใช้ถนน ร่วมกับหน่วยงานการศึกษา เพื่อป้องกันและรณรงค์ให้ทุกคนได้ตระหนักถึงความปลอดภัยในการใช้รถใช้ถนน

> ...ช่วงวันหยุด หรือเทศกาลจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาอำเภอบ้านตากกันเยอะมาก ทำให้การจราจรติดขัด แต่ทางเราจะมีเจ้าหน้าที่ตำรวจงานจราจร และอาสาสมัครกู้ภัยคอยอำนวยความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวอำเภอบ้านตาก เพราะหลายปีที่ผ่านมาไม่มีการจัดการด้านจราจรทำให้รถติด บางคนต้องอ้อมไปเข้าที่ฝั่งของบ้านตาก แต่ตอนนี้งานจราจรได้มีการวางแผนการทำงานให้เจ้าหน้าที่อยู่ประจำจุดทางเข้า ออก ทางแยกที่มักเกิดอุบัติเหตุ และเป็นทางคอขวด เพื่อดูแลการจราจรไม่ให้ติดขัดและลดอุบัติเหตุ
>
> (คนที่ 6, ตัวแทนเจ้าหน้าที่ตำรวจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2560)

...เรื่องความปลอดภัยสำหรับการท่องเที่ยว ในพื้นที่อำเภอบ้านตาก อยู่ในความดูแลของสภ. บ้านตากซึ่งจะดูแลความเรียบร้อย อำนวยความสะดวกให้สำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ที่เดินทางมาอำเภอบ้านตาก ก็จะดำเนินการตามนโยบายของสำนักงานตำรวจเป็นหลัก แต่ที่เพิ่มเติมก็คือจุดตรวจและจุดให้บริการบริเวณสถานที่สำคัญต่าง ๆ รวมถึงการขอความร่วมมือ ประสานงานจากชุมชน เช่น อาสาสมัครกู้ภัย อาสาสมัครหมู่บ้าน เวลามีเทศกาลหรืองานประเพณีต่าง ๆ ก็ให้ช่วยกันดูแลความเรียบร้อย

(คนที่ 7, ตัวแทนเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2560)

...ความปลอดภัยเวลามีการจัดกิจกรรมหรืองานประเพณีนั้น ครูเราก็เป็นห่วงนักเรียนนะเวลาเข้าร่วมกิจกรรม แต่โรงเรียนของเราก็เป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการขับขี่ปลอดภัยในสถานศึกษา ที่ทางบริษัท กลางประกันภัยได้เข้ามาให้ความรู้และอบรมให้กับนักเรียนบ่อย ๆ ให้รู้จักกฎจราจร การขับขี่ การใช้รถใช้ถนนอย่างปลอดภัย และมีการวางแผนความปลอดภัยในการใช้รถใช้ถนร่วมกับหน่วยงานอื่นและสถาบันการศึกษาแห่งอื่นด้วย

(ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

ภาพ 28 การประชุมวางแผนโครงการและกิจกรรมในการป้องกันและรณรงค์การขับขี่ปลอดภัย ของสถานศึกษาร่วมกับ บริษัท กลางประกันภัย

ภาพ 29 การจัดระเบียบการจราจรและการจอดรถอย่างมีระเบียบในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก ณ วัดพระบรมธาตุ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ภาพ 30 ป้ายจราจรที่มีอยู่ตลอดเส้นทางเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีป้ายบอกชัดเจน

ภาพ 31 จุดบริการด้านความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวประประชาชนภายใน
บริเวณวัดพระบรมธาตุ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ภาพ 32 จุดบริการประชาชนด้านความปลอดภัยที่มีอยู่บริเวณเส้นทางการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรม ซึ่งจุดนี้ตั้งอยู่บริเวณตลาดสดเทศบาลในส่วนของ
ตำบลตากออก

ภาพ 33 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลตากตก ตั้งอยู่เส้นทางการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถเข้าใช้บริการได้ง่ายและสะดวก

2.2 การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง เช่น ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ จากการศึกษาผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในเรื่องนี้พบว่า การเดินทางไปยังอำเภอบ้านตาก สามารถเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว หรือรถโดยสารประจำทางได้ตลอดเวลา ซึ่งอำเภอบ้านตากจะเป็นเส้นทางจากกรุงเทพมหานครขึ้นไปยังจังหวัดเชียงใหม่ ตามเส้นทางสายเอเชีย ทำให้สะดวกในการเดินทางเข้าถึงตัวอำเภอบ้านตาก ถนนและไฟฟ้าโดยทั่วไปของอำเภอบ้านตากในปัจจุบันมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมาก จากปีพุทธศักราช 2558 – 2562 มีการดำเนินการขยายถนน เส้นทางตำบลเกาะตะเภา ที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปวัดพระบรมธาตุ และทางขึ้นไป อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ซึ่งการก่อสร้างสะพานบางจุดและการขยายถนน ทำให้การเดินทางติดขัดในบางช่วง และ บริเวณการดำเนินงานก่อสร้างนั้น ยังไม่มีเสาไฟฟ้าที่ส่องสว่างทางให้กับผู้เดินทางในช่วงเวลาค่ำ ผู้ที่เดินทางไปมาเส้นทางดังกล่าวต้องระมัดระวังเรื่องของอุบัติเหตุ

อำเภอบ้านตาก มีสถานที่อำนวยความสะดวกในเรื่องของที่พัก หรือค้างแรม ซึ่งจะมีนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวอำเภอบ้านตากแบบไปเช้าเย็นกลับ และมีแบบค้างคืน ซึ่งผู้ประกอบการด้านที่พักมีทั้งโรงแรม และรีสอร์ทไว้รองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวที่อำเภอบ้านตาก โดยเริ่มต้นที่ราคา 450 บาท ต่อคืน ซึ่งปัจจุบันมีที่พักไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในห้องพัก ทั้งเครื่องปรับอากาศ น้ำอุ่น เครื่องดื่มไว้คอยบริการ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการโรงแรมที่พักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยวได้ให้ข้อมูลไว้ว่าในช่วงเทศกาลประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่พักถูกจองล่วงหน้าเต็มทุกห้อง ทำให้นักท่องเที่ยวบางกลุ่ม

ต้องเดินทางไปพักในตัวเมืองจังหวัดตาก และอำเภอใกล้เคียง ทำให้เสียโอกาสและรายได้ในช่วงนั้นไป ธุรกิจที่พักที่ยังไม่ได้ประสบความสำเร็จคือการพักแบบโฮมเสตย์ ยังขาดผู้ที่ศึกษาและลงมือทำ

การอำนวยความสะดวกในด้านอื่น ๆ เช่น ห้องน้ำที่รองรับนักท่องเที่ยว สถานที่จอดรถ ไฟฟ้าแสงสว่างตลอดเส้นทางการเข้าถึง ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ดำเนินการและจัดทำขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้สำหรับนักท่องเที่ยว จึงทำให้สะดวกในการเข้าถึงและไม่มีปัญหาในเรื่องของการหาห้องน้ำในขณะเกิดสถานการณ์ฉุกเฉิน

ภาพ 34 ห้องน้ำสาธารณะที่รองรับนักท่องเที่ยว ณ บริเวณกาดต้าตง

...ที่พักเรามีเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวนะ แต่ว่าถ้าช่วงเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ ก็จะถูกจองล่วงหน้า เต็มทุกห้อง ทุกที่ในอำเภอบ้านตาก บางครั้งต้องปฏิเสธลูกค้า เสียดายเหมือนกัน แต่ถ้าไม่ใช่เทศกาลห้องก็ว่าง บางวันก็ไม่มีคนเข้าพักเลย สำหรับที่ห้องพักจะมีราคาไม่เท่ากัน แล้วแต่ขนาดห้องพัก โดยเริ่มต้นที่ 450 บาท หากเป็นช่วงเทศกาลราคาอาจมีการปรับขึ้น บ้างเล็กน้อย ในห้องพักเรามีครบทุกอย่าง เครื่องอำนวยความสะดวกทั้งแอร์ ทีวีและน้ำอุ่น ส่วนใหญ่แล้วนักท่องเที่ยวที่มาพักก็จะมาถึงบ้านตากค่ำมืด และมาพักเพื่อรอไปไหว้หลวงพ่อทันใจ วัดพระบรมธาตุแต่เช้า เพื่อเดินทางไปเที่ยวยังจุดอื่นต่อ หรือไม่ก็รอขึ้นไปเที่ยวดอยสอยมาลัย แต่มีสิ่งหนึ่งที่ต้องคอยให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวทุกวันคือ ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ และเส้นทางที่จะไปเที่ยวบริเวณใกล้เคียง ซึ่งนักท่องเที่ยวได้ข้อมูลเพียงแค่มาสักการะพระบรมธาตุ

(คนที่ 8, ตัวแทนผู้ประกอบการที่พักในอำเภอบ้านตาก, ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2560)

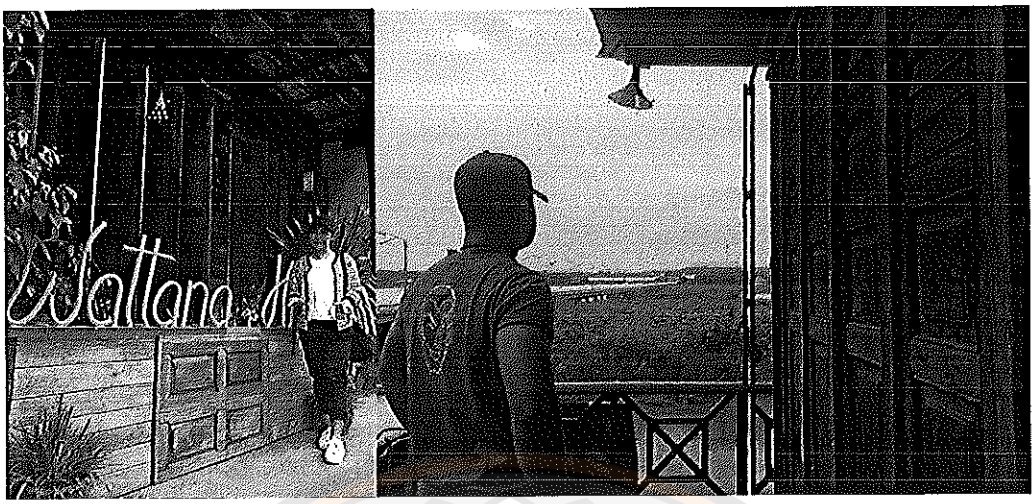

ภาพ 35 ที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำปิง ทำให้ได้บรรยากาศที่สวยงามและเป็นธรรมชาติของอำเภอบ้านตาก

ภาพ 36 ที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ตั้งอยู่เส้นทางหลักไปยังสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีบรรยากาศที่สดชื่นเป็นธรรมชาติของอำเภอบ้านตาก

2.3 **การจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยว** ไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ พบว่า ในพื้นที่อำเภอบ้านตากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากในแต่ละวัน โดยเฉพาะวันหยุดนักขัตฤกษ์ หรือวันหยุดเทศกาลทางพุทธศาสนา ซึ่งมีนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวและทำบุญที่วัดพระบรมธาตุ ซึ่งไม่ได้มีหน่วยงานใดที่เป็นผู้กำหนดการรองรับนักท่องเที่ยว หรือจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามายังบริเวณเขตอำเภอบ้านตาก หรือสถานที่สำคัญในอำเภอบ้านตาก เนื่องจากสถานที่ ๆ นักท่องเที่ยวมานั้นส่วนใหญ่มีบริเวณกว้างขวางพอที่จะ

รองรับนักท่องเที่ยวได้ ทั้งที่จอดรถหรือสถานที่อำนวยความสะดวก รวมไปถึงร้านอาหารและที่พักที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลวันสำคัญ

> ...ในส่วนของนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามานั้นมีจำนวนมากในแต่ละวัน ยิ่งช่วงวันหยุดแล้ว โอ้โหไม่รู้ว่ามาจากไหนกันที่จอดรถเต็มทุกที่ล้นออกไปยังหน้าวัด คนที่เข้ามาในวัดเข้าไปไหว้หลวงพ่อทันใจก็เต็มวัด แต่ก็ไม่ถึงกับเดินชนกันหรอกนะ แต่ถ้าช่วงเทศกาลสงกรานต์ วันเข้าพรรษา หรือวันสำคัญทางศาสนาก็ไม่แน่ เดินไหลกันเข้าไป
>
> (คนที่ 8, ตัวแทนผู้ประกอบการที่พักในอำเภอบ้านตาก, ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2560)

> ...คนดูแลควบคุมนักท่องเที่ยวเหรอ ก็ไม่ได้มีใครเข้ามาดูแลตรงนี้เป็นหลักนะ ก็มีแต่ชาวบ้าน ชุมชนก็ช่วยกันดูแลนี่แหละ ไม่ได้จำกัดจำนวนคนเข้ามา ยิ่งมาเยอะเท่าไหล่ยิ่งดีสิ จะได้ดูครึกครื้นหน่อย อีกอย่างชุมชนก็จะได้มีรายได้จากการขายของที่ระลึก ขายขนมของฝาก อย่างร้านอาหารก็มีเยอะนะขึ้นชื่อก็หลายร้าน รองรับนักท่องเที่ยวได้เยอะเลย เอาเป็นว่ามาเยอะ ๆ ได้ยิ่งดี อย่าไปจำกัดเขาเลย
>
> (คนที่ 9, ตัวแทนผู้ประกอบการร้านค้าในวัดพระบรมธาตุ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2560)

ภาพ 37 นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก .ในช่วงวันหยุดเสาร์ – อาทิตย์ จำนวนมากและมาอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งวัน หากเป็นช่วงวันหยุดทางศาสนามีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 2 – 3 เท่า

2.4 การจัดการควบคุมกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่

การดำเนินกิจการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ยังไม่ได้มีการดำเนินการควบคุมที่ชัดเจนเนื่องจากกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นยังเป็นในส่วนของหน่วยงานภาครัฐและชุมชนเป็นผู้ดูแลดำเนินการ เช่น ในส่วนของวัดพระบรมธาตุก็เป็นกรรมการวัดเป็นผู้ดูแลควบคุมการดำเนินกิจการ เจดีย์ยุทธหัตถีเป็นหน่วยงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดูแลและได้มีการคัดเลือกผู้ประกอบการดำเนินการจัดกิจการและดูแลในส่วนของบริเวณเจดีย์ยุทธหัตถี ในส่วนของกาดต้าตงที่เป็นถนนสายวัฒนธรรมเป็นการร่วมมือกันหลายภาคส่วน รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีนายก อบต.ตำบลตากออก และกำนัน ตำบลตากออกเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมและดูแลกาดต้าตงทำให้สามารถควบคุมการดำเนินการประสานงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ง่าย

ภาพ 38 ผู้ดูแลกิจการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บริเวณเจดีย์ยุทธหัตถี อำนวยความสะดวกและยังให้ข้อมูลพื้นฐาน ให้กับนักท่องเที่ยวและดูแลความเรียบร้อยบริเวณเจดีย์ยุทธหัตถี

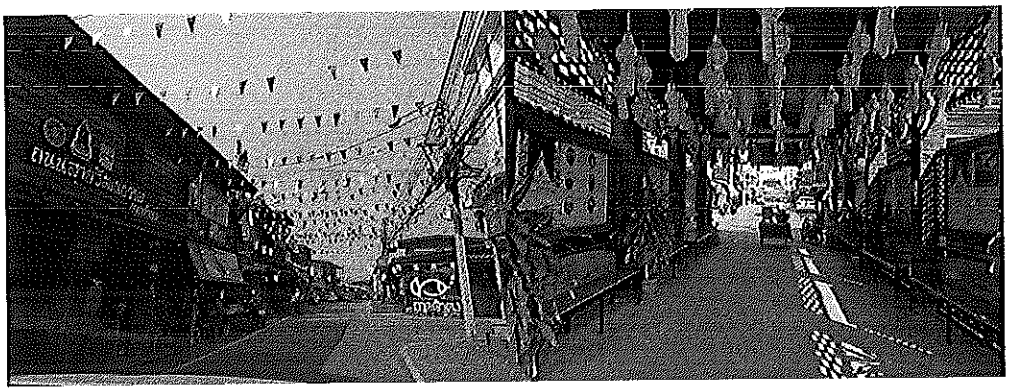

ภาพ 39 ถนนสายวัฒนธรรม กาดต้าตง การควบคุมดูแลจัดการกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบลตากออก และชุมชน

3. **ด้านกิจกรรม การท่องเที่ยว** คือ การพิจารณาถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่โอกาสในการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ในประเด็นด้านกิจกรรมและกระบวนการ พบว่า อำเภอบ้านตาก เป็นอำเภอที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ พืช หรือสมุนไพร และหัตถกรรมที่ขึ้นชื่อ ของอำเภอบ้านตาก ก็คือเครื่องจักสาน จากใบลาน ไม่ว่าจะเป็นหมวกใบลาน กระเป๋าใบลาน สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ดี ซึ่งเอกลักษณ์ในเรื่องนี้ทำให้มีกลุ่มแม่บ้านชุมชนตำบลสมอโคน ได้จัดตั้งกลุ่มฝีมืออาชีพ ทำหมวกสานใบลานจำหน่าย รวมถึงให้ความรู้และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ปัจจุบันอำเภอบ้านตากมีตลาดโบราณ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า *กาดต้าตง* ซึ่งมีชื่อเป็นภาษาถิ่น แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า *ตลาดท่าตรง* คำว่า กาด หมายถึง ตลาด และต้าตง คือบริเวณที่ตั้งตลาดนี้อยู่ท่าเรือ ชื่อว่า ท่าตรง ท่าเรือท่าสะพานข้ามจากฝั่งตากออกและตากตก แต่ภาษาถิ่นจะออกเสียงว่าต้าตง ภายในตลาดนี้จะจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง และอาหารพื้นเมือง เช่น แกงถั่วมะแฮะ เมี่ยงคำ ยำข้าวแคบ สามารถหาซื้อทานที่ตลาดแห่งนี้ บริเวณเวทีกลางของตลาดนี้ก็จะมีกิจกรรมจากนักเรียน มาแสดงความสามารถด้านดนตรี นาฏศิลป์ สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปทำให้ตลาดคึกครื้น แต่ตลาดแห่งนี้จะมีเพียงวันเสาร์ อาทิตย์ ที่ 1 และ 3 ของเดือนเท่านั้น หากนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้เตรียมการวางแผนการท่องเที่ยวก็ไม่สามารถเดินชม กาดต้าตงได้

ภาพ 40 กาดต้าตง

ภาพ 41 บริเวณด้านหน้าทางเข้ากาดต้าตง

งานเทศกาลประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป เป็นประเพณีที่ชาวอำเภอบ้านตาก ได้สืบสานประเพณีอันดีงานนี้มายาวนาน ได้รับความร่วมมือจากชุมชน และหน่วยงานราชการ เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดงาน ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเตรียมการสืบสานประเพณี มีกลุ่มสตรีในหมู่บ้านมาร่วมการแสดง ส่วนผู้ชายก็จะเป็นอาสาสมัครในการปล่อยกระทงสายในน้ำ โดยมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในเรื่องพิธีกรรม การขอขมาแม่น้ำได้มาเป็นผู้นำในการสวดทำพิธี แสดงให้เห็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจน แต่ประเพณีอันงดงามที่สืบทอดกันมา

ยาวนานนี้ ยังขาดผู้ชมที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมหรือชมความงามของประเพณีกระทงสายนี้ มีเพียงแต่ชาวบ้านในชุมชน ในอำเภอบ้านตากเพียงเท่านั้น

ภาพ 42 กลุ่มสตรีในหมู่บ้านมาร่วมการแสดง ณ กาดต้าตง

ภาพ 43 ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในเรื่องพิธีกรรมในการขอขมาแม่น้ำ ได้มาเป็นผู้นำในการสวดทำพิธี

ภาพ 44 ผู้ชายวัยรุ่น และวัยกลางคนในหมู่บ้านเป็นอาสาสมัครในการปล่อยกระทงสายในน้ำ

งานประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า (เหนือ) ณ วัดพระบรมธาตุอำเภอบ้านตาก ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง มิถุนายน ซึ่งตรงกับขึ้น 14 และ 15 ค่ำ เดือนเก้าของชาวภาคเหนือ ชาวอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จะจัดงานบุญใหญ่ คือ ประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า (เหนือ) เพื่อเป็นการบูชาพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งชาวบ้านที่ศรัทธาจะจัดเตรียมเครื่องคาว หวาน ธูป เทียน ดอกไม้ตกแต่งประดับประดาสวยงาม และมารวมกันบริเวณเชิงสะพานบุญ ก่อนจะเคลื่อนขบวนไปตามสะพานบุญ ขึ้นสู่บันไดนาคผ่านประตูไปยังองค์พระธาตุ บูชาเครื่องสักการะ ขอพรให้การทำนาลุล่วงไปด้วยดี ฝนตกตามฤดูกาล สิ่งสำคัญที่จะได้เห็นในงานขึ้นธาตุก็คือ การทรงเจ้า โดยเหล่าร่างประทับทรงจะจัดชุมนุมเทพยดาบริเวณศาลเจ้าพ่อขุน และเจ้าพ่อคงคำ ที่อยู่บริเวณด้านทิศตะวันตกขององค์พระธาตุ เพื่อเป็นการบูชาสักการะและขอพรให้เป็นขวัญกำลังใจแก่ชาวนาในการเริ่มเข้าสู่ฤดูทำนา

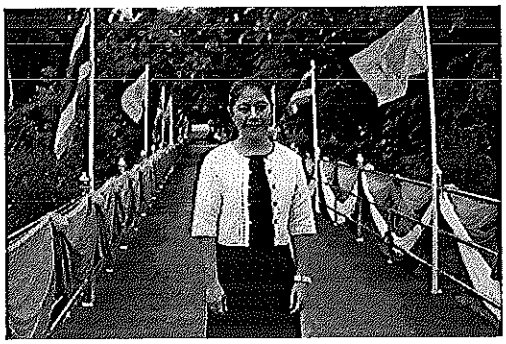

ภาพ 45 สะพานบุญที่ชาวบ้านร่วมกันจัดตกแต่งให้สวยงาม เพื่อให้ขบวนขึ้นธาตุเดือนเก้า ได้เดินผ่านเข้าไปยังพระบรมธาตุ

ภาพ 46 ชาวบ้านที่ศรัทธาจะจัดเตรียมเครื่องคาว หวาน ธูป เทียน ดอกไม้ตกแต่งประดับประดาสวยงาม และมารวมกันบริเวณเชิงสะพานบุญ

ภาพ 47 การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานประเพณีประจำปี ขึ้นธาตุเดือนเก้าชาวเหนือ

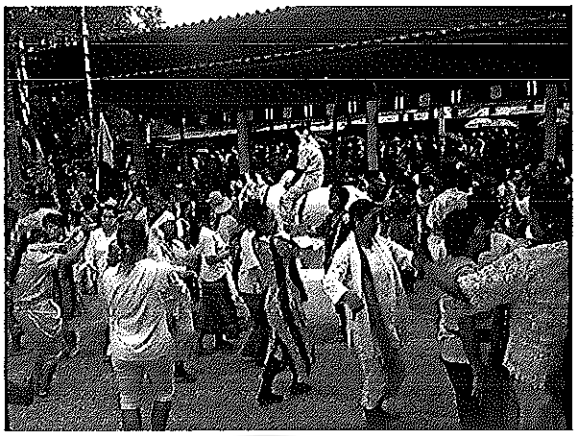

ภาพ 48 เหล่าร่างประทับทรงจะจัดชุมนุมเทพยดาบริเวณศาลเจ้าพ่อขุน และเจ้าพ่อคงคำ ที่อยู่บริเวณด้านทิศตะวันตกขององค์พระธาตุ เพื่อเป็นการบูชาสักการะและขอพรให้เป็นขวัญกำลังใจ

ภาพ 49 ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรม มีส่วนร่วมกับชุมชนในงานประเพณีประจำปี ขึ้นธาตุเดือนเก้าชาวเหนือ

งานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา เป็นงานที่จัดขึ้นทุกปีของชาวอำเอภบ้านตากเป็นการร่วมมือกันของหน่วยงานประชารัฐอำเภอบ้านตาก ส่วนราชการ องค์ปกครองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพี่น้องชาวบ้านตาก (เมืองตากเก่า) ร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอำเภอบ้านตาก โดยใช้ชื่อว่า "บ้านตาก : เมืองสองนที ปิง - วัง สายน้ำของพ่อ" กิจกรรมสำคัญที่จัดขึ้น ณ ลานกิจกรรมตรงข้ามวัดพระบรมธาตุบ้านตาก โดยมีการจัดกิจกรรมการแข่งเข็นครกหิน กับกีฬาพื้นบ้าน ไม้ต่อขาและสามล้อหรรษา การแสดงของเยาวชน

นิทรรศการ รวมทั้งการออกร้านจำหน่ายของดี ของเด่น OTOP และของกินพื้นถิ่น กราบนมัสการขอพรหลวงพ่อทันใจบ้านตากแล้ว เดินข้ามฝั่งถนน มาเที่ยวชม "งานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา" ซึ่งการจัดกิจกรรมงานนี้เพื่อให้เห็นความสำคัญของการนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ในอำเภอบ้านตากมาใช้ให้เกิดประโยชน์ด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ประดิษฐ์หินแกรนิตให้เป็นครกหินที่มีคุณภาพเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และยังส่งเสริมเป็นสินค้า OTOP ของอำเภอบ้านตาก

นอกจากประเพณีขึ้นธาตุ งานลอยกระทงแล้ว งานที่เกี่ยวกับท่องเที่ยวของชาวบ้านตากเราก็มีงานเข็นครกหินแกรนิตนี่แหละที่สร้างความสามัคคีและความสนุกสนานให้กับชาวบ้านตาก เราก็ได้มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวงานงานก็จัดขึ้นบริเวณตรงข้ามวัดพระบรมธาตุนี่แหละ ตรงที่เป็นลานกว้าง ๆ มันก็เป็นบริเวณที่สะดวกในการจัดงานดีนะ เพราะเวลาคนมากราบหลวงพ่อทันใจแล้วก็ข้ามมาเที่ยวงานได้ต่อเลย

(คนที่ 1, ชาวบ้านตำบลเกาะตะเภา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2560)

งานเข็นครกเหรอ กิจกรรมที่เขาจัดขึ้นก็มีเยอะเลย เช่น กิจกรรมแข่งเข็นครก การละเล่นกีฬาพื้นบ้าน สนุกสนานกันเลย นอกจากชาวบ้านนักท่องเที่ยวจะมาเที่ยวงานแล้ว ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานการศึกษาก็มีการจัดนิทรรศการ ออกร้านจำหน่ายสินค้า OTOP รวมถึงหน่วยงานเราด้วยก็เข้าร่วมให้ความรู้ด้วยมีการสาธิตการทำไม้กวาด การทำลูกประคบ และจำหน่ายสินค้าจากงานฝีมือของนักศึกษาเรา

(ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย, 20 ธันวาคม 2561)

ภาพ 50 ป้ายประชาสัมพันธ์การจัดงาน "เข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา" ประจำปี 2560

ภาพ 51 ป้ายประชาสัมพันธ์การจัดงาน "เข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา" ประจำปี 2561

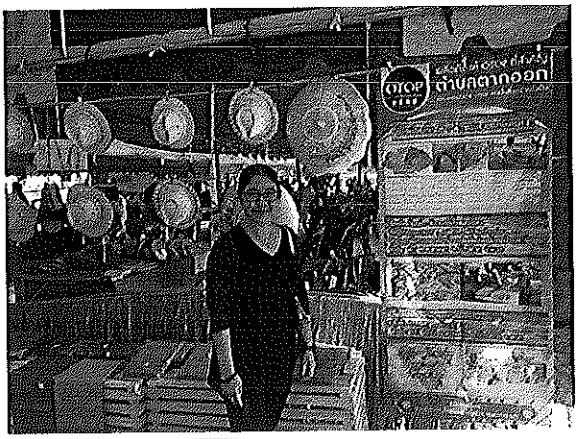

ภาพ 52 การแสดงซุ้มสินค้า OTOP ของตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ภาพ 53 กิจกรรมการแสดงในพิธีเปิด จากหน่วยงานต่าง ๆ ในงานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา

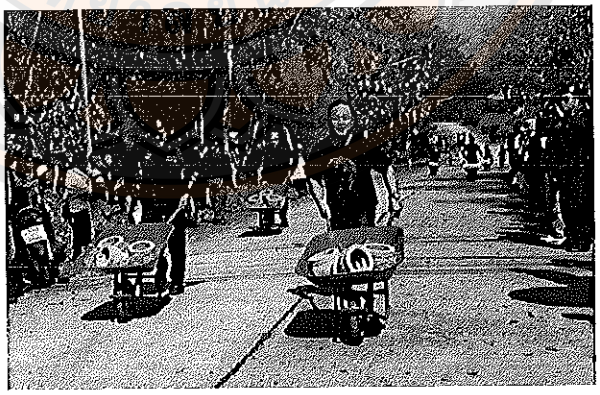

ภาพ 54 กิจกรรมการแข่งขันเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา ในงานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา

ภาพ 55 การจัดนิทรรศการและการจำหน่ายสินค้าจากหน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ ในงานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา

4. ด้านการมีส่วนร่วม คือ ในชุมชนอำเภอบ้านตาก แบ่งเขตการปกครองได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อมีกิจกรรมงานประเพณีเกิดขึ้นก็จะให้ความร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม เช่น กาดต้าตง เป็นตลาดที่อยู่ในเขตเทศบาลตากออก แต่เกิดขึ้นได้เพราะความร่วมมือของชุมชน เมื่อมีกิจกรรมการแสดง ณ เวทีกลาง ก็จะส่งการแสดงเข้าร่วมในแต่ละตำบล เมื่อปีพุทธศักราช 2560 อยู่ในช่วงการไว้อาลัยและเตรียมการงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ ของพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช หน่วยงานทุกหน่วยงานในอำเภอบ้านตากได้ให้ความร่วมมือ ในการออกร้านให้ความรู้วิธีการทำดอกไม้จันทน์ และ การจำหน่วยผลิตภัณฑ์โอท็อป ในแต่ละตำบล

ภาพ 56 จิตอาสาในหมู่บ้านและหน่วยงาน กศน. มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับชุมชนสาธิตและสอนทำดอกไม้จันทน์ ณ กาดต้าตง อำเภอบ้านตาก

ภาพ 57 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการแสดงในงานประเพณีลอยกระทงสาย ณ บริเวณกาดต้าตงทำให้กาดต้าตงนอกจากจะมีนักท่องเที่ยวเดินเที่ยวในงานแล้วยังสร้างความประทับใจให้กับผู้ที่เดินเที่ยวในงาน

ภาพ 58 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการออกร้านขายสินค้าพื้นบ้านอาหารพื้นบ้านทำให้กาดต้าตงเป็นถนนสายวัฒนธรรมที่น่าสนใจ

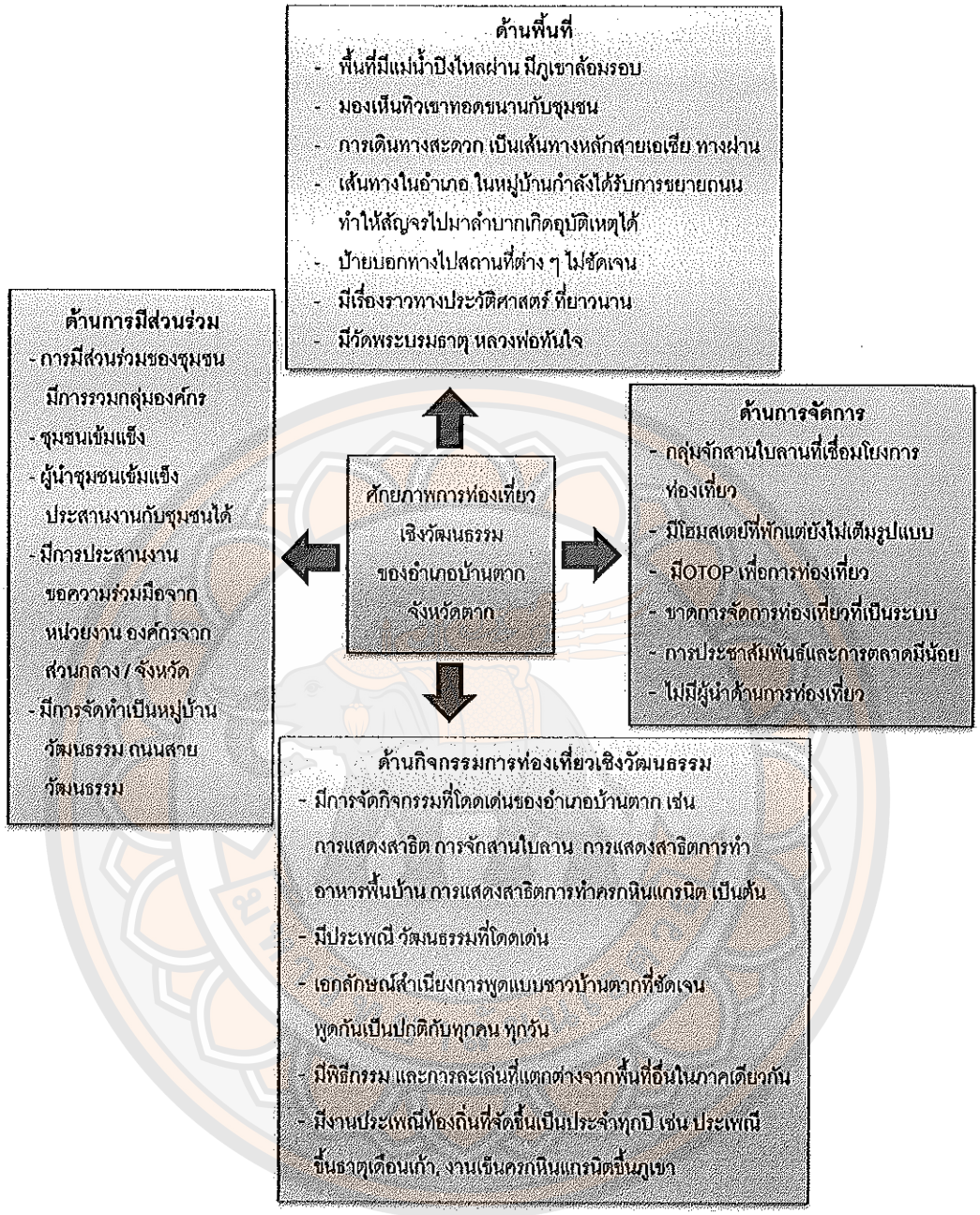

ภาพ 59 สรุปการสังเคราะห์สภาวการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

การศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก พบว่าการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ประกอบด้วย 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยได้ศึกษาตามองค์ประกอบของการจัดการศึกษา 8 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) สาระเนื้อหาในการศึกษา 2) ผู้ถ่ายทอดความรู้ 3) สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา 4) รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา 5) ผู้บริหารและบุคลากรที่ให้การสนับสนุนการศึกษา 6) เงินทุนสนับสนุน 7) สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม 8) ผู้เรียนรู้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สาระเนื้อหาในการศึกษา

1.1 การศึกษาในระบบ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานศึกษาที่อยู่ในรูปแบบการศึกษาในระบบ ทั้งในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาและอาชีวะศึกษา พบว่าสถานศึกษาที่อยู่ในพื้นการวิจัยได้มีการจัดการเรียนการสอนตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการโดยรับนโยบายจากเขตพื้นที่การศึกษาและแนวทางการปฏิบัติในโครงการต่าง ๆ จากเขตพื้นที่การศึกษา นอกจากนั้นโรงเรียนยังได้ตอบสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและนโยบายของภาครัฐ และนโยบายท้องถิ่น ด้วยการสนับสนุน การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น โดยโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และมีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาทุกปีการศึกษา ซึ่งหลักสูตรสถานศึกษานั้นก็มีการเชื่อมโยงกับท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าไปด้วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้มีหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยมีรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่สอดแทรกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในรายวิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีได้มีการสอดแทรกเกี่ยวกับการทำอาหารพื้นบ้าน การประดิษฐ์สิ่งของจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าไปใน วิชาการงานอาชีพ และกิจกรรมในชั่วโมงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้

...โรงเรียนของเราเป็นโรงเรียนในสังกัด สพฐ.เพราะฉะนั้นจึงต้องใช้หลักสูตรแกนกลาง 2551 เป็นหลัก ส่วนในเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นนั้น เมื่อก่อนเขาเน้นนะ แต่ช่วงหลัง ๆ ตอนนี้ เราก็ไม่ได้ชัดเจนในเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นแต่ก็ยังมีการสอดแทรกในรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ในระดับชั้นม.ต้นเป็นหลัก ให้นักเรียนได้รู้จักท้องถิ่นได้มากขึ้น

(ครูผู้รับผิดชอบด้านหลักสูตรของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2561)

...หลักสูตรที่โรงเรียนได้ใช้ก็เป็นไปตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการโดยยึดหลักสูตรแกนกลาง 2551 เป็นหลัก แล้วก็สนองนโยบายรัฐในแต่ละเรื่องที่เข้ามา ส่วนของหลักสูตรท้องถิ่นนั้น โรงเรียนก็เคยมีและได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นไว้ แต่ก็มีการพัฒนาหลักสูตร ปรับปรุงหลักสูตรอยู่เรื่อยมา ช่วงหลังนั้นไม่ได้ออกมาอย่างชัดเจน แต่เป็นการเพิ่มเข้าไป สอดแทรกเข้าไปในวิชาสังคมบ้าง วิชาการงานบ้าง และเป็นช่วงโมงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ที่ทาง สพฐ.เขาได้มีนโยบายมา แต่ก็มีกิจกรรมที่เข้าร่วมกับทางภาครัฐ ท้องถิ่นอยู่ตลอด

(ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

ภาพ 60 สัมภาษณ์ครูผู้ดูแลรับผิดชอบด้านหลักสูตรของโรงเรียน

ภาพ 61 นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ปั่นจักรยานสร้างพลังสังคมและพลังชุมชน เอาชนะยาเสพติด ตามเส้นทางประวัติศาสตร์ อำเภอบ้านตาก

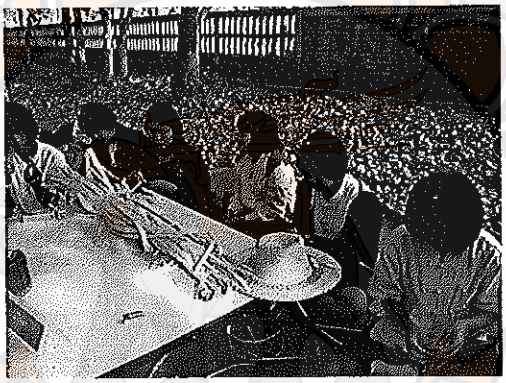

ภาพ 62 กิจกรรมในโรงเรียนที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เครื่องจักสานใบลาน

ภาพ 63 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สอดแทรกการทำอาหารพื้นบ้าน เช่น ยำข้าวเกรียบ (ยำข้าวแคบ)

ภาพ 64 นักเรียนสาธิตการทำอาหารพื้นบ้าน ข้าวเกรียบในงานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา

ภาพ 65 เวทีกิจกรรมงานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา

ภาพ 66 กิจกรรมเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา

1.2 การศึกษานอกระบบ พบว่า การศึกษานอกระบบมีการจัดการเรียนการสอนตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยหน่วยงาน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ดำเนินการตามยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม โดยการรับนโยบายและต่อยอดพัฒนาฝีมือบูรณาการกับอาชีวะ ทำให้นักศึกษา กศน.มีสมรรถนะได้อาชีพ โดยให้ทำงานภายใต้แผนพัฒนาระดับภาค มีการส่งเสริมด้านภาษาอังกฤษ เพราะใช้ในการประกอบกิจการอิเล็กทรอนิกส์ ส่งเสริมด้านเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรมท่องเที่ยว นวัตกรรมการเกษตร ให้การสนับสนุนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นกศน.ได้ใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นด้านสาระการเรียนรู้ ด้านเวลาเรียน และการจัดการเรียนรู้โดยเน้นการบูรณาการเนื้อหาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความแตกต่างของบุคคล ชุมชนและสังคม ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยตระหนักว่าผู้เรียนมีความสำคัญสามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นอกจากนั้นได้ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอีกด้วยการจัดการศึกษานอกระบบ ในอำเภอบ้านตาก ได้**มีปรัชญาการศึกษา** คือ *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญา "คิดเป็น"* มีวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับ**วิสัยทัศน์**หลักของ กศน.จังหวัดตาก คือ *"กศน.ร่วมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับคนไทยอย่างเสมอภาค เท่าเทียม ทั่วถึง และมีคุณภาพ"* และมี**พันธกิจ**ในการดำเนินการ คือ *"จัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายและชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยส่งเสริมและพัฒนาการนำเทคโนโลยีทางการศึกษาและ*

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยพัฒนาหลักสูตรรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและนวัตกรรม การวัดและประเมินผลในทุกรูปแบบพัฒนาบุคลากรและระบบการบริหารจัดการเพื่อมุ่งจัดการศึกษาที่มีคุณภาพโดยยึดหลักธรรมมาภิบาลและการมีส่วนร่วม" ซึ่งจะเห็นได้ว่าวิสัยทัศน์และพันธกิจของการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ได้เน้นในเรื่องของชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งบริบทของชุมชนอำเภอบ้านตากนั้นได้เน้นในเรื่องของวัฒนธรรมชุมชนเข้ามาสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอนทั้งด้านภูมิปัญญาการจักสานใบลานที่สามารถเรียนรู้แล้วนำไปประกอบอาชีพทำเป็นของที่ระลึกส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

> ...เรื่องหลักสูตรของ กศน.นะคะ เรายึดหลักสูตรตามแบบของการศึกษานอกระบบ ซึ่งใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 แล้วก็ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ในการจัดหลักสูตรของเราค่อนข้างจะยืดหยุ่นด้านเนื้อหา ด้านเวลาเรียนและกระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งต้องทำความเข้าใจกับผู้เรียนที่เข้ามาเรียนก่อนว่าเขาต้องการอะไร เพื่ออะไร ทั้งนี้และทั้งนั้นก็ต้องยึดนโยบายของการศึกษานอกระบบเป็นหลัก
>
> (ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

ภาพ 67 ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน.อำเภอบ้านตาก และครูผู้ดูแลด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน กศน. อำเภอบ้านตาก

1.3 **การศึกษาตามอัธยาศัย** ได้ดำเนินการตามหลักการของการศึกษาตามอัธยาศัยโดยเกื้อหนุน ให้ผู้เรียนกำหนดหรือเลือกวิธีการเรียนเอง หรือตามวัตถุประสงค์ของสถาบันหรือแหล่งความรู้นั้น ๆ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตลอดเวลา โดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้บุคคลมีโอกาสแสวงหาและรับความรู้ ทักษะ ทัศนคติ ความเข้าใจ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นก็ได้เป็นการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นต่อผู้เรียนเมื่อผู้เรียนมีความพร้อมจะเรียนรู้เอง โดยส่วนใหญ่แล้วผู้เรียนเน้นในเรื่องของการเรียนรู้เพื่อไปประกอบอาชีพสร้างรายได้ เนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนนั้นจะขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนที่จะสามารถนำไปใช้ได้จริง เนื้อหาหลักสูตรที่ใช้ในการสอนจะไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ผู้เรียนนั้นต้องการที่สามารถดำเนินการวางแผนกับผู้สอนเพื่อให้ตรงกับความต้องการ อาทิ หลักสูตรการทำขนมและเบเกอร์รี่ หลักสูตรการทำเครื่องจักสานใบลาน

> การศึกษาตามอัธยาศัย เช่นเดียวกันกับการศึกษานอกระบบ หน่วยงานเราได้ดูแลทั้งสองรูปแบบ แต่การศึกษาตามอัธยาศัย นั้นจะเกื้อหนุน ให้ผู้เรียนกำหนดหรือเลือกวิธีการเรียนเอง หรือตามวัตถุประสงค์ของสถาบันหรือแหล่งความรู้นั้น ๆ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตลอดเวลาแล้วนำความรู้ที่ได้ไปใช้จริง เน้นในเรื่องของอาชีพและการสร้างรายได้
>
> (ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

นอกจากนั้นภายในอำเภอบ้านตากยังมีแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย ที่ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้หาข้อมูลได้ด้วยตนเอง หรือนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวอำเภอบ้านตากได้เรียนรู้และศึกษาได้ด้วยตนเอง ซึ่งแหล่งเรียนรู้ที่มีนั้นได้นำเสนอในเรื่องราวของวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอำเภอบ้านตาก ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และยังมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นที่เล่าเรื่องราวในอดีต ด้วยของสะสมโบราณของชาวอำเภอบ้านตาก ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในอำเภอบ้านตากที่ได้ร่วมกันบริจาคของเก่าให้กับพิพิธภัณฑ์ที่วัดพระบรมธาตุ ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาสักการะพระบรมธาตุ และที่มาสักการะหลวงพ่อทันใจได้เข้าถึงได้ง่ายและสามารถเข้าได้ทุกวัน

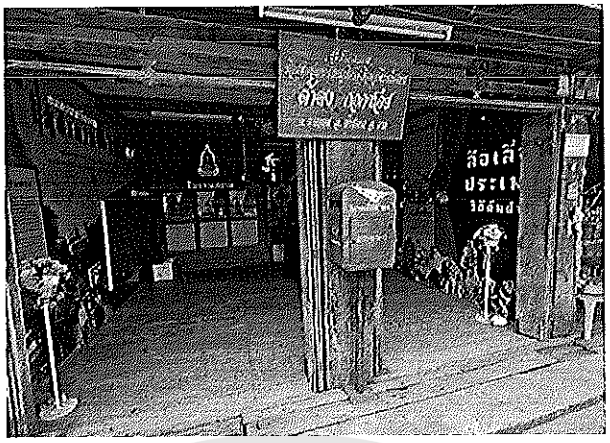

ภาพ 68 ด้านหน้าของการจัดแสดงนิทรรศการแหล่งเรียนรู้ ต้าตง(ท่าตรง) กอกซอย

ภาพ 69 การจัดนิทรรศการบ้านริมน้ำ ณ บริเวณกาดต้าตง เล่าเรื่องราวตำนาน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวอำเภอบ้านตาก

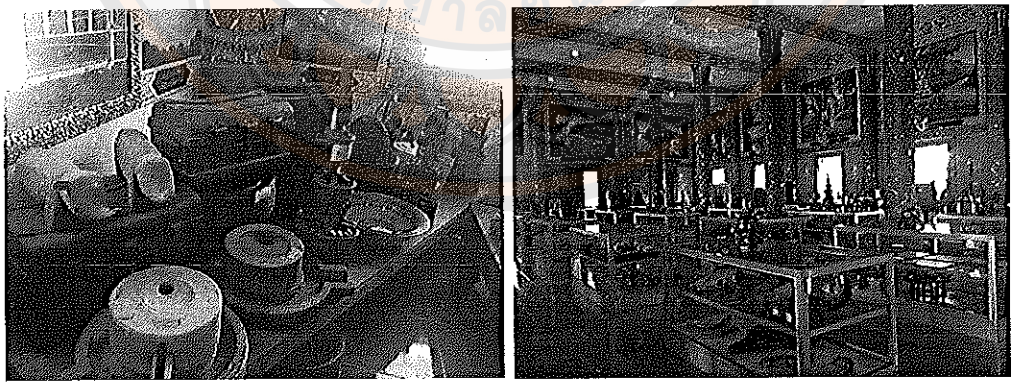

ภาพ 70 ภายในพิพิธภัณฑ์วัดพระบรมธาตุ แสดงสิ่งของโบราณที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากชาวบ้านในอำเภอบ้านตาก

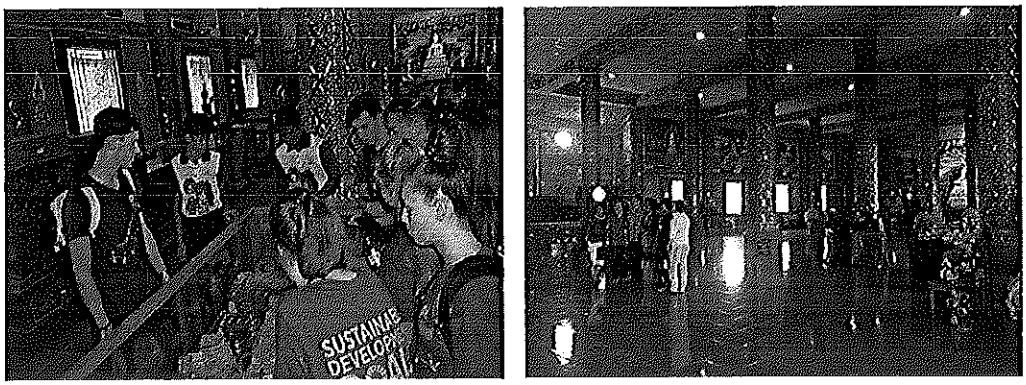

ภาพ 71 นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาชมแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์วัดพระบรมธาตุ

2. **ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้** หรือผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระประกอบด้วย ครูและอาจารย์ ,ปราชญ์ ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงและมีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ อย่างเชี่ยวชาญ บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการศึกษาอบรมมาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดประสบการณ์ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า

2.1 **การศึกษาในระบบ** เป็นไปตามข้อกำหนดและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

2.1.1 ครูผู้ถ่ายทอดความรู้มีความรู้ตรงตามวิชาที่สอน โดยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ต้องอาศัยครูที่มีความรู้ในเรื่องวัฒนธรรม หรือเป็นครูที่มีประสบการณ์ ที่ศึกษาเรื่องสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งตรงกับสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและครูกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นหลัก

...ในโรงเรียนของเราส่วนใหญ่แล้วจะเป็นครูที่อยู่ในท้องถิ่นเป็นเวลานานหรือเรียกว่าเป็นคนบ้านตากโดยตรง ซึ่งทำให้มีความรู้ในเรื่องของวัฒนธรรมของชาวบ้านตาก เช่นการทำอาหารประจำถิ่น แกงถั่วมะแฮะ หรือจะเป็นการทำข้าวแคบหรือข้าวเกรียบ ซึ่งทำให้สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ตรงนี้ให้กับนักเรียนได้ดี นอกจากเรื่องอาหาร ก็มีวัฒนธรรมประเพณีลอยกระทงสาย ครูของเราก็สามารถเล่าเรื่องราวความเป็นมาและสามารถพานักเรียนทำกระทงสายที่ทำจากกะลาไปลอยในวันลอยกระทงได้ ซึ่งครูที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา หรือครูที่สอนในวิชางานบ้านกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

(ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

ภาพ 72 ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นครูผู้มีความรู้และประสบการณ์ และเป็นคนในท้องถิ่นอยู่ในท้องถิ่นมานาน

2.1.2 ครูผู้ถ่ายทอดความรู้ที่สอนในโรงเรียนเป็นครูรุ่นเก่าบ้างและมีครูรุ่นใหม่จำนวนมาก ที่เป็นอัตราจ้างและครูบรรจุที่อื่นและย้ายกลับมา ซึ่งเป็นคนในพื้นที่อำเภอบ้านตากเป็นส่วนใหญ่ การจัดการเรียนการสอนในเรื่องของวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอำเภอบ้านตาก จึงเป็นครูที่อยู่ในพื้นที่มานาน เป็นครูเก่าที่เกิดในท้องถิ่นนี้ เป็นผู้สอนนักเรียนเพราะมีความรู้ความเข้าใจถึงที่มาของขนบ ธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีและสามารถอธิบายได้เข้าใจด้วยภาษาถิ่น หรือ คำศัพท์ที่ใช้กันในท้องถิ่น

...ส่วนใหญ่แล้วครูเราเป็นครูรุ่นเก่า และก็เป็นคนในท้องถิ่นไปบรรจุที่อื่น แล้วก็เขียนย้ายกลับมา เลยทำให้มีแต่ครูรุ่นเก่า ๆ และส่วนใหญ่ก็เป็นญาติพี่น้องกัน ส่วนครูรุ่นใหม่ ๆ ที่เห็นก็เป็นครูอัตราจ้างที่เป็นคนในท้องถิ่นของเรา ส่วนครูบรรจุใหม่ มีน้อยนะที่มา

(ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...ครูที่นี่เหรอส่วนใหญ่เป็นบ้านตากเฮานี่แหละ ทำให้มีความรู้มีประสบการณ์ในเรื่องวัฒนธรรมอย่างดีเลยแหละ เพราะเกิดและโตที่บ้านตากเนาะ ส่วนใหญ่เวลาสอนในวิชาการงานอาชีพ วิชาสังคมก็จะมีพูดภาษาถิ่นบ้านตากเฮากันหนา มันทำให้เด็ก ๆ เข้าใจง่ายดีเพราะเวลาที่เขาอยู่บ้านเขาก็พูดกับพ่อแม่เขาภาษาถิ่น บางอย่างครูพูดภาษากลางมันบ่ใช่จะเข้าใจ่หนา เฮาก็ต้องใช้ภาษาถิ่นกับนักเรียน

(ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

2.1.3 ครูผู้ถ่ายทอดความรู้ได้เข้ารับการอบรมพัฒนาตนเองอยู่เสมอตามโครงการที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้จัดขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น โครงการ แหล่งเรียนรู้เส้นทางประวัติศาสตร์ "สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จังหวัดตาก" เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2561 ณโรงเรียนตากพิทยาคม เป็นโครงการอบรมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดตาก โดยมีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 38 เข้าร่วมกิจกรรม

ภาพ 73 โครงการอบรม เสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดตากแหล่งเรียนรู้เส้นทางประวัติศาสตร์ "สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จังหวัดตาก"

ภาพ 74 โครงการอบรม เสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดตาก แหล่งเรียนรู้เส้นทางประวัติศาสตร์ "สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จังหวัดตาก"

2.1.4 ครูผู้ถ่ายทอดความรู้มีความสำคัญและมีบทบาทในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านหรือผู้ปกครองนักเรียนให้ความเชื่อมั่นในครูที่บุตรหลานของตนเองได้เรียนด้วย ไม่ว่าจะมีกิจกรรมหรือมีปัญหาอะไรก็จะเข้าหาครูเพื่อปรึกษาขอคำแนะนำกับครูเป็นหลัก นอกจากนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางชุมชนจัดขึ้น ก็ได้ให้ครูเป็นผู้มีส่วนร่วมและมีบทบาทในกิจกรรมนั้น ๆ หรือเป็นกรรมการตัดสิน เช่น การประกวดวงดนตรี การแข่งขันการทำอาหารพื้นบ้าน

...ชาวบ้านเขาศรัทธาในตัวครูเราค่ะ เพราะเขาได้ไว้ใจครูฝากลูกหลานมาเรียนกับเรา บางคนพ่อแม่ ลุงป้าน้าอา เขาทำงานในส่วนของท้องถิ่น อบต. เทศบาลเวลามีงานเข้าก็มาให้ครูไปช่วยงานเป็นกรรมการตัดสินนั่นนี่ จริงๆคนบ้านตากเราก็พอจะรู้จักกันหมดอยู่กันแบบเครือญาติมาอะไรก็ช่วยเหลือกัน

(ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

2.1.5 นอกจากครูผู้ถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียนได้ให้ความรู้แล้ว บางรายวิชามีวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้และมีปราชญ์ท้องถิ่น มาให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น วิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้เชิญวิทยากรที่เป็นกลุ่มสตรีในชุมชนสมอโคลน มาเป็นวิทยากรในการสอนการสานหมวกใบลาน หรือ เชิญปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้เรื่องท้องถิ่นและวัฒนธรรม เช่น เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน

...กิจกรรมของเรามีหลากหลายกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและท้องถิ่น ถ้าครูผู้สอนไม่ได้จัดการเรียนการสอนเองถ่ายทอดประสบการณ์เองก็จะเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ที่เรารู้จักและเราก็เคยเชิญมา คุณป้าบังอรก็มาสอนเรื่องเพลงพื้นบ้าน มาเล่านิทานท้องถิ่น ให้นักเรียนฟัง นักเรียนก็สนุกสนานเพลิดเพลินกันไป

(ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...เวลามีงานหรือมีการจัดกิจกรรมเราก็มีการเชิญวิทยากรท้องถิ่น เช่นกลุ่มแม่บ้านสมอโคลน สอนการสานหมวกใบลาน บางทีเราก็นำนักเรียนออกไปเรียนยังแหล่งเรียนรู้ตรงนั้นทำให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าถึงความเป็นท้องถิ่นบ้านตากได้ดีค่ะ

(ครูผู้สอนกลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

2.1.6 ครูผู้ถ่ายทอดความรู้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้เข้าร่วมฟังการเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับปราชญ์ท้องถิ่น

...โครงการหรือกิจกรรมที่ทางท้องถิ่นจัดหรือโรงเรียนจัดก็มีโอกาสได้พบเจอปราชญ์ชาวบ้าน ก็มีการแรกเปลี่ยนเรียนรู้ เวลามีงานเสวนาเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ทางสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดขึ้นเราก็เข้าร่วมทำให้ได้ข้อมูลที่จะนำมาสอนนักเรียน หรือบางทีเวลาที่เราจะสอนอย่างเรื่องของประเพณีลอยกระทงสาย การทำพิธีขอขมาแม่น้ำ เราก็ไปของข้อมูลจากผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านโดยตรง

(ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

2.1.7 ครูมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและเป็นผู้นำการทำกิจกรรมในชุมชนอยู่ เช่น เป็นกรรมการตัดสินการประกวดแข่งขันต่าง ๆ งานประกวดกระทง การแข่งขันประกอบอาหารพื้นบ้าน

...โอ้โห ถ้าพูดถึงเรื่องกิจกรรมประเพณีหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนนะ เรียกได้ว่าทุกกิจกรรมที่ทางชุมชนขอความร่วมมือ ขอให้เข้าร่วม ครูเราก็จะเป็นผู้นำในกิจกรรมนั้น ๆ ก็จะนำนักเรียนเข้าร่วมเสมอ หรืองานประเพณีต่าง ๆ ครูเราก็จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม เป็นกรมการตัดสินบ้างหรือเป็นคณะกรรมการจัดงานบ้าง

(ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนการศึกษาในระบบ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

2.2 **การศึกษานอกระบบ** ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้พบว่า

2.2.1 ผู้ถ่ายทอดความรู้จบการศึกษาไม่ตรงตามวิชาที่สอน แต่อาศัยประสบการณ์และการพัฒนาตนเองจากการอบรม สัมมนาเพื่อนำองค์ความรู้ไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

...อย่างที่รู้กันนะคะว่าครู กศน.เป็นครูที่ต้องมีความรู้รอบด้านเลย ต้องเป็นครูที่เก่งมากๆค่ะ เพราะต้องสอนให้ได้ทุกอย่าง บางคนที่เรียนมาที่จบมาก็ไม่ได้สอนแต่ต้องสอนอีกอย่าง ซึ่งเราก็ต้องมีการพัฒนาครูของเราให้อบรม สัมมนาในเรื่องต่างๆเพื่อให้เกิดความชำนาญ ให้มีประสบการณ์แล้วก็นำมาถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้รู้

(ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

2.2.2 ผู้ถ่ายทอดความรู้ส่วนใหญ่เป็นครูอัตราจ้าง ทำให้มีการปรับเปลี่ยนบุคลากรด้านการสอนอยู่บ่อยครั้ง

...ครูที่เรามีอยู่ตอนนี้ส่วนใหญ่เป็นครูอัตราจ้าง บางคนก็รอสอบบรรจุ ทำให้มีการปรับเปลี่ยนบุคลากรอยู่บ่อยครั้ง หายากมากค่ะครูที่จะมาอยู่ตรงนี้กับเรา ต้องอดทนด้วยและต้องรักที่จะเรียนรู้และพัฒนา

(ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

2.2.3 ผู้ถ่ายถอดความรู้ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นคนในพื้นที่ ทำให้ต้องเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

...ส่วนใหญ่ครูเราเป็นครูที่ไม่ได้อยู่ในท้องถิ่นค่ะ เวลาที่สอนก็จะสื่อสารกับผู้เรียนค่อนข้างลำบากหน่อย เพราะผู้เรียนเองก็มีการใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร ทำให้ครูที่ไม่ได้เป็นคนในท้องถิ่นนั้นต้องอาศัยความใฝ่เรียนใฝ่รู้ เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

(ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

2.2.4 ผู้ถ่ายทอดความรู้ในการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 30-40 ปี

...อย่างที่เห็นอยู่นะคะ ครูกศน.เราก็จะมีประสบการณ์เยอะหน่อย อายุ 30 - 40 ปี อย่างตามกลุ่มย่อยแต่ละตำบลก็จะมีครูประจำกลุ่มก็จะอายุประมาณนี้ วัยรุ่นหนุ่มสาวจบใหม่ไม่ค่อยมีเลยค่ะ

(ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

2.2.5 ผู้ถ่ายทอดความรู้ มีความรู้และประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นน้อยกว่าผู้เรียน บางครั้งได้เรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียน

...การศึกษาในรูปแบบของเราเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกเพศทุกวัยได้เข้ามาเรียน เพราะฉะนั้นนักศึกษาของเราก็มีทั้งวัยรุ่น วัยกลางคน หรือที่มีอายุเยอะ ๆ ก็มี ซึ่งถ้าพูดถึงการสอนหรือการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นบางทียังไม่รู้สึกรู้ดีเท่ากับนักศึกษาเลย บางทีต้องอาศัยเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน

(ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

2.2.6 มีการเชิญวิทยากรที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่นมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้

...มีค่ะ มีการเชิญวิทยากรหรือปราชญ์ชาวบ้านมาสอนในบางครั้ง ซึ่งเราว่าการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า จะสามารถถ่ายทอดได้ดีกว่าเรา และเหมือนเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศทำให้ผู้เรียนได้เรียนกับครูคนอื่นบ้าง ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้มากขึ้น

(ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

ภาพ 75 ผู้ถ่ายทอดความรู้ การศึกษานอกระบบ พบกับผู้เรียนประจำกลุ่ม

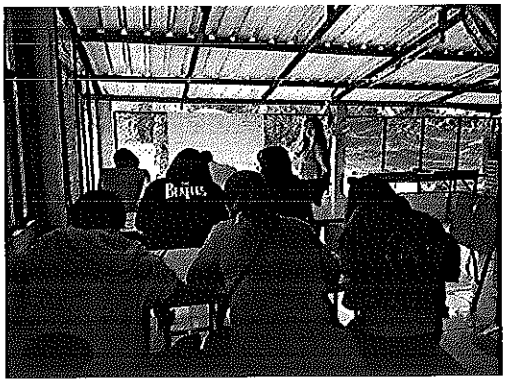

ภาพ 76 ผู้ถ่ายทอดความรู้ การศึกษานอกระบบ พบกับผู้เรียนประจำกลุ่ม

2.3 **การศึกษาตามอัธยาศัย** ผู้ถ่ายทอดความรู้ จบการศึกษาไม่ตรงตามเอกซึ่งผู้ถ่ายทอดความรู้นั้นโดยส่วนใหญ่จะเป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มนักวิชาการผู้มีความรู้ในด้านนั้น ๆ ตามเนื้อหาในการเรียนซึ่งอาศัยประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และเป็นผู้ฝึกให้กับผู้เรียน

> ...ในการศึกษาในรูปแบบนี้นะคะเราไม่ได้มีผู้สอนที่ต้องกำหนดไว้ชัดเจนว่าวิชานี้ใครสอนอะไร แต่การเรียนในรูปแบบนี้เกิดจากผู้เรียนสนใจที่จะเรียนสนใจที่จะรู้ในเรื่องนั้น ๆ ก็เข้าไปเรียนรู้กับผู้รู้โดยตรง หรือวิทยากรในเรื่องนั้น ๆ เช่นการสานหมวกใบลานก็เข้าไปยังกลุ่มแม่บ้านที่มีความพร้อมในเรื่องการสอนหมวกใบลานโดยตรง
>
> (ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

ภาพ 77 การให้ความรู้ด้านการจักสานใบลานของกลุ่มวิทยากร โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลอำเภอบ้านตาก

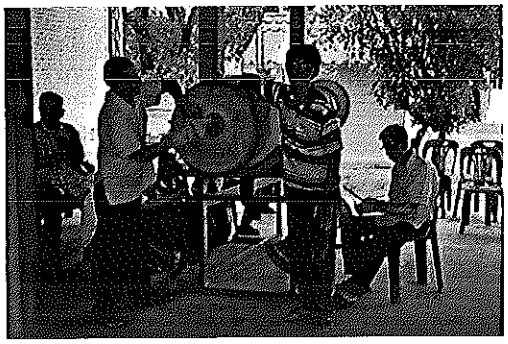

ภาพ 78 การให้ความรู้เรื่องวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน กลองตุเย จากวิทยากรท้องถิ่น อำเภอบ้านตาก

ภาพ 79 คุณป้าบังอร อินจันทร์ ปราชญ์ชาวบ้านผู้ให้ความรู้และเป็นวิทยากรเกี่ยวกับวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น ซึ่งได้เป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานภาครัฐ การศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3. สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา พบว่า

3.1 การศึกษาในระบบ ด้านสื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา ในส่วนของการศึกษาในระบบสถานศึกษาแต่ละแห่งได้มีสื่อและอุปกรณ์สำหรับการจัดการศึกษา ดังนี้

3.1.1 การใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ เครื่องฉายภาพและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนรู้ แต่เครื่องฉายนั้นอยู่ในสภาพเก่าและได้ใช้งานหลายปี และได้รับจากงบประมาณในการจัดหาสื่อ อีกทั้งมีผู้บริจาคให้กับโรงเรียนแต่ยังไม่เพียงพอสำหรับการนำไปใช้งานในการจัดการเรียนการสอน

3.1.2 การใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเป็นสถานที่ฝึกงานให้กับนักเรียน และมีการนำเอาสูตรอาหารพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาคหกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้สื่อ ที่เป็นสื่อของจริง ได้สัมผัสทั้งรูป รส และกลิ่น ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง

ในส่วนของแหล่งเรียนรู้ภายนอกบางแห่งไม่พร้อมที่จะให้เข้าไปเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ต้องติดต่อหรือประสานงานจากเจ้าหน้าที่ดำเนินการให้ดำเนินการเปิดให้เข้า หรือจัดการความพร้อมสำหรับการเข้าใช้ในอำเภอบ้านตาก ชาวบ้านและสถานศึกษาได้ให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านด้านศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน มีการจัดพิพิธภัณฑ์ของท้องถิ่นในวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอบ้านตาก

3.1.3 สื่อ วัสดุของจริงจากท้องถิ่น สื่อการสอนที่ครูใช้แล้วสื่อที่มีความโดดเด่นหรือบ่งบอกถึงวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น การนำใบลานที่ใช้สานหมวก มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนตกแต่งป้ายนิเทศ เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับถึงวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ได้นำมาประยุกต์และใช้ประโยชน์ในโรงเรียน

> ...ในโรงเรียนก็มีสื่อมีอุปกรณ์ในการใช้จัดการเรียนการสอนนะคะ แต่บางอย่างก็อยู่ในสภาพเก่า ใช้งานมาแล้วยาวนานหลายปี ก็มีบ้างนะคะที่ทางโรงเรียนได้งบจัดสรรในตรงนี้ บางชิ้นก็มีผู้ใหญ่ใจดีได้บริจาคมา
>
> (ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

...นอกจากนั้นสื่อการสอนที่ครูใช้ทั่วไปแล้วที่มีความโดดเด่นหรือบ่งบอกถึงวัฒนธรรมในท้องถิ่นเช่น การนำใบลานที่ใช้สานหมวก มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ตกแต่งป้ายนิเทศ เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับถึงวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ได้นำมาประยุกต์และใช้ประโยชน์ในโรงเรียน นักเรียนก็สนุกกับการจัดบอร์ดจัดป้ายนิเทศ นักเรียนก็จะเอาพวกใบลานที่สานที่ถักเป็นเส้น ๆ มาตกแต่ง เพราะมันหาง่ายและส่วนใหญ่บ้านนักเรียนก็มีกันอยู่แล้ว

(ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

...สื่อการสอนของโรงเรียนอีกอย่างก็คือการมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ดียิ่งเรื่องของวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิตแล้วยิ่งต้องใช้สื่อจริงในท้องถิ่นยิ่งดี ครูก็ได้ให้นักเรียนเข้าวัดศึกษาข้อมูลชุมชน หรือไปพิพิธภัณฑ์ของชุมชน ก็จะได้ข้อมูลที่ต้องการในเรื่องของวัฒนธรรม เรื่องของท้องถิ่น

(ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

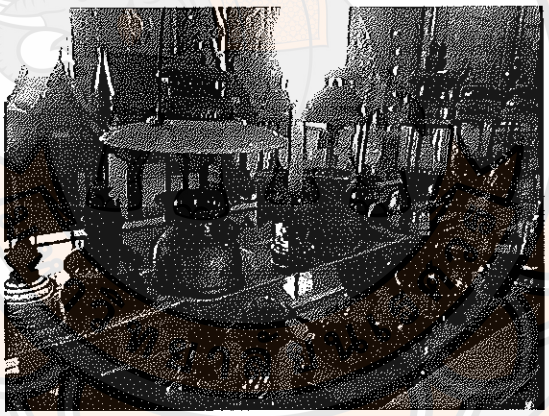

ภาพ 80 สื่อของจริงที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนในท้องถิ่นอำเภอบ้านตาก ตั้งแสดงอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์วัดพระบรมธาตุ

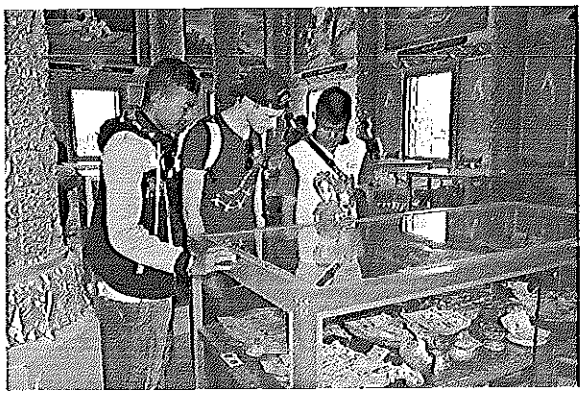

ภาพ 81 นักเรียนจิตอาสาระดับมัธยมได้นำนักเรียนแลกเปลี่ยนภาษาและวัฒนธรรมเข้าชมและเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์วัดพระบรมธาตุ

3.2 การศึกษานอกระบบ

3.2.1 สื่อที่ใช้ที่เป็นเทคโนโลยี หรือเครื่องฉายไม่ได้มีใช้เหมือนการศึกษาในระบบ เพราะต้องกระจายจุดบริการการศึกษาตามตำบล ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะใช้กระดานไวท์บอร์ด นอกจากบางครั้งใช้สถานที่ของหน่วยงานราชการจึงมีการใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ เครื่องฉายภาพและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีจำนวนจำกัด

3.2.2 เน้นการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเมื่อมีการเรียนในเรื่องที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต หรือการประกอบอาชีพในชุมชนนั้น ก็ได้ใช้แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นเป็นสถานที่เรียน เช่น การทำปุ๋ยหมัก การปลูกผักปลอดสารพิษ ก็จะดำเนินการลงพื้นที่ในแหล่งเรียนรู้จริงของชุมชน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วการจัดการศึกษานอกระบบได้ใช้สื่อการเรียนการสอนจากสื่อของจริงในชุมชนเป็นหลัก ใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นจัดการเรียนการสอนได้ทุกที่และมีการส่งเสริมด้านเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรม เช่น นวัตกรรมท่องเที่ยว นวัตกรรมการเกษตร โดยตรงจากผู้ถ่ายทอดการเรียนรู้

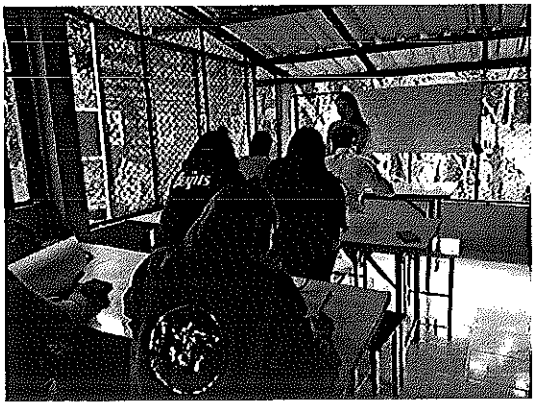

ภาพ 82 การใช้สื่อในห้องเรียนของการศึกษานอกระบบตามจุดบริการ
ของตำบลมีกระดานไวท์บอร์ด ที่เป็นสื่อในการสอน

ภาพ 83 การจัดกิจกรรมปลูกวันแม่ เกี่ยววันพ่อที่ได้ลงมือปฏิบัติจริง
และใช้สื่อแหล่งเรียนรู้จริง

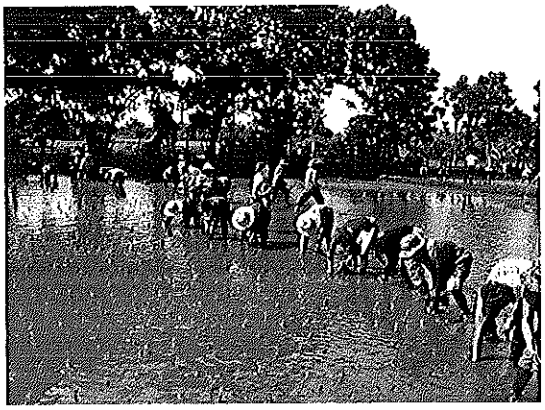

ภาพ 84 นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมการจัดกิจกรรมปลูกวันแม่ เกี่ยววันพ่อที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงและใช้สื่อแหล่งเรียนรู้จริง

3.2 การศึกษาตามอัธยาศัย

3.2.1 การใช้สื่อและอุปกรณ์ ทางเทคโนโลยีน้อย เนื่องจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไม่สะดวกในการใช้สื่อเทคโนโลยีอีกทั้งสถานที่บางครั้งไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้สื่อประเภทนี้

3.2.2 เน้นการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในท้องถิ่น ยังมีซึ่งการศึกษาตามอัธยาศัยใช้สื่อการเรียนการสอนจากสื่อของจริงในชุมชนเป็นหลัก ใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นจัดการเรียนการสอนได้ทุกที่ มีการส่งเสริมด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และการสร้างนวัตกรรม เช่น นวัตกรรมท่องเที่ยว นวัตกรรมการเกษตร โดยตรงเช่นเดียวกับการศึกษานอกระบบ

ภาพ 85 การจัดกิจกรรมการสอนทำตุงไส้หมูจากกลุ่มโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งใช้สื่อจริงและลงมือปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

ภาพ 86 การศึกษาการจักสานจากใบลาน ซึ่งสื่อที่ใช้ในการเรียนก็เป็นสื่อจากของจริง

4. รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา

4.1 การศึกษาในระบบ

4.1.1 มีรูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย และเหมาะสมสำหรับผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

4.1.2 การศึกษาในระบบมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษาและตามตัวชี้วัดที่กำหนดในแต่ละระดับชั้นและรายวิชา

4.1.3 มีการจัดการเรียนการสอนโดยจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ เช่น นำวัสดุในท้องถิ่น ถั่วมะแฮะ มาใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนวิชางานบ้าน ทำอาหารแกงมะแฮะ มีการฝึกนักเรียนทำโครงงาน เน้นการลงพื้นที่ปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง มีการบูรณาการ หรือเชื่อมโยงกับรายวิชาอื่น ๆ เป็นการสอดแทรกในรายวิชาสังคม เรื่องวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ และบูรณาการเข้ากับกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ เชื่อมโยงกิจกรรมชุมนุมกับรายวิชาอื่น ๆ เช่น การทำกระทงกะลา

4.1.4 มีโครงการอบรมจากภายนอกและกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่เสมอ เช่น กิจกรรมอบรมมัคคุเทศก์น้อย กิจกรรมปั่นจักรยานแลนลี่ อีกทั้งยังเรียนรู้ในกิจกรรมของชุมชน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนแล้วได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้กลับมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในห้องเรียน

...การจัดการศึกษาของเราก็เป็นไปตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาเลยค่ะ ในแต่ละกลุ่มสาระฯ ก็เอาตัวชี้วัดเป็นหลัก เราก็จะมาดูว่าตัวไหนมันสอดคล้องกับท้องถิ่น ของวัฒนธรรมบ้างเราก็มอบหมายให้กลุ่มสาระฯนั้นเป็นผู้รับผิดชอบ ดูแล ออกแบบการจัดการเรียนการสอนให้เกี่ยวข้องและเหมาะสม

(ผู้บริหารของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...กิจกรรมในโรงเรียนที่จัดขึ้นมีความหลากหลายซึ่งจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา ในส่วนของการเรียนการสอนในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นก็มีการจัดกิจกรรมตามเทศกาลงานประเพณีท้องถิ่น ในกิจกรรมชุมนุม หรือกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในวัฒธรรมท้องถิ่นยิ่งขึ้น

(ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...มีโครงการเกี่ยวกับวัฒนธรรม เกี่ยวกับชุมชนเข้ามาในโรงเรียนบ้าง มีเชิญเข้าร่วมบ้าง บางกิจกรรมก็มีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่เสมอ เช่น กิจกรรมอบรมมัคคุเทศก์น้อย กิจกรรมปั่นจักรยานแรลลี่ก็มี

(ครูผู้สอนของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

ภาพ 87 นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมปั่นจักรยานแรลลี่ของทางหน่วยงานในท้องถิ่นที่จัดขึ้น

4.2 การศึกษานอกระบบ

4.2.1 การจัดการศึกษาของการศึกษานอกระบบนั้นเป็นไปตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามปรัชญาพื้นฐานของการศึกษานอกโรงเรียน "คิดเป็น" โดยจัดการเรียนการสอนตามตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอน 5 สาระ โดยมีสาระที่ 5 คือสาระการพัฒนาสังคม เป็นสาระเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐศาสตร์ การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี หน้าที่พลเมือง และการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม

4.2.2 มีการกำหนดชั่วโมงกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม จำนวน 100 ชั่วโมงจึงจะจบ

4.2.3 มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่นการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้แบบทางไกล การเรียนรู้แบบชั้นเรียนจัดการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน

4.2.4 มีการจัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนอยู่เสมอและได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนโดยการออกร้านแสดงสินค้าและสาธิตการทำสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ หรือการทำอาหารแล้วแต่กิจกรรมที่จัดขึ้น หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมการปั่นจักรยานแรลลี่

ภาพ 88 หน่วยงานการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย เข้าร่วมกิจกรรมปั่นจักรยานแรลลี่ของทางหน่วยงานในท้องถิ่นที่จัดขึ้น

ภาพ 89 หน่วยงานการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยอำเภอบ้านตาก ออกร้านจัดแสดงนิทรรศการและสินค้าในงานประเพณีต่าง ๆ ของอำเภอและจังหวัด

4.3 การศึกษาตามอัธยาศัย

4.3.1 มีการจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลัก ผู้เรียนมีความพร้อมและความต้องการที่จะเรียน โดยมีวิทยากรและปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้

4.3.2 มีการจัดการเรียนรู้โดยเน้นการปฏิบัติจริงและให้ได้ผลจริงสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

4.3.3 มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากสื่อจริง สถานการณ์จริง มีการจัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนอยู่เสมอและได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

ภาพ 90 การจัดกิจกรรม โครงการจิตอาสาประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์พระราชทาน จัดอบรมและสอนวิธีการทำให้กับผู้ที่ต้องการศึกษา

ภาพ 91 โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุอำเภอบ้านตาก จัดอบรมการเล่นกลองตุงเย จากปราชญ์ชาวบ้าน

5. ผู้บริหารและบุคลากรที่ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา พบว่า

5.1 การศึกษาในระบบ

5.1.1 ผู้บริหารในสถานศึกษาได้จัดสรรมาจากหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

5.1.2 ผู้บริหารส่วนใหญ่ที่อยู่ในปัจจุบัน จะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นเป็นเวลานาน ทำให้ซึมซับและเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี มีส่วนร่วมในชุมชนทำให้สามารถนำองค์กรเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้บริหารส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและการมีส่วนร่วมกับทางชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก ที่มีโครงการ "บวร" บ้าน วัด โรงเรียน จึงทำให้มีการประสานงานและมีส่วนร่วมกับทางชุมชน อีกทั้งโรงเรียนก็ยังต้องขอความร่วมมือกับผู้ปกครอง และชุมชนในเรื่องอื่นๆอีกด้วย จึงทำให้ผู้บริหารทุกท่านในการศึกษาในระบบให้การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นเป็นอย่างดี

> ...ผู้บริหารของเราก็เป็นคนในท้องถิ่น ท่านก็อยู่มานานแล้วนะนี่ก็จะเกษียณปีนี้ ปีหน้าแล้ว ก็ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านนะ ชาวบ้านก็ให้ความเชื่อมั่นในตัวผู้บริหารของเรา เวลามีกิจกรรมหรืองานประเพณีท้องถิ่นของชุมชนก็เข้าร่วมเสมอ
>
> (ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...โรงเรียนเราเข้าโครงการ "บวร" บ้าน วัด โรงเรียน เวลามีงานก็มีการประสานงานและมีส่วนร่วมกับทางชุมชน อีกทั้งโรงเรียนก็ยังต้องขอความร่วมมือกับผู้ปกครอง และชุมชนในเรื่องอื่นๆอีกด้วย ซึ่งท่านผอ.ก็มีส่วนร่วม เป็นคณะกรรมการในการจัดกิจกรรมของชุมชน ทำให้โรงเรียน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

(ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

ภาพ 92 ผู้บริหารและคณะครูเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีกระทงสายไหลประทีป

5.2 การศึกษานอกระบบ

5.2.1 ผู้บริหารได้นำนโยบายของกระทรวงศึกษาและของรัฐมาใช้ในการบริหารการจัดการเรียนการสอนเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ สนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นและชุมชน เป็นหน่วยงานหลักให้กับชุมชนในการส่งเสริมการศึกษา

5.2.2 ผู้บริหารจะปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารองค์กรตามนโยบาย และวิสัยทัศน์ขององค์กร นอกจากนั้นยังมีบทบาทที่สำคัญกับชุมชนและท้องถิ่นอีกด้วยเพราะเป็นผู้ประสานงานและดำเนินงานช่วยเหลือในนอกจากการจัดการศึกษาให้กับชุมชนแล้วยังสนับสนุนในการจัดกิจกรรมของชุมชนเกือบทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นงานสำคัญ ประเพณี หรือ งานประจำปีที่จัดขึ้น

...บทบาทของผู้บริหาร ของส่วน กศน.ก็เป็นเหมือนกันกับผู้บริหารหน่วยงานอื่น ๆ ก็ยึดนโยบายของกระทรวงศึกษาและของรัฐมาใช้ในการบริหาร ก็มีส่วนสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ท้องถิ่นและชุมชน

(ผู้บริหารการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

...เกือบทุกกิจกรรมเลยที่ท่านผอ. มีบทบาทในชุมชนและท้องถิ่น เวลาจัดกิจกรรมอะไร ไม่ว่าจะเป็นงานบุญ งานประเพณี งานชุมชน ท่านผอ.ก็ได้มีส่วนร่วม ในการประชุมงานแล้วก็มาบริหารจัดการให้คณะทำงานได้ดำเนินการจัดกิจกรรม

(ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

5.3 **การศึกษาตามอัธยาศัย** ผู้บริหารเป็นในรูปแบบเดียวกับการศึกษานอกระบบ เพราะดูแลครอบคลุม การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน ประสานหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการในงานต่าง ๆ

...เราดูแลในส่วนของการศึกษาตามอัธยาศัยด้วยเพราะฉะนั้น การบริหารก็ต้องดูแลครอบคลุมทั้งหมด สนับสนุน ส่วเสริมการเรียนรู้ในชุมชน

(ผู้บริหารการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

...พวกเราทำงานตามที่ท่านผอ. ได้แจ้งมาซึ่งผอ.ก็ดูแลทั้งในส่วนของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มันก็จะหนักหน่อยแต่ก็ถือว่าการดำเนินงาน การบริการจัดการ ของท่านผอ. ครอบคลุมในทุกด้าน ทำงานกับชุมชนได้สบายประสานงานกับหน่วยงานอื่นได้ปกติ

(ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

6. **เงินทุนสนับสนุน** การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุน ซึ่งผู้ลงทุนอาจเป็นรัฐบาลในฐานะผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้ปกครอง ผู้เรียน ชุมชน เป็นต้น เงินทุนเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การจัดการศึกษาเกิดผลตามเป้าหมาย พบว่า

6.1 การศึกษาในระบบ

6.1.1 งบประมาณ เงินทุนสนับสนุน โรงเรียนได้รับการจัดสรรงบประมาณให้ในลักษณะของงบประมาณประจำปี งบรายหัวของนักเรียน และให้กลุ่มสาระฯ ไปดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นงบประมาณรวมของ กลุ่มสาระฯ ***ไม่ได้*** เจาะจงว่าเป็นงบประมาณที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม

6.1.2 งบประมาณในการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมสนับสนุนชุมชน ที่ได้มาได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงาน/เขตฯ ในการจัดทำโครงงานต่าง ๆ หรือกิจกรรมที่จัดขึ้น หากเป็นกิจกรรมของท้องถิ่นหรือหน่วยงานท้องถิ่นรับผิดชอบและจัดขึ้น ก็ได้งบประมาณในส่วนนั้นเข้ามาช่วยสมทบในการจัดกิจกรรมเข้าร่วมกับทางชุมชน สถานศึกษาในระบบ ในอำเภอบ้านตากเป็นสถานศึกษาที่เป็นขนาดใหญ่และขนาดกลาง ทำให้งบประมาณในการจัดกิจกรรมบางครั้ง***ไม่เพียงพอ*** แต่ทางโรงเรียนก็ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองที่ส่งเสริมการทำกิจกรรมของนักเรียน

> ...เรื่องของงบประมาณก็ทราบกันอยู่แล้วเนาะว่าโรงเรียนได้รับการจัดสรรงบประมาณเช่นเดียวกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ในลักษณะของงบประจำปี งบรายหัวเอย เงินอุดหนุนภายนอกเอย เงินสมทบต่างๆ เงินสนับสนุนในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น งานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน แต่ก็ก็ยังไม่พอหรอก เพราะเขาก็ช่วยเพียงส่วนหนึ่งแต่เราก็ต้องดำเนินกิจกรรมในส่วนของเราให้เต็มที่ เพราะฉะนั้นงบประมาณที่ใช้ไปก็มากกว่าที่เขาสนับสนุนมาให้ มันเลยไม่เพียงพอในตรงนี้
>
> (ครูผู้ดูแลงานงบประมาณของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

> ...ไม่พอเลยค่ะงบประมาณที่จัดสรรมาถึงโรงเรียนในการจัดกิจกรรมในโรงเรียนบางครั้งเราก็ต้องขอให้ผู้ปกครองให้การสนับสนุนในส่วนนั้น ซึ่งผู้ปกครองบางท่านก็เห็นด้วย บางท่านก็ไม่เห็นด้วย กิจกรรมก็มีเข้ามาเยอะ ผู้ปกครองสนับสนุนบ่อยก็มีบ้างที่บางกิจกรรมไม่ได้รับการสนับสนุน ครูก็ต้องร่วมกันแก้ปัญหาต่อไป
>
> (ครูผู้ดูแลงานงบประมาณของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

...ก็มีนะการเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีของชุมชน หน่วยงาน อบต. เทศบาล เขาก็ให้การสนับสนุนงบประมาณมาค่ะ แต่ก็ไม่เพียงพอสำหรับการจัดกิจกรรมเข้าร่วม เช่น การเดินขบวนแห่ ขึ้นธาตุเดือนเก้า

(ครูผู้ประสานงานกิจกรรมภายนอกโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

6.2 **การศึกษานอกระบบ**

6.2.1 หน่วยงานได้งบประมาณจากการจัดสรรงบประมาณประจำปี

6.2.2 ดำเนินกิจกรรมโครงการเพื่อให้มีรายได้ในการบริหาร การบริหารงานโดยงบประมาณที่ได้มานั้น ***ไม่เพียงพอ*** สำหรับการดำเนินกิจกรรมที่ไม่ได้อยู่ในแผนงานหรือโครงการที่ตั้งไว้

6.2.3 ของบประมาณในการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นหรือเอกชน เมื่อมีกิจกรรมอื่นแทรกเข้ามาหรือกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม กิจกรรมของชุมชน กิจกรรมตามสถานการณ์ปัจจุบัน

...เหมือนกันกับหน่วยงานอื่นเลยค่ะ ได้รับการจัดสรรงบประมาณประจำปี แต่เรามีการดำเนินโครงการ มีกิจกรรมเยอะแยะมากมาย บางกิจกรรมก็มาแบบแทรกเข้ามาไม่มีในแผนไม่มีในโครงการที่เราเขียนของบ มันก็ทำให้งบประมาณที่ได้มาเพื่อจัดกิจกรรมไม่เพียงพอ

(ผู้รับผิดชอบงานบประมาณในการศึกษานอกระบบ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

...เมื่องบประมาณที่เราได้มาไม่เพียงพอ เราจึงต้องดำเนินการจัดกิจกรรมจัดโครงการเพื่อให้มีรายได้ในการบริหาร เช่น การออกแสดงนิทรรศการ ขายสินค้าผลิตภัณฑ์จากผลงานของนักเรียน แล้วก็มีบ้าที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น

(ผู้บริหารในการศึกษานอกระบบ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

ภาพ 93 การจัดนิทรรศการและแสดงสินค้าของหน่วยงาน กศน. เพื่อขายสินค้าหารายได้เข้าหน่วยงาน

6.3 การศึกษาตามอัธยาศัย

6.3.1 หน่วยงานได้งบประมาณจากการจัดสรรงบประมาณประจำปี

6.3.2 ดำเนินกิจกรรมโครงการเพื่อให้มีรายได้ในการบริหาร

6.3.3 การบริหารงานเป็นในรูปแบบ เช่นเดียวกับการศึกษานอกระบบ ซึ่งได้งบประมาณมา***ไม่เพียงพอ*** ในการดำเนินกิจกรรมที่ไม่ได้อยู่ในแผนงานหรือโครงการที่ตั้งไว้

6.3.4 ของบประมาณในการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นหรือเอกชน ในการดำเนินกิจกรรมที่นอกเหนือจากโครงการที่ตั้งไว้ หรือกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม กิจกรรมของชุมชน รวมถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น การจัดกิจกรรมให้ความรู้และอบรมการประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ พระราชทานในบางโครงการที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอื่น หรือกลุ่มวิทยากรที่ให้ความรู้กับผู้เรียนโดยไม่คิดค่าดำเนินการสอน ทำให้มีกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้โดยไม่ได้ใช้งบประมาณในการดำเนินการ

> ...อย่างที่บอกว่าเราดูแลทั้งสองอย่างทำให้งบประมาณที่ได้มาไม่เพียงพอในการดำเนินกิจกรรมที่ไม่ได้อยู่ในแผนงานหรือโครงการที่ตั้งไว้เวลามีกิจกรรมอื่นแทรกมาก็ต้องของงบสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น

(ผู้ดูแลด้านงบประมาณของหน่วยงานการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

ภาพ 94 สัมภาษณ์ผู้บริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

7. สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลสถานศึกษาและบรรยากาศแวดล้อมโดยรวมในชุมชน พบว่า

7.1 การศึกษาในระบบ

7.1.1 ส่วนใหญ่แล้วสถานที่ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นอาคารไม้และตึก ซึ่งมีอายุการใช้งานเกิน 10 ปีในแต่ละหลัง ทำให้สภาพอาคารบางแห่งมีการชำรุดหรือได้รับการซ่อมแซมปรับปรุงหรืออยู่ในการดำเนินการปรับปรุง แต่ก็ยังสามารถที่จะดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดี

7.1.2 สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาในแต่ละแห่งตั้งอยู่ในเขตชุมชนในหมู่บ้านซึ่งทำให้สะดวกในการเดินทางและติดต่อราชการ

7.1.3 สถานศึกษาได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น เสียรถประกาศโฆษณา หรือเสียงเครื่องจักรทำงานในชุมชน

7.1.4 ภายในบริเวณสถานศึกษามีต้นไม้ที่สร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ร่มรื่น สามารถใช้เป็นร่มเงาในการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียนได้

7.1.5 มีระบบสาธารูปโภคอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนและบุคลากร เช่น ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ บริเวณจอดรถ โรงอาหาร ที่นั่งสำหรับผู้ปกครองรอรับนักเรียน

7.1.6 สถานศึกษาแต่ละแห่งมีอาคารประกอบกิจกรรม หรือห้องประชุม มีความพร้อมในการจัดกิจกรรม การอบรมหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม หรือประเพณี เช่น การเตรียมรถขบวนแห่กระทงสาย โดยภาพรวมของสถานศึกษาใน ส่วนของ

การศึกษาในระบบใช้อาคารหอประชุม หรืออาคารอเนกประสงค์ หรือลานสนามกีฬาเพื่อตกแต่งรถขบวน หรือซ้อมการรำในขบวน

> ...อาคารโรงเรียนเราก็อายุพอ ๆ กับโรงเรียนเลยนะ ยาวนานมากไม่ต่ำกว่า 10 ปี แน่นอน ก็มีบ้างที่ชำรุดผุพัง เราก็ให้นักการภารโรงจัดการบูรณะซ่อมแซมแก้ปัญหากันไป เพื่อให้ดำเนินกิจกรรมได้
>
> (ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

> ...โรงเรียนของเราเป็นโรงเรียนระดับอำเภอ และอยู่ในชุมชนสิ่งแวดล้อมรอบโรงเรียนก็จะมีทั้งบ้าน วัด ตลาด การเดินทางไปมาก็สะดวกดี แต่ก็ทำให้บรรยากาศรอบโรงเรียนหรือบางช่วงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่นเสียงรถประกาศโฆษณา บางทีนักเรียนก็สติหลุด นั่งเรียนอยู่สมาธิก็หาย
>
> (ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

> ...เวลามีงานมีกิจกรรมเตรียมขบวนรำ เตรียมรถแห่กระทง เราก็ใช้อาคารหอประชุมบ้าง ใช้ลานสนามกีฬาบ้าง แล้วแต่ช่วงเวลาที่สะดวก
>
> (ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

7.2 **การศึกษานอกระบบ** การจัดการเรียนรู้ในการศึกษานอกระบบ ดำเนินการอยู่ที่สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

7.2.1 สำนักงานการศึกษานอกระบบมีอาคารรองรับการดำเนินการติดต่อราชการซึ่งเป็นอาคารเดียวกับห้องสมุดประชาชนอำเภอบ้านตาก ทำให้***ไม่สะดวก***ในการบริหารจัดการ

7.2.2 การดำเนินกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ต้องใช้แหล่งเรียนรู้จริง แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ให้เป็นสถานที่ในการจัดการเรียนรู้ การดำเนินการจัดสอบก็ได้ดำเนินการขอใช้อาคารสถานที่ในส่วนของการศึกษาในระบบหรือในหน่วยงานราชการ ทำให้***ไม่สะดวก***ในการดำเนินการและยังต้องเสียงบประมาณในการเช่าอาคารสถานที่

...สำนักงานเรายังอยู่กับอาคารห้องสมุดประชาชนอยู่ทำให้ไม่สะดวกในการติดต่อราชการ อย่างที่เห็นเลยค่ะ ส่วนของเจ้าหน้าที่ก็ต้องมาอยู่ส่วนหลังของอาคาร ซึ่งก็ไม่สะดวกในการบริหารจัดการ หรือการจัดการเรียนการสอน จึงต้องไปใช้แหล่งเรียนรู้ข้างนอก ใช้ของจริง แต่ก็ดีไปอีกแบบ

(ผู้ดูแลด้านงบประมาณของหน่วยงานการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

ภาพ 95 อาคารสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อยู่กับห้องสมุด ประชาชนอำเภอบ้านตาก

7.3 **การศึกษาตามอัธยาศัย** มีสถานที่และบรรยากาศสภาพแวดล้อมดังนี้

7.3.1 สำนักงานการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยมีอาคารรองรับการดำเนินการติดต่อราชการซึ่งเป็นอาคารเดียวกับห้องสมุดประชาชนอำเภอบ้านตาก ทำให้ ***ไม่สะดวก*** ในการบริหารจัดการ หรือติดต่อราชการ

7.3.2 การจัดการเรียนรู้ได้ใช้แหล่งเรียนรู้จริง แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นสถานที่ในการดำเนินกิจกรรม บรรยากาศที่ได้ในการจัดการเรียนรู้เป็นบรรยากาศสภาพแวดล้อมจริงที่ผู้เรียนจะได้สัมผัสและได้เรียนรู้จริง หรือ บางกิจกรรมเป็นการอบรมการเรียนในหลักสูตรระยะสั้นก็ได้มีการดำเนินการประสานงานขอใช้อาคารสถานที่จากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งบางครั้งมีค่าใช้จ่ายในการเช่าสถานที่ แต่บางกิจกรรมก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่จัดอบรม

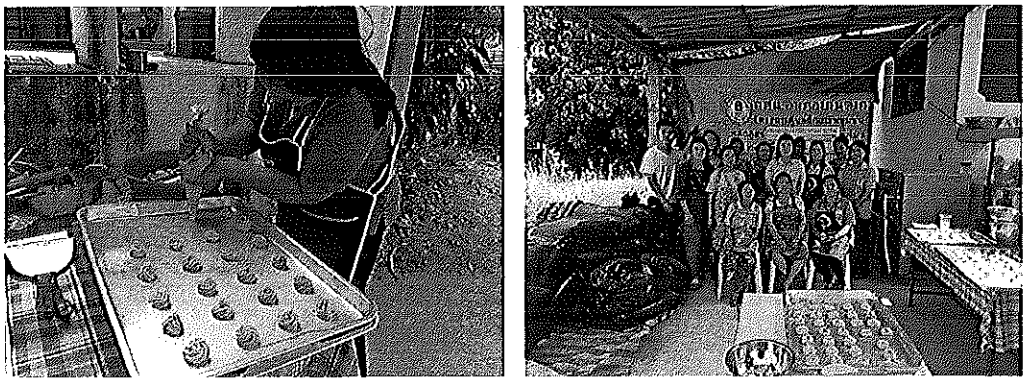

ภาพ 96 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละโครงการได้ดำเนินการจัดตามสถานที่ปฏิบัติจริง

8. **ผู้เรียนรู้** ถือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนคือผู้รับการศึกษา และเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึงครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ การให้การศึกษาอบรม การประเมิน และการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้เป้าหมายการจัดการศึกษาในภาพรวมจึงมิได้จำกัดวงแคบเฉพาะในสถานที่ แต่มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีปรัชญาพื้นฐานสำคัญคือ "ทุกคนต้องเป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษา และการศึกษาต้องจัดสำหรับคนทุกคน" ซึ่งผู้เรียนในแต่ละระบบการศึกษามีความแตกต่างกัน ดังนี้

8.1 **การศึกษาในระบบ** อำเภอบ้านตากเป็นอำเภอที่มีขนาดเล็ก และมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอแม่ระมาด อำเภอสามเงา ซึ่งคนในชุมชนอยู่กับแบบชุมชนสามัคคีเพราะคนในชุมชนต่างก็เป็นเครือญาติกัน จึงทำให้ผู้เรียนที่ได้เข้ามาเรียนในการศึกษาในระบบนั้นมีลักษณะดังนี้

8.1.1 ผู้เรียนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น ไทย ม้ง มูเซอ ลีซอ

> ...บ้านตากเราอยู่ติดกับอำเภอแม่ระมาด ทำให้มีนักเรียนที่เป็นชาติพันธุ์ ม้ง มูเซอ ลีซอมาเรียน บางครอบครัวก็มาทั้งพี่ทั้งน้อง ซึ่งก็ต้องมาอาศัยอยู่ที่โรงเรียน นักเรียนก็เรียนกับเพื่อน ๆ เข้าร่วมกิจกรรมได้เป็นอย่างดี
>
> (ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

ภาพ 97 นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์เข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีท้องถิ่น ประเพณีลอยกระทงสาย

8.1.2 พื้นฐานครอบครัวของผู้เรียนส่วนใหญ่อยู่กับปู่ย่า ตายาย เนื่องจากบิดามารดาไปทำงานต่างถิ่น

> ...ส่วนใหญ่แล้วนักเรียนอยู่กับอุ้ยเฒ่า พ่อแม่ก็ไปทำงานที่กรุงเทพกัน มีแต่อุ้ยเลี้ยง เด็กบางคนพ่อแม่ก็แยกทางกัน พี่ป้าน้าอาก็เลี้ยง ส่วนน้อยที่จะอยู่กับครอบครัวพ่อแม่ทั้งคู่
>
> (ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

> ...เด็ก ๆ ที่นี่ส่วนใหญ่ก็จะอยู่กับตากับยาย พ่อแม่เขาก็ไปทำงานหาเงิน บ้างก็ไปนอก บางบ้านก็ไปทำงานอยู่กรุงเทพ อยู่ระยอง ตายายก็จะเลี้ยงดูตามแบบของเขา มารับมาส่งไปโรงเรียน
>
> (ครูผู้สอนโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

8.1.3 ผู้เรียนมีความรู้ด้านวัฒนธรรมจากการเรียนรู้ในโรงเรียนและจากประสบการณ์ในการทำกิจกรรมที่ทำร่วมกับครอบครัวและท้องถิ่น

...นักเรียนอยู่กับตากับยายเป็นส่วนใหญ่เพราะฉะนั้นเรื่องของวิถีชีวิต เรื่องภาษา วัฒนธรรมของเค้าก็จะได้เรียนรู้จากปู่ ย่า ตา ยายที่อยู่บ้าน เช่น บางคนทำอาหารประจำถิ่นเป็นก็เพราะยาย ทำข้าวแคบได้เพราะครอบครัวทำอาชีพนี้อยู่

(ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...เรื่องของวิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมท้องถิ่น บางทีครูก็ได้เรียนรู้ไปกับนักเรียน เพราะ เขาได้เรียนรู้จากที่บ้าน ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตรงนี้เป็นสิ่งที่ดีที่ครอบครัวได้ปลูกฝังให้รู้จักวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เช่น ประเพณีตำนก่วยสลาก

(ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

8.1.4 ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

...นักเรียนกระตือรือร้นมากเวลามีกิจกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน เช่นงานบุญ งานแห่ต่างๆ บางคนก็ลาโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน บางคนก็เป็นตัวแทนของหมู่บ้านของชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม

(ครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

ภาพ 98 นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

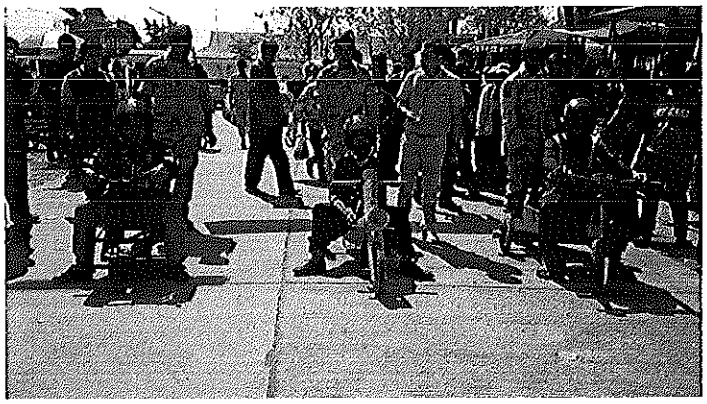

ภาพ 99 นักเรียนเข้าร่วมงานประเพณีเข็นครกหินแกรนิตขึ้นเขา

8.1.5 ผู้เรียนมีการสื่อสารกับคนรอบข้างด้วยภาษาถิ่นเป็นส่วนใหญ่

...ส่วนใหญ่ครูเราก็เป็นคนในท้องถิ่นก็มีการพูดภาษาถิ่นอยู่แล้ว พอนักเรียนมาเรียนด้วยก็มีการสื่อสารด้วยภาษาถิ่นเป็นส่วนใหญ่ บางครั้งครูสอนเป็นภาษาไทยกลาง นักเรียนก็มีการตอบกลับมาเป็นภาษาถิ่น ซึ่งภาษาถิ่นบ้านตากเป็นภาษาที่มีเอกลักษณ์และสำเนียงการพูดของคนบ้านตากก็แตกต่างจากคนตาก

(ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...เวลาที่นักเรียนสื่อสารกับครูก็มีใช้ภาษากลางบ้าง แต่ถ้านักเรียนอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่มแล้วก็จะพูดภาษาถิ่นบ้านตากกันซะส่วนใหญ่ ครูก็พูดนะบางครั้งคือมันก็เข้าใจกันง่ายดี บางทีเราพูดภาษาไทยนักเรียนไม่เข้าใจ มันก็จำเป็นต้องพูดภาษาถิ่น

(ครูผู้สอนภาษาไทยในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...เวลาหนูอยู่กับเพื่อนหนูก็พูดภาษาบ้านตากค่ะ แต่ถ้าคุยกับครูก็พูดภาษาไทย แต่บางครั้งมันก็ลืมค่ะพอมาพูดกับคุณครูก็พูดภาษาบ้านตากเหมือนเดิม เพราะอยู่บ้านก็พูดกัน พอมาโรงเรียนเพื่อนก็เป็นคนบ้านตากด้วยกันก็พูดกันจนชิน

(นักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

8.1.6 บางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กล่าวถึงผู้เรียนไม่รู้จักและไม่เคยร่วมกิจกรรม

...เด็กเรามาจากต่างอำเภอก็มี เช่นสามเงา หรือมาจากแม่ระมาด บางคนก็ย้ายมาใหม่ พอเวลาครูสอนก็มีบ้างที่รู้จัก เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก กินก๋วยสลาก ซึ่งบางคนก็เพิ่งเคยได้ยิน

(ครูผู้สอนในโรงเรียนการศึกษาในระบบ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

8.1.7 ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมด้านวิชาการมากกว่าการทำกิจกรรมครอบครัวให้ความสำคัญกับการเรียนเมื่อเลิกเรียนแล้วก็ให้เรียนพิเศษ

...เป็นธรรมดาของผู้ปกครองสมัยนี้นะคะ ที่พยายามให้ลูกนั้นเก่งทำยังไงก็ได้ขอให้ได้เกรดดี พอเรียนที่โรงเรียนเลิกเรียนแล้วก็ต้องไปเรียนพิเศษอีกเลยทำให้ไม่มีเวลาทำกิจกรรมกับครอบครัว

(ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...มีเยอะค่ะนี่ขนาดเด็กประถมนะคะพอเลิกเรียนก็ไปเรียนพิเศษเลย ไปเรียนคณิต ไปเรียนภาษาอังกฤษน้อยมากค่ะที่จะอยู่บ้านทำกิจกรรมกับครอบครัวหลังเลิกเรียน

(ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

8.1.8 ผู้เรียนที่มีฝีมือหรือโดดเด่นด้านกิจกรรม ดนตรี ศิลปะ ฝีมือ จะได้รับการส่งเสริมจากโรงเรียน ในการฝึกทักษะและการเข้าประกวดแข่งขันในกิจกรรมต่างๆ

...มีค่ะนักเรียนที่มีฝีมือด้านศิลปะ ดนตรี เราก็ส่งเสริมให้เข้าร่วมแข่งขันภายนอก ทำให้นักเรียนได้กล้าแสดงออก พานักเรียนไปเพื่อให้ชินเวที ได้ไม่ได้ก็เป็นอีกเรื่อง ซึ่งนอกจากโรงเรียนส่งเสริมแล้ว ครอบครัวก็สนับสนุนเช่นกัน

(ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...นอกจากความสามารถด้านดนตรี ด้านศิลปะแล้วนักเรียนเราก็มีฝีมือด้านงานฝีมืองานใบตอง ก็ไปคว้ารางวัลระดับชาติมาแล้วก็มี โรงเรียนก็ส่งเสริมนะคะ ผู้ปกครองเองก็ชอบและยินดีที่ให้โรงเรียนฝึกซ้อมและดูแล

(ครูผู้สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่วิจัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

8.2 **การศึกษานอกระบบ** ผู้เรียนในการศึกษานอกระบบมีลักษณะ ดังนี้

8.2.1 ผู้เรียนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น ไทย ม้ง มูเซอ ลีซอ และมีความหลากหลายในช่วงอายุ และอาชีพ

8.2.2 ผู้เรียนมีข้อจำกัดด้านเวลาในการเรียน

8.2.3 ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น

8.2.4 ผู้เรียนที่เข้ามาเรียนมีเป้าหมายเพื่อนำวุฒิทางการศึกษาไปพัฒนาในเรื่องของการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้

8.2.5 ผู้เรียนให้ความร่วมมือกับผู้สอนและชุมชนเป็นอย่างดี

8.2.6 ผู้เรียนมีความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเป็นอย่างดี

8.2.7 ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมและพัฒนาตามความสามารถของตนเอง

...ด้วยการศึกษานอกระบบเปิดโอกาสให้ผู้เรียนไม่จำกัดวัยนักศึกษาเราเลยมีหลายช่วงวัย และก็หลากชายอาชีพ บาคนมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาในการเรียน ซึ่งมันก็คือสิ่งที่ครูต้องวางแผนให้ นอกจากจะเป็นคนในท้องถิ่นแล้วนักเรียนเรายังมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ก็มีนักเรียนม้งมาเรียนด้วยนะคะ เพราะเราอยู่ใกล้หมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์

(ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...นักศึกษาที่มาเรียนที่นี่ไม่ต่างกันค่ะ เขาต้องการวุฒิทางการศึกษา เพื่อไปใช้ในการประกอบอาชีพ เพราะบางแห่งเขาไม่รับเข้าทำงาน หรือบางแห่งไม่ปรับเงินเดือนให้ก็ต้องมาเรียนเพื่อปรับวุฒิ

(ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561)

...โดยส่วนใหญ่แล้วนักศึกษาที่มาเรียน กศน.เขามีเป้าหมายของเขาอยู่แล้วและไม่มีเวลามากที่จะเรียน จึงมีความตั้งใจมากเวลาที่ครูสอน ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี บางคนเก่งกว่าครูผู้สอนอีก ถ้าพูดถึงในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ความเป็นอยู่ อาชีพ หรือที่เกี่ยวกับท้องถิ่นของเขา

(ผู้บริหารการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

...กศน.ส่งเสริมค่ะ นักศึกษาที่มีฝีมือ มีความสามารถในด้านต่าง ๆ เราก็ส่งเสริมและพัฒนาตามความสามารถของแต่ละคน บางคนได้รับการส่งเสริมพัฒนาในด้านฝีมืออาชีพ แล้วก็ได้นำความรู้นั้นไปพัฒนาเป็นอาชีพจริง ๆ ของตนเองสร้างรายได้ สร้างอาชีพเลี้ยงตนเองตนปัจจุบันก็มีค่ะ

(ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

ภาพ 100 ผู้เรียนในการศึกษานอกระบบซึ่งมีความหลากหลายในด้านอาชีพและวัย

8.3 **การศึกษาตามอัธยาศัย** ผู้เรียนที่เข้ามาเรียนในระบบการศึกษาตามอัธยาศัยมีลักษณะดังนี้

8.3.1 ผู้เรียนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น ไทย ม้ง มูเซอ ลีซอและมีความหลากหลายในช่วงอายุ และอาชีพ

8.3.2 ผู้เรียนส่วนใหญ่มีความสนใจและพร้อมที่จะเรียน เนื่องจากเป็นคนเลือกกิจกรรมการเรียนรู้เองจึงเข้ามาเรียน

8.3.3 ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น

8.3.4 ผู้เรียนที่เข้ามาเรียนมีเป้าหมายเพื่อนำไปพัฒนาในเรื่องของการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้

8.3.5 ผู้เรียนมีเป้าหมายและความต้องการที่ชัดเจนในการมาเรียน

เนื่องจากชุมชนในท้องถิ่นอยู่แบบเครือญาติ พึ่งพาอาศัยกัน และรู้จักกันดีทำให้หน่วยงานสถานศึกษาให้ความร่วมมือและได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการทำกิจกรรมเป็นอย่างดี หน่วยงานการศึกษาตามอัธยมศัยจึงเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการเรียนรู้ของคนในชุมชน และชุมชนได้ให้ความสำคัญกับหน่วยงานการศึกษาเป็นอย่างยิ่งและให้หน่วยงานจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้หรือนิทรรศการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตามงานประเพณีประจำปี หรือตามสถานที่สำคัญในชุมชน ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการศึกษาและกิจกรรม

> ...ผู้เรียนของการศึกษาตามอัธยาศัยจะคล้ายๆกับกลุ่มที่เรียนในการศึกษานอกระบบ แต่ผู้เรียนที่เรียนในการศึกษาตามอัธยาศัยค่อนข้างจะมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเรียนไปเพื่ออะไรมากกว่า คือ จะเรียนไปเพื่อประกอบอาชีพ เช่นการเรียนทำขนม ตามหลักสูตรจำนวนชั่วโมงตามที่กำหนด เพื่อให้ได้รับเกียรติบัตรรองรับเพื่อความน่าเชื่อถือในการทำอาชีพ
>
> (ผู้บริหารการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

> ...ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นที่มีความสนใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ที่อยากมาฝึกมาเรียนหลักสูตรระยะสั้น เพื่อหารายได้พิเศษ หรือเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การอบรมทำลูกประคบสมุนไพร
>
> (ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561)

ภาพ 101 ผู้เรียนในการศึกษาตามอัธยาศัยที่ประสงค์เรียนในหลักสูตรทำขนมเบเกอรี่ตามหลักสูตร จำนวน 40 ชั่วโมงเพื่อรับเกียรติบัตร

ภาพ 102 ผู้เรียนกลุ่มแม่บ้านผู้สูงอายุที่ประสงค์เรียนหลักสูตรการทำลูกประคบสมุนไพร

ภาพรวมของสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก พบว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสอดคล้องตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

1. ด้านพื้นที่

1.1 การศึกษาในระบบ

สถานศึกษาในแต่ละแห่งตั้งอยู่ในเขตชุมชน ในหมู่บ้านซึ่งทำให้สะดวกในการเดินทางและติดต่อราชการ รวมถึงสถานศึกษายังตั้งอยู่ในพื้นที่และอยู่ในเส้นทางใกล้แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ทำให้สามารถเดินทางเข้าถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการจัดการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มี

ในอำเภอได้อย่างสะดวกและรวดเร็วทั้งการเดินทางโดยรถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถยนต์ส่วนตัวและรถโดยสาร

1.2 การศึกษานอกระบบ

สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตั้งอยู่ในเขตชุมชน สามารถเดินทางไปยังเส้นทางการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้สะดวก เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว การศึกษานอกระบบมีอาคารรองรับการดำเนินการติดต่อราชการซึ่งเป็นอาคารเดียวกับห้องสมุดประชาชนอำเภอบ้านตาก ทำให้ไม่สะดวกในการบริหารจัดการ หรือการเตรียมกิจกรรม รวมถึงการดำเนินการจัดกิจกรรมภายในบริเวณสำนักงาน

1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัย อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้สำนักงานที่ตั้งคือสำนักงานเดียวกันซึ่งตั้งอยู่ในเขตชุมชน สามารถเดินทางไปยังเส้นทางการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้สะดวก เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว การศึกษานอกระบบมีอาคารรองรับการดำเนินการติดต่อราชการซึ่งเป็นอาคารเดียวกับห้องสมุดประชาชนอำเภอบ้านตาก ทำให้ไม่สะดวกในการบริหารจัดการเช่นเดียวกับการศึกษานอกระบบ

2. ด้านการจัดการ

2.1 การศึกษาในระบบ

ผู้บริหารส่วนใหญ่ที่อยู่ในปัจจุบัน จะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นเป็นเวลานาน ทำให้ซึมซับและเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี มีส่วนร่วมในชุมชนทำให้สามารถนำองค์กรเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้บริหารส่วนใหญ่นอกจากจะดำเนินการบริหารจัดการสถานศึกษาแล้วยังให้การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและการมีส่วนร่วมกับทางชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก ที่มีโครงการ "บวร" บ้าน วัด โรงเรียน จึงทำให้มีการประสานงานและมีส่วนร่วมกับทางชุมชน อีกทั้งโรงเรียนก็ยังต้องขอความร่วมมือกับผู้ปกครอง และชุมชนในเรื่องอื่นๆอีกด้วย จึงทำให้ผู้บริหารทุกท่านในการศึกษาในระบบให้การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นเป็นอย่างดี รวมถึงการให้ความร่วมมือกับทางหน่วยงานอื่น ๆ ของชุมชน คือ

ด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนและบุคลากรที่มีศักยภาพในการทำงานเข้าร่วมในการรักษาความปลอดภัยในการจัดกิจกรรมหรืองานประเพณีของท้องถิ่น เช่น สนับสนุนผู้กำกับนักศึกษาวิชาทหารและนักศึกษาวิชาทหารในการดูแลความเรียบร้อย

อำนวยความสะดวกของเส้นทาง การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนบริการตรวจเช็คสภาพรถและช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่มีปัญหาในการเดินทาง

ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง สถานศึกษาแต่ละแห่งมีสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวทั้งห้องน้ำ สถานที่จอดรถ และอาคารอเนกประสงค์ที่เอื้ออำนวยให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

2.2 การศึกษานอกระบบ

การเข้าร่วมในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น การศึกษานอกระบบได้ดำเนินการตามลำดับของการทำงาน โดยได้มีผู้บริหารได้นำนโยบายของกระทรวงศึกษาและของรัฐมาใช้ในการบริหารการจัดการ สนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นและชุมชนเป็นหน่วยงานหลักให้กับชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น

ด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนและบุคลากรที่มีศักยภาพในการทำงานเข้าร่วมในการรักษาความปลอดภัยในการจัดกิจกรรมหรืองานประเพณีของท้องถิ่น จัดอาสาสมัครให้การสนับสนุนบริการตรวจเช็คสภาพรถและช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่มีปัญหาในการเดินทาง

ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง อำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลในการท่องเที่ยว และให้คำปรึกษาในการพัฒนา และสนับสนุนส่งเสริมในการดำเนินงานของสถานที่พักต่าง ๆ ให้กับผู้ประกอบการที่พัก และนักท่องเที่ยวที่ต้องการหาที่พักที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก นอกจากนั้นยังปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารองค์กรตามนโยบาย และวิสัยทัศน์ขององค์กร และมีบทบาทที่สำคัญกับชุมชนและท้องถิ่นอีกด้วยเพราะเป็นผู้ประสานงานและดำเนินงานช่วยเหลือที่นอกจากการจัดการศึกษาให้กับชุมชนแล้วยังสนับสนุนในการจัดกิจกรรมของชุมชนเกือบทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นงานสำคัญ ประเพณี หรือ งานประจำปีที่จัดขึ้น

2.3 การศึกษาตามอัธยาศัย

บทบาทของการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ได้ดำเนินการตามลำดับของการทำงาน เช่นเดียวกับการศึกษานอกระบบโดยได้มีผู้บริหารได้นำนโยบายของกระทรวงศึกษาและของรัฐมาใช้ในการบริหารการจัดการ สนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นและชุมชน เป็นหน่วยงานหลักให้กับชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น

ด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนและบุคลากรที่มีศักยภาพในการทำงานเข้าร่วมในการรักษาความปลอดภัยในการจัดกิจกรรมหรืองานประเพณีของท้องถิ่น จัดอาสาสมัครให้การสนับสนุนบริการตรวจเช็คสภาพรถและช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่มีปัญหาในการเดินทาง และมีกลุ่มอาสาสมัครที่อยู่ในกลุ่มของผู้เรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาความปลอดภัยในการท่องเที่ยว เช่น อำนวยความสะดวกในส่วนของเส้นทางจราจรในหมู่บ้าน

ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง อำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลในการท่องเที่ยว และให้คำปรึกษาในการพัฒนา และสนับสนุนส่งเสริมในการดำเนินงานของสถานที่พักต่าง ๆ ให้กับผู้ประกอบการที่พัก และนักท่องเที่ยวที่ต้องการหาที่พักที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก นอกจากนั้นยังปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารองค์กรตามนโยบาย และวิสัยทัศน์ขององค์กร และมีบทบาทที่สำคัญกับชุมชนและท้องถิ่นอีกด้วยเพราะเป็นผู้ประสานงานและดำเนินงานช่วยเหลือที่นอกจากการจัดการศึกษาให้กับชุมชนแล้วยังสนับสนุนในการจัดกิจกรรมของชุมชนเกือบทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นงานสำคัญ ประเพณี หรือ งานประจำปี และยังมีกิจกรรมเข้าร่วมกับทางชุมชน ส่งตัวแทนของผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเช่นเดียวกับการจัดการศึกษานอกระบบ

3. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

3.1 การศึกษาในระบบ

สถานศึกษาที่อยู่ในพื้นการวิจัยได้มีการจัดการเรียนการสอนตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยรับนโยบายจากเขตพื้นที่การศึกษาและแนวทางการปฏิบัติในโครงการต่าง ๆ จากเขตพื้นที่การศึกษา นอกจากนั้นโรงเรียนยังได้ตอบสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและนโยบายของภาครัฐ และนโยบายท้องถิ่น ด้วยการสนับสนุน การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น โดยโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และมีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาทุกปีการศึกษา ซึ่งหลักสูตรสถานศึกษานั้นก็มีการเชื่อมโยงกับท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าไปด้วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้มีหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยมีรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่สอดแทรกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในรายวิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีได้มีการสอดแทรกเกี่ยวกับการทำอาหารพื้นบ้าน การประดิษฐ์สิ่งของจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปใน วิชาการงานอาชีพ และกิจกรรมในชั่วโมงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่นหลากหลายกิจกรรม เช่น การทำกระทงกะลา การทำ

กระทงส่งเข้าประกวดกับทางชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยกับทางหน่วยงานของอำเภอ กิจกรรมปั่นแรลลี่ตามเส้นทางประวัติศาสตร์ กิจกรรมการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ ณ กาดต้าตง เป็นต้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยมีคณะครูและนักเรียนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม

3.2 การศึกษานอกระบบ

การศึกษานอกระบบมีการจัดการเรียนการสอนตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยหน่วยงาน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ดำเนินการตามยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม โดยการรับนโยบายและต่อยอดพัฒนาฝีมือบูรณาการกับอาชีวะ ทำให้นักศึกษา กศน.มีสมรรถนะได้อาชีพ โดยให้ทำงานภายใต้แผนพัฒนาระดับภาค มีการส่งเสริมด้านภาษาอังกฤษ เพราะใช้ในการประกอบกิจการอิเล็กทรอนิกส์ ส่งเสริมด้านเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรมท่องเที่ยว นวัตกรรมการเกษตร ให้การสนับสนุนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นกศน.ได้ใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นด้านสาระการเรียนรู้ ด้านเวลาเรียน และการจัดการเรียนรู้โดยเน้นการบูรณาการเนื้อหาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความแตกต่างของบุคคล ชุมชนและสังคม ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยตระหนักว่าผู้เรียนมีความสำคัญสามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นอกจากนั้นได้ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอีกด้วย การจัดการศึกษานอกระบบ ในอำเภอบ้านตาก ได้มี **ปรัชญาการศึกษา วิสัยทัศน์ พันธกิจ** ที่ชัดเจน ตามที่ให้รายละเอียดไว้ในวัตถุประสงค์ที่ 2 ซึ่งจะเห็นได้ว่าวิสัยทัศน์และพันธกิจของการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ได้เน้นในเรื่องของชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งบริบทของชุมชนอำเภอบ้านตากนั้นได้เน้นในเรื่องของวัฒนธรรมชุมชนเข้ามาสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอนทั้งด้านภูมิปัญญาการจักสานใบลานที่สามารถเรียนรู้แล้วนำไปประกอบอาชีพทำเป็นของที่ระลึกส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น การจัดกิจกรรมประกวดแข่งขันการทำอาหารพื้นบ้าน การจัดกิจกรรมออกร้านสินค้าท้องถิ่นของอำเภอบ้านตากในงานประจำปี และงานประเพณีที่จัดขึ้น เป็นต้น

3.3 การศึกษาตามอัธยาศัย

กิจกรรมที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ดำเนินการตามหลักการของการศึกษาตามอัธยาศัยโดย มีผู้บริหารของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)เป็นผู้นำนโยบายและแนวทางในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งการศึกษาตามอัธยาศัยจะมี

ทิศทางการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับการศึกษานอกระบบ ดำเนินการร่วมกับผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เช่น การจัดกิจกรรมประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการนำกล่าวคำขอขมาแม่น้ำก็ได้นำกล่าวให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้กล่าวตาม การประดิษฐ์กระทงกะลา การฟั่นตีนกา ที่มีการสาธิตการทำในประเพณีลอยกระทง ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ให้ความสนใจและร่วมทำกิจกรรมด้วย

4. ด้านการมีส่วนร่วม

4.1 การศึกษาในระบบ

การมีส่วนร่วมในกิจกรรม ประเพณี และกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทุกสถาบันในการศึกษาในระบบ มีการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมทั้งผู้บริหาร คณะครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของทางชุมชน และร่วมมือกับหน่วยงานของภาครัฐในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ตอบรับการเชิญชวนเข้าร่วมกิจกรรมของทางชุทชนทุกกิจกรรม ทำให้การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ ซึ่งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางครั้งมีความจำเป็นที่ต้องใช้งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมทำให้งบประมาณไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินกิจกรรม ซึ่งต้องมีการของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น หรือต้องมีงบประมาณสนับสนุนมาให้พร้อมกับการดำเนินกิจกรรม

4.2 การศึกษานอกระบบ

การบริหารจัดการในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดำเนินการตามนโยบายขององค์กร โดยส่วนใหญ่แล้วการศึกษานอกระบบเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นหน่วยงานหลักในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากมีบุคลากร และผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้มีประสบการณ์ที่สามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานของท้องถิ่น นอกจากนั้นการดำเนินกิจกรรมและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมบางครั้งอยู่นอกเหนือจากโครงการที่ได้วางแผนไว้ ทำให้ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการเข้าร่วมกิจกรรมได้ จึงต้องมีการของงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานที่จัดกิจกรรมขึ้น และหน่วยงานของภารรัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม

4.3 การศึกษาตามอัธยาศัย

การดำเนินงานในการมีส่วนร่วมของการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นไปในรูปแบบและทิศทางเดียวกับการศึกษานอกระบบ เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีผู้บริหารและบุคลากรในการดำเนินงานกลุ่มเดียวกัน จึงทำให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่จัดขึ้นของชุมชนนั้นเป็นไปในรูปแบบเดียวกันกับการศึกษานอกระบบ

จากข้อสรุปข้างต้นเมื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ตามองค์ประกอบของการจัดการศึกษาที่ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1) สาระเนื้อหาในการศึกษา 2) ผู้ถ่ายทอดความรู้ 3) สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา 4) รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา 5) ผู้บริหารและบุคลากรที่ให้การสนับสนุนการศึกษา 6) เงินทุนสนับสนุน 7) สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม 8) ผู้เรียนรู้ เมื่อพิจารณาทั้ง 8 องค์ประกอบ ในการจัดการศึกษา เพื่อนำไปสู่กระบวนการยกร่างแนวทางการจัดการศึกษานั้น ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มขององค์ประกอบตามแนวทางการจัดการศึกษา ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาต้องมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติ และเมื่อวิเคราะห์ทั้งจากพระราชบัญญัติการศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติจะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาต้องไล่เรียงมาตั้งแต่ต้นทางคือ ระดับชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวกับการศึกษารับไปดำเนินงานจัดการ ซึ่งประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบเป็นสำคัญจาก 8 องค์ประกอบ คือ 1) นโยบาย 2) หลักสูตร 3) การจัดการเรียนการสอน ที่ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอน สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน และ การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียน และเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมสำหรับพลเมืองในศตวรรษที่21 และให้สอดคล้องกับการเรียนในศตวรรษที่ 21

ตาราง 8 สรุปสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ตามองค์ประกอบการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

องค์ประกอบการจัดการศึกษา	สภาพปัจจุบัน
นโยบาย	
การศึกษาในระบบ	- รับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินงานตามนโยบาย ของรัฐและสถานการณ์ปัจจุบัน - ขาดการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม - เมื่อมีนโยบายท้องถิ่นหรือนโยบายอื่นเข้ามาภายในสถานศึกษาไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เนื่องจาก งบประมาณและโครงการไม่สามารถรองรับการดำเนินงานได้
การศึกษานอกระบบ	- ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ไม่ได้ระบุชัดเจนในการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น - มีโครงการที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการสนับสนุนด้านวัฒนธรรมแต่ไม่เพียงพอและไม่ชัดเจนในแต่ละงาน
การศึกษาตามอัธยาศัย	- ดำเนินงานตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ไม่ได้ระบุชัดเจนในการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น - ไม่มีโครงการและงบประมาณรองรับการดำเนินกิจกรรมในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม - ไม่ได้ดำเนินงานในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างจริงจังหรือเต็มรูปแบบ

ตาราง 8 (ต่อ)

องค์ประกอบการจัดการศึกษา	สภาพปัจจุบัน
หลักสูตร	
การศึกษาในระบบ	- เมื่อก่อนมีการใช้หลักสูตรท้องถิ่นมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน แต่ปัจจุบันไม่ได้เน้นในเรื่องของการใช้หลักสูตรท้องถิ่น มีเพียงบางวิชาเท่านั้น - ใช้หลักสูตรแกนกลาง - ไม่ได้มีหลักสูตรที่รองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือหลักสูตรด้านวัฒนธรรมที่ชัดเจน
การศึกษานอกระบบ	- ไม่ได้มีหลักสูตรที่รองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือหลักสูตรด้านวัฒนธรรมที่ชัดเจน - มีหลักสูตรเกี่ยวกับการพัฒนาในการประกอบอาชีพด้านอื่นแต่ขาดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
การศึกษาตามอัธยาศัย	- ไม่ได้มีหลักสูตรที่รองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือหลักสูตรด้านวัฒนธรรมที่ชัดเจน - มีหลักสูตรเกี่ยวกับการพัฒนาในการประกอบอาชีพด้านอื่นแต่ขาดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม - หลักสูตรเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน - หลักสูตรที่มีนั้นยังมีตัวเลือกให้ผู้เรียนไม่มากและไม่ได้สอดคล้องเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ชัดเจน
การจัดการเรียนการสอน : กิจกรรมการเรียนการสอน	
การศึกษาในระบบ	- มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับด้านวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น แต่บางปีการศึกษาไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากไม่มีงบและโครงการที่รองรับชัดเจน - จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางและตัวชี้วัด - ไม่ค่อยได้ออกไปร่วมกิจกรรมหรือจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

ตาราง 8 (ต่อ)

องค์ประกอบการจัดการศึกษา	สภาพปัจจุบัน
	- กิจกรรมการเรียนการสอนไม่ได้เน้นในเรื่องของปรัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน - เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จากหน่วยงานท้องถิ่น บ้างเป็นบางครั้งที่มีโอกาส - มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิญวิทยากร ปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้บ้างแต่ไม่ได้มีโครงการที่ชัดเจนและทำเป็นประจำ - มีการจัดกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ในชุมชนบ้างแต่ไม่ได้มีประจำหรือทำสม่ำเสมอส่วนใหญ่จัดกิจกรรมภายในโรงเรียนเป็นหลัก
การศึกษานอกระบบ	- มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับด้านวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นแต่บางปีการศึกษาไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากไม่มีงบและโครงการที่รองรับชัดเจน - จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามนโยบายและหลักสูตรของการศึกษานอกระบบ - ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนตามความถนัด ที่นำไปใช้ในการประกอบอาชีพ แต่ไม่ได้มีในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม - จัดกิจกรรมตามความต้องการของผู้เรียนเพื่อพัฒนาในการประกอบอาชีพแต่ไม่มีในส่วนของกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยตรง - เข้าร่วมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมที่หน่วยงานท้องถิ่นจัดขึ้นแต่ไม่ได้ทำได้อย่างเต็มที่เนื่องจากงบประมาณและโครงการไม่รองรับ

ตาราง 8 (ต่อ)

องค์ประกอบการจัดการศึกษา	สภาพปัจจุบัน
การศึกษาตามอัธยาศัย	- มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายตามความต้องการของผู้เรียนแต่ไม่ได้มีกิจกรรมที่ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาหรือสนับสนุนการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมโดยตรง - ไม่มีโครงการรองรับการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมโดยตรง - กิจกรรมการเรียนการสอนจัดแบบเป็นกลุ่ม ซึ่งทำให้ผู้เรียนบางคนสนใจในกิจกรรมแต่ไม่สามารถเข้าร่วมได้เนื่องจากเวลาไม่ตรงกับความต้องการ
การจัดการเรียนการสอน : ผู้ถ่ายทอดความรู้	
การศึกษาในระบบ	- ครูเป็นครูรุ่นใหม่และครูบรรจุใหม่ไม่ใช่คนในพื้นที่จำนวนเยอะ - ครูไม่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ - ไม่มีโครงการพัฒนาครูด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือด้านวัฒนธรรมโดยตรง - ครูผู้สอนยังใช้รูปแบบการสอนเดิม ๆ ยังไม่มีความหลากหลายในเทคนิคการสอน ไม่ได้เชื่อมโยงกับเรื่องวัฒนธรรม - ครูใช้ภาษากลางและภาษาถิ่นเป็นหลัก ภาษาที่ 2ภาษาที่ 3 มีเพียงกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างประเทศ - ครูไม่ได้พัฒนาตนเองในด้านวัฒนธรรม นอกจากมีกิจกรรมหรือโครงการเข้ามา - ครูยังอยู่ในนโยบายและกรอบขององค์กร หน่วยงานยังไม่เกิดการพัฒนาหรือสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม - ครูขาดขวัญและกำลังใจในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรม หรือกิจกรรมเกี่ยวกับชุมชน

ตาราง 8 (ต่อ)

องค์ประกอบ การจัดการศึกษา	สภาพปัจจุบัน
การศึกษานอกระบบ	- ผู้ถ่ายทอดความรู้ไม่ได้รับการบรรจุ และมีบรรจุอยู่ไม่มาก ทำให้มีการเปลี่ยนครูผู้ถ่ายทอดความรู้อยู่ตลอดการศึกษา - ผู้ถ่ายทอดความรู้ไม่ได้มีประสบการณ์หรือการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ชัดเจนและเข้าใจจริง - ผู้ถ่ายทอดความรู้ขาดขวัญและกำลังในในการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรม
การศึกษาตามอัธยาศัย	- ผู้ถ่ายทอดความรู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับด้านวัฒนธรรมที่ชัดเจนแต่ขาดขั้นตอนในการถ่ายทอดที่ถูกต้อง - ผู้ถ่ายทอดความรู้ขาดความรู้เรื่องการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม - ผู้ถ่ายทอดความรู้ขาดขวัญและกำลังในในการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรม
การจัดการเรียนการสอน : สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา	
การศึกษาในระบบ	- มีสื่อ วัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนแต่ขาดการซ่อมบำรุงและสื่อที่ทันสมัย - สื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมยังมีน้อย - ขาดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตาราง 8 (ต่อ)

องค์ประกอบการจัดการศึกษา	สภาพปัจจุบัน
การศึกษานอกระบบ	- ไม่มีสื่อที่ทันสมัยใช้ในการจัดการเรียนการสอน - สื่อเทคโนโลยีไม่เพียงพอต่อความต้องการในการจัดการเรียนการสอน - ส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมและใช้สื่อของจริงและแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชน - ไม่มีการพัฒนาหรือสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
การศึกษาตามอัธยาศัย	- ไม่มีสื่อที่ทันสมัยใช้ในการจัดการเรียนการสอน - สื่อเทคโนโลยีไม่เพียงพอต่อความต้องการในการจัดการเรียนการสอน - ส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมและใช้สื่อของจริงและแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชน - ไม่มีการพัฒนาหรือสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
การจัดการเรียนการสอน : การวัดและประเมินผล	
การศึกษาในระบบ	- มีการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรแกนกลาง
การศึกษานอกระบบ	- มีการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร - วัดและประเมินผลจากผลงานของผู้เรียน
การศึกษาตามอัธยาศัย	- มีการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร - วัดและประเมินผลจากผลงานของผู้เรียน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

การจัดทำร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้นำผลจากการทบทวนวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและผลการสังเคราะห์องค์ประกอบที่มีผลต่อการจัดการศึกษาเพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

จากการศึกษาแผนการศึกษาแห่งชาติสามารถสรุปได้ว่าความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ประชากร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งผลกระทบต่อระบบการจัดการศึกษาของประเทศ ทำให้ต้องเร่งพัฒนาปรับปรุงการศึกษาไทยอย่างเร่งด่วน โดยเน้นเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการศึกษา ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ใฝ่เรียนรู้และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถสร้างองค์ความรู้และพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้นำไปสู่สังคมการเรียนรู้อย่างยั่งยืน สถานศึกษาทุกแห่งได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

ทั้งนี้แนวทางการจัดการศึกษาจึงต้องมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาและแผน การศึกษาแห่งชาติและเมื่อวิเคราะห์ทั้งจากพระราชบัญญัติการศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติจะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาต้องเริ่มต้นเรียงลำดับมาตั้งแต่ต้นทาง คือ ระดับชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวกับการศึกษาทั้ง 3 ระบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ต้องรับไปดำเนินงานจัดการ ซึ่งประกอบไปด้วย นโยบาย หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ซึ่งการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องมี กิจกรรมการเรียนการสอน ผู้ถ่ายทอดความรู้หรือผู้สอน สื่อการเรียนรู้และการวัดและประเมินผล โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่น และ การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้กับเรียน และเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมสำหรับพลเมืองในศตวรรษที่ 21

ประเด็นหลักในการสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จึงประกอบไปด้วย คือ 1) นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ 2) หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ 3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา และการวัดและประเมินผล ซึ่งในแต่ละประเด็นจะมีแนวทางการดำเนินการต่าง ๆ สรุปได้ดังร่างแนวทางที่กำหนดขึ้นนี้จะเป็นรายละเอียด

ประกอบการประชุมโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) ของผู้เชี่ยวชาญต่อไปดังนี้

ประเด็น การจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
1. นโยบาย	การศึกษาในระบบ
	1) กระทรวงศึกษาธิการระบุให้ชัดเจน ในเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ รู้จักรากเหง้าของตนเองและมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง 2) ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ 3) รัฐบาลสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการศึกษาท้องถิ่น ลงไปในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน และทุกหน่วยงาน 4) รัฐบาลสนับสนุนให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ในทุกหมู่บ้าน 5) มีศูนย์รวมการทำกิจกรรมของท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนตลอดจนคนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านหมุนเวียนมาให้ความรู้และทำกิจกรรมแต่ละแขนง 6) มีศูนย์ท้องถิ่น มีข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ๆ 7) มีการจัดทำฐานข้อมูลท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเชื่อมโยงฐานข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาคและเชื่อมโยงภาคอื่นด้วย โดยสามารถจัดทำขึ้นในห้องสมุดโรงเรียนทุกแห่ง และห้องสมุดต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
1. นโยบาย (ต่อ)	การศึกษานอกระบบ
	1) กระทรวงศึกษาธิการระบุให้ชัดเจน ในเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ รู้จักรากเหง้าของตนเองและมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง 2) ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ 3) รัฐบาลสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการศึกษาท้องถิ่น ลงไปในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน และทุกหน่วยงาน 4) รัฐบาลสนับสนุนให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ในทุกหมู่บ้าน 5) มีศูนย์รวมการทำกิจกรรมของท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนตลอดจนคนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านหมุนเวียนมาให้ความรู้และทำกิจกรรมแต่ละแขนง 6) มีศูนย์ท้องถิ่น มีข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ๆ 7) มีการจัดทำฐานข้อมูลท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเชื่อมโยงฐานข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาคและเชื่อมโยงภาคอื่นด้วย โดยสามารถจัดทำขึ้นในห้องสมุดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยและตามศูนย์ต่างๆในแต่ละตำบล

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
	การศึกษาตามอัธยาศัย
	1) กระทรวงศึกษาธิการระบุให้ชัดเจน ในเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ รู้จักรากเหง้าของตนเองและมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง 2) ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ 3) รัฐบาลสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการศึกษาท้องถิ่น ลงไปในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน และทุกหน่วยงาน 4) รัฐบาลสนับสนุนให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ในทุกหมู่บ้าน 5) มีศูนย์รวมการทำกิจกรรมของท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนตลอดจนคนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านหมุนเวียนมาให้ความรู้และทำกิจกรรมแต่ละแขนง 6) มีศูนย์ท้องถิ่น มีข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ๆ 7) มีการจัดทำฐานข้อมูลท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเชื่อมโยงฐานข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาคและเชื่อมโยงภาคอื่นด้วย โดยสามารถจัดทำขึ้นในห้องสมุดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย และตามศูนย์ต่าง ๆ ในแต่ละตำบล

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
2. หลักสูตร	การศึกษาในระบบ
	1) กำหนดให้มีหลักสูตรท้องถิ่นที่ชัดเจนทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ 2) มีหลักสูตรการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) จัดหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน สังคม ตอบสนองความต้องการความรู้ของคนในท้องถิ่น มีความครอบคลุม ชัดเจน นำไปสู่การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม 4) จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่กำหนดให้ ครู ผู้ปกครอง และผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันอุดมศึกษาในแต่ละท้องถิ่น เข้ามีส่วนร่วมในการจัดทำ เพื่อให้การเรียนรู้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น 5) จัดหลักสูตรวิชาเพิ่มเติมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
	การศึกษานอกระบบ
	1) กำหนดให้มีโครงสร้างหลักสูตรเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน 2) กำหนดหลักสูตรที่มีเวลาเรียนหรือชั่วโมงเรียนขั้นต่ำในเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน 3) มีหลักสูตรที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถนำไปพัฒนาประกอบอาชีพได้
	การศึกษาตามอัธยาศัย
	1) กำหนดให้มีโครงสร้างหลักสูตรเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน 2) กำหนดหลักสูตรที่มีเวลาเรียนหรือชั่วโมงเรียนขั้นต่ำในเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน 3) มีหลักสูตรที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถนำไปพัฒนาประกอบอาชีพได้ เช่น หลักสูตรการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ หลักสูตรอบรมผู้ประกอบการท้องถิ่น เป็นต้น 4) มีการจัดอบรมหรือเรียนรู้แบบหลักสูตรออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
	5) พัฒนาหลักสูตร สื่อ รูปแบบการเรียนการสอนด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. การจัดการเรียนการสอน 3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	การศึกษาในระบบ 1) จัดทำโครงการที่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นโครงการต่อเนื่องในทุกปีการศึกษาที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น 2) ให้มีการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น และมีเนื้อหาของท้องถิ่นสอดแทรกในทุกรายวิชา 3) มุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านการเรียนรู้แบบบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม 4) มีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning) และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ (Participatory Learning: PL) ในรูปแบบการทำโครงการทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ โดยการมอบหมายให้ผู้เรียนไปจัดทำศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในพื้นที่ ชุมชน เช่น กิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น กิจกรรมสืบเสาะประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ชุมชน กิจกรรมการทำแผนที่ชุมชน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมในชุมชน กิจกรรมแผนภูมิต้นไม้ (family tree) ของครอบครัวตนเอง เป็นต้น 5) การจัดกิจกรรมในรูปแบบชุมนุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น - ชุมนุมมัคคุเทศก์น้อยบ้านตาก - ชุมนุมหัตถกรรมพื้นบ้านใบลาน มีการสอนการทำเครื่องจักสานที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน การทำของเล่นด้วยวัสดุในท้องถิ่น เช่น ใบลาน สอนการออกแบบลวดลายงานหัตถกรรมต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
3. การจัดการเรียนการสอน (ต่อ) 3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (ต่อ)	- ชุมนุมอาหารพื้นบ้าน เช่น สอนการทำอาหารพื้นบ้าน การแปรรูปอาหาร หรือ วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น การถนอมอาหารด้วย - วิธีการต่าง ๆ แบบภูมิปัญญาท้องถิ่น การแปรรูปอาหารเพื่ออาชีพ - ชุมนุมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น - ชุมนุมอาชีพเพื่อการท่องเที่ยว 6) จัดกิจกรรมที่มีวิทยากร หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีความชำนาญในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง 7) การจัดทำโครงการที่ส่งเสริมกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของไทย วันสำคัญทางศาสนา หรืองานประเพณีของท้องถิ่น เช่น งานขึ้นธาตุ เดือนเก้าโดยการให้นักเรียนค้นหาข้อมูลวัน สืบค้นประวัติความเป็นมา ความสำคัญต่อคนในในท้องถิ่น ชุมชนประเทศชาติ มีการรวบรวมข้อมูล รูปภาพ และทุกงานที่สืบค้นข้อมูลมาต้องมีการอ้างอิง เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้สืบค้นหาความรู้ และมีการประเมินผลการจัดนิทรรศการแต่ละเรื่องด้วยว่าผู้ชมได้ความรู้ประโยชน์ หรือพอใจในนิทรรศการแต่ละเรื่องหรือไม่ 8) การจัดการเรียนรู้นอกสถานที่ โดยนำนักเรียนไปศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นนอกสถานที่ ครู ผู้สอน วิทยากรให้ความรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นมีหลักฐานตามที่ปรากฏจริงและสามารถบูรณาการองค์ความรู้เข้ากับรายวิชาอื่น ๆ ได้ด้วย เช่น โบราณสถานสถานที่สำคัญของท้องถิ่น เช่น เจดีย์ยุทธหัตถี วัดพระบรมธาตุ เป็นต้น การนำผู้เรียนไปศึกษาในลักษณะนี้หากให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าข้อมูลเป็นเบื้องต้นไว้ก่อนจะทำให้นักเรียนได้มีความเข้าใจในสถานที่ไปศึกษาไว้ก่อน และเมื่อ ได้รับความรู้จากครู วิทยากรแล้วให้สรุปการเกิดขึ้นของสถานที่สำคัญเหล่านั้นความสำคัญที่มีต่อชุมชน ท้องถิ่น ส่งเป็นรายงาน และครูประเมินผลทั้งจากการร่วมกิจกรรม การรายงานผลหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
3. การจัดการเรียนการสอน (ต่อ) 3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (ต่อ)	9) การจัดค่ายประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น ทั้งทางสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ของดีในชุมชนโดยผู้ให้ความรู้อาจจะเป็นครู หรือเชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ มาให้ความรู้ และให้นักเรียนร่วมทำกิจกรรมในทุกฐานกิจกรรม เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมมีการประเมินผลโครงการ/กิจกรรม ผู้เรียนเห็นความสำคัญของกิจกรรม นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร 10) มีการจัดค่ายภาษาอังกฤษและภาษาอาเซียนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้นักเรียนได้ฝึกพูด ฝึกเขียน และกล้าแสดงออกในระดับพื้นฐานตลอดจนสามารถใช้ภาษานั้น ๆ เพื่อการประกอบอาชีพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 11) จัดกิจกรรมหรือโครงการส่งเสริมการสร้างและพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 12) จัดเวทีการประกวด แข่งขันเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับโรงเรียน ระดับตำบล และระดับอำเภอ เช่น การแข่งขันการประกอบอาหารพื้นบ้าน การแข่งขันวงดนตรีพื้นบ้าน การแข่งขันการทำกระทงกะลา การแข่งขันแต่งคำประพันธ์พื้นบ้าน เป็นต้น

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
	การศึกษานอกระบบ
3. การจัดการเรียนการสอน (ต่อ) 3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (ต่อ)	1) จัดทำโครงการที่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นโครงการต่อเนื่องที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น 2) จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ให้โดดเด่นในแต่ละด้าน 3) จัดโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4) จัดเวทีการประกวดแข่งขันเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับการศึกษา ระดับตำบล และระดับอำเภอ เช่น การแข่งขันการประกอบอาหารพื้นบ้าน การแข่งขันวงดนตรีพื้นบ้าน การแข่งขันการทำกระทงกะลา การแข่งขันการประดิษฐ์เครื่องจักสานจากใบลาน เป็นต้น 5) จัดประกวดแข่งขันการจัดนิทรรศการ ฝีมือ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ความสามารถที่ได้เรียนมา มาพัฒนาศักยภาพและนำเสนอผลงานเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
3. การจัดการเรียนการสอน (ต่อ)	การศึกษาตามอัธยาศัย
3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (ต่อ)	1)จัดทำโครงการที่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นโครงการต่อเนื่องที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น 2)จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ให้โดดเด่นในแต่ละด้าน 3)จัดโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4) จัดเวทีการประกวดแข่งขันเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับการศึกษา ระดับตำบล และระดับอำเภอ เช่น การแข่งขันการประกอบอาหารพื้นบ้าน การแข่งขันวงดนตรีพื้นบ้าน การแข่งขันการทำกระทงกะลา การแข่งขันการประดิษฐ์เครื่องจักสานจากใบลาน เป็นต้น 5) จัดประกวดแข่งขันการจัดนิทรรศการ ฝีมือ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ความสามารถที่ได้เรียนมา นำมาพัฒนาศักยภาพและนำเสนอผลงานเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ 6) จัดตั้งกลุ่มหรือชมรมที่ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุรำวงพื้นบ้าน กลุ่มพัฒนาพื้นที่เจดีย์ยุทธหัตถี กลุ่มวิถีสองฝั่งแม่น้ำปิงอำเภอบ้านตาก ที่ถ่ายทอดและเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของชาวบ้านตาก 7) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ความรู้แบบออนไลน์

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
3.2 ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้ (ครูผู้สอน) (ต่อ)	1) จัดโครงการหรือกิจกรรมให้ครูรุ่นใหม่หรือครูที่เข้ามาใหม่ในพื้นที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น โดยให้ครูที่อยู่ในพื้นที่เป็นคนในพื้นที่นั้นเป็นครูพี่เลี้ยงถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ครูรุ่นใหม่หรือครูที่เข้ามาใหม่ในพื้นที่ 2) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) จัดโครงการหรืออบรมให้ครูได้มีการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยการเข้าอบรมหรือเรียนรู้เพิ่มเติมจากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรง 4) กำหนดให้มีแผนพัฒนาบุคลากร เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง 5) ในการสอนครูควรหมั่นตั้งคำถาม ที่ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และอยากที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตนเอง 6) ครูพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน หรือเทคนิคในการสอนโดยการบูรณาการกับกิจกรรมต่าง ๆ ให้หลากหลาย ให้นักเรียนมีทักษะในศตวรรษ 21 7) จัดอบรมหรือพัฒนาครูในการใช้ภาษาที่สามหรือภาษาอาเซียนกับเจ้าของภาษาโดยตรง 8) จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างครูกับปราชญ์ชาวบ้าน หรือ จัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษา (PLC) เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่น 9) กำหนดให้ครูสร้างนวัตกรรมหรือวิจัยในชั้นเรียนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปีการศึกษาละ 1 ชิ้นงาน 10) ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
3.2 ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้ (ครูผู้สอน) (ต่อ)	11) สร้างขวัญและกำลังใจ ให้รางวัลสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้เป็นแบบอย่างดีเด่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี 12) ส่งเสริม สนับสนุนให้วิทยากรหรือปราชญ์ชาวบ้านได้มาเป็นครูพิเศษหรือครูผู้ทรงคุณค่าแห่งแผ่นดิน ให้มีชั่วโมงสอนในโรงเรียน เช่น สอนในชั่วโมงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมชุมนุม เป็นต้น
	การศึกษานอกระบบ
	1) จัดให้มีการบรรจุแต่งตั้งครูหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ที่จบตรงสาขาหรือเกี่ยวกับสาขาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หรือเกี่ยวกับท้องถิ่นโดยตรง 2) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) จัดโครงการหรืออบรมให้ครูผู้ถ่ายทอดความรู้ได้มีการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยการเข้าอบรม หรือเรียนรู้เพิ่มเติมจากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรง 1) ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน 2) กำหนดให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้พัฒนาตนเอง ได้จัดทำโครงการหรือวิจัยของตนเองเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ หรือนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) สร้างขวัญและกำลังใจ ให้รางวัลสำหรับผู้ถ่ายทอดความรู้ผู้เป็นแบบอย่างดีเด่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
3.2 ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้ (ครูผู้สอน) (ต่อ)	การศึกษาตามอัธยาศัย
	1) ให้ความร่วมมือ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้ถ่ายทอดความรู้อย่างเหมาะสมมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาค่าตอบแทนอย่างชัดเจน 2) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) จัดโครงการหรืออบรมให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้มีการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4) สร้างขวัญและกำลังใจ ให้รางวัลสำหรับผู้ถ่ายทอดความรู้ผู้เป็นแบบอย่างดีเด่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี
3.3 ด้านสื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา	การศึกษาในระบบ
	1) จัดทำโครงการสำหรับการพัฒนา ซ่อมบำรุงและจัดซื้อสื่อและอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง 2) มีหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เรียนรู้สืบค้นมากขึ้น 3) มีสื่อการสอนที่หลากหลาย 4) มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่เสมอ 5) ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย อาทิ พัฒนาบทเรียนบนเครื่องมือสื่อสาร 6) ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประเด็น การจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
3.3 ด้านสื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา (ต่อ)	การศึกษานอกระบบ
	1) จัดทำโครงการสำหรับการพัฒนา ซ่อมบำรุงและจัดซื้อสื่อและอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง ให้เพียงพอสำหรับทุกศูนย์การศึกษา 2) ส่งเสริม สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เหมาะสมและทันสมัย 3) ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
	การศึกษาตามอัธยาศัย
	1) จัดทำโครงการสำหรับการพัฒนา ซ่อมบำรุงและจัดซื้อสื่อและอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง ให้เพียงพอสำหรับทุกศูนย์การศึกษา 2) ส่งเสริม สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เหมาะสมและทันสมัย 3) ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3.4 ด้านการวัดและประเมินผล	การศึกษาในระบบ
	1) ประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตรและตัวชี้วัดในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ 2) ประเมินผลด้วยผลงานที่ได้ร่วมทำหรือร่วมกิจกรรม 3) ประเมินผลจากพฤติกรรมและการมีความก้าวหน้า (rubric score)
	การศึกษานอกระบบ
	1) ประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตร 2) ประเมินผลด้วยผลงานที่ได้ร่วมทำหรือร่วมกิจกรรม

ประเด็นการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา
	3) ประเมินผลจากกิจกรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการประเมินสิ่งที่ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม โดยพิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติ 4) กิจกรรมและผลจากการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนดประเมินคุณธรรม ที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น
3.4 ด้านการวัดและประเมินผล (ต่อ)	การศึกษาตามอัธยาศัย
	1) ประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตร 2) ประเมินผลด้วยผลงานที่ได้ร่วมทำหรือร่วมกิจกรรม 3) ประเมินผลจากกิจกรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการประเมินสิ่งที่ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม โดยพิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลจากการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด 4) ประเมินคุณธรรม ที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น

ขั้นตอนการตรวจสอบร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้นำร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ไปตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) ระหว่างกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุง แก้ไขแนวทางฯ ตามฉันทามติของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผลการตรวจสอบแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ประกอบด้วยการศึกษาทั้ง 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ 2) หลักสูตร

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ 3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา และ การวัดและประเมินผล สรุปได้ดังนี้

1. แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก การจัดการศึกษาในระบบ

องค์ประกอบที่ 1 นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในเรื่องนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้คงไว้ตามข้อเสนอที่ได้ร่างแนวทาง ดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการระบุให้ชัดเจน ในเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ รู้จักรากเหง้าของตนเองและมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง

2. ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ

3. รัฐบาลสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการศึกษาท้องถิ่นลงไปในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน และทุกหน่วยงาน

4. รัฐบาลสนับสนุนให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ในทุกหมู่บ้าน

5. มีศูนย์รวมการทำกิจกรรมของท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชน ตลอดจนคนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านหมุนเวียนมาให้ความรู้และทำกิจกรรมแต่ละแขนง

6. มีศูนย์ท้องถิ่น มีข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ๆ

7. มีการจัดทำฐานข้อมูลท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเชื่อมโยงฐานข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาคและเชื่อมโยงภาคอื่นด้วย โดยสามารถจัดทำขึ้นในห้องสมุดโรงเรียนทุกแห่ง และห้องสมุดต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน

องค์ประกอบที่ 2 หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในเรื่องหลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ให้ข้อเสนอแนะในข้อที่ 1 และข้อที่ 4 ที่มีการปรับปรุงแก้ไขจากร่างแนวทางที่นำเสนอก่อนการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1. กำหนดให้มีหลักสูตรท้องถิ่นที่ชัดเจนทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี หรือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ชัดเจน

2. มีหลักสูตรการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. จัดหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน สังคม ตอบสนองความต้องการความรู้ของคนในท้องถิ่น มีความครอบคลุม ชัดเจน นำไปสู่การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม

4. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่กำหนดให้ ครู ผู้ปกครอง และผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือชุมชนในท้องถิ่น เข้ามีส่วนร่วมในการจัดทำ เพื่อให้การเรียนรู้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นและตอบสนองต่อชุมชนอย่างแท้จริง

5. จัดหลักสูตรวิชาเพิ่มเติมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบที่ 3 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขข้อมูลในข้อที่ 1 และเพิ่มเติมแนวทางการจัดการศึกษาในข้อที่ 13 และ14 จากร่างแนวทางที่ได้นำเสนอก่อนการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1.1 สถานศึกษาจัดทำโครงการที่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และเป็นโครงการต่อเนื่องในทุกปีการศึกษา

1.2 ให้มีการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้นและมีเนื้อหาของท้องถิ่นสอดแทรกในทุกรายวิชา

1.3 มุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม

1.4 มีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning) และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ในรูปแบบการทำโครงการทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ โดยการมอบหมายให้ผู้เรียนไปจัดทำ ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในพื้นที่ ชุมชน เช่น กิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น กิจกรรมสืบเสาะประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ชุมชน กิจกรรมการทำแผนที่ชุมชน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมในชุมชน กิจกรรมแผนภูมิต้นไม้ (family tree) ของครอบครัวตนเอง เป็นต้น

1.5 การจัดกิจกรรมในรูปแบบชุมนุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น

1.5.1 ชุมนุมมัคคุเทศก์น้อยบ้านตาก

1.5.2 ชุมนุมหัตถกรรมพื้นบ้านใบลาน มีการสอนการทำเครื่องจักสานที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน การทำของเล่นด้วยวัสดุในท้องถิ่นเช่น ใบลาน สอนการออกแบบลวดลายงานหัตถกรรมต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

1.5.3 ชุมนุมอาหารพื้นบ้าน เช่น สอนการทำอาหารพื้นบ้าน การแปรรูปอาหาร หรือ วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น การถนอมอาหารด้วยวิธีการต่าง ๆ แบบภูมิปัญญาท้องถิ่น การแปรรูปอาหารเพื่ออาชีพ

1.5.4 ชุมนุมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.5.5 ชุมนุมอาชีพเพื่อการท่องเที่ยว

1.6 จัดกิจกรรมที่มีวิทยากร หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีความชำนาญในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

1.7 การจัดทำโครงการที่ส่งเสริมกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของไทย วันสำคัญทางศาสนา หรืองานประเพณีของท้องถิ่น เช่น งานขึ้นธาตุเดือนเก้าโดยการให้นักเรียนค้นหาข้อมูลวันสืบค้นประวัติความเป็นมา ความสำคัญต่อคนในในท้องถิ่น ชุมชนประเทศชาติ มีการรวบรวมข้อมูล รูปภาพ และทุกงานที่สืบค้นข้อมูลมาต้องมีการอ้างอิง เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้สืบค้นหาความรู้ และมีการประเมินผลการจัดนิทรรศการแต่ละเรื่องด้วยว่าผู้ชมได้ความรู้ประโยชน์ หรือพอใจในนิทรรศการแต่ละเรื่องหรือไม่

1.8 การจัดการเรียนรู้นอกสถานที่ โดยนำนักเรียนไปศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นนอกสถานที่ ครู ผู้สอน วิทยากรให้ความรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นมีหลักฐานตามที่ปรากฏจริงและสามารถบูรณาการองค์ความรู้เข้ากับรายวิชาอื่น ๆ ได้ด้วย เช่น โบราณสถานสถานที่สำคัญของท้องถิ่น เช่น เจดีย์ยุทธหัตถี วัดพระบรมธาตุ เป็นต้น การนำผู้เรียนไปศึกษาในลักษณะนี้หากให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าข้อมูลเป็นเบื้องต้นไว้ก่อนจะทำให้นักเรียนได้มีความเข้าใจในสถานที่ไปศึกษาไว้ก่อน และเมื่อ ได้รับความรู้จากครู วิทยากรแล้วให้สรุปการเกิดขึ้นของสถานที่สำคัญเหล่านั้น ความสำคัญที่มีต่อชุมชน ท้องถิ่น ส่งเป็นรายงาน และครูประเมินผลทั้งจากการร่วมกิจกรรม การรายงานผลหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม

1.9 การจัดค่ายประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น ทั้งทางสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ของดีในชุมชน โดยผู้ให้ความรู้อาจจะเป็นครู หรือเชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ มาให้ความรู้ และให้นักเรียนร่วมทำกิจกรรมในทุกฐานกิจกรรม เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมมีการประเมินผลโครงการ/กิจกรรม ผู้เรียนเห็นความสำคัญของกิจกรรม นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร

1.10 มีการจัดค่ายภาษาอังกฤษและภาษาอาเซียนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้นักเรียนได้ฝึกพูด ฝึกเขียน และกล้าแสดงออก ในระดับพื้นฐานตลอดจนสามารถใช้ภาษานั้น ๆ เพื่อการประกอบอาชีพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.11 จัดกิจกรรมหรือโครงการส่งเสริมการสร้างและพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.1.2 จัดเวทีการประกวด แข่งขันเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับโรงเรียน ระดับตำบล และระดับอำเภอ เช่น การแข่งขันการประกอบอาหารพื้นบ้าน การแข่งขันวงดนตรีพื้นบ้าน การแข่งขันการทำกระทงกะลา การแข่งขันแต่งคำประพันธ์พื้นบ้าน เป็นต้น

1.1.3 มีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมที่รองรับการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ของสังคม เช่น ภาวะโรคระบาดที่จำเป็นต้องมีระยะห่างทางสังคม เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรค

1.14 ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมหรือโครงการฝึกอาชีพ หรือฝึกประสบการณ์หรือฝึกงานในสถานประกอบการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในสายงานที่เกี่ยวข้อง หรือ จัดกิจกรรมร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาทักษะหรือสมรรถนะของผู้เรียนในสาขางานที่เกี่ยวข้อง

3.2 ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในด้านผู้ถ่ายทอดความรู้ ได้ให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขข้อมูลในข้อที่ 3 ให้จัดอบรมพัฒนาครูให้มีความรู้ และแก้ไขข้อมูลในข้อที่ 5 คือ ผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ต้องสอนโดยใช้คำถาม และผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มมีข้อเสนอแนะให้เพิ่มเติมแนวทางการจัดการศึกษาในข้อที่ 4 ที่มีการกำหนดให้มีแผนพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องต่อจากข้อที่ 3 เพื่อจะได้เป็นแนวทางที่สืบเนื่องต่อกันจากร่างแนวทางที่ได้นำเสนอก่อนการสนทนากลุ่ม ดังนี้

3.2.1 จัดโครงการหรือกิจกรรมให้ครูรุ่นใหม่หรือครูที่เข้ามาใหม่ในพื้นที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น โดยให้ครูที่อยู่ในพื้นที่เป็นคนในพื้นที่นั้นเป็นครูพี่เลี้ยงถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ครูรุ่นใหม่หรือครูที่เข้ามาใหม่ในพื้นที่

3.2.2 จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

3.2.3 จัดโครงการหรืออบรมพัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยการเข้าอบรม หรือเรียนรู้เพิ่มเติมจากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรง

3.2.4 กำหนดให้มีแผนพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

3.2.5 ผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ต้องสอนโดยใช้คำถามที่ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และอยากที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตนเอง

3.2.6 ครูพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน หรือเทคนิคในการสอนโดยการบูรณาการกับกิจกรรมต่าง ๆ ให้หลากหลาย ให้นักเรียนมีทักษะในศตวรรษ 21

3.2.7 จัดอบรมหรือพัฒนาครูในการใช้ภาษาที่สามหรือภาษาอาเซียนกับเจ้าของภาษาโดยตรง

3.2.8 จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างครูกับปราชญ์ชาวบ้าน หรือจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษา (PLC) เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.2.9 กำหนดให้ครูสร้างนวัตกรรมหรือวิจัยในชั้นเรียนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปีการศึกษาละ 1 ชิ้นงาน

3.2.10 ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน

3.2.11 สร้างขวัญและกำลังใจ ให้รางวัลสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้เป็นแบบอย่างดีเด่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี

3.2.12 ส่งเสริม สนับสนุนให้วิทยากรหรือปราชญ์ชาวบ้านได้มาเป็นครูพิเศษหรือครูผู้ทรงคุณค่าแห่งแผ่นดิน ให้มีชั่วโมงสอนในโรงเรียน เช่นสอนในชั่วโมงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมชุมนุม เป็นต้น

3.3 ด้านสื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในด้านสื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา ได้ให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขข้อมูลในข้อที่ 2 คือสื่อนั้นให้เพิ่มเติมเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E – book) ที่สามารถสืบค้นได้จากห้องสมุดของสถานศึกษาและพัฒนาเป็นหองสมุดดิจิทัล ในส่วนแนวทางการจัดการศึกษาข้ออื่นสามารถดำเนินการคงไว้ได้จากร่างแนวทางที่ได้นำเสนอก่อนการสนทนากลุ่ม ดังนี้

3.3.1 การศึกษานอกระบบจัดทำโครงการสำหรับการพัฒนา ซ่อมบำรุงและจัดซื้อสื่อและอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง

3.3.2 มีหนังสือหรือหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E – book) เกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เรียนรู้สืบค้นมากขึ้นในห้องสมุดของสถานศึกษาและพัฒนาเป็นหองสมุดดิจิทัล

3.3.3 มีสื่อการสอนที่หลากหลาย

3.3.4 มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่เสมอ

3.3.5 ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย อาทิ พัฒนาบทเรียนบนเครื่องมือสื่อสาร

3.3.6 ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3.4 ด้านการวัดและประเมินผล

ผลจากการพิจารณาในการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะในข้อที่ 3 ที่มีการปรับปรุงแก้ไขจากร่างแนวทางที่นำเสนอก่อนการสนทนากลุ่ม คือการประเมินของผู้เรียนนั้นประเมินผลจากพฤติกรรมและนอกจากนั้นแล้วต้องมีการประเมินการพัฒนาการเรียนรู้ แบบเป็นระดับตามการวัดประเมินผล (rubric score) และในแนวทางการจัดการศึกษาด้านการวัดและประเมินผลข้ออื่นสามารถดำเนินการคงไว้ได้ สรุปได้ดังนี้

3.4.1 ประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตรและตัวชี้วัดในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

3.4.2 ประเมินผลด้วยผลงานที่ได้ร่วมทำหรือร่วมกิจกรรม

3.4.3 ประเมินผลจากพฤติกรรมและการพัฒนาการเรียนรู้ (rubric score)

2. แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก การจัดการศึกษานอกระบบ

องค์ประกอบที่ 1 นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

จากผลการพิจารณาในการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะในข้อที่ 6 ให้มีการปรับปรุง แก้ไขจากร่างแนวทางที่นำเสนอก่อนการสนทนากลุ่ม คือ เพิ่มเติมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่นและในแนวทางการจัดการศึกษาด้านการวัดและประเมินผลข้ออื่นสามารถดำเนินการคงไว้ได้ สรุปได้ดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการระบุให้ชัดเจน ในเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ รู้จักรากเหง้าของตนเองและมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง

2. ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ

3. รัฐบาลสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการศึกษาท้องถิ่น ลงไปในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน และทุกหน่วยงาน

4. รัฐบาลสนับสนุนให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ในทุกหมู่บ้าน

5. มีศูนย์รวมการทำกิจกรรมของท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชน ตลอดจนคนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านหมุนเวียนมาให้ความรู้และทำกิจกรรมแต่ละแขนง

6. มีศูนย์ท้องถิ่น มีข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่น

7. มีการจัดทำฐานข้อมูลท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเชื่อมโยงฐานข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาคและเชื่อมโยงภาคอื่นด้วย โดยสามารถจัดทำขึ้นในห้องสมุดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยและตามศูนย์ต่าง ๆ ในแต่ละตำบล

องค์ประกอบที่ 2 หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ในเรื่องหลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้คงไว้ตามข้อเสนอที่ได้ร่างแนวทาง ดังนี้

1. กำหนดให้มีโครงสร้างหลักสูตรเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน

2. กำหนดหลักสูตรที่มีเวลาเรียนหรือชั่วโมงเรียนขั้นต่ำในเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน

3. มีหลักสูตรที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถนำไปพัฒนาประกอบอาชีพได้

องค์ประกอบที่ 3 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ผลจากการพิจารณาในการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะในข้อที่ 5 ให้มีการปรับปรุงแก้ไขจากร่างแนวทางที่นำเสนอก่อนการสนทนากลุ่ม คือ มีการนำเสนอผลงานเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพก่อให้เกิดรายได้ หรือสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน และในส่วนแนวทางข้ออื่นๆสามารถดำเนินการคงไว้ได้ตามร่างแนวทางการจัดการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1.1 จัดทำโครงการที่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นโครงการต่อเนื่องที่ส่งเสริมวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น

1.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ให้ โดดเด่นในแต่ละด้าน

1.3 จัดโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.4 จัดเวทีการประกวดแข่งขันเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับการศึกษา ระดับตำบล และระดับอำเภอ เช่น การแข่งขันการประกอบอาหารพื้นบ้าน การแข่งขันวงดนตรีพื้นบ้าน การแข่งขันการทำกระทงกะลา การแข่งขันการประดิษฐ์เครื่องจักสานจากใบลาน เป็นต้น

1.5 จัดประกวดแข่งขันการจัดนิทรรศการ ฝีมือ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ความสามารถที่ได้เรียนมา มาพัฒนาศักยภาพและนำเสนอผลงานเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพก่อให้เกิดรายได้ หรือสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

2. ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้

ผลจากการพิจารณาในการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะในข้อที่ 3 ที่มีการปรับปรุงแก้ไขจากร่างแนวทางที่นำเสนอก่อนการสนทนากลุ่ม คือ จัดโครงการหรืออบรมพัฒนาผู้ถ่ายทอดความรู้ได้มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหานั้น ๆ ในส่วนแนวทางข้ออื่นให้คงไว้ตามร่างแนวทางการจัดการศึกษา สรุปได้ดังนี้

2.1 จัดให้มีการบรรจุแต่งตั้งครูหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ที่จบตรงสาขา หรือเกี่ยวกับสาขาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หรือเกี่ยวกับท้องถิ่นโดยตรง

2.2 จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.3 จัดโครงการหรืออบรมพัฒนาผู้ถ่ายทอดความรู้ได้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยการเข้าอบรม หรือเรียนรู้เพิ่มเติมจากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรง

2.4 ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน

2.5 กำหนดให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้พัฒนาตนเอง โดยจัดทำโครงการหรือวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ หรือนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.6 สร้างขวัญและกำลังใจ ให้รางวัลสำหรับผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้เป็นแบบอย่างดีเด่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี

3. ด้านสื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในด้านสื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษาให้คงไว้ตามข้อเสนอที่ได้ร่างแนวทาง ดังนี้

3.1 จัดทำโครงการสำหรับการพัฒนา ซ่อมบำรุงและจัดซื้อสื่อและอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง ให้เพียงพอสำหรับทุกศูนย์การศึกษา

3.2 ส่งเสริม สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เหมาะสมและทันสมัย

3.3 ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4. ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในด้านวัดและประเมินผลให้คงไว้ตามข้อเสนอที่ได้ร่างแนวทาง ดังนี้

4.1 ประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตร

4.2 ประเมินผลด้วยผลงานที่ได้ร่วมทำหรือร่วมกิจกรรม

4.3 ประเมินผลจากกิจกรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการประเมินสิ่งที่ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม โดยพิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลจากการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด

4.4 ประเมินคุณลักษณะด้านคุณธรรม ที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น

3. แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

องค์ประกอบที่ 1 นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้คงไว้ตามข้อเสนอที่ได้ร่างแนวทาง ดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการระบุให้ชัดเจน ในเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ รู้จักรากเหง้าของตนเองและมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง

2. ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ

3. รัฐบาลสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการศึกษาท้องถิ่น ลงไปในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน และทุกหน่วยงาน

4. รัฐบาลสนับสนุนให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ในทุกหมู่บ้าน

5. มีศูนย์รวมการทำกิจกรรมของท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชน ตลอดจนคนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านหมุนเวียนมาให้ความรู้และทำกิจกรรมแต่ละแขนง

6. มีศูนย์ท้องถิ่น มีข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ๆ

7. มีการจัดทำฐานข้อมูลท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเชื่อมโยงฐานข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาคและเชื่อมโยงภาคอื่นด้วย โดยสามารถจัดทำขึ้นในห้องสมุดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย และตามศูนย์ต่าง ๆ ในแต่ละตำบล

องค์ประกอบที่ 2 หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในหลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้คงไว้ตามข้อเสนอที่ได้ร่างแนวทาง ดังนี้

1. กำหนดให้มีโครงสร้างหลักสูตรเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน

2. กำหนดหลักสูตรที่มีเวลาเรียนหรือชั่วโมงเรียนขั้นต่ำในเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน

3. มีหลักสูตรที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถนำไปพัฒนาประกอบอาชีพได้ เช่น หลักสูตรการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ หลักสูตรอบรมผู้ประกอบการท้องถิ่น เป็นต้น

4. มีการจัดอบรมหรือเรียนรู้แบบหลักสูตรออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

5. พัฒนาหลักสูตร สื่อ รูปแบบการเรียนการสอนด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบที่ 3 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ผลจากการพิจารณาในการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของการศึกษาตามอัธยาศัย มีการปรับปรุงแก้ไขจากร่างแนวทางที่นำเสนอก่อนการสนทนากลุ่มได้เพิ่มเติมแนวทางในการจัดการศึกษาในข้อที่ 7 คือ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ความรู้แบบออนไลน์ หรือ การใช้ระบบ ICT ที่เหมาะสมกับบริบทในการเรียนรู้และเหมาะสมกับท้องถิ่น และในส่วนแนวทางข้ออื่นที่ได้เสนอมาตามร่างแนวทางการจัดการศึกษาให้คงไว้ได้ สามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 จัดทำโครงการที่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นโครงการต่อเนื่องที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

1.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ให้โดดเด่นในแต่ละด้าน

1.3 จัดโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.4 จัดเวทีการประกวดแข่งขันเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับการศึกษา ระดับตำบล และระดับอำเภอ เช่น การแข่งขันการประกอบอาหารพื้นบ้าน การแข่งขันวงดนตรีพื้นบ้าน การแข่งขันการทำกระทงกะลา การแข่งขันการประดิษฐ์เครื่องจักสานจากใบลาน เป็นต้น

1.5 จัดประกวดแข่งขันการจัดนิทรรศการ ฝีมือ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ความสามารถที่ได้เรียนมา นำมาพัฒนาศักยภาพและนำเสนอผลงานเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ

1.6 จัดตั้งกลุ่มหรือชมรมที่ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุรำวงพื้นบ้าน กลุ่มพัฒนาพื้นที่เจดีย์ยุทธหัตถี กลุ่มวิถีสองฝั่งแม่น้ำปิงอำเภอบ้านตาก ที่ถ่ายทอดและเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของชาวบ้านตาก

1.7 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ความรู้แบบออนไลน์ หรือ การใช้ระบบ ICT ที่เหมาะสมกับบริบทในการเรียนรู้และเหมาะสมกับท้องถิ่น

2. ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในด้านผู้ถ่ายทอดความรู้ ให้คงไว้ตามข้อเสนอที่ได้ร่างแนวทาง ดังนี้

2.1 ให้ความร่วมมือ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้ถ่ายทอดความรู้อย่างเหมาะสมมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาค่าตอบแทนอย่างชัดเจน

2.2 จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.3 จัดโครงการหรืออบรมให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้มีการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.4 สร้างขวัญและกำลังใจ ให้รางวัลสำหรับผู้ถ่ายทอดความรู้ผู้เป็นแบบอย่างดีเด่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี

3. ด้านสื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในด้านสื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา ให้คงไว้ตามข้อเสนอที่ได้ร่างแนวทาง ดังนี้

3.1 จัดทำโครงการสำหรับการพัฒนา ซ่อมบำรุงและจัดซื้อสื่อและอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง ให้เพียงพอสำหรับทุกศูนย์การศึกษา

3.2 ส่งเสริม สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เหมาะสมและทันสมัย

3.3 ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4. ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกับร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในด้านการวัดและประเมินผล ให้คงไว้ตามข้อเสนอที่ได้ร่างแนวทาง ดังนี้

4.1 ประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตร

4.2 ประเมินผลด้วยผลงานที่ได้ร่วมทำหรือร่วมกิจกรรม

4.3 ประเมินผลจากกิจกรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการประเมินสิ่งที่ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม โดยพิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลจากการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด

4.4 ประเมินคุณลักษณะด้านคุณธรรม ที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น

จากขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้นำร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ไปตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) ระหว่างกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุง แก้ไขแนวทางฯ ตามฉันทามติของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผลการตรวจสอบแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ประกอบด้วยการศึกษาทั้ง 3 ระบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษา

นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งทั้ง 3 ระบบนี้จะประกอบด้วย 3 ประเด็นหลักในการจัดการศึกษา คือ 1) นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ 2) หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ 3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา และ การวัดและประเมินผล โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาที่ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาทั้งหมดที่และได้สรุปถึงลักษณะสำคัญของแนวทางการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบ จนได้กระบวนการขับเคลื่อนแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ที่สอดคล้องกับการนำปรัชญาการศึกษามาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ได้แก่ ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม หรือพิพัฒนนิยม หรือวิวัฒนาการนิยม (Progressivism) การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญานี้ จะเริ่มด้วยคำถามที่ว่า "ผู้เรียนต้องการเรียนอะไร" จากนั้นครูผู้สอนจึงจัดแนวทางในการเลือกเนื้อหาวิชา และประสบการณ์ที่เหมาะสมมาให้ เน้นการปลูกฝังการฝึกฝนอบรมในเรื่องดังกล่าวโดยการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ (Experience) เนื้อหาวิชาเหล่านี้จะเกี่ยวกับตัวผู้เรียนและเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในสังคมด้วย ซึ่งเหมาะสมกับการเรียนในศตวรรษที่ 21 และการเรียนรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ที่ได้เรียนรู้ด้วยประสบการณ์ ปรัชญาสาขาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ปรัชญาสาขานี้มีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียน ครู หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ตลอดทั้งลักษณะของการจัดการศึกษา เหมือนกับปรัชญาการศึกษาสาขาพิพัฒนาการนิยม เว้นแต่ในเป้าหมายของสังคมเท่านั้นที่แตกต่างกัน ซึ่งจะเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและทัศนคติที่จะออกไปปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนสำรวจความสนใจ ความต้องการของตนเองและสนองความสนใจด้วยการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เน้นการอภิปราย และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาของสังคมซึ่งเป็นผลดีกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ที่ผู้เรียนได้สามารถมองเห็นปัญหาในท้องถิ่นและร่วมกันแก้ไขปรัชญาสาขาอัตถิภาวนิยม หรืออัตนิยม หรือสวภาพนิยม (Existentialism) การจัดการศึกษาตามปรัชญานี้จึงให้ความสำคัญกับการให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด และสนับสนุนส่งเสริมผู้เรียนในการค้นหาความหมายและสาระสำคัญของชีวิตของเขาเอง ผู้เรียนมีเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่เรียนตามที่ตนต้องการ มีเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจเมื่อเผชิญกับปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และรับผิดชอบในการ

ตัดสินใจหรือการกระทำของตนซึ่งเมื่อผู้เรียนได้เลือกที่จะเรียนหรือทำกิจกรรมตามที่ตนเองต้องการก็ทำให้มีความสุข ซึ่งเหมาะกับการเรียนในศตวรรษที่ 21 และการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เมื่อการเรียนรู้ตามที่ตนเองต้องการหรือสนใจก็จะทำให้มีความสุข

นอกจากการนำปรัชญาการศึกษาทั้ง 3 ปรัชญามาเป็นหลักในการวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้นั้นแล้ว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิในแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแล้วนั้นทำให้สามารถวิเคราะห์แนวทางที่ได้โดยการนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาจนได้แนวทางการจัดการศึกษา EPA : Learning Guidelines for Knowledge –Based Cultural Tourism ดังนี้

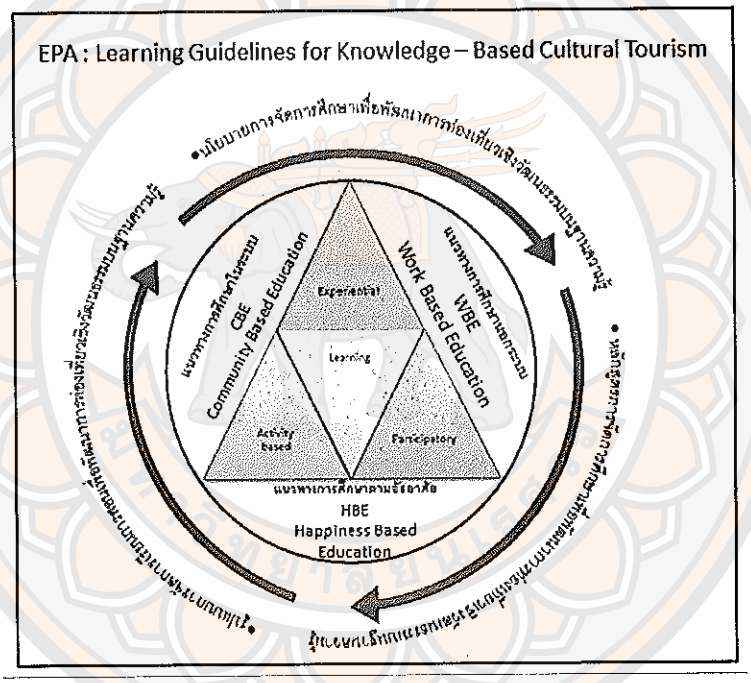

ภาพ 103 แนวทางการจัดการศึกษา EPA: Learning Guidelines for Knowledge – Based Cultural Tourism

แนวทางการจัดการศึกษาในระบบเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของ **การศึกษาบนฐานชุมชน** (Community-Based Education) มีความหมายเช่นเดียวกับการเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community-Based Learning) ซึ่งจากแนวทางการจัดการศึกษาที่ปรากฏทั้ง 3 องค์ประกอบนั้น

ได้เน้นในเรื่องของการศึกษาบนฐานชุมชน ทั้งนโยบายการจัดการศึกษา การกำหนดหลักสูตรท้องถิ่นที่ชัดเจน ที่ต้องอาศัยชุมชน และผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านได้เข้ามาช่วยและสนับสนุนในการจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้น ต้องดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนจึงจะทำให้แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของ **การศึกษาบนฐานการทำงาน** (Work-Based Education) ซึ่งจากแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบที่ได้สังเคราะห์มานั้น ต้องดำเนินการตามองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบในการใช้แนวทางการจัดการศึกษา คือ ต้องตอบสนองนโยบายการจัดการศึกษา หลักสูตรการจัดการศึกษา และรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ที่ได้เน้นในเรื่องของการศึกษาบนฐานชุมชน ทั้งนโยบายการจัดการศึกษา การกำหนดหลักสูตรท้องถิ่นที่ชัดเจน เป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้เวลากับผู้ถ่ายทอดความรู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้รู้ในท้องถิ่น อาศัยการฝึกงาน การฝึกทักษะ ที่มีสื่อและวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานร่วมกันและการให้ข้อมูลในการเรียนรู้ เกี่ยวกับอาชีพ เป้าหมายสำคัญคือ การศึกษาที่การผสมผสานกับคุณค่าตามมาตรฐานอุตสาหกรรม โดยระบุไว้ในหลักสูตรว่าจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้การเรียนรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ตามบริบท เพื่อส่งเสริม ความต่อเนื่องของหลักสูตรจากโปรแกรมและการฝึกอบรมซึ่งแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบนี้เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตท้องถิ่นแล้วนำไปพัฒนาทักษะจนชำนาญและไปสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรบนฐานความรู้

แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของ **การศึกษาบนฐานของความสุข** (Happiness Based Education) ซึ่งการศึกษาตามอัธยาศัยนี้ต้องดำเนินการตามองค์ประกอบ ทั้ง 3 องค์ประกอบ โดยการศึกษาตามอัธยาศัยได้มีปัจจัยในการจัดการศึกษาคือ ดำเนินตามนโยบายของการศึกษาตามอัธยาศัยและหลักสูตรที่เน้นตามความต้องการของผู้เรียน ตามเป้าประสงค์ของผู้เรียนที่ต้องการเรียนตามความต้องการของตนเอง โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการเลือกหลักสูตร เมื่อผู้เรียนได้เรียนตามความต้องการก็จะทำให้ผู้เรียนมีความสุข มีเป้าหมายที่ชัดเจนสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งใจ แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยนี้จึงต้องจัดหลักสูตรเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ และกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้เรียนโดยตรงเพราะเป็นเรื่อง

ของวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่นที่คุ้นเคย เมื่อศึกษาแล้วตอบสนองวัตถุประสงค์ เป้าหมายของผู้เรียนคือ สามารถศึกษาและนำไปพัฒนาต่อยอดสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวได้ตามที่ต้องการ และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ทำให้ผู้เรียนได้มีความสุขกับการเรียนและการใช้ชีวิต

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานชุมชน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบนั้น ต้องขับเคลื่อนด้วยการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ 3 ทฤษฎี ในการการขับเคลื่อนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ คือ **การเรียนรู้เชิงประสบการณ์** (Experiential Learning : EL), **การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม** (Participatory Learning : PL) **และการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นพื้นฐาน** (Activities-Based Learning : ABL)

1. **การเรียนรู้เชิงประสบการณ์** (Experiential Learning : EL) ซึ่งการเรียนรู้จากประสบการณ์ ทั้งในทางปฏิบัติและทฤษฎี ต่างมีมุมมองที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่แต่ละคนเผชิญอยู่ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า "การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) คือกระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติด้วยการนำเอาประสบการณ์เดิมของผู้เรียนมาบูรณาการเพื่อสร้างการ เรียนรู้ใหม่ ๆ ขึ้น" ตามงานของโคล์บและฟราย (Kolb, & Fry, 1971; 1975; 1984) ก็เป็นที่นิยมใช้อ้างอิงถึงในการอภิปรายถึงประเด็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โคล์บ และ ฟราย (Kolb and Fry. 1975) ระบุในผลการวิจัยว่าขณะที่ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตามรูปแบบการ เรียนรู้ที่ตนถนัด และการเรียนรู้ก็จะเริ่มจากจุดนั้น แต่ผู้ใหญ่ก็จะใช้รูปแบบการเรียนรู้หลาย ๆ รูปแบบแม้ว่าจะไม่มากหรือได้ผลเท่ากับแบบที่ตนเองถนัด กล่าวได้ว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้เองจากประสบการณ์ที่ตนเองพบเจอก็จะทำให้สามารถเรียนรู้ได้ดี การมีประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ตนเองประสบพบเจอย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และจดจำได้ดี

2. **การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม** (Participatory Learning : PL) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเป็นการเรียนรู้ที่มีความเชื่อว่าเป็นการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาในด้านความรู้ ทัศนคติ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการเรียนรู้แบบนี้ดึงประสบการณ์ ศักยภาพของผู้เรียนออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่ โดยหลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม คือ กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน การเรียนคือกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงของผู้เรียน และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้ถ่ายทอดความรู้ มีพัฒนาการมาจากการนักปรัชญาการศึกษา คือ Dewey ที่ได้

เริ่มใช้วิธีการเรียนรู้จากการกระทำ (learning by doing) ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เป็นการดึงเอาความสามารถของผู้เรียนออกมา ซึ่งผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้สอนจะกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาได้มากขึ้น และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้ยังเป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังที่มาตรา 22 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ว่า "การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและตามศักยภาพ" รวมทั้งการจัดการเรียนรู้แบบนี้ยังต้องอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี เพื่อให้เกิดความรู้ที่เป็นความรู้จริงได้ลงมือทำจริง ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จริงเพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ได้

3. **การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นพื้นฐาน** (Activities-Based Learning : ABL) คือ เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมที่ใหญ่โตหรือใช้พื้นที่ขนาดกว้างมากๆ (แต่บางกิจกรรมก็จำเป็นต้องใช้) เพราะบางบทเรียนการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมด้วยตัวเอง จะทำให้เกิดความเข้าใจในตัวบทเรียนมากขึ้นหลังจากการอ่าน การท่องจำหรือการฟังที่ครูสอน เช่น การจัดกิจกรรมในวิชาการงานอาชีพจัดให้มีฐานอาหารพื้นบ้าน เรียนรู้เกี่ยวกับอาหารพื้นบ้านและวิธีการทำอาหารพื้นบ้าน เช่น การทำข้าวแคบ การทำแกงมะแฮะ ซึ่งผู้เรียนก็สนุกกับการทำกิจกรรมและได้เรียนรู้ถึงวัตถุดิบในท้องถิ่นที่นำมาประกอบอาหารและที่มาของอาหารพื้นบ้านนี้ ซึ่งการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นไม่ว่าจะอยู่ในหลักสูตรหรือนอกหลักสูตรที่ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้ที่สนุกกับการเรียนรู้อาจไม่ได้มีแค่ผู้เรียนเท่านั้น ผู้ถ่ายทอดความรู้ก็อาจจะได้รับความสนุกที่ได้เห็นผู้เรียนมีความสุขกับการเรียน ได้เห็นผู้เรียนพยายามทำกิจกรรมที่ได้ออกแบบอย่างจริงจัง เห็นการมีปฏิสัมพันธ์กันของผู้เรียนที่เพิ่มมากขึ้นระหว่างการทำกิจกรรม ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และจดจำจากการทำกิจกรรมนำไปใช้เป็นฐานความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง

จากกระบวนการขับเคลื่อนในรูปแบบของกระบวนการ EPA : Learning Guidelines for Knowledge – Based Cultural Tourism ข้างต้นที่กล่าวมานำไปสู่แนวทางจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เมื่อขับเคลื่อนด้วยกระบวนการ EPA : Learning Guidelines for Knowledge – Based Cultural Tourism นี้แล้วทั้งการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้เมื่อย้อนกลับมายังผู้ถ่ายทอดความรู้และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็จะเกิดความรู้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผ่านประสบการณ์ตรงในการท่องเที่ยวที่ได้ข้อมูลจากมัคคุเทศก์น้อยท้องถิ่น หรือผู้ประกอบการในท้องถิ่น ได้เรียนรู้จากการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ในการท่องเที่ยวที่ชุมชนจัดขึ้น ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่น่าสนใจและเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรงทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนสามารถพัฒนาได้และสามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชนที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดีรวมถึงเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีจุดมุ่งหมายของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก 3) เพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีหลักในการศึกษา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและระเบียบวิธีวิจัยตามรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก โดยการศึกษาและสำรวจข้อมูลจากหนังสือ เอกสารประเภทสิ่งพิมพ์กับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศึกษาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นแนวทางประกอบการศึกษาขั้นต้น และเป็นกรอบเพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมเนื้อหามากที่สุดในประเด็นต่าง ๆ สำหรับไว้ใช้ตั้งคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการสัมภาษณ์เกี่ยวข้องกับข้อมูลสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ โดยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Nonstructure interview) มีเพียงการกำหนดแนวคำถามในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ประเด็นการสัมภาษณ์จะอยู่ในประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจต้องการทราบคำตอบในลักษณะการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ควบคู่กับการสังเกต (Observation) เป็นการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยผู้วิจัยเตรียมแนวคำถามในการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นกรอบจากการอาศัยทฤษฎี แนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ ในพื้นที่อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการนำข้อมูลขั้นตอนที่ 1 และ 2 มายกร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอ

บ้านตาก จังหวัดตาก เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและการใช้ภาษาและการตรวจสอบแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการสนทนากลุ่มระหว่างกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

สรุปผลการวิจัย

1. **ผลการศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก** สามารถสรุปได้ตามประเด็นทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1.1 **ด้านพื้นที่** คือ ในพื้นที่อำเภอบ้านตาก จังหวัดตากมีความเป็นเอกลักษณ์ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น อำเภอบ้านตากมีทัศนียภาพที่สวยงาม มีแม่น้ำและภูเขาล้อมรอบ มีเส้นทางหลักสายเอเชียเป็นทางผ่าน มีการขยายถนนเพื่อความสะดวกในการเดินทาง สามารถรองรับการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวได้ แต่ก็ยังมีการเกิดอุบัติเหตุในการสัญจร เนื่องจากไม่มีป้ายจราจรที่ชัดเจน ให้ผู้คนที่สัญจรไปมาไม่สะดวก มีนักท่องเที่ยวเข้าออกพื้นที่เป็นจำนวนมากเนื่องจาก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เป็นพื้นที่ ที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน และมีสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม เช่น วัดพระบรมธาตุหลวงพ่อทันใจ ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว

1.2 **ด้านการจัดการ** ประกอบไปด้วย 4 ด้าน 1) ด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง ควรมีการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นระบบและมีการประชาสัมพันธ์ซึ่งต้องมีผู้นำด้านการท่องเที่ยว 2) ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงมีการให้บริการและอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว แต่ยังขาดผู้ที่ให้ข้อมูลทางด้านที่พักและการบริการที่พักอย่างเต็มรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการบริการแบบโฮมสเตย์ 3) ด้านการจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยว ไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับควรต้องมีการจัดการให้เป็นระบบ และ 4) ด้านการจัดการควบคุมกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ควรพัฒนาด้านการดำเนินการควบคุมกิจการท่องเที่ยวอย่างจริงจังเนื่องจากไม่มีผู้นำทางด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่

1.3 **ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว** อำเภอบ้านตาก เป็นอำเภอที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ พืช หรือสมุนไพร และหัตถกรรมที่ขึ้น

ชื่อ ของอำเภอบ้านตาก ก็คือเครื่องจักสาน จากใบลาน ไม่ว่าจะเป็นหมวกใบลาน กระเป๋าใบลาน สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ดี ซึ่งเอกลักษณ์ในเรื่องนี้ทำให้มีกลุ่มแม่บ้านชุมชนตำบลสมอโคน ได้จัดตั้งกลุ่มฝีมืออาชีพ ทำหมวกสานใบลานจำหน่าย รวมถึงให้ความรู้และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มีการจัดกิจกรรมที่โดดเด่นของอำเภอบ้านตาก เช่นการแสดงสาธิต การจักสานใบลาน การแสดงสาธิตการทำอาหารพื้นบ้าน การแสดงสาธิตการทำครกหินแกรนิต เป็นต้น มีประเพณี วัฒนธรรมที่โดดเด่นเอกลักษณ์สำเนียงการพูดแบบชาวบ้านตากที่ชัดเจน พูดกันเป็นปกติกับทุกคน ทุกวันมีพิธีกรรม และการละเล่นที่แตกต่างตากพื้นที่อื่นในภาคเดียวกันมีงานประเพณีท้องถิ่นที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เช่น ประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า, งานเข็นครกหินแกรนิตขึ้นภูเขา ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นควรจะมีรูปแบบที่ชัดเจนที่สามารถถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลังได้และสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือให้ข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวได้ทุกเมื่อที่เข้ามาในพื้นที่ของอำเภอบ้านตาก

1.4 **ด้านการมีส่วนร่วม** ในชุมชนอำเภอบ้านตาก แบ่งเขตการปกครองได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อมีกิจกรรมงานประเพณีเกิดขึ้นก็จะให้ความร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม ทั้งชุมชนและองค์กร ผู้นำชุมชนเข้มแข็งประสานงานกับชุมชนได้และมีการประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยงาน องค์กรจากส่วนกลางหรือจังหวัดมีการจัดทำเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม ถนนสายวัฒนธรรม

2. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก สรุปประเด็น การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

2.1 ด้านพื้นที่

2.1.1 การศึกษาในระบบสถานศึกษาในแต่ละแห่งตั้งอยู่ในเขตชุมชน ในหมู่บ้าน ซึ่งทำให้สะดวกในการเดินทางและติดต่อราชการ รวมถึงสถานศึกษายังตั้งอยู่ในพื้นที่และอยู่ในเส้นทางใกล้แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ทำให้สามารถเดินทางเข้าถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการจัดการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีในอำเภอได้อย่างสะดวกและรวดเร็วทั้งการเดินทางโดยรถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถยนต์ส่วนตัวและรถโดยสาร

2.1.2 การศึกษานอกระบบสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตั้งอยู่ในเขตชุมชน สามารถเดินทางไปยังเส้นทางการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้สะดวก เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว การศึกษานอกระบบมีอาคารรองรับการดำเนินการติดต่อราชการซึ่งเป็นอาคารเดียวกับห้องสมุดประชาชนอำเภอบ้าน

ตาก ทำให้ไม่สะดวกในการบริหารจัดการ หรือการเตรียมกิจกรรม รวมถึงการดำเนินการจัดกิจกรรมภายในบริเวณสำนักงาน

2.1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้สำนักงานที่ตั้งคือสำนักงานเดียวกันซึ่งตั้งอยู่ในเขตชุมชน สามารถเดินทางไปยังเส้นทางการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้สะดวก เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว การศึกษานอกระบบมีอาคารรองรับการดำเนินการติดต่อราชการซึ่งเป็นอาคารเดียวกับห้องสมุดประชาชนอำเภอบ้านตาก ทำให้ไม่สะดวกในการบริหารจัดการเช่นเดียวกับการศึกษานอกระบบ

2.2 ด้านการจัดการ

2.2.1 การศึกษาในระบบ ผู้บริหารส่วนใหญ่ที่อยู่ในปัจจุบัน จะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นเป็นเวลานาน ทำให้ซึมซับและเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี มีส่วนร่วมในชุมชนทำให้สามารถนำองค์กรเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้บริหารส่วนใหญ่นอกจากจะดำเนินการบริหารจัดการสถานศึกษาแล้วยังให้การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและการมีส่วนร่วมกับทางชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลักที่มีโครงการ "บวร" บ้าน วัด โรงเรียน จึงทำให้มีการประสานงานและมีส่วนร่วมกับทางชุมชน อีกทั้งโรงเรียนก็ยังต้องขอความร่วมมือกับผู้ปกครอง และชุมชนในเรื่องอื่นๆอีกด้วย จึงทำให้ผู้บริหารทุกท่านในการศึกษาในระบบให้การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นเป็นอย่างดี รวมถึงการให้ความร่วมมือกับทางหน่วยงานอื่น ๆ ของชุมชน คือ

ด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนและบุคลากรที่มีศักยภาพในการทำงานเข้าร่วมในการรักษาความปลอดภัยในการจัดกิจกรรมหรืองานประเพณีของท้องถิ่น เช่น สนับสนุนผู้กำกับนักศึกษาวิชาทหารและนักศึกษาวิชาทหารในการดูแลความเรียบร้อย อำนวยความสะดวกของเส้นทาง การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนบริการตรวจเช็คสภาพรถและช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่มีปัญหาในการเดินทาง

ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง สถานศึกษาแต่ละแห่งมีสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวทั้งห้องน้ำ สถานที่จอดรถ และอาคารอเนกประสงค์ที่เอื้ออำนวยให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

2.2.2 การศึกษานอกระบบ การเข้าร่วมในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น การศึกษานอกระบบได้ดำเนินการตามลำดับของการทำงาน โดยได้มีผู้บริหารได้นำนโยบายของกระทรวงศึกษาและของรัฐมาใช้ในการบริหารการจัดการ สนับสนุนการจัดกิจกรรมที่

เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นและชุมชน เป็นหน่วยงานหลักให้กับชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น

ด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนและบุคลากรที่มีศักยภาพในการทำงานเข้าร่วมในการรักษาความปลอดภัยในการจัดกิจกรรมหรืองานประเพณีของท้องถิ่น จัดอาสาสมัครให้การสนับสนุนบริการตรวจเช็คสภาพรถและช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่มีปัญหาในการเดินทาง

ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง อำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลในการท่องเที่ยว และให้คำปรึกษาในการพัฒนา และสนับสนุนส่งเสริมในการดำเนินงานของสถานที่พักต่าง ๆ ให้กับผู้ประกอบการที่พัก และนักท่องเที่ยวที่ต้องการหาที่พักที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก นอกจากนั้นยังปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารองค์กรตามนโยบาย และวิสัยทัศน์ขององค์กร และมีบทบาทที่สำคัญกับชุมชนและท้องถิ่นอีกด้วยเพราะเป็นผู้ประสานงานและดำเนินงานช่วยเหลือที่นอกจากการจัดการศึกษาให้กับชุมชนแล้วยังสนับสนุนในการจัดกิจกรรมของชุมชนเกือบทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นงานสำคัญ ประเพณี หรือ งานประจำปีที่จัดขึ้น

2.2.3 การศึกษาตามอัธยาศัย บทบาทของการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ได้ดำเนินการตามลำดับของการทำงาน เช่นเดียวกับการศึกษานอกระบบโดยได้มีผู้บริหารได้นำนโยบายของกระทรวงศึกษาและของรัฐมาใช้ในการบริหารการจัดการ สนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นและชุมชน เป็นหน่วยงานหลักให้กับชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น

ด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนและบุคลากรที่มีศักยภาพในการทำงานเข้าร่วมในการรักษาความปลอดภัยในการจัดกิจกรรมหรืองานประเพณีของท้องถิ่น จัดอาสาสมัครให้การสนับสนุนบริการตรวจเช็คสภาพรถและช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่มีปัญหาในการเดินทาง และมีกลุ่มอาสาสมัครที่อยู่ในกลุ่มของผู้เรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาความปลอดภัยในการท่องเที่ยว เช่น อำนวยความสะดวกในส่วนของเส้นทางจราจรในหมู่บ้าน

ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง อำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลในการท่องเที่ยว และให้คำปรึกษาในการพัฒนา และสนับสนุน

ส่งเสริมในการดำเนินงานของสถานที่พักต่าง ๆ ให้กับผู้ประกอบการที่พัก และนักท่องเที่ยวที่ต้องการหาที่พักที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก นอกจากนั้นยังปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารองค์กรตามนโยบาย และวิสัยทัศน์ขององค์กร และมีบทบาทที่สำคัญกับชุมชนและท้องถิ่นอีกด้วยเพราะเป็นผู้ประสานงานและดำเนินงานช่วยเหลือที่นอกจากการจัดการศึกษาให้กับชุมชนแล้วยังสนับสนุนในการจัดกิจกรรมของชุมชนเกือบทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นงานสำคัญ ประเพณี หรือ งานประจำปี และยังมีกิจกรรมเข้าร่วมกับทางชุมชน ส่งตัวแทนของผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเช่นเดียวกับการจัดการศึกษานอกระบบ

2.3 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.3.1 การศึกษาในระบบสถานศึกษาที่อยู่ในพื้นการวิจัยได้มีการจัดการเรียนการสอนตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยรับนโยบายจากเขตพื้นที่การศึกษาและแนวทางการปฏิบัติในโครงการต่าง ๆ จากเขตพื้นที่การศึกษา นอกจากนั้นโรงเรียนยังได้ตอบสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและนโยบายของภาครัฐ และนโยบายท้องถิ่น ด้วยการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น โดยโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และมีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาทุกปีการศึกษา ซึ่งหลักสูตรสถานศึกษานั้นก็มีการเชื่อมโยงกับท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าไปด้วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้มีหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยมีรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่สอดแทรกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในรายวิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีได้มีการสอดแทรกเกี่ยวกับการทำอาหารพื้นบ้าน การประดิษฐ์สิ่งของจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าไปใน วิชาการงานอาชีพ และกิจกรรมในชั่วโมงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่นหลากหลายกิจกรรม เช่น การทำกระทงกะลา การทำกระทงส่งเข้าประกวดกับทางชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยกับทางหน่วยงานของอำเภอ กิจกรรมปั่นแรลลี่ตามเส้นทางประวัติศาสตร์ กิจกรรมการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ ณ กาดต้าตง เป็นต้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยมีคณะครูและนักเรียนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม

2.3.2 การศึกษานอกระบบ การศึกษานอกระบบมีการจัดการเรียนการสอนตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยหน่วยงาน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ดำเนินการตามยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม โดยการรับนโยบายและต่อยอดพัฒนาฝีมือบูรณาการกับอาชีวะ ทำให้นักศึกษา กศน.มีสมรรถนะได้อาชีพ โดยให้ทำงานภายใต้แผนพัฒนาระดับภาค มีการส่งเสริมด้านภาษาอังกฤษ เพราะใช้ในการ

ประกอบกิจการอิเล็กทรอนิกส์ ส่งเสริมด้านเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรมท่องเที่ยว นวัตกรรมการเกษตร ให้การสนับสนุนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น

2.3.3 การศึกษาตามอัธยาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ดำเนินการตามหลักการของการศึกษาตามอัธยาศัยโดย มีผู้บริหารของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)เป็นผู้นำนโยบายและแนวทางในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งการศึกษาตามอัธยาศัยจะมีทิศทางการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับการศึกษานอกระบบ ดำเนินการร่วมกับผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เช่น การจัดกิจกรรมประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการนำกล่าวคำขอขมาแม่น้ำก็ได้นำกล่าวให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้กล่าวตาม การประดิษฐ์กระทงกะลา การฟั่นตีนกา ที่มีการสาธิตการทำในประเพณีลอยกระทง ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ให้ความสนใจและร่วมทำกิจกรรมด้วย

2.4 ด้านการมีส่วนร่วม

2.4.1 การศึกษาในระบบการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ประเพณี และกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทุกสถาบันในการศึกษาในระบบ มีการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมทั้งผู้บริหาร คณะครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของทางชุมชน และร่วมมือกับหน่วยงานของภาครัฐในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ตอบรับการเชิญชวนเข้าร่วมกิจกรรมของทางชุทชนทุกกิจกรรม ทำให้การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ ซึ่งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางครั้งมีความจำเป็นที่ต้องใช้งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมทำให้งบประมาณไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินกิจกรรม ซึ่งต้องมีการของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น หรือต้องมีงบประมาณสนับสนุนมาให้พร้อมกับการดำเนินกิจกรรม

2.4.2 การศึกษานอกระบบ การบริหารจัดการในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดำเนินการตามนโยบายขององค์กร โดยส่วนใหญ่แล้วการศึกษานอกระบบเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นหน่วยงานหลักในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากมีบุคลากร และผู้ถ่ายทอดความรู้ผู้มีประสบการณ์ที่สามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานของท้องถิ่น นอกจากนั้นการดำเนินกิจกรรมและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมบางครั้งอยู่นอกเหนือจากโครงการที่ได้วางแผนไว้ ทำให้ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการเข้าร่วมกิจกรรมได้ จึงต้องมีการของงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานที่จัดกิจกรรมขึ้น และหน่วยงานของภารรัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม

2.4.3 การศึกษาตามอัธยาศัยการดำเนินงานในการมีส่วนร่วมของการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นไปในรูปแบบและทิศทางเดียวกับการศึกษานอกระบบ เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีผู้บริหารและบุคลากรในการดำเนินงานกลุ่มเดียวกัน จึงทำให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่จัดขึ้นของชุมชนนั้นเป็นไปในรูปแบบเดียวกันกับการศึกษานอกระบบ

3. **ผลการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก** ซึ่งประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ 2) หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ 3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา และ การประเมินผลในทั้ง 3 รูปแบบในการจัดการศึกษา คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) ระหว่างกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 7 ท่าน ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒธรรม และการจัดการศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่าแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก สามารถสรุปได้ดังนี้

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ประกอบด้วยการศึกษาทั้ง 3 ระบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งทั้ง 3 ระบบนี้จะประกอบด้วย 3 ประเด็นหลักในการจัดการศึกษา คือ 1) นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ 2) หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ 3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา และ การวัดและประเมินผล โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาที่ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาทั้งหมดที่และได้สรุปถึงลักษณะสำคัญของแนวทางการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบ จนได้กระบวนการขับเคลื่อนแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ที่สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาการศึกษาที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ได้แก่

ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม หรือพิพัฒนนิยม หรือวิวัฒนาการนิยม (Progressivism) การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญานี้ จะเริ่มด้วยคำถามที่ว่า "ผู้เรียนต้องการเรียนอะไร"

จากนั้นครูผู้สอนจึงจัดแนวทางในการเลือกเนื้อหาวิชา และประสบการณ์ที่เหมาะสมมาให้ เน้นการปลูกฝังการฝึกฝนอบรมในเรื่องดังกล่าวโดยการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ (Experience) เนื้อหาวิชาเหล่านี้จะเกี่ยวกับตัวผู้เรียน และเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในสังคมด้วย ซึ่งเหมาะสมกับการเรียนในศตวรรษที่ 21 และการเรียนรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ที่ได้เรียนรู้ด้วยประสบการณ์

ปรัชญาสาขาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ปรัชญาสาขานี้มีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียน ครู หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ตลอดทั้งลักษณะของการจัดการศึกษาเหมือนกับปรัชญาการศึกษาสาขาพิพัฒนาการนิยม เว้นแต่ในเป้าหมายของสังคมเท่านั้นที่แตกต่างกัน ซึ่งจะเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและทัศนคติที่จะออกไปปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนสำรวจความสนใจ ความต้องการของตนเองและสนองความสนใจด้วยการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เน้นการอภิปราย และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาของสังคมซึ่งเป็นผลดีกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ที่ผู้เรียนได้สามารถมองเห็นปัญหาในท้องถิ่นและร่วมกันแก้ไข

ปรัชญาสาขาอัตถิภาวนิยม หรืออัตนิยม หรือสวภาพนิยม (Existentialism) การจัดการศึกษาตามปรัชญานี้จึงให้ความสำคัญกับการให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด และสนับสนุนส่งเสริมผู้เรียนในการค้นหาความหมายและสาระสำคัญของชีวิตของเขาเอง ผู้เรียนมีเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่เรียนตามที่ตนต้องการ มีเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจเมื่อเผชิญกับปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และรับผิดชอบในการตัดสินใจหรือการกระทำของตนซึ่งเมื่อผู้เรียนได้เลือกที่จะเรียนหรือทำกิจกรรมตามที่ตนเองต้องการก็ทำให้มีความสุข ซึ่งเหมาะกับการเรียนในศตวรรษที่ 21 และการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เมื่อการเรียนรู้ตามที่ตนเองต้องการหรือสนใจก็จะทำให้มีความสุข

นอกจากการนำปรัชญาการศึกษาทั้ง 3 ปรัชญามาเป็นหลักในการวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้นั้นแล้ว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิในแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแล้วนั้นทำให้สามารถวิเคราะห์แนวทางที่ได้โดยการนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาจนได้แนวทางการจัดการศึกษา EPA : Learning Guidelines for Knowledge – Based Cultural Tourism ดังนี้

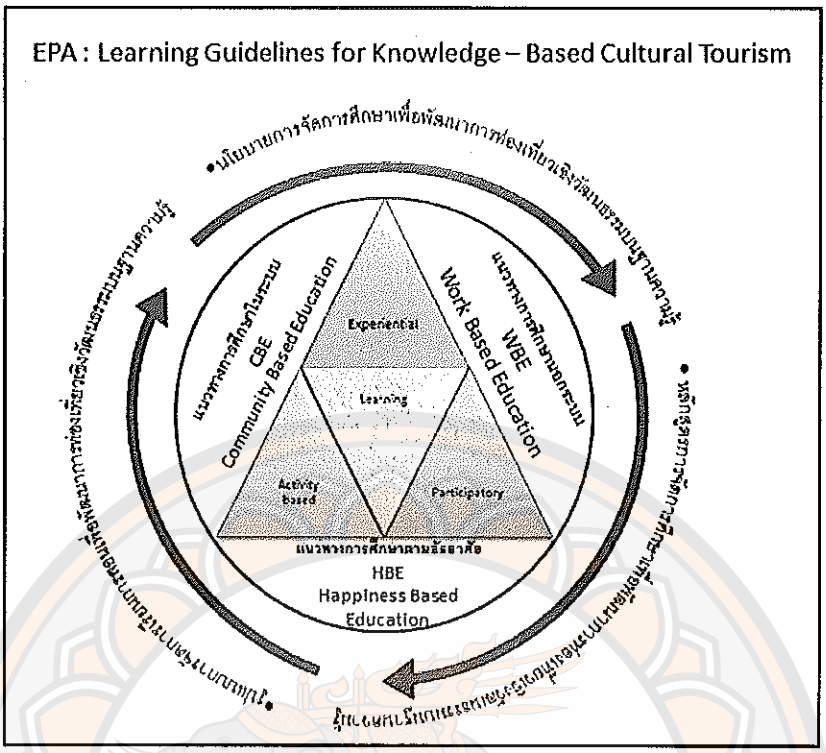

ภาพ 104 แนวทางการจัดการศึกษา

ที่มา: EPA: Learning Guidelines for Knowledge –Based Cultural Tourism

แนวทางการจัดการศึกษาในระบบเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของ **การศึกษาบนฐานชุมชน** (Community-Based Education) มีความหมายเช่นเดียวกับการเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community-Based Learning) ซึ่งจากแนวทางการจัดการศึกษาที่ปรากฏทั้ง 3 องค์ประกอบนั้น ได้เน้นในเรื่องของการศึกษาบนฐานชุมชน ทั้งนโยบายการจัดการศึกษา การกำหนดหลักสูตรท้องถิ่นที่ชัดเจน ที่ต้องอาศัยชุมชน และผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านได้เข้ามาช่วยและสนับสนุนในการจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้น ต้องดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชน จึงจะทำให้แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของ **การศึกษา**

บนฐานการทำงาน (Work-Based Education) เป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้เวลากับผู้ถ่ายทอดความรู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้รู้ในท้องถิ่น อาศัยการฝึกงาน การฝึกทักษะ การทำงานร่วมกันในการให้ข้อมูลในการเรียนรู้ เกี่ยวกับอาชีพ เป้าหมายสำคัญคือ การศึกษาที่การผสมผสานกับคุณค่าตามมาตรฐานอุตสาหกรรม โดยระบุไว้ในหลักสูตรว่าจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้การเรียนรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ตามบริบท เพื่อส่งเสริม ความต่อเนื่องของหลักสูตรจากโปรแกรมและการฝึกอบรมซึ่งแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบนี้เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตท้องถิ่นแล้วนำไปพัฒนาทักษะจนชำนาญและไปสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของ**การศึกษาบนฐานของความสุข** (Happiness Based Education) ซึ่งการศึกษาตามอัธยาศัยนี้ทั้ง 3 องค์ประกอบได้มีปัจจัยในการจัดการศึกษาคือ เน้นผู้เรียนที่ต้องการเรียนตามความต้องการ เมื่อผู้เรียนได้เรียนตามความต้องการก็จะทำให้ผู้เรียนมีความสุข มีเป้าหมายที่ชัดเจน แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยนี้จึงจัดหลักสูตร และกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้เรียนโดยตรงเพราะเป็นเรื่องของวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่นที่คุ้นเคย เมื่อศึกษาแล้วตอบสนองวัตถุประสงค์เป้าหมายของผู้เรียนคือ สามารถศึกษาและนำไปพัฒนาต่อยอดสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวได้ตามที่ต้องการ และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ทำให้ผู้เรียนได้มีความสุขกับการเรียนและการใช้ชีวิต

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานชุมชน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบนั้น ต้องขับเคลื่อนด้วยการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ 3 ทฤษฎีเป็นหลักในการการขับเคลื่อนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ คือ **การเรียนรู้เชิงประสบการณ์** (Experiential Learning : EL), **การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม** (Participatory Learning : PL) **และการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นพื้นฐาน** (Activities-Based Learning : ABL)

1. **การเรียนรู้เชิงประสบการณ์** (Experiential Learning : EL) ซึ่งการเรียนรู้จากประสบการณ์ ทั้งในทางปฏิบัติและทฤษฎี ต่างมีมุมมองที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่แต่ละคนเผชิญอยู่ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า "การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) คือกระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติด้วยการนำเอาประสบการณ์เดิมของผู้เรียนมาบูรณาการเพื่อสร้างการ เรียนรู้ใหม่ ๆ ขึ้น" ตามงานของโคล์บและฟราย (Kolb, & Fry, 1971; 1975; 1984) ก็เป็นที่นิยมใช้อ้างอิงถึงในการอภิปรายถึงประเด็นการเรียนรู้จาก

ประสบการณ์ โคล์บ และ ฟราย (Kolb, & Fry, 1975) ระบุในผลการวิจัยว่าขณะที่ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตามรูปแบบการ เรียนรู้ที่ตนถนัด และการเรียนรู้ก็จะเริ่มจากจุดนั้น แต่ผู้ใหญ่ก็จะใช้รูปแบบการเรียนรู้หลาย ๆ รูปแบบแม้ว่าจะไม่มากหรือได้ผลเท่ากับแบบที่ตนเองถนัด กล่าวได้ว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้เองจากประสบการณ์ที่ตนเองพบเจอก็จะทำให้สามารถเรียนรู้ได้ดี การมีประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ตนเองประสบพบเจอย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และจดจำได้ดี

2. **การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม** (Participatory Learning : PL) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเป็นการเรียนรู้ที่มีความเชื่อว่าเป็นการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาในด้านความรู้ ทัศนคติ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการเรียนรู้แบบนี้ดึงประสบการณ์ ศักยภาพของผู้เรียนออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่ โดยหลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม คือ กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน การเรียนคือกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงของผู้เรียน และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้ถ่ายทอดความรู้ มีพัฒนาการมาจากการนักปรัชญาการศึกษา คือ Dewey ที่ได้เริ่มใช้วิธีการเรียนรู้จากการกระทำ (learning by doing) ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เป็นการดึงเอาความสามารถของผู้เรียนออกมา ซึ่งผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้สอนจะกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาได้มากขึ้น และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้ยังเป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังที่มาตรา 22 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ว่า "การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและตามศักยภาพ" รวมทั้งการจัดการเรียนรู้แบบนี้ยังต้องอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อให้เกิดความรู้ที่เป็นความรู้จริงได้ลงมือทำจริง ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จริง เพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ได้

3. **การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นพื้นฐาน** (Activities-Based Learning : ABL) คือ เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมที่ใหญ่โตหรือใช้พื้นที่ขนาดกว้างมากๆ (แต่บางกิจกรรมก็จำเป็นต้องใช้) เพราะบางบทเรียนการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมด้วยตัวเอง จะทำให้

เกิดความเข้าใจในตัวบทเรียนมากขึ้นหลังจากการอ่าน การท่องจำหรือการฟังที่ครูสอน เช่น การจัดกิจกรรมในวิชาการงานอาชีพจัดให้มีฐานอาหารพื้นบ้าน เรียนรู้เกี่ยวกับอาหารพื้นบ้านและวิธีการทำอาหารพื้นบ้าน เช่น การทำข้าวแคบ การทำแกงมะแฮะ ซึ่งผู้เรียนก้สนุกกับการทำกิจกรรมและได้เรียนรู้ถึงวัตถุดิบในท้องถิ่นที่นำมาประกอบอาหารและที่มาของอาหารพื้นบ้านนี้ ซึ่งการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นไม่ว่าจะอยู่ในหลักสูตรหรือนอกหลักสูตรที่ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้ที่สนุกกับการเรียนรู้อาจไม่ได้มีแค่ผู้เรียนเท่านั้น ผู้ถ่ายทอดความรู้ก็อาจจะได้รับความสนุกที่ได้เห็นผู้เรียนมีความสุขกับการเรียน ได้เห็นผู้เรียนพยายามทำกิจกรรมที่ได้ออกแบบอย่างจริงจัง เห็นการมีปฏิสัมพันธ์กันของผู้เรียนที่เพิ่มมากขึ้นระหว่างการทำกิจกรรม ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และจดจำจากการทำกิจกรรมนำไปใช้เป็นฐานความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง

จากกระบวนการขับเคลื่อนในรูปแบบของกระบวนการ การศึกษา EPA : Learning Guidelines for Knowledge –Based Cultural Tourism ข้างต้นที่กล่าวมานำไปสู่แนวทางจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เมื่อขับเคลื่อนด้วยการศึกษา EPA : Learning Guidelines for Knowledge –Based Cultural Tourism นี้แล้วทั้งการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้เมื่อย้อนกลับมายังผู้ถ่ายทอดความรู้และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็จะเกิดความรู้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผ่านประสบการณ์ตรงในการท่องเที่ยวที่ได้ข้อมูลจากมัคคุเทศก์น้อยท้องถิ่น หรือผู้ประกอบการในท้องถิ่น ได้เรียนรู้จากการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ในการท่องเที่ยวที่ชุมชนจัดขึ้น ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่น่าสนใจและเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรงทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนสามารถพัฒนาได้และสามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชนที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดีรวมถึงเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1. ศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตากมีประเด็นที่นำมาอภิปรายดังนี้

ผลการศึกษาศึกษาสภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก พบว่า สภาวการณ์การท่องเที่ยวและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ที่ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการ

จัดการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับ จารุจน์ กลิ่นดีปลี (2541, น. 32-33) ที่กล่าวถึง การพิจารณาศักยภาพของ แหล่งท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์พิจารณาที่ครอบคลุมองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา (2552) และคนอื่นๆ

2. การศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีประเด็นที่นำมาอภิปรายดังนี้ การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ประกอบด้วย 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสอดคล้องตามแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และระบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยได้ศึกษาตามองค์ประกอบของการจัดการศึกษา 8 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) สาระเนื้อหาในการศึกษา 2) ผู้ถ่ายทอดความรู้ 3) สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา 4) รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา 5) ผู้บริหารและบุคลากรที่ให้การสนับสนุนการศึกษา 6) เงินทุนสนับสนุน 7) สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม 8) ผู้เรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2543) และคนอื่น ๆ

3. การสร้างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา และ การประเมินผล ในทั้ง 3 รูปแบบการจัดการศึกษา คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสอดคล้องสอดคล้องตามแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และระบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และผลแนวทางที่ได้สอดคล้องกับ งานวิจัยของ กมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ และคณะ (2561)

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เมื่อพิจารณาแนวทางทั้งหมดในการจัดการศึกษาที่กล่าวมานั้น สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวคิดวิธีการสอนผู้ใหญ่ หรือ "Andragogy" ซึ่งเป็นแนวความคิดในการเรียนการสอน ที่พยายามจะชี้ให้เห็นความแตกต่างออกไปจากวิธีการสอนเด็ก เนื่องจากแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอ

บ้านตาก จังหวัดตาก เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและต้องอาศัยประสบการณ์และภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี เป็นฐานความรู้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ และการที่จะนำแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตากให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นสามารถดำเนินการโดยนำกระบวนการขับเคลื่อนแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ด้วยกระบวนการแนวทางการจัดการศึกษา การศึกษา EPA : Learning Guidelines for Knowledge – Based Cultural Tourism โดยการศึกษาทั้ง 3 ระบบคือ แนวทางการจัดการศึกษาในระบบเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของ การศึกษาบนฐานชุมชน (Community-Based Education) แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของ การศึกษาบนฐานการทำงาน (Work-Based Education) แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นในเรื่องของ การศึกษาบนฐานของความสุข (Happiness Based Education) และการศึกษาทั้ง 3 ระบบต้องอาศัย EPA : Learning Guidelines for Knowledge –Based Cultural Tourism คือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning : EL) , การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning : PL)และ การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นพื้นฐาน (Activities-Based Learning : ABL) เป็นกระบวนการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ สุปรียา ไผ่ล้อม (2562) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเมืองเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทั้งในชั้นเรียนและในชุมชนเมือง พบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิผลและความเหมาะสมและเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเมืองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยในภาพรวมมีค่าดัชนีความสอดคล้องเหมาะสม มีค่าเท่ากับ 1.00 ถือว่าอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา สุจริต และคณะ (2560)ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาทุนทางสังคม:กรณีศึกษา ชุมชนพื้นที่ภาคกลาง รูปแบบการใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนา ทุนทางสังคมในชุมชน ในด้านการถ่ายทอดความรู้ ด้านองค์ความรู้ ด้านวิธีการและกระบวนการ ถ่ายทอด

ความรู้ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านจุดมุ่งหมายของความรู้ พบว่า ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้มีบทบาทหลักในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเปิดเวทีการเรียนรู้ให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสร่วมคิด วิเคราะห์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสถานการณ์จริงของชุมชน รวมทั้งประเด็นองค์ความรู้ต่างๆ ที่มีความสนใจร่วมกัน และให้ความสำคัญกับการค้นหา ระบบคุณค่าดั้งเดิมของชุมชนในการน ามาปรับประยุกต์หรือต่อยอดให้เป็นฐานการพัฒนาทุนทาง สังคมของชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น

ข้อเสนอแนะ

1. **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการนำผลวิจัยไปใช้**

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาควรเชื่อมโยงในด้านการดำเนินนโยบายและทิศทางในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและสะท้อนความต้องการจริงของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เช่น หน่วยงานการท่องเที่ยวจังหวัด หน่วยงานวัฒนธรรมต้องให้ข้อมูลที่ถูกต้องและแนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ ให้กับหน่วยงานด้านการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัยการอาชีพ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการเปิดหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

1.2 หน่วยงานและบุคคลทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ เนื่องด้วยการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นยังไม่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นในรูปแบบของการจัดการศึกษาที่เป็นฐานความรู้ในท้องถิ่น ดังนั้น การดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ให้ประสบความสำเร็จและมีคุณภาพ ส่วนราชการทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีศักยภาพด้านการจัดการศึกษาทำความเข้าใจในนโยบายการศึกษา นโยบายการท่องเที่ยวและทิศทางการท่องเที่ยว เพื่อวางแผนกำหนดวิธีการส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานที่ถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่การศึกษาในแต่ละพื้นที่

1.3 ควรกำหนดแนวทาง หลักเกณฑ์และวิธีการในการบริหารการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวกับด้านวัฒนธรรมร่วมกันเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ในรูปแบบต่าง ๆ โดยใช้ความสามารถและความพร้อมของการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ในพื้นที่นั้น ๆ เป็นระบบและประสมความสำเร็จอย่างมีคุณภาพ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการสร้างเครือข่ายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบสื่อและนวัตกรรมที่ใช้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). *คู่มือพัฒนาการศึกษา พ.ศ. 2541*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542*. กรุงเทพฯ: สยามสปอรต์ ซินดิเคท.

กฤษดา ขุ่ยอาภัย. (2552). *การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กุลวรา สุวรรณพิมล. (2548). *ความหมายของนักท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่นอินโดไชน่า

แก้วตา ผิวพรรณ. (2561). การจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันและความร่วมมือในการรองรับการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, 8*(1), 27.

จารุจน์ กลิ่นดีปลี. (2541).การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา: อุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี (ภาคนิพนธ์). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จุฑาพร ทองเพ็ง. (2554). *ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดโสธรวรารามวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

เจริญ ไวรวัจนกุล. (ม.ป.ป.). *การศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2546). การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชนัญ วงษ์วิภาค. (2545). *ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชนินทร์ อยู่เพชร. (2012). การเติบโตอย่างรวดเร็วของ Slow Tourism. *วารสาร THM Quarterly Review, 2012*(5), 5-6.

ชไมมน ศรีสุรักษ์. (2561). *การจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่นบนฐานของภูมิปัญญาและสถานศึกษาในการพัฒนาและแก้ปัญหาการศึกษาในชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). *วิถีไทย: การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โครงการวิถีทรรศน์.

ชวัลนุช อุทยาน. (2551). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2561, จาก http://touristbehaviour.wordpress.com/1/

ชุณษิตา นาคภพ (2561). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, *8*(2).

ฐิรชญา มณีเนตร. (2552). *ไทยศึกษาเพื่อการท่องเที่ยว.คณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยขอนแก่น*. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.

ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร. (2542). *สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ:การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

นฤมล สมิตินันท์ และพรหมวิไล คุณาพันธ์. (2527). *การท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิภาวรรณ หวังวิไล. (2556). *การจัดการศิลปะการแสดงของกลุ่มชาติพันธ์เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม:กรณีศึกษา "รากะเหรี่ยง" อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2555). *การจัดการด้านการตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. นนทบุรี: เฟิร์นข้าหลวง พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ปรีชา แดงโรจน์. (2544). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21* .กรุงเทพฯ: ไฟร์ แอนด์ ไฟร์พริ้นติ้ง.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ดีไซน์.

พงศธร เกษสำลี. (2543). *10 คำถามทางด้านวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการสัมมนางานเทศกาลเที่ยวเมืองไทยปี 2543 ททท. 40 ปี ย่ำอยู่กับที่หรือก้าวไปข้างหน้า*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

พยอม ธรรมบุตร. (2548). *หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. (2553). *การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี* (ปริญญานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภัทรา แจ้งใจเจริญ (2558) . *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษา ชุมชนโอหงิมาจิ หมู่บ้านชิราคาว่าโก จังหวัดกิฟุ ประเทศญี่ปุ่น* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภิญโญ สาธร. (2521). *หลักการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คุรุสภา.

ยุทธชัย เฉลิมชัย. (2543). *รายงานศึกษาวิจัยรูปแบบและพัฒนาการการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิก.

ยุทธศักดิ์ สุภสร. (2562). *ทิศทางท่องเที่ยวไทยในปี 2562*. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562, จาก https://www.tatreviewmagazine.com/article/tourism-thailand-2562/

รัชพร จันทร์สว่าง. (2546). *ความหมายของนักท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราณี อิสิชัยกุล. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเอกสารการสอนชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชูเกียรติ นพเกตุ. (2542). *การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน: จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

วันใหม่ แตงแก้ว (2554) . *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจิตร ศรีสอ้าน. (2543). *หลักและระบบบริหารการศึกษา*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วิทยา สุจริตธนารักษ์. (2560). การใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาทุนทางสังคม: กรณีศึกษา ชุมชนพื้นที่ภาคกลาง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, 9*(2).

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. (2529). *ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อมรดกศิลปวัฒนธรรม*. จุลสารการท่องเที่ยว, 42.

ศุภลักษณ์ อัครางกูร. (2555). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2542). *รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการวิชาการสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

สโรชา อมรพงษ์มงคล. (2561). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติความจริงแท้ และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา: เมืองมัลลิกา ร.ศ.124 จังหวัดกาญจนบุรี.* สืบค้น 20 ธันวาคม 2562, จาก http://www.hu.ac.th/conference/conference2019/proceedings2019/FullText/02%20

สำนักงานกระทรวงวัฒนธรรม จังหวัดตาก. (ม.ป.ป.). *ประวัติจังหวัดตาก.* สืบค้น 8 กรกฎาคม 2562, จาก https://www.m-culture.go.th/tak/main.php?filename=index

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2544). *รายงานการปฏิรูปการศึกษาต่อประชาชน.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา. (2551). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง* (การศึกษาอิสระปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, พิเชฐ สายพันธ์, อรอุมา เตพละกุล และธีระ สินเดชารักษ์. (2556). *การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : Creative Tourism.* กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

สุปรียา ไผ่ล้อม. (2562). รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเมืองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2*(5).

สุภาภรณ์ พลนิกร. (2548). *พฤติกรรมผู้บริโภค.* กรุงเทพฯ: โฮลิสติกพับลิชชิ่ง.

สุรีย์รัตน์ กองวี. (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานในเขตพื้นที่เมืองเก่าจังหวัดลำพูน และพื้นที่ต่อเนื่อง* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุวัฒน์ จุฑากรณ์, และจริญญา เจริญสุกใส. (2552). นักท่องเที่ยว (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อัจฉรา ศรีพันธ์. (2561). *การศึกษาบนฐานชีวิตและชุมชน เมื่อประชาชนลุกขึ้นมาปฏิรูปการศึกษา.* กรุงเทพฯ: แดแน็กซ์อินเตอร์คอร์เปอร์เรชั่น.

Bonwell, C.C., & Eison, J.A. (1991). Active learning creating excitement in the classroom. *ASHEERIC Education Report* (No.1, pp. 1 - 47.). Washington DC: The George Washington University, Washington DC.

Collins III, J. W., & O'Brien, N. P. (2003). *The Greenwood Dictionary of Education.* Connecticut: Greenwood.

GARRY F. BARRETT ROSS MILBOURN. (2012). *Do Excellent Research Environments Produce Better Learning and Teaching Outcomes?*. Retreived July 8, 2019, from https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-4932.2012.00806.x

Lumsdon. (1999). *Motivation and personnality*. N.P.: n.p.

McIntosh, Robert W. (1980). *Tourism: Principles, practices, philosophies*. New York: Wiley Press.

Melaville, A., Berg, A. C., & Blank, M. J. (2006). *Community-based learning: Engaging students for success and citizenship*. Washington: Coalition for Community Schools.

Rebecca Clotey, & Kai Heidemar. (2018). Another way: Decentralization, Democratization and the global politics of community-based schooling. Retreived from books.google.co.th.

The Glossary of Education Reform. (2014). *Community-based learning*. Retreived July 8, 2019, from https://www.edglossary.org/

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ระบบการศึกษาอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

รายชื่อโรงเรียนในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

จำนวน 33 โรงเรียน 1 สถาบันอาชีวศึกษา

อำเภอบ้านตากมี 33 โรงเรียน โดยแบ่งเป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 1 จำนวน 29 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 38 จำนวน 2 โรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลสมอโคน 1 โรงเรียน และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 1 โรงเรียน

1. โรงเรียนขุนห้วยตากพัฒนาศึกษาท้องฟ้า อนุบาล-มัธยมศึกษาตอนต้น สพป.ตาก เขต 1
2. โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ยะ เกาะตะเภา อนุบาล-มัธยมศึกษาตอนต้น สพป.ตาก เขต 1
3. โรงเรียนชุมชนบ้านสมอโคน สมอโคน ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
4. โรงเรียนชุมชนวัดสันป่าลาน ตากออก ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต
5. โรงเรียนชูวิชาราษฎร์ เกาะตะเภา อนุบาล-ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
6. โรงเรียนเด่นไม้ซุงวิทยาคม แม่สลิด อนุบาล-ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
7. โรงเรียนทุ่งฟ้าวิทยาคม ท้องฟ้า มัธยมศึกษา สพม.38
8. โรงเรียนธรรมราชานุสรณ์ ตากออก อนุบาล-ประถมศึกษา สช.
9. โรงเรียนบ้านฉลอม ท้องฟ้า อนุบาล-ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
10. โรงเรียนบ้านดงยาง ทุ่งกระเชาะ อนุบาล-ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
11. โรงเรียนบ้านตาก "ประชาวิทยาคาร" ตากออก มัธยมศึกษา สพม.38
12. โรงเรียนบ้านตากประถมวิทยา ตากตก อนุบาล-มัธยมศึกษาตอนต้น สพป.ตาก เขต 1
13. โรงเรียนบ้านท้องฟ้า ท้องฟ้า อนุบาล-ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
14. โรงเรียนบ้านทุ่งกระเชาะ ทุ่งกระเชาะ อนุบาล-ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
15. โรงเรียนบ้านน้ำดิบ สมอโคน อนุบาล-มัธยมศึกษาตอนต้น สพป.ตาก เขต 1
16. โรงเรียนบ้านปากวัง ตากออก อนุบาล-ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
17. โรงเรียนบ้านแม่พะยวบ เกาะตะเภาอนุบาล-ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
18. โรงเรียนบ้านแม่สลิด แม่สลิด อนุบาล-ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
19. โรงเรียนบ้านยางโองนอก แม่สลิด อนุบาล-ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
20. โรงเรียนบ้านวังไม้ส้าน ตากออก อนุบาล-ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1

21. โรงเรียนบ้านสันกลาง แม่สลิด อนุบาล–ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
22. โรงเรียนบ้านหนองซะลาบ ตากตก อนุบาล–ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
23. โรงเรียนบ้านห้วยพลู ท้องฟ้า อนุบาล–มัธยมศึกษาตอนต้น สพป.ตาก เขต 1
24. โรงเรียนบ้านห้วยแม่บอน แม่สลิด อนุบาล–ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
25. โรงเรียนบ้านใหม่ ท้องฟ้า อนุบาล–ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
26. โรงเรียนประชาพัฒนา ตากออก อนุบาล–ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
27. โรงเรียนยางโองน้ำวิทยาคม แม่สลิด อนุบาล–มัธยมศึกษาตอนต้น สพป.ตาก เขต 1
28. โรงเรียนวัดพระธาตุน้อย ตากตก อนุบาล–ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
29. โรงเรียนศรีวิทยา เกาะตะเภา อนุบาล–ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
30. โรงเรียนสว่างวิทยา ตากตก อนุบาล–ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
31. โรงเรียนเสริมปัญญา แม่สลิด อนุบาล–ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
32. โรงเรียนอนุบาลรอดบำรุง ตากออก อนุบาล–ประถมศึกษา สพป.ตาก เขต 1
33. โรงเรียนอนุบาลสมอโคน สมอโคน อนุบาล อบต.สมอโคน

สถาบันอาชีวศึกษา 1 แห่ง

1. วิทยาลัยการอาชีพบ้านตาก ตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

1. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบ้านตาก
2. ตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก สังกัด สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตาก
3. กศน.ตำบลสมอโคน
4. กศน.ตำบลทุ่งกระเชาะ
5. กศน.ตำบลตากตก
6. กศน.ตำบลเกาะตะเภา
7. กศน.ตำบลแม่สลิด
8. กศน.ตำบล.ท้องฟ้า

ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการจัดการสนทนากลุ่ม

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

1. ชื่อ – สกุล ดร.อภิชัย นุชเนื่อง
   ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
   หน่วยงาน/องค์กร สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตาก
2. ชื่อ – สกุล ดร.ฎธนภัส ฟุ่มไม้
   ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนตากพิทยาคม
   หน่วยงาน/องค์กร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 38
3. ชื่อ – สกุล ดร.ปัทมา ภู่สวาสดิ์ (นักวิชาการในพื้นที่)
   ตำแหน่ง หัวหน้างานนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
   หน่วยงาน/องค์กร โรงเรียนตากพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
   มัธยมศึกษาเขต 38
4. ชื่อ – สกุล ดร.วัลลีย์ อาศัย
   ตำแหน่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีพบ้านตาก อำเภอบ้านตาก
   หน่วยงาน/องค์กร สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
5. ชื่อ – สกุล นางนฤมล บุตรชานนท์
   ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
   อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
   หน่วยงาน/องค์กร สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอก ระบบและการศึกษา
   ตามอัธยาศัย จังหวัดตาก
6. ชื่อ – สกุล ดร.อภิญญา เงินดี
   ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม
   หน่วยงาน/องค์กร สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก
7. ชื่อ – สกุล นางบังอร อินจันทร์ (ปราชญ์ชาวบ้าน)
   ตำแหน่ง 1. คณะกรรมการด้านศิลปะการแสดง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก
   2. เลขาสภาวัฒนธรรม อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
   หน่วยงาน/องค์กร สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก

ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประเด็นการสนทนากลุ่ม

ประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของร่าง
แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้
อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประชุมอภิปรายแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น วิพากษ์ วิจารณ์และให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ดีที่สุดและมีความเหมาะสม (Propriety) ของแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ใน 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่พิจารณาความเหมาะสมขององค์ประกอบของร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มี 3 องค์ประกอบดังนี้

องค์ประกอบของแนวทางการจัดการศึกษา

1. นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ ประกอบด้วย
    - 3.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
    - 3.2 ถ่ายทอดความรู้
    - 3.3 สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา
    - 3.4 การวัดและประเมินผล

แบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
1. นโยบายการจัดการศึกษาในระบบ 1) กระทรวงศึกษาธิการระบุให้ชัดเจนในเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้รู้จักรากเหง้าของตนเองและมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง 2) ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ 3) รัฐบาลสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการศึกษาท้องถิ่น ลงไปในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน และทุกหน่วยงาน		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
นโยบาย การจัดการศึกษาในระบบ (ต่อ) 4) รัฐบาลสนับสนุนให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ในทุกหมู่บ้าน 4) มีศูนย์รวมการทำกิจกรรมของท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนตลอดจนคนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านหมุนเวียนมาให้ความรู้และทำกิจกรรมแต่ละแขนง 5) มีศูนย์ท้องถิ่น มีข้อมูลเกียวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ๆ 6) มีการจัดทำฐานข้อมูลท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเชื่อมโยงฐานข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาคและเชื่อมโยงภาคอื่นด้วย โดยสามารถจัดทำขึ้นในห้องสมุดโรงเรียนทุกแห่ง และห้องสมุดต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
นโยบาย (ต่อ) **การจัดการศึกษานอกระบบ** 1) กระทรวงศึกษาธิการระบุให้ชัดเจน ในเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ รู้จักรากเหง้าของตนเองและมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง 2) ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ 3) รัฐบาลสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการศึกษาท้องถิ่น ลงไปในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน และทุกหน่วยงาน 4) ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ 5) ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
6) ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ		.....
7) รัฐบาลสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการศึกษาท้องถิ่น ลงไปในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน และทุกหน่วยงาน		.....
8) รัฐบาลสนับสนุนให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ในทุกหมู่บ้าน		.....
9) มีศูนย์รวมการทำกิจกรรมของท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนตลอดจนคนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านหมุนเวียนมาให้ความรู้และทำกิจกรรมแต่ละแขนง		.....
10) มีศูนย์ท้องถิ่น มีข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ๆ		.....
11) มีการจัดทำฐานข้อมูลท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเชื่อมโยงฐานข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาคและเชื่อมโยงภาคอื่นด้วย โดยสามารถจัดทำขึ้นใน		.....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
นโยบาย (ต่อ) **การจัดการศึกษานอกระบบ** ห้องสมุดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยและตามศูนย์ต่าง ๆ ในแต่ละตำบล		
นโยบาย การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย 1) กระทรวงศึกษาธิการระบุให้ชัดเจน ในเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ รู้จักรากเหง้าของตนเองและมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง 2) ให้มีการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในด้านงบประมาณ 3) รัฐบาลสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการศึกษาท้องถิ่น ลงไปในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน และทุกหน่วยงาน 4) รัฐบาลสนับสนุนให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ในทุกหมู่บ้าน		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
นโยบายการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย (ต่อ) 5) มีศูนย์รวมการทำกิจกรรมของท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชน ตลอดจนคนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านหมุนเวียนมาให้ความรู้และทำกิจกรรมแต่ละแขนงมีศูนย์ท้องถิ่นมีข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ๆ 6) มีศูนย์ท้องถิ่น มีข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ๆ 7) มีการจัดทำฐานข้อมูลท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเชื่อมโยงฐานข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาคและเชื่อมโยงภาคอื่นด้วย โดยสามารถจัดทำขึ้นในห้องสมุดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยและตามศูนย์ต่าง ๆ ในแต่ละตำบล		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
2. หลักสูตร **แนวทางการจัดการศึกษาในระบบ** 1) กำหนดให้มีหลักสูตรท้องถิ่นที่ชัดเจนทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ 2) มีหลักสูตรการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) จัดหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนสังคม ตอบสนองความต้องการความรู้ของคนในท้องถิ่น มีความครอบคลุม ชัดเจน นำไปสู่การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม 4) จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่กำหนดให้ ครู ผู้ปกครอง และผู้เชี่ยวชาญ จากสถาบันอุดมศึกษาในแต่ละท้องถิ่น เข้ามีส่วนร่วมในการจัดทำ เพื่อให้การเรียนรู้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น 5) จัดหลักสูตรวิชาเพิ่มเติมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ 1) กำหนดให้มีโครงสร้างหลักสูตรเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน 2) กำหนดหลักสูตรที่มีเวลาเรียนหรือชั่วโมงเรียนขั้นต่ำในเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน 3) มีหลักสูตรที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถนำไปพัฒนาประกอบอาชีพได้		....
แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย 1) กำหนดให้มีโครงสร้างหลักสูตรเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน 2) กำหนดหลักสูตรที่มีเวลาเรียนหรือชั่วโมงเรียนขั้นต่ำในเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน 3) มีหลักสูตรที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถนำไปพัฒนาประกอบอาชีพได้ เช่น หลักสูตรการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ หลักสูตรอบรมผู้ประกอบการท้องถิ่น เป็นต้น		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย (ต่อ) 4) มีการจัดอบรมหรือเรียนรู้แบบหลักสูตรออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 5) พัฒนาหลักสูตร สื่อ รูปแบบการเรียนการสอน ด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม		....
3. **การจัดการเรียนการสอน** **3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน** **แนวทางการจัดการศึกษาในระบบ** 1) จัดทำโครงการที่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นโครงการต่อเนื่องในทุกปีการศึกษาที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น 2) ให้มีการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น และมีเนื้อหาของท้องถิ่นสอดแทรกในทุกรายวิชา 3) มุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการเรียนรู้แบบบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวทางการจัดการศึกษาในระบบ (ต่อ) 4) มีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning) และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ (Active Learning) ในรูปแบบการทำโครงการทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ โดยการมอบหมายให้ผู้เรียนไปจัดทำ ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในพื้นที่ ชุมชน เช่น กิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น กิจกรรมสืบเสาะประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ชุมชน กิจกรรมการทำแผนที่ชุมชน ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในชุมชน กิจกรรมแผนภูมิต้นไม้ (family tree) ของครอบครัวตนเอง เป็นต้น 5) การจัดกิจกรรมในรูปแบบชุมนุมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและส่งเสริมการ ท่องเที่ยว เช่น - ชุมนุมมัคคุเทศก์น้อยบ้านตาก - ชุมนุมหัตถกรรมพื้นบ้านใบลาน มีการสอนการทำเครื่องจักสานที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน การทำของเล่นด้วยวัสดุในท้องถิ่นเช่น ใบลาน สอนการ		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวทางการจัดการศึกษาในระบบ (ต่อ) ออกแบบลวดลายงานหัตถกรรมต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น - ชุมนุมอาหารพื้นบ้าน เช่น สอนการทำอาหารพื้นบ้าน การแปรรูปอาหาร หรือ วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น การถนอมอาหารด้วยวิธีการต่างๆแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น การแปรรูปอาหารเพื่ออาชีพ - ชุมนุมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น - ชุมนุมอาชีพเพื่อการท่องเที่ยว 4) จัดกิจกรรมที่มีวิทยากร หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีความชำนาญในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง 5) การจัดทำโครงการที่ส่งเสริมกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของไทย วันสำคัญ ทางศาสนา หรืองานประเพณีของท้องถิ่น เช่น งานขึ้นธาตุเดือนเก้าโดยการให้นักเรียนค้นหาข้อมูลวัน สืบค้นประวัติความเป็นมาความสำคัญต่อคนในในท้องถิ่น ชุมชน ประเทศชาติ มีการรวบรวมข้อมูล รูปภาพ และทุกงานที่สืบค้นข้อมูลมาต้องมีการ		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวทางการจัดการศึกษาในระบบ (ต่อ) อ้างอิง เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้สืบค้นหาความรู้ และมีการประเมินผลการจัดนิทรรศการแต่ละเรื่องด้วยว่าผู้ชมได้ความรู้ประโยชน์ หรือพอใจในนิทรรศการแต่ละเรื่องหรือไม่ 6) การจัดการเรียนรู้นอกสถานที่ โดยนำนักเรียนไปศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นนอกสถานที่ ครู ผู้สอน วิทยากรให้ความรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นมีหลักฐานตามที่ปรากฏจริงและสามารถบูรณาการองค์ความรู้เข้ากับรายวิชาอื่น ๆ ได้ด้วย เช่น โบราณสถานสถานที่สำคัญของท้องถิ่น เช่น เจดีย์ยุทธหัตถี วัดพระบรมธาตุ เป็นต้น การนำผู้เรียนไปศึกษาในลักษณะนี้หากให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าข้อมูลเป็นเบื้องต้นไว้ก่อนจะทำให้นักเรียนได้มีความเข้าใจในสถานที่ไปศึกษาไว้ก่อน และเมื่อ ได้รับความรู้จากครู วิทยากรแล้วให้สรุปการเกิดขึ้นของสถานที่สำคัญเหล่านั้น ความสำคัญที่มีต่อชุมชน ท้องถิ่น ส่งเป็นรายงาน และครูประเมินผลทั้งจากการร่วมกิจกรรม การรายงานผลหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวทางการจัดการศึกษาในระบบ (ต่อ) 7) การจัดค่ายประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น ทั้งทางสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ของดีในชุมชนโดยผู้ให้ความรู้อาจจะเป็นครู หรือเชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ มาให้ความรู้ และให้นักเรียนร่วมทำกิจกรรมในทุกฐานกิจกรรม เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมมีการประเมินผลโครงการ/กิจกรรม ผู้เรียนเห็นความสำคัญของกิจกรรม นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร 8) มีการจัดค่ายภาษาอังกฤษและภาษาอาเซียนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้นักเรียนได้ฝึกพูด ฝึกเขียน และกล้าแสดงออก ในระดับพื้นฐานตลอดจนสามารถใช้ภาษานั้น ๆ เพื่อการประกอบอาชีพการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม 9) จัดกิจกรรมหรือโครงการส่งเสริมการสร้างและพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวทางการจัดการศึกษาในระบบ (ต่อ) 10) จัดเวทีการประกวด แข่งขันเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับโรงเรียน ระดับตำบล และระดับอำเภอ เช่น การแข่งขันการประกอบอาหารพื้นบ้าน การแข่งขันวงดนตรีพื้นบ้าน การแข่งขันการทำกระทงกะลา การแข่งขันแต่งคำประพันธ์พื้นบ้าน เป็นต้น **3.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ** 1) จัดทำโครงการที่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นโครงการต่อเนื่องที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น 2) จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ให้โดดเด่นในแต่ละด้าน 3) จัดโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ (ต่อ) 4) จัดเวทีการประกวดแข่งขันเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับการศึกษาระดับตำบล และระดับอำเภอ เช่น การแข่งขันการประกอบอาหารพื้นบ้าน การแข่งขันวงดนตรีพื้นบ้าน การแข่งขันการทำกระทงกะลา การแข่งขันการประดิษฐ์เครื่องจักสานจากใบลาน เป็นต้น 5) จัดประกวดแข่งขันการจัดนิทรรศการ ฝีมือ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ความสามารถที่ได้เรียนมามาพัฒนาศักยภาพและนำเสนอผลงานเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ		....
3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย 1) จัดทำโครงการที่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นโครงการต่อเนื่องที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย (ต่อ) 2) จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ให้โดดเด่นในแต่ละด้าน จัดโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) จัดเวทีการประกวดแข่งขันเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับการศึกษา ระดับตำบล และระดับอำเภอ เช่น การแข่งขันการประกอบอาหารพื้นบ้าน การแข่งขันวงดนตรีพื้นบ้าน การแข่งขันการทำกระทงกะลา การแข่งขันการประดิษฐ์เครื่องจักสานจากใบลาน เป็นต้น 4) จัดประกวดแข่งขันการจัดนิทรรศการ ฝีมือ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ความสามารถที่ได้เรียนมา นำมาพัฒนาศักยภาพและนำเสนอผลงานเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย (ต่อ) 5) จัดตั้งกลุ่มพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุรำวงพื้นบ้าน กลุ่มพัฒนาพื้นที่เจดีย์ยุทธหัตถีกลุ่มวิถีสองฝั่งแม่น้ำปิงอำเภอบ้านตาก ที่ถ่ายทอดและเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของชาวบ้านตาก 6) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ความรู้แบบออนไลน์ 3.2 ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้แนวทางการจัดการศึกษาในระบบ 1) จัดโครงการหรือกิจกรรมให้ครูรุ่นใหม่หรือครูที่เข้ามาใหม่ในพื้นที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น โดยให้ครูที่อยู่ในพื้นที่เป็นคนในพื้นที่นั้นเป็นครูพี่เลี้ยงถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ครูรุ่นใหม่หรือครูที่เข้ามาใหม่ในพื้นที่ 2) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.2 ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้ แนวทางการจัดการศึกษาในระบบ (ต่อ) 3) จัดโครงการหรืออบรมให้ครูได้มีการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยการเข้าอบรม หรือเรียนรู้เพิ่มเติมจากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรง 4) กำหนดให้มีแผนพัฒนาบุคลากรเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง 5) ในการสอนครูควรหมั่นตั้งคำถามที่ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และอยากที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตน 6) ครูพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน หรือเทคนิคในการสอน โดยการบูรณาการกับกิจกรรมต่าง ๆ ให้หลากหลาย ให้นักเรียนมีทักษะในศตวรรษ 21 7) จัดอบรมหรือพัฒนาครูในการใช้ภาษาที่สามหรือภาษาอาเซียนกับเจ้าของภาษาโดยตรง		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.2 ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้ แนวทางการจัดการศึกษาในระบบ (ต่อ) 8) จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับปราชญ์ชาวบ้าน หรือ จัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษา (PLC) เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่น 9) กำหนดให้ครูสร้างนวัตกรรมหรือวิจัยในชั้นเรียนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปีการศึกษาละ 1 ชิ้นงาน 10) ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน 11) สร้างขวัญและกำลังใจ ให้รางวัลสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้เป็นแบบอย่างดีเด่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี 12) ส่งเสริม สนับสนุนให้วิทยากรหรือปราชญ์ชาวบ้านได้มาเป็นครูพิเศษหรือครูผู้ทรงคุณค่าแห่งแผ่นดิน ให้มีชั่วโมงสอนในโรงเรียน เช่นสอนในชั่วโมงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมชุมนุม เป็นต้น		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.2 ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้ (ต่อ) **แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ** 1) จัดให้มีการบรรจุแต่งตั้งครูหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ที่จบตรงสาขา หรือเกี่ยวกับสาขาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หรือเกี่ยวกับท้องถิ่นโดยตรง 2) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) จัดโครงการหรืออบรมให้ครูผู้ถ่ายทอดความรู้ได้มีการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยการเข้าอบรม หรือเรียนรู้เพิ่มเติมจากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรง 4) ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน 5) กำหนดให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้พัฒนาตนเอง ได้จัดทำโครงการหรือวิจัยของตนเองเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้หรือนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม		

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.2 ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้ (ต่อ) **แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ** 1) จัดให้มีการบรรจุแต่งตั้งครูหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ที่จบตรงสาขา หรือเกี่ยวกับสาขาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หรือเกี่ยวกับท้องถิ่นโดยตรง 2) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) จัดโครงการหรืออบรมให้ครูผู้ถ่ายทอดความรู้ได้มีการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยการเข้าอบรม หรือเรียนรู้เพิ่มเติมจากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรง 4) ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน 5) กำหนดให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้พัฒนาตนเอง ได้จัดทำโครงการหรือวิจัยของตนเองเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ หรือนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.2 ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้ (ต่อ) **แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ** 6) สร้างขวัญและกำลังใจ ให้รางวัลสำหรับผู้ถ่ายทอดความรู้ผู้เป็นแบบอย่างดีเด่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี 3.2 ด้านผู้ถ่ายทอดความรู้ (ต่อ) **แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย** 1) ให้ความร่วมมือ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้ถ่ายทอดความรู้อย่างเหมาะสมมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาค่าตอบแทนอย่างชัดเจน 2) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) จัดโครงการหรืออบรมให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้มีการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4) สร้างขวัญและกำลังใจ ให้รางวัลสำหรับผู้ถ่ายทอดความรู้ผู้เป็นแบบอย่าง		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.3 ด้านสื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาในระบบ 5) การศึกษานอกระบบจัดทำโครงการสำหรับการพัฒนา ซ่อมบำรุงและจัดซื้อสื่อและอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง 6) มีหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เรียนรู้สืบค้นมากขึ้น 7) มีสื่อการสอนที่หลากหลาย มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่เสมอ 8) ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย อาทิ พัฒนาบทเรียนบนเครื่องมือสื่อสาร 9) ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม		....
แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ 1) จัดทำโครงการสำหรับการพัฒนา ซ่อมบำรุงและจัดซื้อสื่อและอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้สำหรับ 2) การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง ให้เพียงพอสำหรับทุกศูนย์การศึกษา		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ 3) ส่งเสริม สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เหมาะสมและทันสมัย 4) ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างและพัฒนา นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม **3.3 ด้านสื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย** 1) จัดทำโครงการสำหรับการพัฒนาซ่อมบำรุงและจัดซื้อสื่อและอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง ให้เพียงพอสำหรับทุกศูนย์การศึกษา 2) ส่งเสริม สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เหมาะสมและทันสมัย ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.4 ด้านการวัดและประเมินผล **แนวทางการจัดการศึกษาในระบบ** 1) ประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตรและตัวชี้วัดในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ 2) ประเมินผลด้วยผลงานที่ได้ร่วมทำหรือร่วมกิจกรรม 3) ประเมินผลจากพฤติกรรมและการมีความก้าวหน้า (rubric score) **3.4 ด้านการวัดและประเมินผล (ต่อ)** **แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ** 1) ประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตร 2) ประเมินผลด้วยผลงานที่ได้ร่วมทำหรือร่วมกิจกรรมประเมินผลจากกิจกรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการประเมินสิ่งที่ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อการพัฒนาตนเองครอบครัว ชุมชน สังคม โดยพิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลจากการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนดประเมินคุณธรรมที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น		....

ร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานความรู้ อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	คงเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
3.4 ด้านการวัดและประเมินผลแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย (ต่อ) 1) ประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตร 2) ประเมินผลด้วยผลงานที่ได้ร่วมทำหรือร่วมกิจกรรม 3) ประเมินผลจากกิจกรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการประเมินสิ่งที่ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม โดยพิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลจากการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด 4) ประเมินคุณธรรม ที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น		....

คำแนะนำอื่น ๆ

ภาคผนวก ง ภาพการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

ประมวลภาพการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และสังเกตในพื้นที่วิจัย

ประมวลภาพการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

เนื่องจากช่วงการจัดสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิดำเนินการในวันที่ 7 พฤษภาคม 2563อยู่ในช่วงของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัส covid –19 โดยดำเนินการตามนโยบายของรัฐให้เว้นระยะห่างทางสังคม และงดจัดประชุมหรือรวมกลุ่มกันทางสังคมทำให้ผู้วิจัยต้องดำเนินการจัดการสนทนากลุ่มออนไลน์และผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บเอกสารจากผู้เชี่ยวชาญกลับคืนเพื่อสรุปผล

ร่องรอยข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการดำเนินการสนทนากลุ่ม

